

ANALÝZA SITUACÍ v nichž může docházet k přímé či nepřímé diskriminaci občanů se zdravotním postižením

*(v důsledku činnosti orgánů veřejné správy, způsobů interpretace
a aplikace právních norem, nebo činností soukromoprávních subjektů)*

Obsah

Úvod	3
1 Metodologie tvorby analýzy	5
1.1 Specifika pojmu diskriminace v prostředí zdravotně postižených	11
2 Situace v souvislosti s projednáváním návrhu zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon)	26
3 Analýza vybraných situací v nichž může docházet (dochází) k diskriminaci občanů se zdravotním postižením	37
3.1 Právní postavení osob dlouhodobě pečujících o blízkého člena rodiny v systému důchodového pojištění	37
3.2 Rozhodování o příspěvku na péči	50
3.3 Rozhodování o výši příspěvků pro těžce zdravotně postižené občany	61
3.4 Výše příspěvku na úpravu bytu pro občany s vadou nosného a pohybového aparátu a nevidomé.	77
3.5 Procesní úprava diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb	84
3.6 Přijetí žáka s postižením k povinné školní docházce a její plnění ve spádové škole	93
3.7 Asistent pedagoga – zajištění asistenčních služeb ve vzdělávání žáků se zdravotním postižením	97
3.8 Žáci s těžkým mentálním postižením a jiný způsob plnění povinné školní docházky	119
3.9 Nabídka služeb pro vysokoškolské studenty se sluchovým postižením	123
3.10 Přeprava osob se sníženou možností pohybu a zvláštní poplatky Českých drah.	130
3.11 Řidičské oprávnění pro osoby s těžkým sluchovým postižením	145
3.12 Televizní poplatky pro neslyšící	154
3.13 Osoby ohluchlé a prohlídky kulturních památek	160
3.14 Úhrady parkovacích poplatků v nemocnici	165
3.15 Občané v zařízeních sociálních služeb a využívání jejich pracovního potenciálu	170
3.16 Realizace volebního práva občanů s těžším zrakovým postižením	175

Úvod

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006 - 2009 stanovil v úvodu kapitoly č. 7 následující:

„Prioritou přístupu k osobám se zdravotním postižením musí být odstraňování diskriminace těchto osob a vytváření cesty k jejich začleňování do života společnosti.... Je nutné seznamovat širokou veřejnost se škodlivostí diskriminace a s důsledky, které do života osob se zdravotním postižením přináší a podporovat příznivý postoj společnosti k odlišnostem a individualitě každého jedince. Rovněž je nezbytné obeznámit veřejnost s přijatými antidiskriminačními právními úpravami“.

Uvedené prohlášení konkretizují jednotlivá opatření tohoto národního plánu. Mezi nimi i úkol č. 7.6. stanovující úkol:

„Vypracovat analýzu situací, v nichž může v důsledku činnosti orgánů veřejné správy či aplikace právních norem potenciálně docházet k situacím přímé i nepřímé diskriminace občanů se zdravotním postižením, a předložit VVZPO náměty k jejich odstranění. „

Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených na základě dohody s Národní radou osob se zdravotním postižením přistoupilo v roce 2008 k mapování přehledu zmíněných (diskriminačních) situací, které se mohou ve vztahu k občanům se zdravotním postižením vyskytovat.

V prostředí organizací zdravotně postižených existuje *obecná* znalost situací, které jsou vnímány jako „nevyhovující“ a případně diskriminační. Přesto chybí jejich ucelený přehled a sledování. Požadavkem stanoveným zadavatelem úkolu mj. bylo, aby tato vycházela z potřeby a podnětů samotných občanů se zdravotním postižením, případně poznatků jejich organizací. Tomuto zadání byla přizpůsobena metodologie tvorby dokumentu.

Následující materiál obsahuje popis šestnácti situací, které jsou jednotlivými občany či vybranými skupinami občanů se zdravotním postižením vnímány jako diskriminační. Jsou zařazeny situace, které se dotýkají několika desítek tisíc občanů, stejně jako několika desítek či stovek. K některým popsáním jevům dochází u nás opakovaně ve „statisíci“ situacích, jiné jsou relativně výjimečné, a člověk se zdravotním postižením se do nich dostává ojediněle....

V materiálu není zahrnuta jedna podstatná oblast, která se týká zpřístupňování architektonických bariér (stavby, veřejné budovy, doprava). Není tomu tak proto, že by se zde diskriminační akty nevyskytovaly (opak je pravdou), ale proto, že v prostředí Národní rady osob se zdravotním postižením již tyto analýzy byly vypracovány a je tak k dispozici obecný popis problému i varianty (požadavky) na jejich odstranění.

Zvláštní pozornost je v úvodu materiálu věnována rozboru situace související s postupem schvalování tzv. antidiskriminačního zákona. Jeho případné přijetí se stane pro občany se zdravotním postižením (a jejich organizace) významným prvkem, který zlepší (zejména procesní) způsob ochrany práv a zájmů před

diskriminačním jednáním orgánů veřejné správy – a nově i vybraných soukromých subjektů.

Značná část situací popsanych dále pochází ze dvou oblastí, které jsou pro život občanů se zdravotním postižením významné. Jedná se o vzdělávání a systém sociálního zabezpečení. Ukazuje se, že v daném směru existuje obrovský rozsah problémů. Přitom je překvapivé, že řada z nich vyplývá z aplikace právních norem, které byly přijaty v posledním období – a jako takové měly (mj. to deklarovaly v důvodových zprávách) působit ve prospěch sociálního začleňování osob se zdravotním postižením! V případě tzv. školské legislativy je pravý opak pravdou. Znění školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb. a zejména jeho prováděcí vyhlášky MŠMT č. 73/2005 Sb.) vyvolává řadu diskriminačních situací, z nichž některé jsou obsahem i této analýzy.

V oblasti sociálního zabezpečení je pozornost zaměřena jak na část sociálních služeb – a v nich zejména přiznávání příspěvku na péči, tak i na část sociálních dávek – konkrétně režimu, v němž jsou přiznávány dávky určené občanům z titulu zdravotního postižení. I v těchto případech byly vysledovány významné problémy, které zakládají diskriminační chování (rozhodování) v konkrétních případech jednotlivých občanů.

Podstatná část podnětů jednotlivých občanů se zdravotním postižením, s nimiž se na tvůrce analýzy obrátili, směřovala k popisu relativně „běžných“ životních situací, které sice pro daného občana představují jisté omezení či „znepříjemnění“ existence (často je slovo nepříjemnost jen velmi slabé slovo!). Přesto však nelze hovořit přímo o diskriminaci – přímé či nepřímé – a zejména vyplývající z jednání orgánů veřejné správy, ale jedná se často „jen“ o zlou vůli, neochotu, nepochopení pocházející z okolí těchto občanů. A pokud se v daném případě o diskriminaci jedná – je obtížné – ve stávajícím právním prostředí tuto prokázat. Právě přijetí antidiskriminačního zákona by mohlo pomoci řešit některé tyto situace. Jejich vliv na kvalitu života občanů se zdravotním postižením nelze podceňovat.

Je nutné upozornit, že sama identifikace vybraných situací, které způsobují diskriminaci občanů se zdravotním postižením nepostačí, ale bude nutno vyvinout značné úsilí na odstranění legislativních překážek i problémů, které vyplývají z nesprávné praxe orgánů veřejné správy.

Národní rada osob se zdravotním postižením je pravděpodobně jedinou organizací u nás, která má v současnosti možnosti upozorňovat na diskriminační chování a požadovat nápravu.

doc. Mgr. et. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.
ředitel VCIZP

1 METODOLOGIE TVORBY ANALÝZY

Zpracování analýzy probíhalo na základě uzavřené smlouvy mezi VCIZP a NRZP ČR ze dne 9. září 2008. Vzhledem k předmětu analýzy a jejímu určení byly stanoveny jednotlivé okruhy, v nichž by potenciálně mohlo docházet k diskriminaci občanů se zdravotním postižením. Jedná se nejobecněji o oblasti vzdělávání (školy), práce a zaměstnanosti, sociálního zabezpečení (služby a dávky), poskytování zdravotní péče a obecně o účast občanů se zdravotním postižením v organizovaných aktivitách společnosti.

V rámci přípravy vlastního textu bylo kontaktováno v průběhu roku 2008 více než 300 organizací občanů se zdravotním postižením a jejich představitelů, jakož i samotných občanů se zdravotním postižením. Dopis ředitele VCIZP byl distribuován i prostřednictvím hromadných rozesílacích seznamů Národní rady osob se zdravotním postižením. Výzva byla zveřejněna i na internetovém portálu www.helpnet.cz.¹

V průběhu léta a začátku podzimu 2008 tvůrci analýzy obdrželi celkem 37 podnětů a názorů, které se, v určité míře, týkaly předmětu výzvy: tj. identifikace situací, v nichž může vlivem jednání orgánů veřejné správy docházet k přímé či nepřímé diskriminaci občanů se zdravotním postižením. Všichni účastníci byli o přijetí podnětu vyrozuměni.

Cca ½ podnětů nezahrnovala skutečný popis „diskriminační“ situace, velmi často se jednalo o sdělení osobních pocitů, názorů či postojů k danému jevu. Těmto autorům bylo za jejich námět poděkováno a byl jim vysvětlen obsah a zaměření připravované analýzy.

Zároveň byly vytipovány „klíčové“ problémy, které se objevovaly v názorech několika respondentů a které korespondovaly s obecnými zkušenostmi řešitelského týmu. Jednalo se primárně o oblast sociálních služeb a dávek a vzdělávání. V prvních dvou odvětvích se jedná o situace, které jsou částečně vyvolány novou právní úpravou tohoto jevu (sociální služby) nebo naopak zase dlouhodobým legislativním podceněním (sociální dávky). Překvapením pro tvůrce analýzy bylo množství podnětů, které se sešly a popisovaly i výrazně diskriminační tendence ve školství, vzdělávání – v přístupu dětí s postižením ke vzdělávání a zajištění potřebných podmínek tohoto vzdělávání. Hovoříme o překvapení proto, že nová právní úprava, účinná od roku 2005 měla všechna tato „nedorozumění“, jimiž bylo naše školství pověstné, odstranit... Jak praxe ukazuje, není tomu tak.

Právě z uvedených tří oblastí se rekrutují nejrozsáhlejší analýzy problému – a doporučení pro NRZP napřít v příštím období svou snahu o nápravu právě tímto směrem.

Vlastní zpracování jednotlivých problémových okruhů má ustálený model. Jednotlivá hesla – problémy, jsou zpracovány v následujícím členění:

- příklad, popis problému, uvedení problémové situace,
- právní úprava vážící se k danému jevu,

¹ Dostupné na <http://www.helpnet.cz/aktualne/20654-3>

- rozbor právní úpravy,
- analýza daného problému,
- závěr a návrh na další postup.

Takto byla zpracována „hesla“ – oblasti, které obsahovaly skutečné poznatky o možné diskriminaci daného občana či občanů se zdravotním postižením.

Již v úvodu jsme uvedli, že **řada informací a podnětů** od jednotlivých občanů s postižením a jejich organizací **obsahovala „osobní“ pocity, zkušenosti a poznatky**, někdy i bez přímého uvedení podstaty namítaného diskriminačního jednání. Přesto se v řadě případů jednalo a jedná o složité, často dlouhodobě přetrvávající problémy – svého druhu kauzy – které výrazně ztrpčují život jejich účastníkům. Typickým příkladem této skupiny problémů je situace, již popsala v dopise jedna z těch, kteří reagovali na výzvu VCIZP ke zaslání podnětů:

*Dovolujeme si Vás oslovit po Vaší výzvě – dopisu ohledně diskriminačního přístupu k ZP. Manžel je dlouhodobě ZTP/P (r.89 těžký úraz-cizí zavinění , r.92 a r.96 další úrazy na d. končetinách, v r. 07 akutní mozkový infarkt), úředně od r. 99 vozíčkář na mechan.vozíku a od r. 05 přiznán el. ortop.vozík po třech opakovaných kompletních šetřeních zdrav. pojišťovnamí
Máme bohužel dlouhodobě negativní osobní zkušenosti ve věci přístupu některých kompetentních úředníků ať Magistrátu či Krajsk. úřadu), kdy aktuálně se nám jedná o značně stíženou možnost instalace „invalidní plošiny,, pro pohyb manžela v našem ŘRD (pravidelně splácíme ohledně bydlení 2 hypotéky).*

Cca před 3 lety nám soc.úř. Magistrátu až po odvolání na Krajský úř. přiznal příspěvek na pořízení plošiny ve výši cca 50% pořizovací ceny plošiny.(známe od kolegů ZP i dle sdělení váž.před.Konta Bariéry, že běžně se přiznává cca 95-100% . Dlouhodobě je naše rodina okolo život.minima a od doby N.Soc. Zákona se nalézáme v Zákonu o hmotné nouzi, přesto byl příspěvek na plošinu tak nízký.) Bylo problematické zajistit sponzory na poměrně velkou částku, ale nakonec se díky Bohu podařilo zajistit finance na plošinu a staveb.práce nezbytné k její instalaci. Ovšem je nutno zmínit, že cca před 3 lety jsme již mohli mít plošinku nainstalovanou, která prošla řádným, ale poměrně dlouhým stavebním řízením, i s ohledem na intervenci našich sousedů (celou causu předali k soudu a nám bylo krajsk.úř. staveb.odb. vše pozastaveno až do doby výroku soudu). Od tehdejší instalace jsme upustili, proto-že jsme s ohledem na dlouhodobé osobní zkušenosti věděli, že sousedé by se odvolávali „až na Štrasburk,“ proto, že dobře ví, že soudní řízení jsou zdoluhavá a navíc i naše finanč. situace nám neumožňuje se dostatečně hájit.

V současné době, kdy jsme byli nuceni v průběhu 3 let oslovovat i jiné dodavatele plošiny (samozřejmě i neustále shánět sponzory) jsme nakonec sehnali dodavatele, který nám vyhovoval jak po finanční stránce s ohledem na omezené finance, tak provedením instalace plošiny a navíc nám poskytl finanční sponzorský příspěvek. Navíc se v rámci Staveb. Zákona změnilo, že jsme na staveb.odb. mohli konat na základě staveb.ohlášení a protože se veškeré staveb.činnosti pro vznik šachty na plošinu konají pouze v našich zdech a nezasahujeme do nosných prvků nemuseli jsme již oslovovat sousedy. Velice se nám s manželem „ulevilo,, že snad se již konečně po všech anabázích dožijeme plošiny, která je opravdu nezbytná pro jeho pohyb v našem ŘRD.

Nutno dodat, že máme každý v ŘRD své zdi, navíc oddělené hobrou, též své základy. Již jsem zmiňovala, že manžel měl vloni akut.mozk.infarkt (byla zasažena celá pravá strana, vč.mluvy, psaní. Díky Bohu se z nejhoršího díky i včasné lékařské péči dostal, ale musí již stále ředit krev léky, také nemá zcela v pořádku polykací reflex, občas mluva vážne, jemná motorika pravé ruky není zcela v pořádku – je rád když zvládne podpis-dlouhodobě jej nacvičoval, aby se připodobnil svému původnímu). I u mne jako asistence se zdravot.stav, především v loňském roce poměrně zhoršil – opakovaně mnohačetné trombózy v dol.končetinách, též již více než rok musím ředit krev léky, na patách se mi vytvořily velmi drobné neoperovatelné výrůstky – nelze ozařovat, a proto je má chůze dost omezená i bolestivá – mám předepsány více než rok berle pro odlehčení i ortop. obuv (mám i jiné zdrav.chron.obtíže, ale těmi vás nebudu zatěžovat). Pro delší cesty jsem nucena si půjčovat el.ortop. vozík. Navíc letos poč. prosince uplyne 3-letá lhůta pro možnost využít příspěvek Magistrátu na plošinu, na nějž již navazují naši sponzoři (Konto Bariéry, Nadace, firmy). Proto tj. již naše poslední možnost jak „dosáhnout“, na plošinu, a to i s ohledem na naše stále ubývající síly a zhoršující se zdrav. stav, též s přihlédnutím na vstřícnost současného dodavatele zcela pro nás vyhovující plošiny. Bohužel sousedé se opět snaží vši silou nám instalaci všemi způsoby

znemožnit. Používají k tomuto i svého strýce, který má více než nadstandardní vztahy s příslušným úředníkem Magistrátu (jemuž dávali nyní na vědomí, křivě nařčení proti nám, že rozhodně u nás vzniká černá stavba – nahlašovali staveb.policii-byla u nás kontrola a shledali, že je vše u nás v pořádku, nekonáme nic v rozporu s přiděleným souhlasem).

Nyní, když neuspěli se stavební policií, stěžovali si a to i písemně na ved. staveb.odb., že vydal souhlas, aniž by byli vyrozuměni (nemají zájem slyšet, že nic nezasahuje do jejich zdí) a prý jim bylo i ved.staveb.odb. Magistrátu špatně odpovídáno na jejich dotazy a že prý p. ved.staveb. M. zřejmě rozhodl vydat souhlas z nějakého osobního vztahu k nám. Jaký paradox, že ti, kteří zneužívají nadstandardních vztahů svého příbuzného na ovlivnění některých kompetentních úředníků, v neposlední řadě aktuálně arch. x z Krajsk.úř (proto-že prý celý náš spis bude na tomto úřadě opět přezkoumán, zda se staveb.odb. M. ničeho nezákonného nedopustil) viní nás a ved.staveb.odb. Magistrátu, jehož samozřejmě oslovujeme jen ve věcech úředních a nikterak osobně jej neznáme.

Je tedy dle nás diskriminační přístup jak ze strany sousedů, kteří chtějí rozhodovat o našem pohybu ve vlastním domě s vlastními zdi, tak ze strany Krajsk. úřadu-resp. staveb.odb. jehož rozhodnutí vůči nám, tedy i k staveb. odb. Magistrátu nejsou nestranná, ale zcela pod vlivem nadstandardního vztahu se strýcem sousedů. Sousedé jsou velmi dobře informováni o našich možnostech, a to i časových k pořízení plošiny (veškeré důležité informace k naší rodině dobře zná již zmíněný úředník Magistrátu.

Např. i v cause obhajoby stále napadaného – stejnými sousedy - vyhrazeného parkoviště pro manž. invalid.auto si nechal tento úředník celý náš spis z odboru dopravy doložit, tj. též nestandardní přístup). Bylo by mnoho caus k rozepisování o diskriminaci, jež prožíváme „díky,, nejenom negativním sousedům, ale především jejich některými „známostmi,, na úřadech.

Omlouvám se, že jsem se rozepsala více než o možnosti instalace plošiny, ale chtěla jsem nastínit situaci v níž se dlouhodobě nalézáme. Stále mi v uších zní výrok . JUDr. J. H. z NRZP v r. 2001 (tehdy požádali sousedé peticí, aby mimořádně přešetřili manželův zdrav. stav, že není postižený): „když to přešetření podstoupíte, tak budete mít právo na klidné žití“, . Ale bohužel klidné žití poté nenastalo, ale naopak stále vůči nám přitvrzují.

Jedná se o typický příklad, kdy namítaná diskriminační situace je provázena komplexem vztahových problémů, provázaných osobnostními charakteristikami účastníků tohoto „sporu“ - kdy nelze na základě žádné analýzy rozhodnout, zda se jedná či nejedná o diskriminaci, nýbrž pouze o „řádné uplatnění práv a nároků zúčastněných stran“.

Právě v rámci tzv. řádných řízení (typicky popsané stavební řízení) může určitá strana kauzy s využitím legálních procesních pravidel (námitky, vyjádření, stížností, odvolání) dosáhnout výrazného prodlužování daného řízení, což může připadat (a v řadě případů tomu tak je) účastníkovi, jehož práva jsou podrobována takovým prodlevám a přezkumným procesům jako diskriminační.

Další oblastí, s níž se občané se zdravotním postižením na autory analýzy často obraceli, bylo **vnímání diskriminace existující přímo ve vztazích mezi lidmi**, aniž by se jednalo o určité konkrétní řízení.

Jako společnost zastupující zájmy HIV pozitivních bych chtěl zdůraznit, že formy diskriminace nemusí být jen instrumentální, legální, ale často i na základě předsudků a negativních postojů, s nimiž se právě naši klienti a členové setkávají nejčastěji. Nežádka se jedná o diskriminaci smíšenou nebo dokonce jen smíšenou na základě domněnky (například HIV pozitivní gay může být diskriminován nejen kvůli HIV, ale i kvůli své sexuální orientaci, HIV pozitivní žena je "ocejšována" jako komerční sexuální pracovnice).

Právě tento aspekt zdůrazňovali naši evropští partneři při přípravě antidiskriminační směrnice. Někdy obava z diskriminace je větší než je faktická realita, ale zároveň je velmi těžké někdy takovou diskriminaci prokázat a v případě HIV pozitivních dokonce i sám sobě při sníženém

sebehodnocení vůbec připustit. Nicméně vítáme Vaši iniciativu a pokud bude projekt realizován, pokusíme se o získání odpovědí mezi našimi členy (a klienty).

Nejen výše uvedený „pocit výjimečnosti či výlučnosti“ – v negativním smyslu prožívání, ale i **praktické zkušenosti hovoří o nepřipravenosti občanů (institucí) pro jednání, jichž jsou účastny osoby se zdravotním postižením.** Stejně jako je tomu v následujícím příkladu:

Jako první bych uvedla příklad z praxe - ať už se jedná o zdravotnická zařízení nebo veřejné služby - velmi často jsem svědkem toho, že pokud jdu s klientem jako doprovod překládat do znakové řeči neslyšících, osoba, která s námi věc vyřizuje, rázem bere neslyšícího jako třetí osobu, zkrátka jako kdyby tam klient nebyl, přitom my máme funkci pouze zprostředkovatelskou. Naši klienti jsou svéprávní, ale bohužel se k nim velmi často takto nepřístupuje. Úředníci nemají snahu o samostatnou komunikaci, to samé se děje bohužel i ve zdravotnických zařízeních, kde by pracovníci měli být daleko lépe připraveni. Nikdo nechce, aby se učili znakovou řeč, ale měli by znát základní pravidla komunikace se sluchově postiženými (neodvracet zrak, mluvit přímo na klienta i v přítomnosti tlumočníka, mluvit pomalu aby měl neslyšící možnost odezírat apod.)

Jestliže popsany příklad vztáhneme na výkon funkce pracovníka veřejné správy, případně veřejných, zákonem garantovaných služeb (zdravotní služby, vzdělávací služby, obecní úřad), potom lze neznalost požadovaných pravidel považovat za diskriminační jednání – byť zejména v sociálním či psychologickém významu tohoto slova (o různých pohledech na pojem diskriminace v další části). A existuje oprávněný požadavek, aby tyto úřady a instituce a osoby jejich jménem vystupující ovládaly základní pravidla komunikace se skupinou občanů s (různým) zdravotním postižením. Pokud budeme hovořit o běžné interakci s ostatními fyzickými osobami, které se také mohou dopouštět tohoto „přezíravého“ či neetického přístupu k osobám se zdravotním postižením, potom v této oblasti neexistuje „obecné právo“ požadovat odpovídající jednání po takové fyzické osobě požadovat – vyjma obecných pravidel lidské komunikace a slušného chování.

Konečně další oblastí, která byla v podnětech uváděna, byla **situace, kterou dotyčný označil či považoval za diskriminaci – ve skutečnosti však se jednalo výhradně o dopad dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu (omezení určitých možností či schopností vyplývajících ze zdravotního postižení).**

Na úřadech se v poslední době stabilizoval přístup k nám postiženým na slušnou úroveň, takže zde bych neměl připomínky.

Horší situace je v obchodech. V poslední době řeším problém s nákupem fotoaparátu. To, co je pro Vás samozřejmost, mi dělá problémy. Fotoaparát jsem si vybral na internetu, ale nechci si jej objednat, dokud nebudu mít možnost si jej vyzkoušet, zda jej fyzicky zvládnou se svými postiženými rukama, konkrétně zmáčknout spoušť. Při mé silně omezené mobilitě - vozík - to je přímo průšvih. Nemohu přesvědčovat obchodníka, aby mi vybalil nový aparát jen ke zkoušce. Mám smůlu také v tom, že dle různých průzkumů je kvalitní a levný, ale nikdo jej v mém dosahu nevlastní, abych si jej mohl vyzkoušet. Takže zatím se snažím, pátrám a vymýšlím, jak dořešit takovouhle maličkost.

Uvedený případ se týká možnosti „vyzkoušet v prodejně určitý výrobek s tím, že si jej osoba zkoušející nehodlá zakoupit, ale objednat poté u internetového prodejce“. V těchto případech je postavení osoby bez postižení i s omezenou funkcí končetin stejné – není v povinnostech žádného prodejce nabízet své zboží „na zkoušku“ komukoliv, kdo navíc dopředu deklaruje své přesvědčení, že si výrobek nekoupí... Nepochybně by se prodejce v takové situaci zachoval stejně k osobě s postižením i bez. Řešením je v tuto chvíli jednání, které lze označit jako neetické, jedná

se o určitý podvod na prodejci, kdy zájemce o koupi tuto vůli zdánlivě deklaruje, ve skutečnosti je rozhodnut zboží pouze vyzkoušet a koupit jej později prostřednictvím internetového prodejce... Uvedený příklad je „pouze“ dokladem další z řady situací, kdy jsou občané se zdravotním postižením znevýhodněni vůči lidem bez postižení z *povahy věci samé*, bez přistupujícího diskriminačního jednání okolí.

Rovněž častým příkladem byl **podnět obsahující obecné zamyšlení nad „diskriminací“ občana s postižením**, ovšem nebyla uvedena žádná konkrétní kauza, kterou by bylo možno podrobit právní či obdobné analýze. Jedná se např. o následující příklad:

Teprve teď po čtyřech měsících jsem si ve svém mailu přečetla výzvu k zaslání zkušenosti s diskriminací zdravotně postižených. Vysvětlení té prodlevy je smutné, ale jednoduché - na podzim zemřel v 77 letech můj manžel diabetik, jeho poslední diagnózou byl nádor plic, narůstající během roku 2008.

Podrobná zpráva Statistického úřadu (kterou jsem z obdobných důvodů také nečetla - a nevím, kde ji hledat) zahrnuje prý v uváděných počtech ZP také seniory. Těmito těžce nemocnými lidmi se ale bohužel nezabývá nikdo. Před rokem jsem měla možnost mluvit s předsedou Rady seniorů ČR. Když jsem mu líčila svoji osobní situaci (starala jsem se o manžela 7 let v podstatě úplně sama), odpověděl mi: "Ale to my neděláme, my se staráme o vzdělávání, o aktivní život..." A doplnil, že 90% seniorů žádnou pomoc nepotřebuje. Neuspěla jsem ale ani na Národní radě. Ta sice intenzívně sledovala téma doplateků v domovech pro seniory, ale když se v květnu 08 připravoval strategický plán NR do roku 2012, ptala jsem se, bude-li do něho pomoc této nejstarší skupiny ZP také zahrnuta, byla odpověď negativní. S odůvodněním, že na tuto činnost by byla nezbytná spolupráce se "seniorskými" organizacemi, ale jejich ochota chybí. (Je to možné.)

Ale kdo se tedy o tyto lidi bude starat?

V roce 2005 byla s manželem uzavřena smlouva o dobrovolnické pomoci sdružením O. Při prvním nedorozumění ji ředitel O. zrušil s odůvodněním, že manžel není dostatečně samostatný. Při následném jednání jsem poukazovala na to, že pro takové nemocné nevidomé žádná pomoc neexistuje. Pan ředitel mi řekl, že oni za to nemohou - a tečka.

Takže jsou zdravotně postižení senioři zdravotně postižení?

Nemám v této chvíli čas psát podrobnosti a ani nevím, jestli už ta výzva není promlčená. Zkušeností mám ale dost. Přeji Vám hodně úspěchů ve Vaší práci.

Přehled nejčastějších příspěvků občanů se zdravotním postižením a pracovníků organizací zdravotně postižených (případně jim pomáhajících) lze uzavřít uvedením příkladu, který reprezentuje obecnou zkušenost řady odborníků působících dlouhodobě ve prospěch této skupiny občanů. Je jím – v řadě případů až nihilistické **přesvědčení o vývoji „špatným“ směrem, co se týká postavení občanů se zdravotním postižením v naší společnosti** do budoucna.

Ta pravá diskriminace teprve přijde. Redukovat diskriminaci jen na oblast vzdělání, práci či oblast pomáhajících a pečovatelských služeb je jistě nesmysl. Ale významný pilíř - sociální práce - je před naprostou a zoufalou krizí.

Proč si to myslím?

Politici nebudou chtít zrušit ani jeden dům hrůzy zvaný ústav sociální péče a domov důchodců a udělat z nich lidštější služby.

Do toho skončí za pár let podpora z evropských peněz, ze kterých se to celé začalo od letoška zcela nepokrytě financovat. Z evropských peněz jdou možná i miliardy na běžné sociální služby. Ten propad v rozpočtu státu bude tak drastický, že všichni, kteří se osvobodili nebo byli svými blízkými nedáni do ústavů a potřebují jen asistenci, vzdělání a občas pomocnou ruku, ti lidé nebudou mít kam jít a zas se začnou stavět ústavy s řečmi, že tak je to pro lidi lepší

Služby v terénu a ambulancích budou drasticky zredukovány. Zákon o sociálních službách víceméně zakázal v sociálních službách podnikat. Nemůžete otevřít kvalitní hospic, stacionář nebo cokoli jiného. Všechno v rukou státu, který to již dnes doložitelně nezvládá. Marketingové heslo našeho předsednictví Evropa bez bariér je arogantní stejně jako Evropě to osladíme.

Právě vzhledem k uvedenému je zařazena následující kapitola věnovaná rozboru pojmu diskriminace a jeho specifickým konotacím v prostředí občanů se zdravotním postižením.

Zde uvedené příklady jsou důkazem toho, že v prostředí organizací občanů se zdravotním postižením, v každodenním životě jednotlivých občanů je pojem diskriminace (či různé aspekty jeho vnímání) relativně běžným jevem, který zasluhuje nyní i do budoucna pozornost a bližší zkoumání.

Organizace občanů se zdravotním postižením by se měly zaměřit na systematické sledování a vyhodnocování dostupných informací a případů.

Již nyní je zcela zřejmé, že do budoucna vzroste význam prvku „obhajoby práv a zájmů občanů s postižením“ – jako integrální součásti náplně práce jejich organizací.

1.1 SPECIFIKA POJMU DISKRIMINACE V PROSTŘEDÍ ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH

Rozbor podnětů zaslaných tvůrcům analýzy vede k závěru, že v České republice stále ještě není zřejmý přesný obsah (rámcově přesný) pojmu diskriminace a toho co znamená. VCIZP již v roce 2005 předložilo Národní radě osob se zdravotním postižením zprávu, v níž jsou podány obecné historické, sociální a sociologické aspekty možností předcházet diskriminačním jednáním.²

Předmětem této analýzy jsou problémy *současného* postavení občanů se zdravotním postižením a nebezpečí (příklady) diskriminačního chování a proto se budeme dále věnovat zejména těm aspektům dřívějšího vývoje, které nacházejí svůj odraz či pokračování v současnosti.

Myšlenka „člověk se zdravotním postižením jako subjekt práv“ je z historického hlediska relativně nová. Ve větším měřítku se začala prosazovat od šedesátých let dvacátého století, kdy vzniklo **hnutí lidí se zdravotním postižením Independent Living**, hnutí za nezávislý život. Jedním z hlavních cílů tohoto hnutí bylo změnit úhel pohledu společnosti na lidi s postižením nikoliv jen jako na nemohoucí a závislé. Nelze opomenout, že uvedené hnutí úzce souvisí s obecně známými jevy občanského sebeuvědomění, které v anglosaském světě v uvedených desetiletích nabíralo nejrůznějších projevů (hnutí *hippies*, studentské bouře 1968). Ve světě zdravotního postižení je tento proces spojen se jménem Eda Robertse³, Když přijel v roce 1993 do Prahy na kongres mezinárodní organizace Disabled People International, hovořil o tom, co je hnutí za nezávislost lidí s handicapem:⁴ *„Je to velice jednoduché. Je to - naučit se, jak se postarat sám o sebe. Naučit se, jak být nezávislý. Nejde přitom o bariéry fyzické, jedná se o bariéry psychologické. Hnutí za nezávislost vzniklo, protože jsme nebyli spokojeni s tím, jak se s námi zacházelo....Musíme změnit postoje několika generací. Musíme neustále připomínat, že není v pořádku mít předsudky vůči lidem s handicapem. Nemůžete diskriminovat někoho jenom proto, že má handicap. Je mnoho slov, kterými můžete popsat diskriminaci. ... Uvědomili jsme si, že mnoho z nás má staré postoje k těmto problémům, protože mnozí nás vidí jako slabé a nemocné. Ale my nejsme, jsme silní a máme mnoho, čím můžeme přispět našim společnostem.... V první řadě jsem člověk, a pak je něco jako handicap. Není to celý můj život, ale je to důležitá část mého života“.*

Dále je možno uvést hnutí rodičů v zemích dřívějších Evropských hospodářských společenství, která znamenala významné zlepšení podmínek vzdělávání dětí se zdravotním postižením v rámci tzv. hlavního vzdělávacího proudu.⁵

² Kruhová, L. Argumentační základna pro prosazování a realizaci antidiskriminačních opatření ve vztahu k lidem se zdravotním postižením v ČR, Olomouc: VCIZP, 2005.

³ Ed Roberts se ve čtrnácti letech stal po dětské obrně zcela nepohyblivým. Byl prvním studentem s takto těžkým zdravotním postižením, který absolvoval univerzitu v Berkely v Kalifornii.

⁴ ROBERTS, E. Úvodní projev na kongresu Disabled People International konaném dne 13. listopadu 1993 v Praze. Nepublikováno. Účelový tisk SZOZP Praha.

⁵ Na mysli máme např. ustavení „Integrované třídy“ pro děti s mentálním postižením ve spolkové zemi Burgenlandu v Rakousku v roce 1984. O společném vzdělávání žáků zdravých a s mentálním postižením v běžné obecné škole, bylo rozhodnuto proti vůli místního školského úřadu, jenž jako orgán státní správy bránil tomu, co nebylo v souladu se zákonem. Přesto se, za pomoci médií, podařilo činnost třídy prosadit a obhájit. Tento okamžik bývá v Rakousku považován za počátek hnutí vedoucího k dnešní, široce pojaté školské

Z mnoha okamžiků, které souhrnně tvořily mozaiku evropského vývoje vztahů společnosti a zdravotně postižených, považujeme za nutné výslovně uvést dosud opomínanou etapu vztahů majority a této skupiny obyvatel. Je jí **holocaust zdravotně postižených**, který je stále ještě nepřesně označován jako *eutanazie* v období nacistické třetí říše. O této, nade vše pochybnost, nejtragičtější etapě ve vývoji lidské civilizace (vztahů ke zdravotně postiženým) byla publikována podrobná stať v roce 2005.⁶

Tehdy jsme se zaměřili na popis faktických opatření a průběhu fyzické likvidace desítek tisíc osob se zdravotním postižením, včetně mnoha tisíc dětí, více než na hodnocení dopadu tohoto bezprecedentního vraždění na myšlenkový vývoj v Evropě po 2. světové válce a v současnosti. V tomto směru lze konstatovat, že ohlas likvidace zdravotně postižených byl téměř bezezbytku překonán dopady následujícího holocaustu Židů, k němuž se, alespoň v Českém prostředí, až po roce 1990 připojila i postupná a zpočátku spíše opatrná reflexe údělu cikánského etnika v uvedeném období.

Povědomí o historickém příkoří páchaném na skupině zdravotně postižených je ve veřejném prostoru v České republice stále minimální.

Přitom uznání viny, např. podle Jasperse⁷, je v současné postmoderní společnosti tzv. západního typu nikoliv oficiálně uznávaným, přesto však v praxi potřebným předpokladem nástupu kompenzačních mechanismů, které daná společnost vědomě i nevědomě používá pro řešení potřeb skupiny, jež byla v minulosti objektem diskriminačních tlaků.⁸

Hledáme-li kořeny a motivy řady opatření, která Český stát v posledním období pro tzv. vyrovnávání příležitostí občanů se zdravotním postižením realizoval, **nesetkáme se**, ať již v prohlášeních ústavních činitelů, textech důvodových zpráv přijímaných opatření s **žádným odkazem připomínajícím systémové diskriminační přístupy**, kterým byla skupina zdravotně postižených v minulosti nucena čelit. A i když **v českém prostředí** zpravidla neměly povahu násilných opatření popírajících právo na život a jeho pokračování organizovaných s vědomím či tolerancí mocenských skupin společnosti, existovaly **desítky příkladů individuálně zaměřených diskriminačních aktů** až likvidační povahy. Tato skutečnost je zmíněna v jediném oficiálním dokumentu, kterým je již zmíněná Střednědobá koncepce přístupu státu k občanům se zdravotním postižením.⁹

integraci. Viz MICHALÍK Jan, Školská integrace dětí s postižením - komparace modelů školské integrace ve vybraných zemích Evropy a České republiky. Disertační práce, UP Olomouc, 1999.

⁶ MICHALÍK, J. Holocaust – jeho méně známá stránka. In *Postižený člověk v dějinách*. Gaudeamus: Hradec Králové, 2005, ISBN 80-7041017-5.

⁷ JASPERS, K., Otázka viny (příspěvek k německé otázce), Praha, 1991.

⁸ K tomu srov. např. aktivity *generových* aktivistů operujících historickými zkušenostmi diskriminace žen a následné kompenzační mechanismy v oblasti občansko právní, pracovně právní či ústavně právní v řadě Evropských zemích.

⁹ Jedná se o následující text, připravený vedoucím týmu autorů této analýzy: „Vůči občanům se zdravotním postižením jako k jedné z posledních skupin ve společnosti přetrvává vědomí „historické neodpovědnosti“ za systémové diskriminační a segregační přístupy, kterými česká společnost a dřívější totalitní stát vydělovaly zdravotně postižené ze svého středu. Tato historická příkoří, mající mnohdy podobu systémové diskriminace či individuálních trestných činů, nebyla v počátcích rozvoje demokratického státu pojmenována a pro řadu dalších úkolů ani řešena. Právě vůči občanům se zdravotním postižením jako obětem diskriminace nebývalého rozsahu bylo na místě učinit vstřícné gesto, kterým by majoritní společnost uznala újmu, které byli tito občané vystaveni. Uvedené hodnocení se netýká výlučně orgánů státu, ale stejně tak je platné i při posuzování vztahu společenských elit, představitelů občanské společnosti, médií a dalších k občanům se zdravotním postižením.“

Hovoříme-li dnes o dědictví historických přístupů k námi sledované skupině-minoritě občanů, je nutno zmiňovat oba **myšlenkové (a institucionální) přístupy, které vytvořila a praktikovala evropská tradice**. Je jí jak postupný **vývoj humanistických idejí** a z nich vyplývajících institutů reprezentovaný desítkami osobností a řadou organizačních opatření **na straně jedné**, tak stejně opomíjená a nedostatečně reflektovaná ideová **a institucionálně-diskriminační opatření na straně druhé**. Holocaust zdravotně postižených představuje jeho nejvýraznější stránku. Nucená sterilizace zdravotně postižených (Švédsko), vynucená segregace a vyloučení ze společnosti (mentálně postižení v zemích bývalého tzv. východního bloku) nebo v současnosti se objevující snaha o zastřenou likvidaci lidských plodů nesoucích skutečná či domnělá zdravotní postižení¹⁰ je jen pokračováním stejného myšlenkového konceptu. Je jím **přesvědčení o existenci „bytosti nehodných života“**, podávané ovšem jako seriózní výraz filosofického přesvědčení autorů, podepřeného příslušnými vědeckými i pseudovědeckými poznáními. Přesvědčení, jež svádí evropskou společnost (s dech beroucí razanci) k myšlenkovým stereotypům minulých století.¹¹ Existují však i jednodušší proklamace, které, neschovávající se za žádný z obvyklých filosofických konceptů, brutálně útočí na nejnižší lidské pudry a podvědomí. Prostřednictvím poukazu na (nakonec vždy reálně existující) nedostatek finančních prostředků, snaží se poukázat na „neefektivnost“ případných opatření zaměřených na vyrovnávání příležitostí osob a občanů se zdravotním postižením. A nemusí se vždy jednat o prohlášení osobností ze „spodních pater“ společenského života. Vedle sebe tak stojí výrok bývalého ministra školství ČR¹² stejně jako oficiální „odborný“ názor ekonomického úředníka krajského úřadu ve věci výstavby moderního zařízení sociálních služeb pro klienty s vyšší potřebou podpory.¹³

Narůstající rozpory mezi ekonomickými možnostmi moderní společnosti na straně jedné a stále rostoucí spotřebou jednotlivců i nároků vyplývajících ze systémových opatření podpory dané společností (zdravotnictví, sociální zabezpečení, politika zaměstnanosti) na straně druhé vyvolávají do budoucna nejen množství otázek, ale i reálných obav o osudy zranitelných skupin společnosti. (O krizi principu solidarity, která bývá označována jako krize sociálního státu viz dále).

Vyhodnocením, byť jen stručně popsaných historických zkušeností vztahů společnosti a zdravotně postižených, dospíváme k formulaci několika základních principů, na nichž je, dle našeho názoru, nutno do budoucna stavět při hledání jakéhokoliv *modu vivendi* soužití zdravotně postižených a příslušníků majority. Jedná se zejména o následující principy:

¹⁰ Kytka, I. Proti smrti každý „za své“. Dostupné na [www. http://aktualne.centrum.cz/nazory/co-si-mysli/clanek.phtml?id=80759](http://aktualne.centrum.cz/nazory/co-si-mysli/clanek.phtml?id=80759).

¹¹ Z Učebnice matematiky pro vyšší školy nacistické třetí říše: „Roční náklady státu na jednoho duševně nemocného činí 766 říšských marek, jeden hluchý nebo slepý stojí 615 a jeden mrzák 600 marek. V ústavech žije na státní náklady 167 tis. duševně nemocných, 8300 hluchých a slepých a 20 600 mrzáků. Kolik milionů říšských marek stojí ročně tito postižení?“. In: SCHARSACH, H.H. Lékaři a nacismus, Praha: Themis, 2001, ISBN 80-85821-90-7.

¹² Eduard Zeman: „Znám argumenty, že i lidé s IQ na velmi animální úrovni by se měli vzdělávat. Že i když někoho naučíme třeba jen zavázat si tkaničky, stojí to za vynaložené peníze. Je to také názor, ale já si jím nijak nejsem jist.“ Instinkt č. 21, 5. září 2002, str. 19.

¹³ „Mám pocit, že zde vzniká nejdražší zařízení v oblasti sociální péče v kraji, říkám tomu, že mají pozlacené kliky....Další háček je v tom, že oblast sociálních věcí vyžaduje další a další prostředky zejména na provoz bez ohledu na možnosti rozpočtu“ In Důvodová zpráva k materiálu pro Radu Olomouckého kraje. 2006. Archiv autora.

1) Zdravotní postižení je primárně otázkou lidských práv

Zdravotně postižené osoby mají stejná lidská práva jako ostatní občané. Pro dosažení tohoto cíle je nezbytné, aby každá společnost uvnitř sebe sama respektovala různorodost a zajistila zdravotně postiženým osobám možnost uplatnění všech jejich lidských práv: občanských, politických, hospodářských i kulturních tak, jak jsou zakotvena v různých mezinárodních i národních strategiích a normativně právních aktech. Respektování různorodosti musí být podepřeno působením legislativních aktů a mocenských opatření, mělo by však prostupovat všemi vrstvami společenského vědomí jako integrální součást myšlenkového světa postupně překonávajícího neblahé historické tradice.

2) Zdravotně postižené osoby požadují rovné příležitosti, nikoliv charitu

Ve vztahu ke zdravotně postiženým osobám pokročila během posledních desetiletí tzv. západní civilizace od filosofie paternalismu k filosofii posílení odpovědnosti za rozhodování o vlastním životě. Dřívější přístupy, které byly do značné míry založené na soucitu a zdůrazňovaly bezmocnost zdravotně postižených osob, jsou nyní považovány za zastaralé a nepřijatelné. Uvedené tvrzení platí beze zbytku pro oblast normativních aktů např. Evropské unie (viz dále), méně už pro praxi výkonného establishmentu jednotlivých národních států, Českou republiku nevyjímaje. Rovnými příležitostmi se stále více rozumí nikoliv pouze formální naplnění rovnosti před zákonem, ale skutečný, vynutitelný a zajištěný rovný přístup ke všem společenským aktivitám, mezi které patří např. vzdělání, nové technologie, zdravotní a sociální služby, sport a aktivity volného času, stejně jako spotřební zboží, výrobky a služby.

3) Odstraňování bariér ve společnosti předchází sociálnímu vyloučení

Uvedený princip bývá někdy vnímán jako rozporný s předchozím, vyžadujícím rovné příležitosti. Požadavek odstraňování bariér – architektonických, legislativních, ekonomických ale i sociálně-psychologických je oprávněnou reakcí na staletí marginalizace a vytlačování této skupiny osob z hlavního společenského proudu. Způsob, jakým je naše společnost ještě v současnosti organizována, vede často k tomu, že osoby se zdravotním postižením nemohou plně uplatnit svá základní práva a jsou ze společnosti vylučovány. Dostupné statistické údaje ukazují, že zdravotně postižené osoby mají nízkou úroveň vzdělání a zaměstnanosti. Tato skutečnost má za následek, že ve srovnání s nepostiženými občany žije větší počet zdravotně postižených osob ve stavu sociální nouze až chudoby.

4) K problémům zdravotního postižení a zdravotně postižených je nutno přistupovat diferencovaně

Stejně jako ostatní vrstvy společnosti, i zdravotně postižené osoby tvoří velmi různorodou skupinu. Z tohoto důvodu může být v dané oblasti účinná pouze politika založená na respektu k této různorodosti. Zejména u těžších forem zdravotního postižení dochází k výrazným změnám v možnostech plnohodnotné účasti na veřejném životě i v soukromých aktivitách. Na rozdíl od řady dalších skutečností, které může jejich nositel ovlivnit, se přitom jedná o událost, která je většinou nezávislá na vůli jedince. Společnost má však, z povahy věci, tendenci přistupovat k řešení jednotlivých aspektů státní politiky vůči této skupině obyvatel *en block* a nástrojům této politiky, kterými jsou zejména legislativa a ekonomické nástroje se nedaří odpovídajícím způsobem reagovat na vnitřně různorodé a často i protichůdné potřeby a požadavky zdánlivě homogenní skupiny „postižených“.

5) Dosažený stav společenského začlenění zdravotně postižených nepředstavuje trvalou a neměnnou hodnotu

Zdravotní postižení a jeho nositelé představují oprávněný objekt cílené společenské solidarity. Vedle toho, zejména z pohledu orgánů veřejné správy, představují zdravotně postižení i skupinu, která přímo i nepřímo ovlivňuje tvorbu značné části hrubého domácího produktu. Zejména v období relativně stabilních hospodářských poměrů, doplněných v jednotlivých zemích různou mírou hospodářského růstu, je oprávněným požadavek zachování a případně i posilování podílu, kterým se osoby se zdravotním postižením podílejí na zlepšování obecných životních podmínek v dané společnosti. Praktické příklady ukazují, že tomu tak vždy není. I v České republice existují zřetelné příklady a tendence zhoršování postavení občanů se zdravotním postižením v dílčích aspektech jejich situace. Je proto úkolem všech participujících vědních oborů, vysokoškolských pracovišť, profesionálních pracovníků v rámci tzv. pomáhajících profesí, ale zejména úkolem zdravotně postižených a jejich společenské reprezentace působit na neinformovanou veřejnost argumenty a příklady podporujícími snahu o sociální inkluzi zdravotně postižených a argumenty, které budou způsobilé zabráňovat nástupu negativních tendencí, které v řadě míst a situací pozorujeme.

Právní aspekty a faktor diskriminace

Otázkám vztahu práva, diskriminace a postavení občanů se zdravotním postižením, se tým odborníků VCIZP věnuje průběžně. Např. v období do roku 2000 jsme se zaměřili zejména na analýzu právní úpravy školské integrace v legislativě vybraných evropských zemí ve srovnání s právní úpravou v České republice. Součástí prezentované práce¹⁴ byl i relativně ojedinělý návrh právní normy typu vyhlášky ministerstva, která by ošetřovala hmotně právní i procesně právní aspekty školské integrace. Lze říci, že zejména druhá složka tehdejšího návrhu, kterou je právní úprava postavení subjektů ve školské integraci z hlediska jejich práv a povinností při projednávání, schvalování a vyhodnocování tohoto jevu, představovala pokus řešit citlivou otázku průběhu speciálně pedagogické diagnostiky a způsobů práce s jejími závěry. Bohužel, ani v současné době právní úprava¹⁵ nereaguje na instituty, které jsme již tehdy, v roce 2000, považovali za nedostatečně upravené. A plně se to projevilo i v rámci zpracování tohoto dokumentu – směrem k podmínkám školské integrace směřovalo značné množství podnětů....

V současnosti se zaměříme na stále více zvýrazňovaný prvek vyplývající z průniku působení práva a společenské reality. Je jím **faktor „diskriminace“**, jako jeden z klíčových pojmů moderní teorie lidských a občanských práv, ale i praktického řešení podmínek života občanů v moderní společnosti. Jsme přesvědčeni, že následné poznatky a zkušenosti z vývoje chápání tohoto pojmu, jeho aktuální řešení v rámci právní úpravy evropské i národní, jakož i rozbor vybraných příkladů soudní judikatury podává řadu námětů nejen k přemýšlení „o“ tomto jevu obecně, ale i k řešení vybraných konkrétních institutů - jak jsou popsány dále v této analýze.

¹⁴ Viz poznámka 1.

¹⁵ Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školství.

Zamýšlíme-li se nad obsahem společenské integrace - tedy opaku diskriminace – nevyhne se bližšímu rozboru tohoto pojmu. „Diskriminace“, který shledáváme klíčovým pro řešení otázek vztahu práva a integrace občanů se zdravotním postižením u nás.

Právo a jeho nástroje představují páteř společnosti a význam právních norem pro úpravu vztahů ve společnosti můžeme zvýraznit jejich obvyklou definicí, jak ji podává právní teorie. Tak např. podle Harváňka¹⁶ jsou právní normy „*obecně závazná pravidla chování vyjádřená ve zvláštní formě a jsou určena k ochraně, upevnění a řízení právních vztahů a za podmínek jimi stanovených vymezují subjektům jejich práva a povinnosti*“.¹⁷

Diskriminace lidí se zdravotním postižením je v podmínkách moderní společnosti pojmem, který stále **nemá zcela zřetelné a jasné obrysy**. Z hlediska práva je diskriminace pouze tam, kde lze potvrdit nebo vyvrátit, že se diskriminace děje, že jsou odpírána lidská práva, nebo je omezován přístup postiženého subjektu k nárokům z práva vyplývajícím. Problematické je však *de facto* i samotné exaktní vymezení lidských práv a jejich v zásadě různě možný výklad. Jakkoli se hodláme dále zabývat právními aspekty pojmu diskriminace, uvědomujeme si, že tento pojem nelze vázat výhradně na oblast práva. Existují i jiné úhly pohledu a možnosti výkladů a je do jisté míry otázkou konsenzu, co bude za diskriminaci v dané situaci, prostředí a čase považováno. Pro ilustraci uvedeného lze uvést příklady, jež kladou důraz vždy na odlišný rozměr tohoto pojmu.

Velký sociologický slovník¹⁸ uvádí: „Diskriminace sociální – (z lat. *discriminare* = rozdělovat, rozlišovat, od *discrimen* tj. přehrada, vzdálenost) – fakt a způsob omezování nebo poškozování určitých společenských skupin v jejich právech a nárocích... Opírá se o předsudky a stereotypy Může mít charakter státní, oficiální nebo charakter lokální, nelegální, neformální... Spočívá v záměrném znevýhodňování určitých subjektů vytvářením nerovných hospodářských, politických, právních podmínek...“

Sociologický slovník¹⁹ uvádí u hesla diskriminace následující: „postoje a způsoby, kterými jsou znevýhodňováni nebo ponižováni lidé na základě své příslušnosti k určité skupině. Odmítání práva na rovný přístup bez ohledu na osobní vlastnosti jedince pouze na základě jedné z jeho připsaných charakteristik; např. jeho rasy, pohlaví, věku, sociálního původu, příslušnosti k určitému regionu...“

Slovník sociální práce²⁰ u hesla diskriminace zvýrazňuje: „odlišování, odlišný přístup. Obvykle ke skupinám lidí určitého věku, pohlaví, rasového nebo etnického původu... Tyto skupiny mohou být systematicky zvýhodňovány nebo znevýhodňovány, a to zákony, podzákonnými normami, publicitou, předsudky a hlavně faktickým chováním lidí, s nimiž se tyto skupiny dostávají do styku....“

¹⁶ Harvánek, J. a kol. Teorie práva, Brno: MU, 2001, ISBN: 80-210-1791-0.

¹⁷ Ať již si o významu práva myslíme cokoliv, nelze popřít, že pouze tento normativní systém má v sobě jako imanentní součást zabudovanou možnost státně-mocenského donucení, které může taxativně určit model a způsob chování dotčeného subjektu.

¹⁸ Kol. autorů *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

¹⁹ BOUDON, R. *Sociologický slovník*, Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3.

²⁰ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

Akademický slovník cizích slov²¹ považuje za diskriminaci „rozlišování poškozující někoho, neuznávání jeho rovnosti s jinými...“

Psychologický slovník²² akcentuje pod heslem diskriminace „schopnost vnímat a reagovat na podobné podněty odlišně; vnímat jemné rozdíly...“

Je patrné, že i uvedené neprávní přístupy k definici pojmu diskriminace ve svých komentářích zmiňují význam „legislativy, zákonů“, přesto postihují (dle původu hesla) spíše sociální, vztahové či sociální *příčiny a dopady* samotného aktu diskriminace.

Právní slovník²³ - např. – uvádí právní pojetí našeho klíčového pojmu. Podle něj se diskriminací rozumí: „uplatňování rozdílných podmínek, rozlišování, omezení nebo odnětí práv určité kategorii osob pro společenské nebo ekonomické postavení, národnost, rasu, náboženství, pohlaví, politické názory apod.; záměrné znevýhodnění určitých subjektů vytvářením nerovných podmínek.“

O diskriminaci lidí se zdravotním postižením jako o sociálním jevu je možné uvažovat na základě řady statistických údajů zejména v oblasti zaměstnávání, příjmů, úrovně vzdělanosti apod. Významným způsobem zde v současnosti vedle „tradičního“ zaměstnávání vystupuje problematika přístupnosti prostředí, staveb, dopravy a informací, dostupnosti veřejných služeb včetně vzdělávání, sociální a zdravotní péče, participace, tj. partnerství organizací osob se zdravotním postižením ad.

Diskriminace a právní normy

Obecný zákaz diskriminace stanoví usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“), v čl. 3, který zaručuje „základní práva a svobody všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“.²⁴

V současnosti již máme na ochranu proti specifickým druhům diskriminace v oblasti lidských práv několik základních „právně závazných“ instrumentů, které všechny vznikaly za určité politické konstelace v různých časových obdobích – a které se proto mohou v pojetí i obsahu dost lišit. Protože Česká republika všechny ratifikovala (nebo do nich přistoupila po rozdělení Československa), můžeme použít například následující právní normy: *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)* z r. 1966²⁵, *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních*

²¹ KRAUS, J., PETRÁČKOVÁ, V. Akademický slovník cizích slov, Praha: Academia, 1997, ISBN 80-200-0607-9.

²² HARTL, P. Psychologický slovník, Praha: Jiří Budka, 1994. ISBN: 80-901549-0-5.

²³ Hendrych, D. a kol. Právní slovník. Praha: C.H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-360-4.

²⁴ Vedoucí týmu autorů této analýzy poprvé v roce 1995 vyslovil přesvědčení o nutnosti doplnění Listiny základních práv a svobod o explicitní vymezení zákazu diskriminace osob z důvodů „zdravotního postižení“. Tento proces dospěl do své „závěrečné“ fáze – proto požadavek na doplnění Listiny v tomto smyslu – jakkoliv je oprávněný – není předmětem této práce, neboť je již dostatečně a velmi kvalitně realizován na půdě Vládního výboru pro zdravotně postižené

²⁵ Vyhláška ministerstva zahraničních věcí MZV č. 120P/1976 Sb., pro ČR v platnosti od 23. března 1976. Opční protokol k tomuto Paktu ze stejné doby je pro ČR v platnosti od 12. června 1991 viz. sdělení FMZV č. 169/1991 Sb.

a kulturních právech (ICESCR) z r. 1966²⁶, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (CERD) z r. 1965²⁷, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) z r. 1979²⁸, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CAT) z r. 1984²⁹ a Úmluva o právech dítěte (CRC) z r. 1989³⁰.

Ačkoliv existující pakty a úmluvy většinou nehovoří výslovně o osobách se zdravotním postižením³¹, dá se jich často využít na ochranu proti diskriminaci i v situaci osob se zdravotním postižením, neboť mnohé tyto případy jsou vlastně „kombinací“ s diskriminací na základě pohlaví, věku, rasy apod.

Mezi úmluvami přijatými Radou Evropy má z hlediska ochrany před diskriminací zásadní význam čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů³², která zakazuje jakoukoli diskriminaci z důvodů jako jsou pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení. Uvedený čl. 14 však zakazuje diskriminaci pouze při užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou. Rada Evropy přijala proto Protokol č. 12 k této Úmluvě, který v čl. 1 mění dosavadní subsidiární charakter ochrany před diskriminací vyplývající z čl. 14 Úmluvy na obecný zákaz diskriminace z výše uvedených důvodů. Protokol č. 12 Česká republika podepsala, ale dosud neratifikovala.

V zákonné rovině je ochrana před diskriminací v České republice nejvíce upravena v oblasti pracovněprávní.³³ V právních normách České republiky se setkáme i s úpravou jednání, které bývá obvykle označováno za „**pozitivní diskriminaci**“. Jakkoliv bývá toto sousloví vnímáno veřejností jako nepříliš šťastné vyjádření snahy o zajištění formální i skutečné rovnosti (spíše rovnoprávnosti) vybraných skupin obyvatelstva, je méně známým faktem, že i v České republice systémy pozitivní diskriminace působí. Na místě je možno uvést např. systémovou podporu studia žáků romského původu organizovanou Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy České republiky.³⁴

Z právního hlediska znamená pozitivní diskriminace např. situace, kdy přímo právní úpravou je stanoveno, kdy není rozdílné zacházení považováno za diskriminaci. Tak podle pracovně právních norem³⁵ se za diskriminaci nepovažují případy, kdy je pro to věcný důvod spočívající v povaze zaměstnání, které by měla osoba vykonávat, a který představuje pro výkon tohoto zaměstnání podstatný a rozhodující požadavek. Podle téhož ustanovení se za diskriminaci nepovažují také opatření na podporu a dosažení rovnoměrného zastoupení mužů a žen.

²⁶ Vyhláška MZV věcí č. 120/1976 Sb., pro ČR v platnosti od 23. března 1976.

²⁷ Vyhláška MZV č. 95/1974 Sb., pro ČR v platnosti od 4. ledna 1969.

²⁸ Vyhláška MZV č. 62/1987 Sb., pro ČR v platnosti od 18. března 1982. Opční protokol k této Úmluvě z roku 1999 je pro ČR v platnosti od 26. května 2001 (viz. Sdělení MZV č. 57/2001 Sb. m.s.)

²⁹ Vyhláška MZV č. 143/1988 Sb., pro ČR v platnosti od 6. srpna 1988

³⁰ Vyhláška FMZV č. 104/1991 Sb., pro ČR v platnosti od 6. února 1991

³¹ Pouze CAT vzdáleně v odstavcích 2 a 16, CRC v odstavcích 2 a 23.

³² Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.

³³ Povinnost zajišťovat rovné zacházení je stanovena v § 1 odst. 3 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a nově i v § 4 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

³⁴ Daleko dříve než byla legislativně upravena pozice asistenta u žáka se zdravotním postižením byl přijat pokyn MŠMT ke zřizování míst asistentů pro žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Už v roce 2006 MŠMT poskytl na mzdy 318 asistentů celkem 68,5 milionu korun.

³⁵ § 1 odst. 5 zákoníku práce a § 4 odst. 3 zákona 435/2004 Sb. o zaměstnanosti.

Dále např. **podle zákona o zaměstnanosti (§ 4 odst. 4) se za diskriminaci nepovažují opatření, jejichž cílem je předcházení nevýhod, které vyplývají z příslušnosti osoby ke skupině vymezené některým z diskriminačních důvodů,** jakož i opatření přijímaná na podporu a dosažení rovného zacházení s muži i ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ, s osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce. Smyslem uvedených ustanovení je zajistit právní ochranu faktickým krokům činěným na podporu uvedených skupin – zde na trhu práce. V praxi tato úprava znamená, že občan, který nepatří k některé z uvedených skupin – se ztíženým postavením na trhu práce (např. zdravotně postižení) – nemůže považovat za diskriminační vůči své osobě fakt, že na podporu jeho zaměstnání u potenciálního zaměstnavatele neposkytne stát takovou míru podpory, jakou poskytl uchazeči z dané skupiny. (Např. na podporu zaměstnávání občanů se zdravotním postižením je možno poskytnout dotaci na zřízení tzv. chráněného pracovního místa až do výše určitého násobku průměrné mzdy).

Uvedené ustanovení je nesmírně významné nejen pro oblast pracovně právních vztahů, smyslu *analogia legis* šanci i na obdobné posuzování podpůrných prostředků poskytovaných např. žákům se zdravotním postižením v systému vzdělávání.³⁶

V této oblasti je stanovena povinnost rovného zacházení v § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Podle tohoto ustanovení: *„Vzdělávání je založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.“*

Podstatným pro případné spory vyplývající z faktoru diskriminačního jednání je **nová právní úprava procesního řízení ve věcech „diskriminačních“** upravená v novelizovaném znění § 133a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, které nově upravuje tzv. obrácené důkazní břemeno³⁷. Jestliže obecně v právních sporech nutnost důkazního břemene tíží stranu domáhající se práva (žalující), potom **ve vybraném okruhu sporů občanský soudní řád stanoví přechod důkazního břemene na stranu žalovanou a to následovně:**

- Přechod důkazního břemene je omezen jen na právní věci pracovního práva v případě diskriminace z důvodů pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku anebo sexuální orientace.

³⁶ K tomu lze srovnat zde uvedený příklad finanční podpory zaměstnanosti zdravotně postižených a dále uváděný příklad „podpory“ integrovaného způsobu vzdělávání žáků se zdravotním postižením.

³⁷ § 133a občanského soudního řádu:

- (1) Skutečnosti tvrzené o tom, že účastník byl přímo nebo nepřímo diskriminován na základě svého pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku anebo sexuální orientace, má soud ve věcech pracovních za prokázané, pokud v řízení nevyšel najevo opak.
- (2) Skutečnosti tvrzené o tom, že účastník byl přímo nebo nepřímo diskriminován na základě svého rasového nebo etnického původu, má soud ve věcech poskytování zdravotní a sociální péče, přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb za prokázané, pokud v řízení nevyšel najevo opak.

- Jestliže jde o diskriminaci na základě rasového nebo etnického původu dochází k přechodu důkazního břemene i v dalších oblastech, zdravotní a sociální péče, přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb.

Diskriminace versus princip solidarity

Výkladem pojmu diskriminace a odlišným konotacím jeho vnímání prostřednictvím různých společenských věd dospíváme k názoru, že vyrovnání příležitostí osob ve společnosti znevýhodněných vyžaduje vždy (určitou) míru aktivního nebo pasivního přizpůsobení většinové společnosti. Nezřídka je toto přizpůsobení spojeno s potřebou redistribuce společenských zdrojů (finančních prostředků). Je proto **na místě podrobněji se zastavit u pojmu solidarita**, který bývá velmi často vykládán ve své emotivní či případně morální rovině, a zapomíná se, že se v průběhu vývoje sociálního státu stal již imanentní součástí většiny stávajících společenských systémů, které by bez jeho existence nemohly v žádném případě fungovat.³⁸ V současné době proto většina představitelů společenských věd (a dokonce i politických reprezentací bez ohledu na jejich zaměření) neuvažuje či nehovoří o důsledné demontáži sociálního státu (rozuměj odstranění principu solidarity), nýbrž se spíše zaměřuje na korekci jeho parametrů s cílem dosáhnout delší udržitelnosti jednotlivých systémů podpory.³⁹

Možná se však jedná i o odstranění „pachuti“, kterou do společnosti přinášejí excesy v podobě tzv. zneužívání principu solidarity.

A znovu stojíme a do budoucna budeme stále více stát před otázkou, kdy se skutečně jedná o **zneužívání principu solidarity** (typicky: člověk pobírající podporu v nezaměstnanosti „na černo“ pracuje a získává nezdaněné prostředky) a kdy se pod pojmem „zneužívání – např. sociálních dávek“ skrývá reminiscence historických tradic segregace a vylučování, doprovázená v individuálních případech obvyklým pocitem „závislosti“.

Nelze si totiž nevšimnout, že v posledních několika letech pozorujeme, že i méně bohatí a bezmocní přestávají cítit solidaritu s „klienty sociálního státu“.⁴⁰ Lze se tázat, **kde jsou příčiny současné vzrůstající desolidarizace** a mizení respektu k nezaměstnaným či sociálně handicapovaným. Lze se rovněž tázat, jestli současný vztah např. k sociálně exkludovaným složkám společnosti či přímo k Romům jako takovým nemůže být předobrazem budoucího vztahu i ke zdravotně postiženým. Jakkoliv vyznívá uvedená obava, zvláště ve světle výše uvedených hodnot

³⁸ Typickou oblastí, na níž lze současné pojetí principu solidarity ukázat je systém zdravotní péče. Podle údajů Všeobecné zdravotní pojišťovny stojí roční léčba roztroušené mozkové sklerózy interferony cca 350 tis. Kč a tzv. biologická léčba těžké revmatoidní artritidy asi 800 tis. Kč. Průměrně přispěje každý pojištěnec do fondu veřejného zdravotního pojištění částkou 14 770,- Kč (údaj z roku 2003). Pacientů s roztroušenou sklerózou je přibližně 1800 a na léčení potřebují solidární příspěvní od 54 000 spoluobčanů....In. MUSÍLKOVÁ, J. O potřebě solidní solidarity, Zpravodaj VZP - Pohoda, roč. 2005, č.2.

³⁹ K tomu srov. dále statistické údaje o počtu obyvatel v důchodovém věku po roce 2050.

⁴⁰ K tomu srov. výše stagnaci „pozitivních“ nálad české veřejnosti vůči zdravotně postiženým

pozitivních nálad české veřejnosti jako lichá, existují ve vývoji společnosti i scénáře, které těmto obavám dávají za pravdu.

Každý člověk v současné době větší či menší měrou pociťuje, že svět, ve kterém žije, je plný rizik, nejistoty a nebezpečí. Společenské postavení, zaměstnání, tržní hodnota našich dovedností, ale i soukromé hodnoty jako je partnerství, manželství, to vše je nestálé a zranitelné. Nezaměstnaní, v minulosti dominantní skupina, s níž se majoritní většina solidarizovala, se tváří v tvář novým skutečnostem stávají pro mnohé spíše „příítěží“ a skupinou potenciálně či skutečně zneužívající svého postavení. Zatím **sociálně handicapovaní a později možná i zdravotně postižení** se tak ocitají **vedle těch, kteří jsou pocítováni jako „břemeno společnosti“**. I když oficiální politické programy všech dominujících společenských formací (např. politických stran) a sociální programy všech organizací zaměřené na „boj se sociální exkluzí“ hovoří o něčem jiném. Otázkou pro hlubší zkoumání je, kdy jsou tato opatření motivována vnitřním přesvědčením tvůrců o jejich „společenské spravedlnosti“ a kdy nejde o nic jiného než o politickou korektnost. Říci nahlas a veřejně, že by „se sociální péče měla zaměřit především na to, abychom se zbavili nezaměstnaných, handicapovaných, „invalidů“ a ostatních nemohoucích lidí, kteří se z toho či onoho důvodu nedokáží zajistit svou vlastní obživu, a jsou proto závislí na sociální podpoře a péči“, se rovná politické sebevraždě, případně uzavření finančních zdrojů národních či evropských sociálních fondů.⁴¹

I když byl sociální stát od počátku založen na moderních hodnotách meziindividuální a meziskupinové solidarity, spolu s jeho vývojem **dochází pozvolna k zeslabování všech forem solidarity** a tento proces se projevuje v mnoha oblastech a vztazích. K projevům poklesu solidarity v rámci sociálního státu dochází prakticky ve všech oblastech, jež jsou zasaženy jeho vnitřními problémy. Ty souvisí například s flexibilizací práce zahrnující snadnou nahraditelnost nekvalifikovaných nebo méně kvalifikovaných pracovníků – tedy změny v pojetí „pracovních jistot“. Druhou oblastí, o níž se v tomto směru hovoří, je **krize rodiny**, chápáná v této souvislosti primárně nikoliv jako záležitost poruchy vztahů mezi jejími členy (doména psychologů), nýbrž jako nazírání na celospolečenské důsledky proměny této stále ještě základní jednotky západního a křesťanského civilizačního okruhu. Zdrojem napětí je v této oblasti především rozpor mezi těmi, kdo omezili počet svých dětí a získali tím jednostranné zvýhodnění, oproti těm, kdo děti mají.⁴² Tito lidé sami na výdajích na děti ušetřili, ve stáří však o ně budou (přinejmenším částečně) pečovat právě potomci těch, kdo si pořídili děti, a všechny dohromady čeká velmi reálné riziko nižší životní úrovně. Je svým způsobem přirozené, že v tomto systému nejsou děti vnímány jako důležitá opora ve stáří, nýbrž jako tíživé ekonomické závaží přítomnosti.

Konečně v **důsledku stárnutí populace je ohrožena solidarita mezigenerační**. Demografické problémy se staly oblíbeným nástrojem proti organizované solidaritě – dnešní generace ekonomicky aktivních platí v řadě vyspělých zemí na penzijní pojištění nejvíce v celé jeho historii, generace dnešních důchodců pobírá zase nejvyšší penze v historii. Ti, kdo na dnešní důchodce v průběžném systému platí,

⁴¹ KOMENDA, A. Solidarita a respekt v individualizované společnosti. In *Sborník z 1. konference o stavu lidských a občanských práv osob se zdravotním postižením v ČR*, Praha: NRZP, 2005. ISBN 80-903640-0-4.

⁴² Existují pokusy definovat finanční náročnost výchovy dítěte do ukončení přípravy na povolání. Náklady na jedno dítě se pohybují mezi 1,5 – 2 miliony korun.

budou mít však penze jednou výrazně nižší, což je dáno logikou stárnutí populace a změnami na trhu práce.⁴³

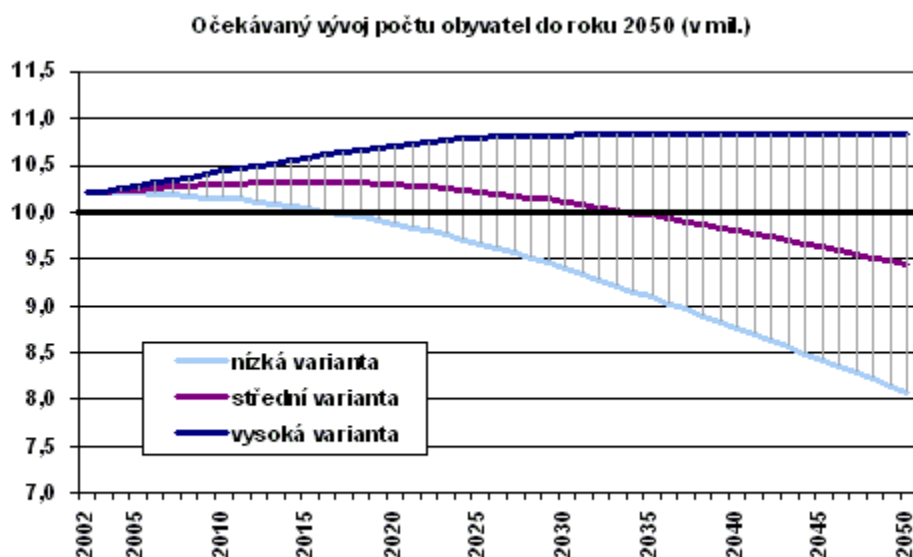
Dokladem možných obtíží, které s sebou může přinášet budoucí vývoj demografické struktury obyvatelstva České republiky jsou následující dva grafy. V obou případech je zdrojem Český statistický úřad⁴⁴. V první z nich jsou nastíněny možné scénáře vývoje počtu:

- Vysoká varianta počítá s velkým zvýšením porodnosti (více jak 2 děti na jednu ženu) a zvýšeným přílivem migrantů,
- střední varianta počítá s průměrným zvýšením porodnosti a průměrným příchodem migrantů,
- nízká varianta počítá se zachováním nízké porodnosti (průměrně 1,3 dítěte na ženu) a stávajícím počtem migrantů.

⁴³ KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005. ISBN 80-86429-41-5.

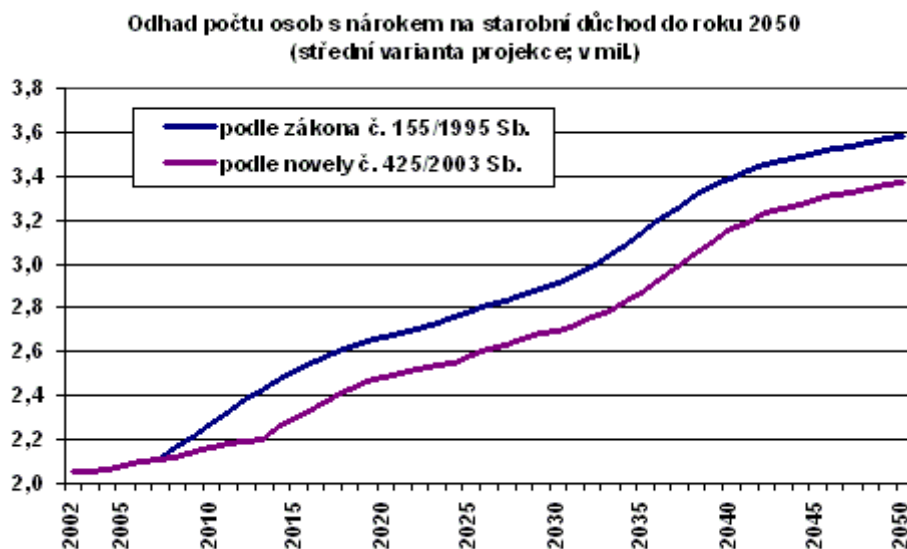
⁴⁴ Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, www.czso.cz. Základním posláním je vytvářet objektivní a ucelený obraz ekonomického, sociálního, demografického a ekologického vývoje ČR a jejích částí.

Graf č. 1⁴⁵

Druhý graf ukazuje jednak zvýšení průměrného věku obyvatelstva do roku 2050 a jednak vypovídá i o zvýšení počtu obyvatel ve věku nad 65 let. Podle tohoto zdroje existuje reálný předpoklad, že do roku 2050 počet obyvatel starších 65 let (pobírajících důchod) ze současných cca 2,2 milionu až téměř na 3,5 milionu. To vše při očekávaném úbytku absolutního počtu obyvatel České republiky uvedeném výše.

Graf č. 2⁴⁶

Je zřejmé, že princip mezigenerační solidarity bude do budoucna vystaven zvláště obtížným zatěžkávajícím zkouškám. Přitom, hovoříme-li o stárnutí populace, je nutno uvést, že **změny fungování sociálního systému se nade vše pochybnost budou týkat i občanů se zdravotním postižením.**

⁴⁵ Dostupné na http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/ocekavany_vyvoj_poctu_obyvatel_do_roku_2050.

⁴⁶ Dostupné na http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/odhad_poctu_osob_s_narokem_na_starobni_duchod_do_roku_2050.

V úvahu připadá zejména dvojí okruh očekávání:

- Zvyšující se podíl seniorů vyššího věku bude rovněž znamenat nárůst zdravotně postižených v této populační skupině. (ne každé stárí znamená závislost, většina obyvatel je však v posledních letech života odkázána na tu či onu míru podpory další osoby),
- ve společnosti „starých“ budou probíhat sociální a politické procesy, které budou měnit obvyklé transfery finančních prostředků. Z nich mohou zdravotně postižení „profitovat“ – např. v oblasti zdravotní péče, mohou však znamenat i snížení prostředků dosud „tradičně“ určených této skupině obyvatel. (viz. obtíže financování moderních ústavů sociální péče versus nutnost výstavby zařízení pro seniory s potřebou vyšší míry podpory – např. Alzheimerova choroba).

Podobná logika, jaká již zřetelně vládne ve vztazích mezi starými a mladými, začíná ovlivňovat také **vztah mezi zdravými a nemocnými**.⁴⁷ Mladší generace ekonomicky aktivních, které ze svých příspěvků financují systém zdravotního pojištění, z něj čerpají mnohonásobně méně prostředků než starší generace, které již do tohoto systému nepřispívají.⁴⁸ A nejen to. V důsledku rozvoje moderní medicíny a růstu počtu osob se zdravotním postižením, včetně chronicky nemocných, nyní i v budoucnu stále roste tlak na dodatečné finanční vstupy, které by umožnily poskytovat vysoce náročnou zdravotní péči, jež dříve neexistovala, a které by i nyní zajistily kvalitní zdravotní péči těžce nemocným i stále početnější seniorské části populace. Stále více se projevující **rozpor mezi možnostmi moderní medicíny a disponibilními prostředky na úhradu poskytované péče** znamená reálnou hrozbu, v důsledku které bude nutné revidovat dosavadní nastavení parametrů, které je základem solidárního systému financování zdravotní péče.

Zvláště obtížnou **zkouškou principu solidarity** (a potenciální diskriminace) a zdá se dokonce, že i základních práv a svobod, **budou reparační možnosti** v současnosti prudce se rozvíjejícího vědního oboru – **lékařské genetiky**. Dosud platí mezinárodně uznávaný zákaz jakékoliv diskriminace osoby z důvodu jejího genetického dědictví.⁴⁹ Vyplývá z něj (i do budoucna?) například zachování současného stavu řešení práva budoucích rodičů na rozhodování o vlastním rodičovství. Toto právo nelze žádným způsobem omezit, byť lze i v naší společnosti vystopovat názory a postupy, které by k takovému omezení v budoucnu mohly vést.

Lidé se zdravotním postižením jako celek, kteří představovali, představují a zřejmě i budou představovat oprávněný objekt cílené společenské solidarity, budou pravděpodobně dříve či později v důsledku stále se snižující míry této solidarity vystaveni silným ekonomickým tlakům právě v důsledku postupující liberalizace a globalizace společnosti.

Lidé s postižením jsou legitimními příjemci produktů přerozdělování. Zaměstnanost lidí se zdravotním postižením – a tedy i jejich možnost do sociálního systému aktivně přispívat daněmi a zákonnými odvody – se navzdory řadě opatření aktivní politiky

⁴⁷ Jejím odrazem jsou „lákavé“ reklamy některých zdravotních pojišťoven lákajících své klienty např. na příspěvky na antikoncepci. Je zřejmé, že takto získají generaci žen v aktivním věku, tedy skupinu, která jednak do fondu zdravotního pojištění přispívá ze svých mezd (na rozdíl od dětí, studentů a důchodců) a jednak nečerpá vysoké náklady na zdravotní péči. Princip solidarity jde v těchto kampaních stranou.

⁴⁸ Existují kvalifikované odhady podle kterých více než 75% nákladů na zdravotní péči konzumují lidé starší 65 let.

⁴⁹ Úmluva o lidských právech v biomedicíně vstoupila pro Českou republiku v platnost 1. října 2001.

zaměstnanosti rok od roku zhoršuje. Přičemž se téměř nehovoří, že zaměstnaný člověk s postižením není tím, kdo (jen) odčerpává finance státu v rámci přerozdělování, ale i tím, kdo daněmi a odvody do systému přispívá a v celkovém měřítku snižuje ekonomickou náročnost systému.

S ohledem na výše uvedené nastane zřejmě v budoucnu **potřeba důsledného a méně kompromisního zajišťování práv lidí se zdravotním postižením** samotnými lidmi s postižením (resp. jejich organizacemi) a důsledného prosazování práv. Neboť spoléhání na „přirozenou lidskou sounáležitost“ ve smyslu politické podpory principu přerozdělování již nadále zřejmě nebude v budoucnu možné v rozsahu, na jaký jsme dosud zvyklí.⁵⁰

Autoři analýzy podporují iniciativu Národní rady osob se zdravotním postižením, aby pro zajištění lepšího právního (a faktického) rámce ochrany osob se zdravotním postižením byl v úřadu Veřejného ochránce práv ustaven speciální odbor „kancelář ochrany práv zdravotně postižených“ v čele se zástupcem Veřejného ochránce práv pro danou oblast!

Zejména proto nabývá rozhodující význam otázka mimořádné potřeby **zvýšení právního a občanského vědomí lidí se zdravotním postižením** o celospolečenských posunech a nutnost být připraven na postupující a sílící stálé zvyšování tlaků na snížení nezbytného zabezpečení zranitelných skupin obyvatel.

Prosazovat práva však znamená, že si je jich člověk vědom a že ví, jak prosazení dosáhnout, musí tedy práva znát, musí tedy vědět, že dochází k jejich porušování a znát možnosti domáhání se jejich naplnění.

⁵⁰ Autoři práce poukazují na zkušenost z přípravy nového systému sociálních služeb. V květnu 2004 proběhlo jednání špiček koaličních stran vládní koalice ČR, které rozhodlo o navýšení prostředků na start nového systému služeb o cca 3 mld. Kč. Větší množství prostředků – byť za ty zde uvedené nelze kvalitní služby srovnatelné s ostatními zeměmi EU zajistit - se nepodařilo získat s odkazem na „nedostatek finančních prostředků napjatého státního rozpočtu.“ V prosinci 2005 titíž představitelé schválili navýšení rodičovského příspěvku a porodného, což přinese rozpočtovou zátěž minimálně 16 mld. Kč. A na podzim 2008 opět chybí v rozpočtu pro poskytovatele sociálních služeb na rok 2009 minimálně 2 mld. korun...

2 SITUACE V SOUVISLOSTI S PROJEDNÁVÁNÍM NÁVRHU ZÁKONA O ROVNÉM ZACHÁZENÍ A O PRÁVNÍCH PROSTŘEDCÍCH OCHRANY PŘED DISKRIMINACÍ (ANTIDISKRIMINAČNÍ ZÁKON)

V průběhu roku 2004 (20) mnoho členských států Evropské unie podniklo kroky vedoucí k tomu, aby byly jejich zákony v souladu s oběma směrnicemi EU schválenými v roce 2000 – se Směrnicí 43 (o rovném zacházení bez ohledu na rasu) a se Směrnicí 78 (o rovném zacházení v zaměstnání a povolání). Antidiskriminační akční program poskytoval podporu těmto úsilím zejména s cílem, aby si lidé byli vědomi svých práv a povinností podle nových zákonů a aby byly odmítány diskriminační postoje a chování.⁵¹

Reakcí na uvedené směrnice v ČR se stal národní návrh „antidiskriminačního zákona“. Vládní návrh tzv. antidiskriminačního zákona podstoupil v průběhu roku 2007 a 2008 dlouhou pouť legislativním procesem – a s výsledkem, který je velmi nejistý. V průběhu projednávání se ukázalo, že v ČR existují značné rozpory v názoru nejen na samotný návrh zákona, ale i na potřebu zabývat se antidiskriminačními tendencemi vůbec.

Pro minoritu občanů se zdravotním postižením by konečné schválení návrhu zákona přineslo zlepšení – zejména procesního postavení – nepředstavovalo by však lék na řešení všech hmotněprávních situací, v nichž dochází k jevům, které by se podle nového zákona mohly považovat za projevy přímé či nepřímé diskriminace.

V případě přijetí návrhu zákona ve znění v němž v současné době existuje (varianta projednaná Sněmovnou a Senátem – vrácená Sněmovně prezidentem republiky) nepochybně vzroste význam právního vědomí a občanské odpovědnosti jednotlivých občanů s postižením – a zejména jejich reprezentací – občanských sdružení. Ta se budou moci účastnit potenciálních soudních řízení ve věci diskriminace a občané se zdravotním postižením v těchto případech zastupovat!⁵²

Informaci o postupu zákonodárského sboru ve věci antidiskriminačního zákona podává následující přehled:⁵³ (*Stav projednávání ke dni: 30. prosince 2008*)

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

- Vláda **předložila** sněmovně návrh zákona 12. 7. 2007.
Zástupce navrhovatele: ministr spravedlnosti.
Návrh zákona rozeslán poslancům jako tisk **253/0** dne 19. 7. 2007.
 - **Organizační výbor** projednání návrhu zákona **doporučil** 15. 8. 2007. Určil zpravodaje: JUDr. Zuzka Bebarová-Rujbrová a navrhl přikázat k projednání výborům: **Petiční výbor**
-
- **1. Čtení** proběhlo 26. 9. 2007 na 21. schůzi. Návrh zákona **přikázán k projednání** výborům (usnesení č. 404).
-
- **Výbor pro evropské záležitosti** projednal návrh zákona a vydal 8. 11. 2007 **záznam z jednání** doručený poslancům jako tisk **253/Z**.

⁵¹ KRHUTOVÁ, L. Argumentační základna..... VCIZP: Olomouc, 2005.

⁵² Nejedná se o všechna sdružení, ale ta, která budou mít tuto činnost „obhajobu práv a zájmů svých členů před diskriminací“ uvedenu ve zřizovací listině – statut, stanovy apod.

⁵³ Cit. dle <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=253>

- **Stálá komise pro rovné příležitosti** projednala návrh zákona a vydala 25. 10. 2007 **usnesení** doručené poslancům jako tisk **253/1** (*doporučuje schválit*).
 - **Petiční výbor** projednal návrh zákona a vydal 29. 11. 2007 **usnesení** doručené poslancům jako tisk **253/2** (*pozměňovací návrhy*).
 - **Ústavně právní výbor** projednal návrh zákona a vydal 22. 1. 2008 **usnesení** doručené poslancům jako tisk **253/3** (*pozměňovací návrhy*).
-

- **2. Čtení**

Návrh zákona **prošel** obecnou rozpravou 14. 3. 2008 na 28. schůzi.

Návrh zákona **prošel** podrobnou rozpravou 14. 3. 2008 na 28. schůzi.

Lhůta pro zahájení třetího čtení byla **změněna** na 48 hodin po doručení pozměňovacích, popřípadě jiných návrhů poslancům (usnesení č. 690).

Podané **pozměňovací návrhy** zpracovány jako tisk **253/4**, který byl rozeslán 14. 3. 2008.

- **3. Čtení** proběhlo 19. 3. 2008 na 28. schůzi. Návrh zákona **schválen** (usnesení č. 709).
-

SENÁT

- Poslanecká sněmovna **postoupila** dne 31. 3. 2008 návrh zákona Senátu jako tisk **225/0**. Organizační výbor dne 2. 4. 2008 **stanovil** garančním výborem Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice (PhDr. Jaromír Jermář) a **přikázal** tisk k projednání: Ústavně-právní výbor (Jiří Žák).
-

- **Ústavně-právní výbor** projednal návrh dne 16. 4. 2008 a přijal usnesení č. 62, které bylo rozdáno jako tisk **225/2** (*pozměňovací návrhy*).
 - **Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice** projednal návrh dne 22. 4. 2008 a přijal usnesení č. 127, které bylo rozdáno jako tisk **225/1** (*schvaluje*).
-

Návrh **projednán** dne 23. 4. 2008 na 13. schůzi Senátu.

Senát návrh **schválil** (usnesení č. 376).

Návrh **projednán** dne 23. 4. 2008 na 13. schůzi Senátu.

Senát schválil **doprovodné usnesení** (usnesení č. 377).

Návrh **projednán** dne 24. 4. 2008 na 13. schůzi Senátu.

Senát návrh **schválil** (usnesení č. 375).

PREZIDENT

- Zákon **doručen** prezidentovi k podepsání 2. 5. 2008. Prezident zákon **nepodepsal** a 16. 5. 2008 **vrátil** zpět sněmovně. Návrh zákona ve znění, ve kterém byl postoupen prezidentovi **rozdán** poslancům jako tisk **253/5**. **Stanovisko prezidenta** rozdáno poslancům jako tisk **253/6**.
-

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

- Projednávání zákona vráceného prezidentem proběhlo 3. 6. 2008 na 32. schůzi. Projednávání bylo **přerušeno**.

**Zásadní - pro schválení návrhu zákona
se ukázalo stanovisko prezidenta republiky.**

Svým dopisem⁵⁴ předsedovi Poslanecké sněmovny zákon vrátil k dalšímu projednávání (vetoval) a v odůvodnění uvedl mj. tyto argumenty:

- Zákon považuji za zbytečný, kontraproduktivní a nekvalitní a jeho dopady za velmi problematické.
- Zákon neobsahuje nic, co by bylo pro české právo zásadně nové.
- Česká republika nikoho nediskriminuje, a proto, není nijak překvapující, že o tom tento zákon není.
- Zákon nicméně dává občanům nárok na rovné zacházení v soukromoprávních vztazích, což je z definice nemožné.
- Zcela nový a naší právní tradici dosud neznámý je princip přenesení důkazního břemene ze strany žalující na stranu žalovaného.... Je v rozporu s našimi, ale i evropskými právními principy a tradicemi a může přinášet nové křivdy a nespravedlnosti.

V současnosti je zákon „odložen“ – jeho projednávání - schvalování – se očekává na jaře roku 2009.

Pro občany se zdravotním postižením a jejich organizace je nezbytné seznámit se s obsahem této právní normy – zejména následujícími ustanoveními, ale i kontextem tohoto zákona ve vztahu k ostatní právní úpravě platné v dané oblasti u nás.

K pojmu zdravotní postižení a zdravotní stav (alter. nemoc)

U pojmu „zdravotní postižení“ je relevantní jeho rozlišení od pojmu „zdravotní stav“. Předkladatel vycházel z rozsudku Evropského soudního dvora (velkého senátu) ve věci Sonia Charón Navas proti Eures Colactividades SA (rozsudek č. C-13/05) ze dne 11. července 2006. Předmětem rozsudku byla žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 Smlouvy o založení ES. Soud dospěl k názoru, že na osobu, která byla propuštěna zaměstnavatelem výlučně z důvodu nemoci, se nevztahuje obecný rámec pro boj proti diskriminaci na základě zdravotního postižení stanovený směrnicí Rady 2000/78/ES a že nemoc jako taková nemůže být považována za důvod doplňující důvody, na základě kterých směrnice 2000/78/ES zakazuje jakoukoli diskriminaci. Soud uvedl, že pojem „zdravotní postižení“ není samotnou směrnicí 2000/78/ES definován, směrnice za účelem definování tohoto pojmu neodkazuje ani na právo členských států. Proto pojem „zdravotní postižení“ ve smyslu směrnice 2000/78/ES musí být vykládán autonomním a jednotným způsobem s ohledem na účel směrnice. Použitím pojmu „zdravotní postižení“ v článku 1 uvedené směrnice si zákonodárce úmyslně zvolil výraz, který se liší od výrazu „nemoc“. Jednoduché postavení naroveň obou těchto pojmů je tedy vyloučeno. Pojem „zdravotní postižení“ musí být chápán jako znamenající omezení vyplývající z fyzických, duševních nebo psychických postižení,

⁵⁴ Č.j. KPR 3749/2008

bránící účasti dotčené osoby na profesním životě. Proto, aby omezení spadalo pod pojem „zdravotní postižení“, tak musí být pravděpodobné, že bude dlouhodobé.

Z rozsudku plyne, že pojmy „zdravotní postižení“ a „nemoc“ nejsou zaměnitelné. Z toho lze dovodit, že nemohou být zaměnitelné ani pojmy „zdravotní postižení“ a „zdravotní stav“, případně „nepříznivý zdravotní stav“.

Právní předpisy ČR a zákaz diskriminace

Zákon o zaměstnanosti v § 4 odst. 5 až 8, jakož i **zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů** v § 77 odst. 3 až 6 vymezují pojmy související s ochranou před diskriminací, jako je přímá a nepřímá diskriminace, obtěžování, sexuální obtěžování. Podle těchto právních předpisů se za diskriminaci považuje i jednání zahrnující podněcování, navádění nebo vyvolávání nátlaku směřujícího k diskriminaci. Také **zákon o vojácích z povolání** v § 2 odst. 3 stanoví výslovný zákaz navádění k diskriminaci, v § 2 odst. 4 pak vymezuje pojmy obtěžování a sexuální obtěžování. **Služební zákon** v § 80 odst. 3 definuje sexuální obtěžování. **Zákoník práce** vymezení shora uvedených pojmů neobsahuje, neboť v § 16 odst. 2 odkazuje na zvláštní právní předpis, kterým je právě **antidiskriminační zákon**.

Některé právní předpisy stanoví, kdy není rozdílné zacházení považováno za diskriminaci. Podle § 4 odst. 3 **zákona o zaměstnanosti** a § 16 odst. 3 **zákoníku práce** se za diskriminaci nepovažují případy, kdy je pro to věcný důvod spočívající v povaze zaměstnání, které by měla osoba vykonávat a který představuje pro výkon tohoto zaměstnání podstatný a rozhodující požadavek. Podle § 16 odst. 3 **zákoníku práce** se za diskriminaci nepovažují také opatření na podporu a dosažení rovnoměrného zastoupení mužů a žen. Podle § 4 odst. 4 **zákona o zaměstnanosti** se za diskriminaci nepovažují opatření, jejichž cílem je předcházení nevýhod, které vyplývají z příslušnosti osoby ke skupině vymezené některým z diskriminačních důvodů, jakož i opatření přijímaná na podporu a k dosažení rovného zacházení s muži i ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ, s osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce.

Podle § 3 odst. 1 **zákona č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost** v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o platu“), přísluší mužům a ženám za stejnou práci nebo za práci stejné hodnoty stejný plat.

Rovněž **zákon o dobrovolnické službě č. 198/2002 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů, stanoví v § 7 odst. 6, že vysílající organizace je povinna při výběru dobrovolníků, s nimiž uzavře smlouvu, a při sjednávání podmínek výkonu dobrovolnické služby uplatnit rovné zacházení, s výjimkou případu, kdy to povaha dobrovolnické služby neumožňuje.

Obecný zákaz diskriminace je stanoven také v oblasti přístupu k veřejným službám a zboží, a to v § 6 **zákona o ochraně spotřebitele č. 634/1992 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně spotřebitele“). Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických

a informačních služeb v § 2 písm. a) stanoví, že knihovny poskytují veřejné knihovnické a informační služby způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu.

Diskriminaci účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem zejména z důvodů pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu, zdravotního stavu nebo věku zakazuje § 2a **zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem** č. 42/1994 Sb. Za diskriminaci z důvodu pohlaví se podle tohoto zákona nepovažuje, jestliže se pro účely výpočtu výše penze použijí údaje uvedené v úmrtnostních tabulkách zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy.

Reklamy obsahující diskriminaci z důvodu rasy, pohlaví nebo národnosti zakazuje § 2 odst. 3 **zákona o regulaci reklamy** č. 40/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zákaz vysílání reklamy nebo teleshoppingu, které obsahují diskriminaci na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, národního nebo sociálního původu, anebo příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině obsahuje také § 48 odst. 1 písm. k) **zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání** č. 231/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o veřejných zakázkách č. 137/2006 Sb., ukládá v § 6 zadavateli povinnost v zadávacím řízení dodržovat zásady transparentnosti, rovného zacházení a zákazu diskriminace.

V oblasti vzdělání je stanovena povinnost rovného zacházení ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného důvodu v § 2 odst. 1 písm. a) **zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** č. 561/2004 Sb., (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Plný rovný přístup ke vzdělávání je zajištěn státním občanům České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie a jejich rodinným příslušníkům, a dále také osobám, který jsou pro účely školského zákona považovány za osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie.

Situace, kdy došlo k porušení práva na rovné zacházení nebo zákazu diskriminace, upravují tyto zákony:

- zákon o zaměstnanosti (§ 4 odst. 10),
- služební zákon (§ 80 odst. 5),
- zákon o vojácích z povolání (§ 2 odst. 5)

V nich je zakotveno právo oběti diskriminačního jednání domáhat se upuštění od jednání a odstranění důsledků nežádoucího jednání. Zákon o zaměstnanosti (§ 4 odst. 11 a 12) a služební zákon (§ 80 odst. 5 a 6) také stanoví právo oběti diskriminace na zadostiučinění, případně na náhradu nemajetkové újmy v penězích, byla-li v nemalé míře snížena její důstojnost. Také zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (§ 77 odst. 9) stanoví, že příslušník, jehož práva a povinnosti vyplývající z práva na rovné zacházení byla porušena, má právo domáhat se upuštění od tohoto porušování, odstranění jeho důsledků a přiměřeného zadostiučinění. Ustanovení o právních prostředcích ochrany před diskriminací

se vzhledem k nové úpravě obsažené v návrhu antidiskriminačního zákona nestala součástí nového zákoníku práce.

Zákon č. 40/1964 Sb., **občanský zákoník**, ve znění pozdějších předpisů, upravuje v § 11 a násl. právo na ochranu osobnosti, podle něhož se může osoba, jejíž občanská čest nebo lidská důstojnost byly dotčeny, domáhat upuštění od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, odstranění následků těchto zásahů, přiměřeného zadostiučinění, případně náhrady nemajetkové újmy v penězích.

Procesní úprava projednávání diskriminačních situací

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), upravuje v § 133a tzv. přechod důkazního břemene (*význam a meze tohoto postupu stanovil Ústavní soud ve svém nálezu č. 419/2006 Sb.*).

Přechod důkazního břemene je omezen na věci pracovní:

- v případě diskriminace z důvodů pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku anebo sexuální orientace.

V případě diskriminace na základě rasového nebo etnického původu dochází k tzv. přechodu důkazního břemene i v dalších oblastech:

- zdravotní a sociální péče, pomoci v hmotné nouzi, přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb.

K přechodu důkazního břemene v případě diskriminace na základě pohlaví, národnosti nebo rasy

- také v řízení ve věcech služebního poměru státních zaměstnanců (§ 208 odst. 4 služebního zákona), v řízení ve věcech služebního poměru vojáků z povolání (§ 150a zákona o vojácích z povolání), a také v řízení ve věcech služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů (§ 180 odst. 3 tohoto zákona).

Přechod důkazního břemene podle občanského soudního řádu ulehčil oběti diskriminačního jednání důkazní situaci, neboť tvrdí-li, že byla přímo nebo nepřímo diskriminována, má to soud ve stanovených případech za prokázané, pokud v řízení nevyjde najevo opak

(Ústavní soud toto ustanovení zpřesnil svým nálezem č. 419/2006 Sb. Konstatoval, že osoba, která tvrdí, že s ní bylo zacházeno znevýhodňujícím způsobem, musí toto tvrzení také prokázat. Musí dále tvrdit, že nerovné zacházení mělo rasový motiv; toto již ale prokazovat nemusí. Obrana strany žalované pak spočívá v možnosti prokázat, že rozdíl v zacházení rasovou pohnutkou motivován nebyl.)

Ani **současný stav však nelze považovat za vyhovující**, protože přechod důkazního břemene je **v případě diskriminace z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení,**

věku anebo sexuální orientace **omezen pouze na věci pracovní. Nevztahuje se tak na uchazeče o zaměstnání**, to znamená na situace, kdy v oblasti pracovního práva dochází k diskriminačnímu jednání nejčastěji.

V případě diskriminace z důvodu rasového nebo etnického původu se užije přechodu důkazního břemene, pokud k diskriminaci došlo ve věcech poskytování zdravotní a sociální péče, pomoci v hmotné nouzi, přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb. Mezi vyjmenovanými oblastmi však chybí bydlení.

Také služební zákon, zákon o vojácích z povolání, zákon o služebním poměru příslušníků Policie České republiky a zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů upravují řízení ve věcech služebního poměru přechod důkazního břemene, avšak pouze v případě diskriminace na základě pohlaví, národnosti nebo rasy. **V případě diskriminace z jiných důvodů bude muset oběť diskriminačního jednání tuto skutečnost i nadále dokazovat.** Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ustanovení o přechodu důkazního břemene neobsahuje, v § 64 však upravuje přiměřeně použití ustanovení prvé a třetí části občanského soudního řádu pro řízení ve správním soudnictví.

Občanský soudní řád (§ 26 odst. 3) a zákon č. 150/2002 Sb., **soudní řád správní** (dále jen „soudní řád správní“) (§ 35 odst. 4) **umožňují, aby účastníka** ve věcech ochrany před diskriminací na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku, anebo sexuální orientace **zastupovalo sdružení vzniklé na základě zákona č. 83/1990 Sb.**, o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sdružování občanů“), **pokud k jeho činnostem uvedeným ve stanovách patří ochrana před diskriminací.** Podobné ustanovení obsahuje také zákon o ochraně spotřebitele (§ 25 odst. 2), podle něhož může podat návrh na zahájení řízení u soudu o zdržení se protiprávního jednání ve věci ochrany práv spotřebitelů a být účastníkem takového řízení sdružení, v jehož stanovách jsou uvedeny tyto cíle.

Zákon o přestupcích č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v § 49 odst. 1 písm. e) stanoví, že **přestupku proti občanskému soužití se dopustí ten, kdo jinému způsobí újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav, anebo pro jeho stav manželský nebo rodinný.** Ve světle výše uvedeného rozsudku ESD ze dne 11. 7. 2006 **v tomto zákoně chybí výslovné uvedení pojmu „zdravotní postižení“.**

Ochranu práva na zajištění rovného zacházení a ochranu před diskriminací zajišťují soudy.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“), v čl. 4 a rovněž čl. 36 a násl. Listiny stanoví, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci. Podle čl. 90 Ústavy **soudy poskytují ochranu právům zákonem stanoveným způsobem.**

Veřejný ochránce práv ustavený zákonem č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv“), působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí vykonávajících státní správu, pokud je jejich jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá i k ochraně základních práv a svobod.

Zákon o České obchodní inspekci č. 64/1986 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ČOI“) v § 2 odst. 2 písm. d) stanoví pravomoc ČOI jako kontrolu dodržování podmínek stanovených zvláštními právními předpisy nebo jinými závaznými opatřeními pro provozování nebo poskytování činností spočívajících v prodeji nebo dodávání zboží a výrobků či poskytování služeb, tedy včetně dodržování zákazu diskriminace.

V oblasti pracovněprávní vykonávají kontrolní činnost na základě zákona o zaměstnanosti Ministerstvo práce a sociálních věcí a úřady práce a na základě **zákona o inspekci práce** č. 251/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, inspektoráty práce. Kontrolní činnost se zaměřuje na dodržování pracovněprávních předpisů, tedy i na dodržování zákazu diskriminace.

Základní pravidla návrhu antidiskriminačního zákona:

Pojem a druhy diskriminace.

Za diskriminaci se považuje nejen vlastní diskriminační chování, ale i tyto ostatní projevy: (§ 2)

- obtěžování,
- sexuální obtěžování,
- pronásledování,
- pokyn k diskriminaci,
- navádění k diskriminaci.

Diskriminace je přímá a nepřímá.

Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.

Diskriminací je také jednání, kdy je s osobou zacházeno méně příznivě na základě *domnělého důvodu* podle předchozího odstavce.

Nepřímou diskriminací (dle § 3) se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů *rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru* osoba znevýhodněna oproti ostatním.

Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Nepřímou diskriminací z důvodu zdravotního postižení se rozumí také odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k určitému zaměstnání, k výkonu pracovní činnosti nebo funkčnímu nebo jinému postupu v zaměstnání, aby mohla využít pracovního poradenství, nebo se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, nebo aby mohla využít služeb určených veřejnosti, ledaže by takové opatření představovalo nepřiměřené zatížení.

Při rozhodování o tom, zda konkrétní opatření představuje nepřiměřené zatížení, je třeba vzít v úvahu

- míru užítu, kterou má osoba se zdravotním postižením z realizace opatření,
- finanční únosnost opatření pro fyzickou nebo právnickou osobu, která je má realizovat,
- dostupnost finanční a jiné pomoci k realizaci opatření a
- způsobilost náhradních opatření uspokojit potřeby osoby se zdravotním postižením.

Za nepřiměřené zatížení se nepovažuje opatření, které je fyzická nebo právnická osoba povinna uskutečnit podle zvláštního právního předpisu.

Charakteristika nepřímé diskriminace – ta se vyznačuje těmito znaky⁵⁵:

- uplatnění pravidla, které se vztahuje na všechny bez rozdílu;
- výsledkem uplatnění pravidla je rozdílné zacházení;
- toto rozdílné zacházení znevýhodňuje určitou skupinu, přímo vymezenou diskriminačním důvodem;
- toto rozdílné zacházení není odůvodněno oprávněným účelem ani přiměřenými a nezbytnými prostředky.

Samostatná část návrhu (odstavec 2 § 3) upravuje **zvláštní případ nepřímé diskriminace z důvodu zdravotního postižení**⁵⁶. Toto ustanovení zohledňuje specifické potřeby osob se zdravotním postižením; na rozdíl od ostatních nediskriminačních důvodů je mnohdy spojeno s aktivně uplatňovanými opatřeními, bez jejichž realizace by osoby se zdravotním postižením neměly k právu na rovné zacházení vůbec přístup. **Jde o uložení pozitivní povinnosti realizovat za daných podmínek opatření k vyrovnání znevýhodnění.** Navrhuje se úprava, podle které nesplnění této povinnosti naplňuje znaky nepřímé diskriminace. Na rozdíl od pozitivních opatření jde v tomto případě o znevýhodnění takové intenzity, které by jinak osobu se zdravotním postižením vyloučilo z možnosti podílet se na vyčtených aktivitách. Opatření, která lze od pasivně legitimovaných subjektů vyžadovat, jsou ovšem omezena, a to zejména finančními náklady v poměru k jejich výsledkům a užítu, který z nich plyne.

⁵⁵ Znaky nepřímé diskriminace byly vymezeny judikaturou Evropského soudního dvora (např. rozsudek ve věci Schnorbus, č. C-79/99).

⁵⁶ Jde o reakci na ustanovení čl. 2 odst. 2 b) ii a čl. 5 směrnice 2000/78/ES.

V poslední části návrhu (odstavec 3 § 3) jsou (opět v souladu s čl. 5 směrnice 2000/78/ES) **kritéria, podle nichž se posuzuje, zda konkrétní opatření představuje nepřiměřené zatížení.**

Opatření, která lze od pasivně legitimovaných subjektů vyžadovat, jsou omezena těmito aspekty:

- únosností finančních nákladů pro povinného,
- úměrností finančních nákladů užítu, který z opatření má osoba se zdravotním postižením,
- existencí alternativních možností řešení, které jsou v daném případě k dispozici.

Řešení vychází ze skutečnosti, že test přiměřenosti či nepřiměřenosti břemene bude nutno aplikovat na subjekty různého charakteru. Řešení tedy nepředpokládá dalekosáhlé projekty uzpůsobení pracovního prostředí, která by byly pro povinné osoby neúměrně finančně náročné.

Povinnosti, jež mohou spočívat v nutnosti provést nákladné úpravy – např. stavební - stanoví zvláštní právní předpisy, zejména zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Platí pravidlo vyjádřené v návrhu odst. 4 § 3 – tj. „Za nepřiměřené zatížení se nepovažuje opatření, které je fyzická nebo právnická osoba povinna uskutečnit podle zvláštního právního předpisu“.

Závěr

Přijetí tzv. antidiskriminačního zákona má pro občany se zdravotním postižením zásadní (a jimi stále ještě nedocenitelný) význam.

Nová právní úprava by otevřela nové možnosti sjednávání nápravy situací, které tito občané vnímají jako diskriminační – a v řadě případů diskriminačními jsou. Jedná se o širokou škálu opatření činěných příslušnými institucemi (orgány veřejné správy i soukromého práva). A to ať již konáním či opomenutím. A v jejich důsledku je omezen přístup občana k veřejnému statku, službě – pouze proto, že má občan omezení vyplývající z jeho zdravotního stavu. Typickým příkladem může být situace v oblasti práva navštěvovat běžnou spádovou školu – kdy drtivá většina „odmítnutí“ se děje pouze na základě neochoty, neznalosti a zlé vůle. Realizace potřebných opatření by si většinou nevyžádala zásadní investiční náklady – a přesto jsou v současné situaci děti s postižením ve školách odmítány.

Existence právního nástroje jednak ukáže občanům s postižením, že existuje „oficiální možnost stížnosti – žádosti o nápravu“, kterou bude soudní žaloba.

Nesmíme rovněž opomenout, **že se významným způsobem zvýší role organizací hájících práva občanů se zdravotním postižením.** Právě ony – a jejich poradenské instituce – musí již dopředu s právní úpravou počítat a vytvořit odpovídající mechanismy informování o (očekávaném) stavu a kapacitě pro zastupování občanů s postižením v těchto sporech.

Modelujeme-li **dopady uvedeného zákona procesu vyrovnání příležitostí osob se zdravotním postižením**, je zřejmé, že své místo bude mít zejména tam,

kde bude, ať již skutečně či domněle, namítáno některým z účastníků tohoto vztahu, že z důvodu jeho nepříznivého stavu je nějakým způsobem omezeno v přístupu ke vzdělání, sociálním službám, zaměstnávání, zdravotní péči a dalším organizovaným aktivitám společnosti či osoby soukromého práva.

Jako (srozumitelný) příklad uveďme situaci, která je již v současnosti relativně častá – a přesto nebývá řešena soudní cestou jako tzv. diskriminace. Navrhovaná právní úprava ukládá subjektu (např. základní škole, obci) povinnosti realizovat za daných podmínek opatření k vyrovnaní znevýhodnění. Ta mohou být dle povahy věci stavebního charakteru, může se však jednat o personální opatření, zajištění vhodných pomůcek ad. Klíčovým bude zejména posouzení toho, zda se v případě jakéhokoliv požadavku či prohlášení újmy a žaloby na její odstranění bude jednat o opatření, která lze od legitimovaných (dotčených) subjektů vyžadovat. Neboť jak jsme uvedli výše, požadavek na tato opatření je omezen:

- a) únosností finančních nákladů pro povinného,
- b) úměrností finančních nákladů užítu, který z opatření má osoba s nepříznivým zdravotním stavem,
- c) existencí alternativních možností řešení, které jsou v daném případě k dispozici.⁵⁷

V konkrétním sporu se tedy rozhodne, zda povinná osoba (zřizovatel školy) bude nucen (přinucen rozsudkem) realizovat daná opatření a odstranit tak diskriminační prostředí, které znemožňuje přístup k této službě osobě se zdravotním postižením. Proto byla návrhu antidiskriminačního zákona věnována rozsáhlá pozornost.

V další části analýzy bude věnována pozornost jednotlivým situacím, které byly samotnými občany se zdravotním postižením identifikovány jako diskriminační.

⁵⁷ K tomu je možno srov. např. existující rozsudky Evropského soudu pro lidská práva.

3 ANALÝZA VYBRANÝCH SITUACÍ V NICHŽ MŮŽE DOCHÁZET (DOCHÁZÍ) K DISKRIMINACI OBČANŮ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

3.1 PRÁVNÍ POSTAVENÍ OSOB DLOUHODOBĚ PEČUJÍCÍCH O BLÍZKÉHO ČLENA RODINY V SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

Příklad č. 1

*Dobrý den,
moje maminka má Alzheimerovu chorobu, stav se postupně zhoršuje, posledně dle doktorů 2., až 3. stupeň postižení. Lékařka chce celodenní dohled. Jsem v předdůchodovém věku, rozvedená. Spor o výživné na rozvedenou manželku se protahuje již 6 let, tady podporu nemohu očekávat - alespoň v dohledné době, vše budu muset řešit bohužel odvoláním až do Štrasburku. Moje možnosti vydělávat jsou omezené, vzhledem k tomu, že mi otec zemřel, potom se projevilo matčino onemocnění a pro potíže při rozvodu jsem zůstala na antidepresivech, bez kterých se bohužel neobejdu. S tím jsou spojené mé potíže s nadváhou, vysokým tlakem, srdcem, atd. Postupně jsem ztratila nárok na podporu v nezaměstnanosti, neboť jsem nebyla v dostatečné "součinnosti". Nyní jsem před přihlášením na sociální podporu, zcela bez prostředků. Ptám se, na co bych mohla mít nárok, maminka pobírala dosud 4.000,- Kč na péči, dle doktorky můžeme požádat o zvýšení. Nárok na starobní důchod mi vznikne až za 2,5 roku, přibližně v dubnu 2011. Bojím se, že mi se mi starobní důchod bude krátit vzhledem k nízkým výdělkům za poslední roky. Zohledňuje zákon nějak "pečovatele" o seniory, kteří jsou sami v předdůchodovém, aby nepřišli o slušný starobní důchod? Není-li to řešeno v zákoně, uvažuje se o úpravách, kam je možné se obrátit o informaci?*

Děkuji.

Příklad č. 2

Na webu CSSZ, který jsem patřičně prostudovala, jsem nenašla případ, kdy se člověk dostane do tak svízelné situace, do jaké jsem se dostala já. Žádám Vás tímto o radu a pomoc, jakékoliv informace, které jsem na internetových stránkách CSSZ nenašla. Osm let jsem pečovala o svou maminku, která byla postupně zařazena až do IV. stupně závislosti (úplné závislosti).

Vzhledem k tomu, že péče o osobu blízkou je velmi náročná a nelze ji skloubit, při vši dobré vůli, s docházkou do zaměstnání, byla jsem nucena se rozhodnout. V zaměstnání jsem rozvázala pracovní poměr a rozhodla jsem se o péči, což jsem viděla jako svou morální povinnost.

Dnes je tomu půl roku, co maminka zemřela a já po 8 letech dřiny nemám z čeho žít.... Na pracovním úřadě mi sdělili, že jelikož jsem NEPRACOVALA, musím se spokojit s částkou 2.357,- Kč (nepokryje ani elektřinu, vodu, plyn....). Pevně věřím, že je to jen špatný vtíp. Vzhledem k tomu, že jsem ročník 1952 a mám 3 a půl roku do důchodu, velmi těžko nyní seženu zaměstnání. Na odchod do předčasného důchodu mám nárok až 1. 7. 2008 s tím, že mi bude krácen až o několik tisíc korun.

Věřím, že tento příběh by si rádi vypořadali i ostatní lidé, kteří nevědí, že pečovat o vlastní rodiče je přivede po jejich úmrtí do chudoby. Je to práce jako každá jiná, není horší a proto by měla být k nezaplacení. Když je možné na úřadu práce provést

výpočet podpory z 50% výdělku, nechápu proč je péče o osobu blízkou hodnocena jako "nic nedělání".

V případě zveřejnění tohoto příběhu na internetu počítám s tím, že se začnou plnit nejen domovy důchodců, nemocnice, ale také pečovatelské ústavy, jelikož si všichni raději rozmyslí, zda pracovat - a v budoucnu mít z čeho žít, nebo pečovat s láskou o své nejbližší - s tím že, po jejich úmrtí je stát podpoří částkou do 2.500,- Kč

Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění ve znění novel

OKRUH POJIŠTĚNÝCH OSOB

§ 5

(1) Pojištění jsou při splnění podmínek stanovených v tomto zákoně účastni

- a) zaměstnanci v pracovním poměru,
- b) příslušníci Policie České republiky, Vězeňské služby České republiky, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Celní správy České republiky a Hasičského záchranného sboru České republiky 5), vojáci z povolání 5a) a státní zaměstnanci podle služebního zákona 5b),
- c) členové družstva v družstvech, kde podmínkou členství je jejich pracovní vztah k družstvu, jestliže mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro družstvo práci, za kterou jsou jím odměňováni,
- d) osoby, které jsou podle zvláštního zákona jmenovány nebo voleny do funkce vedoucího správního úřadu nebo do funkce statutárního orgánu právnické osoby zřízené zvláštním zákonem, popřípadě do funkce zástupce tohoto vedoucího nebo statutárního orgánu, pokud je tímto vedoucím nebo statutárním orgánem pouze jediná osoba a jmenováním nebo volbou těmto osobám nevznikl pracovní nebo služební poměr, a osoby, které podle zvláštního zákona vykonávají veřejnou funkci mimo pracovní nebo služební poměr, pokud se na jejich pracovní vztah vztahuje ve stanoveném rozsahu zákoník práce a nejsou uvedeny v písmenech g) až i),
- e) osoby samostatně výdělečně činné,
- f) zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti,
- g) soudci,
- ch) poslanci Poslanecké sněmovny a senátoři Senátu Parlamentu a poslanci Evropského parlamentu, zvolení na území České republiky,
- i) prezident republiky, členové vlády, prezident, viceprezident a členové Nejvyššího kontrolního úřadu, členové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, členové Rady Ústavu pro studium totalitních režimů, členové Rady Českého telekomunikačního úřadu, finanční arbitř, zástupce finančního arbitra, Veřejný ochránce práv a zástupce Veřejného ochránce práv,
- j) dobrovolní pracovníci pečovatelské služby,
- k) pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče podle zvláštního právního předpisu, 5a) nebo kterým je za výkon pěstounské péče vyplácena odměna náležející pěstounovi ve zvláštních případech podle zvláštního právního předpisu, 5b)
- l) osoby ve výkonu trestu odnětí svobody zařazené do práce,
- m) osoby, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole (dále jen "střední škola") nebo vysoké škole v České republice, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let v období před rokem 2010,
- n) osoby vedené v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, 28) a v rozsahu nejvýše tří let též po dobu, po kterou jim tato podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáleží, s tím, že tato doba tří let se zjišťuje zpětně ode dne vzniku nároku na důchod, doba, po kterou podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se do ní započítává v rozsahu nejvýše 1 roku a nezapočítává se do ní doba účasti na pojištění podle § 6 odst. 1 písm. a) a odst. 2 a doba výkonu výdělečné činnosti, která podle zvláštního právního předpisu nebrání (není překážkou) zařazení a vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání 28a), a to i když tato činnost zakládá účast na pojištění,
- o) osoby se zdravotním postižením zařazené v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost,
- p) osoby konající vojenskou službu v ozbrojených silách České republiky, pokud nejde o vojáky z povolání a vojáky v další službě, 5)
- q) osoby konající civilní službu,
- r) osoby pečující osobně o dítě ve věku do čtyř let,

s) osoby pečující osobně o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost), nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost) 5c), pokud spolu žijí v domácnosti 5d); podmínka domácnosti se nevyžaduje, jde-li o blízkou osobu,

t) poživatelé invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně [§ 39 odst. 2 písm. c)] z českého pojištění, a to do dosažení věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod podle § 32; za poživatele plného invalidního důchodu se pro účely účasti na pojištění považují též osoby, které nepobírají tento důchod, avšak splňují podmínky nároku na tento důchod a pobírají výsluhový příspěvek podle zvláštních zákonů, 6)

u) osoby po skončení výdělečné činnosti, která zakládala jejich účast na nemocenském pojištění podle zvláštního právního předpisu 5e), po dobu trvání dočasné pracovní neschopnosti, kterou si nepřivodily úmyslně, pokud tato dočasná pracovní neschopnost vznikla v době této výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě podle zvláštního právního předpisu 5e), po dobu karantény nařízené podle zvláštního právního předpisu 5f) v době této výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě podle zvláštního právního předpisu 5e), po dobu trvání podpůrčí doby u ošetřovného a po dobu trvání podpůrčí doby u peněžité pomoci v mateřství v období před porodem,

v) pracovníci v pracovním vztahu uzavřeném podle cizích právních předpisů,

w) společníci a jednatelé společnosti s ručením omezeným a komanditisté komanditní společnosti, jestliže mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro ni práci, za kterou jsou touto společností odměňováni,

x) členové družstva, kteří vykonávají činnost v orgánech družstva mimo pracovněprávní vztah za odměnu, jejíž výše je předem určena, pokud výkon této činnosti není podle stanov družstva považován za výkon práce pro družstvo.

(2) Za zaměstnance v pracovním poměru [odstavec 1 písm. a)] se pro účely tohoto zákona považuje též osoba činná v poměru, který má obsah pracovního poměru, avšak pracovní poměr nevznikl, neboť nebyly splněny všechny podmínky stanovené pracovněprávními předpisy pro jeho vznik.

(5) Ustanovení odstavců 1 a 2 se nevztahují na osoby, které jsou zaměstnanci zahraničního zaměstnavatele a jsou činni v České republice ve prospěch tohoto zaměstnavatele; zahraničním zaměstnavatelem se pro účely tohoto zákona rozumí zaměstnavatel, jehož sídlo je na území státu, s nímž Česká republika neuzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení.

§ 6

(1) Pojištění jsou účastny též osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na pojištění a účast na pojištění se týká doby jejich

a) vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, pokud jim po dobu této evidence nenáleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci,

b) soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole v České republice,

c) výdělečné činnosti v cizině po 31. prosinci 1995, jedná-li se o osoby uvedené v § 5 odst. 1 písm. a), c) a e); za dobu přede dnem podání přihlášky je účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu dvou let bezprostředně před tímto dnem,

d) výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací podle zvláštního právního předpisu; 6a) za dobu přede dnem podání přihlášky je účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu dvou let bezprostředně před tímto dnem,

e) činnosti v České republice ve prospěch zahraničního zaměstnavatele, jde-li o osoby uvedené v § 5 odst. 5; za dobu přede dnem podání přihlášky je účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu dvou let bezprostředně před tímto dnem,

f) pobytu v cizině, po kterou následovaly svého manžela, který v cizině působil v diplomatických službách České republiky.

(2) Pojištění jsou účastny též ostatní osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na pojištění. Účast na pojištění osob uvedených ve větě první je však možná v rozsahu nejvýše deseti let; za dobu přede dnem podání přihlášky je přitom účast na pojištění možná nejvýše v rozsahu jednoho roku bezprostředně před tímto dnem.

§ 7

Podle tohoto zákona se přiznává invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně též osobám, které nebyly účastny pojištění, avšak splňují podmínky stanovené tímto zákonem (§ 42 odst. 1).

Pozn. Právní normy upravující sledovanou oblast je velmi rozsáhlá, proto je dále v textu pouze odkazováno na platné znění.

Komentář

V naší společnosti žijí lidé, kteří si z důvodu svého nepříznivého zdravotního stavu sami nedokážou obstarat a zabezpečit základní životní potřeby (stravu, hygienu, fyziologické potřeby, úklid) a postarat se o sebe. Potřebují proto soustavnou pomoc a podporu jiných osob, které jim péči zajistí. Tuto pomoc kromě sítě zařízení sociálních služeb mohou poskytovat i fyzické osoby, a to v naprosté většině případů blízcí příbuzní těchto zdravotně postižených osob a v jejich domácím prostředí.

Péče osob o své nemocné nebo jinak zdravotně handicapované příbuzné či blízké je činností velice psychicky a fyzicky náročnou, která prakticky znemožňuje pečovateli dlouhodobě vykonávat výdělečnou činnost na plný pracovní úvazek. Tato péče navíc i při započtení veškerých státních výdajů s ní spojených výrazně šetří prostředky státního rozpočtu oproti převažující dennodenní péči a pobytu v zařízeních sociálních služeb, jež jsou podstatně ekonomicky náročnější. Péče rodiny o tyto osoby je současně naplněním jednoho ze stěžejních principů sociální politiky státu, a to principem subsidiarity, kdy se o jedince nacházejícího se v tíživé sociální situaci mají postarat, nedokáže-li to sám, nejprve jeho nejbližší, a až v krajním případě stát.

Je proto **nutné dostatečně ošetřit právní postavení pečovateli v sociálním systému** především z hlediska jejich zajištění v případě vzniku budoucí sociální události. Jako elementární se nám jeví zabývat se problematikou hmotného zabezpečení osob, které dlouhodobě pečují o blízkou nebo jinou na pomoci závislou osobu, v době, kdy dosáhnou důchodového věku či se stanou plně invalidními, tedy výši jejich důchodů (starobní důchod a plný invalidní důchod). Na výši důchodových dávek mají vliv celková doba pojištění (zaměstnání) před vznikem nároku na důchod a výše příjmu z výdělečné činnosti za rozhodné období. Tuto otázku bychom proto rozdělili do dvou základních oblastí zkoumání, které spolu úzce souvisejí:

1. **za jakých podmínek a v jakém rozsahu je zhodnocena doba péče o osobu blízkou pro důchodové účely,**
2. **jaký je postup při výpočtu důchodů osob dlouhodobě pečujících o osobu blízkou a jaká je výše důchodů.**

Starobní a plné invalidní důchody pečovateli, přiznané a vyměřené zcela v souladu s platnou právní úpravou, jsou podstatně nižší než důchody osob, které během rozhodného období byly výdělečně činné, resp. výše těchto důchodů je výrazně podprůměrná.

Do výše důchodu se totiž negativně promítá dlouhodobá péče o osobu závislou na pomoci blízké osoby, přičemž zcela specifickou skupinu tvoří péče o zdravotně postižené dítě. Pečovatelé se totiž do výše důchodu započítávají většinou příjmy před započtením samotné péče, které jsou výrazně nižší než jaké by dosahoval v dalších letech, což je dáno jednak vlivem růstu hrubého domácího produktu, průměrné mzdy v České republice, inflace atp., a jednak rovněž např. možností během dalších let

si zvyšovat kvalifikaci, vzdělání, roli hraje rovněž doba praxe, a tím si i zvýšit výdělek. Narodí-li se dítě již zdravotně postižené, vyžaduje neustálou péči rodiče či jiné osoby po celý svůj život, takže pečovateli je prakticky znemožněna jakákoli jiná výdělečná činnost. Pokud rodič z důvodu péče o postižené dítě nikdy nepracoval, je jeho celkový důchod ještě podstatně nižší.

Pojištěnci dlouhodobě pečující o svého blízkého v domácím prostředí jsou tak znevýhodněni oproti osobám, kterým ve výdělečné činnosti žádná taková skutečnost nebrání. Toto znevýhodnění pak sekundárně a nepřímo dopadá i na samotné osoby odkázané na pomoc jiných osob, neboť mají omezenou možnost zvolit si mezi péčí pobytovou v zařízení sociálních služeb či poskytovanou blízkou fyzickou osobou, když tato poskytnutí pomoci potřebnému vzhledem k výše uvedenému odmítne.

Nutno ovšem zdůraznit, že se v současnosti tento problém (po změnách právní úpravy – viz dále) dotýká pouze osob, které pečují o jinou osobu skutečně dlouhodobě, tj. i několik desetiletí, nikoliv těch, které poskytovaly pomoc členovi rodiny (nejčastěji seniorovi) krátkodoběji kupř. do jejich smrti či umístění do sociálního zařízení, a po či ještě před započítáním péče byly standardně výdělečně činné.

Uvedené si můžeme ukázat na těchto dalších příkladech:

Příklad č. 3

V rodině se narodí těžce zdravotně postižené dítě. Matka, která bezprostředně po ukončení střední školy odešla na mateřskou dovolenou, se stará o toto postižené dítě, zcela odkázané na její pomoc a péči, až do doby, kdy sama dosáhne důchodového věku, event. se stane plně invalidní. Její starobní (plný invalidní) důchod přiznaný v roce 2008 a 2009 bude činit 2.940 Kč⁵⁸, což je minimální výše těchto důchodů v uvedených kalendářních rocích.

Příklad č. 4

Syn pečoval o svého nemocného (převážně bezmocného) otce v letech 1985 – 2003. V roce 2004 odešel do starobního důchodu. V roce 1984 jeho měsíční příjem činil cca 1.000 Kčs, výše starobního důchodu se započtením celkem 40 roků doby pojištění je tak 4.815 Kč. Po všech valorizačních nařízeních vlády je výše starobního důchodu 6.351 Kč v roce 2008 a 6.535 Kč v roce 2009. Pokud by syn otce umístil do ústavní péče, mohl by si další výdělečnou činností svůj důchod navýšit řádově o tisícikoruny.

⁵⁸ Uvedené platí ode dne 1. 8. 2008 na základě nařízení vlády č. 211/2008 Sb., o druhém zvýšení důchodů v roce 2008. Před tímto dnem činil přiznaný důchod v roce 2008 minimálně 2.470 Kč.

II. Právní úprava

Na úpravu právních vztahů důchodového pojištění, tj. účast na pojištění a výše důchodových dávek, se vztahuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále rovněž jako „zdp“), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1996.

II. 1. Účast pečovatelů na důchodovém pojištění

Společenský význam osobní péče o osoby blízké, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci a jsou na pomoci a péči jiných osob závislé, je zohledněn v podobě § 5 odst. 1 písm. s) zdp. Podle citovaného ustanovení jsou důchodově pojištěny osoby pečující osobně o blízkou osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost), nebo o blízkou osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost). Za osoby blízké se přitom považují manželé, příbuzní v řadě přímé (rodiče, děti, vnuci apod.), sourozenci, zeť, snacha a manžel rodiče, a to kteréhokoli z manželů. Pokud pečovatel není osobou blízkou, musí žít s osobou závislou ve společné domácnosti, v opačném případě se mu doba péče pro důchodové účely nezohlední (např. péči zajišťuje přítelkyně či soused, který s pečovaným společně nežije a neuhrazuje náklady na své potřeby).

Osobou závislou na péči se ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zss“), rozumí osoba, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti. Rozlišují se čtyři stupně závislosti podle toho, kolik úkonů péče o vlastní osobu a úkonů soběstačnosti není schopna osoba závislá sama zvládnout. Před 1. 1. 2007 se stav závislosti zdravotně postižené osoby na pomoci jiných osob nazýval bezmocností a důchodově pojištěna byla osoba, která osobně pečovala o blízkou převážně nebo úplně bezmocnou osobu anebo částečně bezmocnou starší 80 let⁵⁹.

Aby se však celá doba péče o osobu závislou na péči (bezmocnou) fakticky pro důchodové účely započítala, musí o době a rozsahu péče rozhodnout okresní správa sociálního zabezpečení příslušná podle místa trvalého pobytu pečovatele na jeho návrh, a musela být získána na území České republiky (§ 12 odst. 1 věta třetí zdp).⁶⁰ Za těchto podmínek se doba péče o závislou osobu považuje za tzv. náhradní dobu pojištění. Jedná se o dobu pojištění, která se pojištěnci zohledňuje pro důchodové účely, i když za tuto dobu do důchodového systému neodváděl pojistné na důchodové pojištění, pokud doba pojištění, kdy pojistné platil⁶¹, trvala alespoň jeden rok (365 kalendářních dní). Tato náhradní doba pojištění se poté započítává pro nárok a výši důchodové dávky jako doba pojištění, pokud zákon o důchodovém pojištění nestanoví výjimky.

⁵⁹ Podmínka společné domácnosti byla taktéž vyžadována pouze v případě, pokud pečovatel nebyl osobou blízkou.

⁶⁰ Do dne 30. 6. 2007 se pro důchodové účely uvedená doba hodnotila jen za podmínky, že pečující osoba podala přihlášku k účasti na pojištění, a to nejpozději do dvou let po skončení péče.

⁶¹ Např. pracovní právní vztah, služební poměr, OSVČ (zejména výkon hlavní samostatné výdělečné činnosti), dobrovolná účast na pojištění – viz § 5 odst. 1 písm. a) až l) a v) až x) a odst. 2 zdp.

Pečovatel po dobu péče o blízkou či jinou osobu dle právní úpravy účinné od 1. 1. 2007 – zss – pobírá za svou pomoc odměnu, kterou mu poskytuje osoba závislá na péči podle počtu a rozsahu poskytovaných úkonů. K tomuto účelu je osobě závislé přiznána dávka sociální služby „příspěvek na péči“. Tento příjem však není započítatelným příjmem do vyměřovacího základu pro účely odvodu pojistného na důchodové pojištění (je osvobozen od daně z příjmu), a proto se také nezapočítává do výše důchodu. Uvedené platilo i podle předchozí právní úpravy, kdy pečovatel po dobu péče o bezmocnou osobu pobíral od státu příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu.

Jako náhradní doba pojištění bez povinnosti platit pojistné je tedy za dalších výše uvedených podmínek zohledněna doba osobní péče o osobu závislou na péči jiné osoby ve stupni II až IV, ve stupni I pouze o dítě mladší 10 let. Nejsou tedy ze zákona pojištěny osoby osobně pečující o osobu závislou na péči ve stupni I. starší 10 let (před 1. 1. 2007 o osoby částečně bezmocné mladší 80 let).

II. 2. Důchody osob dlouhodobě pečujících

Každá důchodová dávka je složena ze základní výměry, kterou obdrží každý poživatel důchodu (od 1. 8. 2008 je to částka 2.170 Kč), a procentní výměry, do které se promítá celková doba pojištění a výše výdělků za rozhodné období konkrétního pojištěnce. Podle ustanovení § 18 odst. 1 a 4 zdp činí rozhodné období 30 kalendářních roků bezprostředně před rokem přiznání důchodu, do rozhodného období se však nezahrnují kalendářní roky před rokem 1986. Není-li však v takovém rozhodném období aspoň pět kalendářních roků s vyměřovacím základem pojištěnce, prodlužuje se rozhodné období před rok 1986 postupně tak, aby zahrnovalo ještě jeden takový rok. V našem výše uvedeném případě syna, který pečoval o svého otce v letech 1985 – 2003, je rozhodným obdobím časový úsek 1984 – 2003, jelikož příjmy měl před rokem 1986 alespoň v kalendářním roce 1984. Předchozí výdělků se do rozhodného období již nezahrnují.

Z takto zjištěných příjmů se matematickým postupem⁶² dle § 16 zdp stanoví průměrný měsíční příjem za rozhodné období, tzv. osobní vyměřovací základ, který se pomocí dvou redukčních hranic zredukuje na výpočtový základ. Redukční hranice stanoví vždy k 1. lednu kalendářního roku vláda nařízením. Výše procentní výměry starobního a plného invalidního důchodu pak činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na důchod 1,5 % výpočtového základu měsíčně.

Vyloučené doby, o které se snižuje počet kalendářních dnů připadajících na rozhodné období při stanovení osobního vyměřovacího základu (viz poznámka 5), jsou vyjmenovány v § 16 odst. 4 písm. a) až j) zdp. Podle písm. e) tohoto ustanovení je vyloučenou dobou i doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 1 písm. s) zdp, tj. pečovatelů o osobu závislou na péči, pokud se nekryjí s dobou účasti na pojištění osob samostatně výdělečně činných, s dobou pojištění, v níž měl pojištěnec příjmy, které se zahrnují do vyměřovacího základu, dobou pojištění osob

⁶² Úhrn výdělků za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období se pomocí tzv. koeficientu nárůstu, jenž je pro každý z těchto roků různý, navyšuje, aby se přizpůsobil současným mzdovým poměrům. Stanoví se tak roční vyměřovací základ. Úhrn ročních vyměřovacích základů se poté „zprůměruje“ na kalendářní měsíc, přičemž se z rozhodného období odečítají tzv. vyloučené doby, aby nedocházelo k rozmělnění příjmů i na dny, kdy pojištěnec nepracoval a neměl započítatelné příjmy (např. pečoval o blízkou osobu, nebo také o dítě, byl uchazečem o zaměstnání, pobíral dávky nemocenského pojištění apod.).

samostatně výdělečně činných, za které bylo zapláceno pojistné, nebo dobou, za kterou náležela náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti náležející za pracovní úraz či nemoc z povolání a náhrada za ztrátu na služebním příjmu (platu) po skončení neschopnosti k službě.

Znamená to, že celá doba účasti na pojištění pečujících osob je pro účely stanovení průměrného měsíčního výdělku dobou vyloučenou a nedochází tak k rozdrobení, resp. snížení, výdělků. Pokud však pečující v této době měl např. příjmy ze zaměstnání či samostatné výdělečné činnosti, doba péče se nevylučuje.

Nutno dodat, že tomu tak ještě nedávno nebylo. Podle právního stavu platného do 30. 6. 2007 (§ 16 odst. 5 zdp) pokud osoba pečovala o blízkého či jiného zdravotně postiženého více jak 1.825 kalendářních dní (déle než pět let), omezil se počet vyloučených dob nad tuto hranici na jednu polovinu. To znamenalo výrazné rozmělnění výdělků při výpočtu důchodu těchto osob obzvláště za dlouhodobou péči. Tak docházelo k zásadnímu znevýhodnění osob, které dlouhodobě pečovaly o závislou osobu a šetřily státu nemalé finanční prostředky. Čím déle totiž osoba o svého blízkého pečovala, tím více se její výdělky rozměľňovaly a tím nižší byl její důchod. A to skutečně o podstatnou část. Důchody se často pohybovaly na minimální zákonné hranici.

Novelou zákona o důchodovém pojištění č. 152/2007 Sb. tedy došlo k nápravě nerovného postavení pečovatelů oproti ostatním výdělečně činným pojištěncům i dlouhodobých pečovatelů oproti těm krátkodobějším. Podle přechodných ustanovení zákona č. 152/2007 Sb., čl. III bodu 5., se i důchody přiznané těmto osobám před 1. 7. 2007 na žádost upraví od splátky důchodu splatné po 30. 6. 2007 v souladu s nově přijatou právní úpravou.

I když jednotlivé splátky důchodů vyplacené před tímto datem zůstanou beze změny, což je plně v souladu se zásadou zákazu retroaktivity, tj. zpětné účinnosti nově přijatého zákona, došlo k průlomové změně směřující ke zlepšení podmínek lidí dlouhodobě pečujících o závislou osobu.

III. Zhodnocení právní úpravy

Výše citovaný zákon odstranil zásadní nepřiměřenou tvrdost, ke které docházelo při aplikaci ust. § 16 odst. 5 zdp při výpočtu důchodů a zohlednil v tomto směru význam péče o závislé blízké osoby v celospolečenském měřítku. I nadále však najdeme v zákoně o důchodovém pojištění ustanovení, jejichž aplikace v případě konkrétního pojištěnce – pečovatele – znamená nerovné postavení mezi ostatními pojištěnci.

III. 1. Účast pečovatelů na důchodovém pojištění

Jak už jsme zmínili, ze zákonné účasti na důchodovém pojištění jsou vyloučeny osoby pečující o závislou osobu ve stupni I, jež dosáhly věku 10 let. Před 1. 1. 2008 byli takto z účasti na pojištění vyjmuti dokonce všichni pečující z důvodu závislosti ve stupni I bez ohledu na věk osoby závislé. Důvodem bylo, že tento nejmírnější stupeň umožňuje osobě s nepříznivým zdravotním stavem částečnou možnost sebeobsluhy při pravidelně se opakujících, každodenních a zcela nepostradatelných

úkonech. Potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 12 a méně než 18 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti (§ 8 písm. a) zss). Pečující tak nemusí poskytovat pomoc celodenně a má možnost výkonu výdělečné činnosti, tj. získat dobu pojištění pro nárok a výši důchodu.

Zákonodárce však opomněl zohlednit situaci, že zdravotně postižené dítě, tj. osoba do 18 let věku, odkázané na každodenní pomoc nebo dohled v nejnižším stupni závislosti potřebuje péči již při více než 5 a méně než 10 úkonech péče o vlastní osobu a soběstačnosti. To znamená, že vyžaduje soustavný dohled a péči, a pečující osoba tak fakticky nemá možnost získat dobu pojištění pro důchodové účely z pracovní či samostatně výdělečné činnosti.

I podle předchozí právní úpravy nebyla pojištěna osoba pečující o blízkou částečně bezmocnou osobu mladší 80 let věku. Ovšem co se týče dítěte, byla důchodově zohledněna péče osoby o dítě ve věku do 18 let, bylo-li dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči (§ 5 odst. 1 písm. r) zdp a § 1 vyhl. č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, oba ve znění do 31. 12. 2006). Přechodem na jinou koncepci tedy došlo na celý kalendářní rok 2007 k vyřazení osob pečujících o děti závislé na péči ve stupni I ze zákonného důchodového pojištění.

K částečné nápravě došlo o 1. 1. 2008 na základě novely č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, kdy se opět zohlednila péče v nejmínějším stupni, ovšem pouze u dítěte mladšího 10 let věku. Ani v důvodové zprávě však předkladatelé zákona neuvedli, z jakého důvodu zvolili právě tuto věkovou hranici. Přitom je nepochybné, že potřeby péče vyplývající ze zdravotního postižení jsou u dítěte 9letého či již 10desetiletého podstatně kvantitativně větší než u dospělých osob ve shodném stupni závislosti. Ostatně z téže premisy vychází i zákon o sociálních službách, kde je striktně rozlišeno posuzování stupně závislosti u osob do 18 let věku a u osob starších, včetně výše příspěvku na péči⁶³.

Hranice 10 let dítěte byla pravděpodobně zvolena v návaznosti na případ, kdy zaměstnanec podle § 39 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů⁶⁴, ošetřuje nemocné dítě mladší 10 let nebo o něj pečuje např. z důvodu uzavření školského zařízení, a náleží mu po tuto dobu dávka nemocenského pojištění – ošetřovné. U dítěte staršího, pokud jeho zdravotní stav nevyžaduje nezbytné ošetřování jinou osobou, již nárok na dávku dán není. Taková souvislost je však naprosto neopodstatněná, neboť v případě posuzování stupně závislosti u osob do 18 ti let věku je nezbytné odlišit potřebu pomoci, vyplývající z věku dítěte a tomu odpovídajícího stupně rozvoje jeho schopností, od potřeby péče, která vyplývá ze zdravotního postižení (viz § 10 zss).

⁶³ Osoby do 18 let věku závislé na péči ve stupni I až III mají vyšší příspěvek na péči. Vyšší finanční podpora vychází ze skutečnosti, že náklady na zajištění služeb pro děti jsou objektivně vyšší, neboť péče o děti je nákladnější než o péče o dospělé osoby. Také nedostatečný podíl úhrady nákladů za pobyt dětí v ústavních zařízeních sociální péče od rodičů za situace, kdy řada z nich nemůže zaplatit úhradu plně nebo vůbec, má značný dopad na možné finanční zdroje zařízení poskytující služby osobám do 18 let věku. Dalším důvodem pro vyšší částku příspěvku pro osoby mladší 18 let je skutečnost, že zpravidla nemají vlastní příjem.

⁶⁴ Do 31. 12. 2007 ust. § 25 odst. 1 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.

To znamená, že zatímco u ošetřovného je hranice 10 let věku stanovena s ohledem na míru dohledu a pomoci dítěti podle jeho věku a biopsychosociálního vývoje, tak u posuzování potřeby pomoci a dohledu vzhledem k dítěti se zdravotním postižením nehraje žádnou roli. Dítě ve věku 8 let a ve věku 14 let ve stupni závislosti I bude potřebovat pomoc jiné osoby při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti u stále stejného počtu úkonů.

Bylo by proto přínosné zvážit návrh novelizace zákona o důchodovém pojištění, co se týče ust. § 5 odst. 1 písm. s) zdp ve smyslu změny věkové hranice dítěte z 10 na 18 let. V opačném případě nebudou osoby pečující o dítě ve věku 10 až 18 let, tj. celých osm roků, důchodově pojištěny bez povinnosti hradit pojistné na důchodové pojištění. V současnosti je jejich jedinou možností v souladu s § 6 odst. 2 zdp dobrovolná účast na pojištění spojená s povinností za každý kalendářní měsíc účasti uhradit pojistné (v roce 2008 minimálně 2.800 Kč, v roce 2009 1.649 Kč). Tímto způsobem je však možné si pojistné platit maximálně 10 roků (kdyby osoba pečovala o více dětí závislých na péči ve stupni I, již by si celý rozsah péče na 10 let věku dítěte sama pojistit nemohla), přičemž zpětně, tj. před podáním přihlášky k pojištění, se lze přihlásit maximálně na období jednoho roku.

O možnostech osob pečujících o zdravotně postižené dítě vykonávat soustavnou výdělečnou činnost jsme již hovořili, a navíc má i tato varianta své negativní důsledky na výši důchodu. I na tyto se zaměřujeme dále.

III. 2. Důchody osob dlouhodobě pečujících

Na výši důchodu pečující osoby má rovněž negativní vliv její snaha přivydělat si při péči pracovní činností na kratší pracovní úvazek. V zájmu péče o osobu závislou pečovatel nastoupí do zaměstnání pouze na zkrácenou pracovní dobu. Kromě nutnosti získat dobu pojištění (viz výše) je jeho snaha vedena potřebou zabezpečit si své základní životní podmínky alespoň na určité standardní úrovni. Jediným jejím příjmem je totiž odměna, kterou ji za péči poskytuje osoba závislá (podle intenzity závislosti od 2.000 do 11.000 Kč měsíčně). Jinou otázkou je, jaké šance má pečovatel získat práci na částečný úvazek vzhledem k místu bydliště a stupni závislosti pečovaného.

V části II. 2. jsme rozebírali ust. § 16 odst. 4 zdp hovořící o neuplatnění vyloučených dob za dobu péče v případě souběhu s příjmem z výdělečné činnosti či jinými náhradami příjmu. **Jedná se o zásadu priority vyměřovacích základů (výdělků ze zaměstnání) před vyloučenou dobou.** Vzhledem k její aplikaci tak **dochází u pečujících osob při výpočtu důchodu k většímu rozmělnění výdělků** (příjmy jsou totiž z důvodu kratšího pracovního úvazku nízké a nízký je tak i důchod), **než kdyby si tyto osoby při péči nepřivydělávaly vůbec** (doba péče zůstane vyloučenou).

Dochází tak k takovému paradoxu, že ač pečovatel participuje na financování důchodového systému, má následně nižší důchod než ten, který nepracuje a žádné pojistné nehradí.

Dlouhodobou snahou této sociální skupiny zastoupenou proto bylo „přimět“ zákonodárce, aby do zákona o důchodovém pojištění zakotvili tzv. srovnávací výpočet mezi důchodem vypočteným s ohledem na započtení všech výdělků dosažených v rozhodném období a důchodem stanoveným s dobou péče jako vyloučenou dobou. Tato snaha byla nakonec korunována úspěchem, neboť **Ministerstvo práce a sociálních věcí zapracovalo** do návrhu parametrických změn v zákoně o důchodovém pojištění na začátku roku 2008, a to do ust. § 16 odst. 8, možnost, **aby žadatel o důchod na základě své žádosti určil, že veškeré vyloučené doby uvedené v odst. 4 písm. a) až j) se považují za vyloučené doby, i když se kryjí s dobou výdělečné činnosti.** Tzn. že i pečující osoba se může sama rozhodnout, zda jí budou automaticky veškeré započitatelné příjmy dosažené za rozhodné období zohledněny v důchodu, nebo veškerá doba péče po toto období bude vyloučena.

Parlament České republiky nakonec tuto změnu **schválil, a to zákonem č. 306/2008 Sb. s účinností od 1. 1. 2010.** Během projednávání návrhu zákona v Poslanecké sněmovně bylo do něj pozměňovacím návrhem navíc zapracováno nové ustanovení § 19a, a to již s účinností ode dne 1. 7. 2009. **Znamená další podstatný průlom do výpočtu starobních a invalidních důchodů dlouhodobě pečujících osob.**

Pokud pojištěnce získal aspoň 15 roků náhradní doby pojištění za dobu účasti podle § 5 odst. 1 písm. s) zdp včetně doby péče o dítě ve věku do 18 let, které je dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči, podle předchozího znění zdp, nesmí být jeho přímý důchod nižší než důchod, který bude stanoven podle nově přijatých pravidel.

Jedná se tedy o **uzákonění speciálního srovnávacího výpočtu pro účely stanovení starobního a invalidního důchodu osob dlouhodobě pečujících o osobu závislou.** Náhradní doba pojištění se přitom pro tyto účely považuje buď za dobu vyloučenou, i když se kryje s dobami, kdy pojištěnec měl příjmy, které se zahrnují do vyměřovacího základu nebo stanovené náhrady za výdělek (pouze celý časový úsek, po který se uvedené doby vzájemně kryjí), anebo za dobu pojištění, v níž měl pojištěnec započitatelné příjmy, a to podle toho, co je pro pojištěnce výhodnější. **Jde tak o automatický výpočet obou variant důchodů bez žádosti pojištěnce, na rozdíl od ust. § 16 odst. 8 zdp, kdy se uvedená doba stává vyloučenou jen na jeho žádost** (tato varianta mimo jiné platí pro osoby pečující méně jak 15 let).

Do osobního vyměřovacího základu se přitom žadateli o důchod zahrnují jako příjmy částka odpovídající výši příspěvku na péči přiznaného osobě, o kterou pojištěnec osobně pečoval. Úhrn těchto částek za kalendářní rok se přičítá k ročnímu vyměřovacímu základu pojištěnce za tento kalendářní rok. Za období před 1. 1. 2007 se zohledňuje za kalendářní rok částka 96.000 Kč, která je ještě indexována stanoveným koeficientem za každý jednotlivý kalendářní rok (podrobněji § 19a odst. 3 písm. b) zdp s účinností od 1. 7. 2009). Tato částka za kalendářní rok se přičítá k úhrnu vyměřovacích základů pojištěnce za tento kalendářní rok.

Touto konstrukcí je „vylepšeno“ postavení pečovatelů poskytující pomoc osobě závislé více jak 15 let, pokud mají možnost si práci přivydělat. Pomocí srovnávacího výpočtu jim bude ze zákona vypočten a přiznán takový důchod, který vychází

z nejvýhodnějšího výpočtového základu. Jedná se v podstatě o tuto rovnici: z příjmů znamenajících dobu pojištění a příspěvku na péči bude vypočten výpočtový základ, který se porovná s výpočtovým základem stanoveným s ohledem na období péče jako doby vyloučené.

Přepočet důchodů přiznaných před 1. 7. 2009 pojištěncům pečujícím o osobu závislou (bezmocnou) déle jak 15 let je upraven v přechodném ustanovení čl. II bod 15. zákona č. 306/2008 Sb. Důchod se přepočte pouze na žádost tohoto příjemce podle ust. § 19a zdp, a to ke dni jeho přiznání. Je-li důchod po tomto přepočtu vyšší, zvýší se od splátky důchodu splatné v červenci 2009.

Domníváme se však, že měl být do přechodných ustanovení zakotven automatický srovnávací výpočet. To znamená, že by došlo k přepočtu starobních a invalidních důchodů těchto příjemců ze zákona, tak jak to stanoví § 19a zdp pro výpočet důchodu přiznaných od 1. 7. 2009. Jakmile totiž závisí tento přepočet na projevu vůle, což představuje podání žádosti na příslušné okresní správě sociálního zabezpečení, nevyužijí této možnosti ať už z neznalosti nové právní úpravy či nedostatku času zdaleka všichni, jichž se týká. Dochází tak ke zbytečné „ztrátě“ případného zvýšení důchodu.

Nutno podotknout, že **došlo bezesporu ke zlepšení postavení osob dlouhodobě pečujících** o zdravotně postiženého, **ovšem pouze u té skupiny z nich, která má možnost si při péči přivydělat.**

I tehdy, budou-li pracovat pouze na částečný úvazek s nižší mzdou, započte se jim do příjmu i sociální dávka, ačkoli je osvobozena od daní z příjmu i pojistného.

Srovnávací výpočet se však netýká skupiny, která je dosavadní právní úpravou nejvíce dotčena. Jsou to ti dlouhodobí pečovatelé, kteří při péči o osobu závislou žádnou práci sehnat nemohou nebo jim to nutnost soustavné péče o nemohoucího znemožňuje, např. péče o těžce zdravotně postižené dítě. Tyto osoby jsou příjemci nejnižších důchodů.

Adekvátním řešením pro tyto by bylo:

- zavedení speciálního výpočtu starobního a invalidního důchodu pro osoby, které např. pečují o osobu závislou ve stupni III. ve věku do 18 let a stupni IV. (bez věkové omezení) déle jak 15 let a které z tohoto důvodu nezískaly žádnou dobu pojištění podle § 11 odst. 1 zdp nebo taková doba pojištění je kratší jednoho roku.

Tuto situaci je nutno považovat za zcela speciální případ, a tak k ní i přistupovat. Aby tyto osoby nebyly odkázány pouze na minimální důchod, bylo by podle našeho názoru **vhodné stanovit důchodovou dávku v určité minimální částce**, podobně jako invalidní důchod v mimořádných případech podle § 42 odst. 1 a 2 zdp. **Domníváme se totiž, že omezení pracovního potenciálu způsobené pomocí osobě závislé na péči, zejména co do pracovního uplatnění, je v podstatě srovnatelné s omezeními způsobenými invaliditou.**

Procentní výměru tohoto důchodu tvoří 45 % výpočtového základu, který se stanoví z osobního vyměřovacího základu určeného přímo zákonem.

Pro zajímavost v roce 2009 je procentní výměra plného invalidního důchodu v mimořádných případech (od roku 2010 důchodu pro invaliditu třetího stupně) 6.488 Kč, společně se základní výměrou 2.170 Kč je minimální invalidní důchod tohoto druhu ve výši 8.658 Kč.

Tuto skutečně **velkou míru sociální solidarity s osobami pečujícími o závislou osobu po dobu mnoha let, ač nepřispívají do pojistného systému, je nutno vyvážit vysokou celospolečenskou potřebou této činnosti**, která bez jakýchkoli pochyb svou náročností vyváží činnost pracovní. Jednalo by se o ocenění záslužnosti jejich péče o osoby zdravotně postižené, která je, jak bylo několikrát zdůrazněno, výrazně „levnější“ než péče v zařízení sociálních služeb. Místa v příslušných zařízeních sociálních služeb jsou navíc klienty na několik roků dopředu obsazena, tj. poptávka výrazně převyšuje nabídku.

Na závěr tedy konstatujeme, že navrhovaná opatření z žádného pohledu či hlediska nezvýhodňují tyto osoby oproti participujícím pojištěncům. Naopak jde o opatření, která je mají zrovnoprávnit s těmi, jimž v soustavné výdělečné činnosti žádná nepříznivá sociální událost nebrání.

Návrh dalšího postupu (změny)

Navrhuje se, aby NRZP a její legislativní odbor zahájily jednání s Ministerstvem práce a sociálních věcí o postupných úpravách důchodového pojištění směrem k dalšímu zlepšení postavení občanů dlouhodobě pečujících o člena rodiny (či jinou osobu) s těžkým zdravotním postižením.

- Zvláštní pozornost je třeba věnovat osobám, které z důvodu této péče nezískaly žádnou dobu pojištění (nebo doba pojištění je kratší jednoho roku).
- **Proto se navrhuje zřídit speciální dávku důchodového pojištění obdobnou dávce „invalidní důchod v mimořádných případech“ – jako výraz společenské solidarity s lidmi, kteří v důsledku dlouhodobé (či celoživotní) péče svou činností bezprostředně do systému důchodového pojištění nepřispívají – jejich činnost však v daném časovém rozmezí vede ke značným úsporám veřejných financí.**

3.2 ROZHODOVÁNÍ O PŘÍSPĚVKU NA PÉČI

Příklad č. 1

Paní Emílie podala žádost o příspěvek na péči magistrátu města X dne 10. 1. 2007. Dne 6. 4. 2007 byla magistrátem informována o přerušení řízení za účelem posouzení jejího zdravotního stavu úřadem práce v X. Až 25. 10. 2007 byla magistrátem vyzvána, aby se vyjádřila ke zjištěným podkladům rozhodnutí. Toto byly veškeré procesní úkony, jimiž magistrát informoval paní Emílii o průběhu řízení za období 10 měsíců bez toho, že by lhůta pro vydání rozhodnutí byla jakkoli prodloužena či úřadu nařízeno, aby konal.

Příklad č. 2

Pan Milan požádal jako zákonný zástupce svého syna Mojmíra o příspěvek na péči. Na základě sociálního šetření v domácnosti sociální pracovnice navrhla stupeň závislosti III (těžká). Posudková lékařka úřadu práce po posouzení zdravotního stavu Mojmíra konstatovala, že je osobou, u které byl zjištěn stupeň závislosti osoby I (lehká). Příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností vydal rozhodnutí, kterým přiznal příspěvek na péči ve výši 3.000 Kč. V odůvodnění pouze uvedl, že žadatel z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti v rozsahu stanoveném stupněm závislosti I. – lehká závislost.

Příklad č. 3

Požádala jsem, jak jste mně radil 26. 12. 2007 o sociální příspěvek - přišli za mnou a přišli dopisy, že je zahájeno řízení atd., ale do dnešního dne nemám žádné peníze ani vyrozumění, zda něco dostanu nebo ne. Služby, které musím od 26. 10. 2007 mít, si musím platit sama. Už to trvá čtyři měsíce. Mám problém s mluvením i se složením dopisu. Do kdy mám čekat prosím?

Příklad č. 4

Prosím o radu. Mám dítě s DMO. Dříve jsem pobírala péči o osobu blízkou, pak st.III. Posudek mi skončil a já opětovaně zažádala zase. Podle bodů soběstačnosti dcera dosahovala stupně III, ale dostala st. I. Odvolaly jsme se a po 11 měsících vloni v listopadu dostala st.II s platností posudku na 3 roky od podání. I s tím jsme byly spokojeny. Dnes po 4 měsících jsem se ale dozvěděla, že protože má dcera v květnu 10 let bude se muset opět provést znovuposouzení,čili opět návštěva doma, posudková lékařka, odvolání atd. - s nervama nadranc, jak to zase dopadne. Copak nám matkám postižených dětí nemohou dát podporu v naší už tak těžké situaci a musí nám neustále podkopávat nohy. Chceme se jen plně věnovat našim dětem a ne být pořád ve stresu, co s námi bude. Doma a bez peněz jsme přece nezůstaly z rozmaru. Raději by jsme měly děti zdravé. Děkuji za odpověď.

Příklad č. 5

Prosím vás o odpověď na tento dotaz. Naše dcera je od narození postižená, kdy se narodila s atrofií mozku. Nechodí, nemluví, negestikuluje a je mentálně postižená. V současné době je dceři 5,5 roku. Po nějaké době jí byl přiznán III. stupeň postižení a také jí byla vystavena průkazka ZTP/P. Loňského roku, koncem prosince jsme opětovně žádali o prodloužení příspěvku. Tuto naši žádost začala šetřit sociální pracovnice přibližně v půlce ledna 2008. Poté onemocněla a celý případ ležel přibližně jeden a půl měsíce na úřadě, než byl na základě kontroly přidělen jiné pracovníci. Ta provedla šetření v místě bydliště, kdy vypsala, přesněji řečeno odškrtala dotazník, který měla sebou. Kromě jiného napsala, zaškrtnla, že dcera chodí a vůbec nebrala ohled nato, že dcera ujde jen pár kroků a pak si hned sedne. Z tohoto důvodu také máme zdravotní kočárek Patrol. Po šetření této pracovnice, která jak sama uvedla: "se zaučuje" byl veškerý materiál předán lékařce LPK k přehodnocení zdravotního stavu postižené dcery. Žena s dcerou byly objednány na určitý den k lékařské kontrole. Jenže tento den měla dcera nástup do rehabilitační léčebny. Žena se telefonicky omluvila u sekretářky lékařky, kdy jí bylo sekretářkou sděleno, že dojde ke změně termínu. Jaké však bylo naše překvapení, když po návratu z rehabilitační léčebny žena obdržela rozhodnutí MÚ o tom, že sociální dávky dceři byly sníženy z 9 tisíc, na 5 tisíc korun. V rozhodnutí je napsáno, že lékařka takto rozhodla jen na základě šetření zaučující se sociální pracovnice a dokumentace, kterou měla od pediatra. Chci podotknout, že dceru neviděla, prostě ji asi nezajímala. Můj dotaz spočívá v tomto. Jaká je šance na odvolání se proti rozhodnutí o snížení dávky a zda lékařka LPK může rozhodnout pouze na základě lékařské dokumentace a postiženou osobu nevidí. Můžete mi prosím odpovědět pokud možno v co nejkratší době? Předem děkuji.

Příklad č. 6

Obracím se na Vás s prosbou o pomoc nebo spíše o radu. Brala jsem příspěvek při péči na mého syna do dubna 2007, který mi byl zamítnut. Vzhledem k tomu, že jsme zjistili PERTHEZOVU CHOROBU, která je dlouhodobá (2-5let), vyžaduje pravidelné návštěvy u ortopeda, neustálý dohled odpovědné osoby a chůzi o berlích, tak jsem se nejdříve informovala, zda někdo při této nemoci příspěvek pobírá a zda mám na něj tedy nárok a následně – ihned - podala odvolání proti rozhodnutí MěÚ o znovuposouzení zdravotního stavu mého syna. Až za pět měsíců – tj. 7. 11. 2007 jsme byli na posudkové komisi, kde mi bylo sděleno, že nemám nárok na příspěvek při péči, že můj syn nedosahuje bodově ani na první stupeň a že rozhodnutí přijde poštou. Rozhodnutí mi stále nepřišlo, navíc s tímto rozhodnutím nesouhlasím, myslím, že je nespravedlivé, protože vím, že jsou rodiče postižených dětí touto nemocí a na příspěvek při péči mají nárok. Navíc považuji doslova za neuvěřitelné, že to trvá půl roku a víc. Když já mám platit něco státu – třeba penále nebo tak – tak je tam všude lhůta 15 dní. Jak to, že oni nemusí dodržovat žádné lhůty? Prosím o radu, jak bych se mohla zachovat, odvolání proti tomuto rozhodnutí není, prý je konečné. Předem moc děkuji za radu.

Právní úprava

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Řízení o příspěvku

§ 23

(1) Řízení o přiznání příspěvku se zahajuje na základě písemné žádosti podané na tiskopisu předepsaném ministerstvem; pokud není osoba schopna jednat samostatně a nemá zástupce, zahajuje se řízení o příspěvku z úřední moci.

(2) Je-li nezletilá osoba svěřena na základě rozhodnutí příslušného orgánu do péče jiné fyzické osoby, zastupuje ji v řízení o příspěvku tato fyzická osoba.

(3) Využívá-li nezletilá osoba pobytové služby (§ 48, 50, 52), vyzve obecní úřad obce s rozšířenou působností osobu uvedenou v odstavci 2 nebo zákonného zástupce, aby požádali o příspěvek nejpozději do 2 měsíců ode dne doručení výzvy. Pokud tak v této lhůtě neučiní nebo pokud pobyt zákonného zástupce této osoby anebo osoby uvedené v odstavci 2 není znám, zastupuje tuto osobu v řízení o příspěvku zařízení sociálních služeb.

(4) Řízení o změně výše již přiznaného příspěvku nebo o zastavení jeho výplaty nebo o jeho odnětí se zahajuje na návrh příjemce příspěvku nebo z moci úřední, nejde-li o postup podle § 26a odst. 1, v němž se řízení nevede.

(5) Obecní úřad obce s rozšířenou působností ustanoví pro řízení o příspěvku opatrovníka též osobě, která není schopna vzhledem ke svému zdravotnímu stavu jednat samostatně a nemá zástupce; o ustanovení opatrovníka rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě lékařského posudku ošetřujícího lékaře.

§ 24

Žádost o příspěvek musí kromě náležitostí stanovených správním řádem dále obsahovat

- a) označení osoby blízké nebo jiné fyzické osoby anebo právnické osoby, která osobě poskytuje nebo bude poskytovat péči, pokud je tato skutečnost známa při podání žádosti,
- b) určení, jakým způsobem má být příspěvek vyplácen.

§ 25

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností provádí pro účely rozhodování o příspěvku sociální šetření, při kterém se zjišťuje schopnost samostatného života osoby v přirozeném sociálním prostředí z hlediska péče o vlastní osobu a soběstačnosti. Sociální šetření provádí sociální pracovník.

(2) Obecní úřad obce s rozšířenou působností zašle příslušnému úřadu práce 8) žádost o posouzení stupně závislosti osoby; součástí této žádosti je písemný záznam o sociálním šetření a kopie žádosti osoby o příspěvek.

(3) Při posuzování stupně závislosti osoby vychází úřad práce ze zdravotního stavu osoby doloženého nálezem ošetřujícího lékaře, z výsledku sociálního šetření a zjištění potřeb osoby, popřípadě z výsledků funkčních vyšetření a z výsledku vlastního vyšetření posuzujícího lékaře.

(4) Úřad práce sdělí příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností výsledek posouzení stupně závislosti osoby.

(5) Obecní úřad obce s rozšířenou působností provádí sociální šetření také, pokud o to úřad práce požádá v případech, kdy provádí kontrolu původního posouzení zdravotního stavu osoby.

§ 26

Obecní úřad obce s rozšířenou působností přeruší řízení o příspěvku na dobu, po kterou úřad práce posuzuje stupeň závislosti osoby.

§ 26a

(1) Řízení se nevede, jestliže obecní úřad obce s rozšířenou působností zastaví výplatu příspěvku podle § 14a odst. 1, § 18 odst. 4 nebo § 21 odst. 4 anebo podle § 14a odst. 2 věty první

změní výši vypláceného příspěvku. V těchto případech je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen doručit příjemci příspěvku písemné oznámení o zastavení výplaty příspěvku nebo o změně jeho výše. Písemné oznámení se nedoručuje do vlastních rukou.

(2) Proti postupu uvedenému v odstavci 1 lze uplatnit námitky nejpozději do 15 dnů od posledního dne kalendářního měsíce, ve kterém byla výplata příspěvku zastavena nebo ve kterém došlo ke změně jeho výše.

(3) Námitky se podávají písemně u příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Tento obecní úřad vydá do 30 dnů ode dne, kdy mu námitky došly, rozhodnutí o zastavení výplaty příspěvku nebo o změně jeho výše.

§ 27

Exekucním správním orgánem je obecní úřad obce s rozšířenou působností.

§ 28

(1) O odvolání proti rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností rozhoduje krajský úřad.

(2) Stupeň závislosti pro účely odvolacího řízení posuzuje na žádost krajského úřadu ministerstvo 9).

(3) Odvolání nemá odkladný účinek.

Kontrola využívání příspěvku

§ 29

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností kontroluje, zda příspěvek byl využit na zajištění pomoci a zda osobě, které byl příspěvek přiznán, je poskytována pomoc odpovídající stanovenému stupni závislosti. Zjistí-li obecní úřad obce s rozšířenou působností při šetření nedostatky velmi závažného charakteru v poskytovaných službách, je povinen neprodleně informovat orgán, který rozhodl o registraci (§ 78).

(2) Zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu obce s rozšířenou působností jsou na základě souhlasu osoby oprávněni vstupovat do obydlí, v němž osoba žije, za účelem provedení sociálního šetření a kontroly využívání příspěvku. Zaměstnanci obce jsou povinni prokázat se zvláštním oprávněním vydaným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, které obsahuje označení obecního úřadu obce s rozšířenou působností, fotografii zaměstnance, jeho jméno, popřípadě jména, a příjmení.

(3) Poskytuje-li oprávněné osobě pomoc osoba blízká 1) nebo jiná fyzická osoba, obecní úřad obce s rozšířenou působností vydá těmto osobám na jejich žádost bezplatně písemné potvrzení prokazující dobu této péče pro účely hmotné nouze, zdravotního pojištění, důchodového pojištění a zaměstnanosti; v tomto potvrzení vždy uvede stupeň závislosti osoby, které je péče poskytována.

(4) Vzor zvláštního oprávnění zaměstnance obce podle odstavce 2 stanoví prováděcí právní předpis.

Komentář

Nový zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2007, přinesl do oblasti sociálních služeb zásadní změny. Změny spočívají jednak v novém pojetí samotných sociálních služeb, tj. jejich forem, druhů, rozsahu a podmínek poskytování, a jednak ve zcela nové koncepci sociálního zabezpečení osob, které z důvodu nepříznivé sociální situace potřebují pomoc a péči jiné osoby. Těmto osobám je určena zcela nová dávka – příspěvek na péči.

Účelem příspěvku na péči je umožnit nesoběstačné osobě zajistit si potřebnou pomoc prostřednictvím sociálních služeb spočívající např. v přípravě a podávání

stravy, mytí a koupání, pomoci při chůzi či stání, při oblékání, při komunikaci, v souvislosti s nakládáním s penězi, obstarání nákupů, úklid domácnosti atp. (blíže § 9 odst. 1 a 2 citovaného zákona). Sociální služby se poskytují v domácím prostředí uvedených osob nebo v zařízeních sociálních služeb.

Samostatným problémem, který se stal předmětem dalšího výkladu, je řízení o příspěvku, zejména ta část, která se týká lhůt pro jeho vyřízení.

Řízení o přiznání příspěvku na péči je upraveno v ust. § 23 a násl. zss. Řízení se zahajuje na základě písemné žádosti podané na tiskopisu předepsaném Ministerstvem práce a sociálních věcí. Řízení je zahájeno dnem, kdy taková žádost došla místně příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (dle trvalého pobytu žadatele) a od tohoto dne začíná běžet lhůta pro vydání rozhodnutí ve věci.

I. Popis problému

Vyřizování žádostí o příspěvek na péči je ode dne nabytí účinnosti zákona o sociálních službách (dále rovněž „zss“) spojeno s nepřiměřenými průtahy. Celý zákonem předepsaný průběh řízení, především zjišťování skutkového stavu, tj. dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu žadatele, a liknavost příslušných orgánů v tomto řízení přináší značné problémy vyznačující se mnohaměsíčním čekáním na přiznání dávky. **Obvykle déle než půl roku žadatelé o příspěvek nevědí, zda jim bude přiznán,** tj. zda byla zjištěna závislost na péči a konkrétní stupeň, i v kladném případě však nemají po dobu trvání řízení finanční prostředky na úhradu sociálních služeb, kterých by vzhledem ke svému zdravotnímu stavu chtěli využívat.

Žadatel o příspěvek se tak průtahy a nečinností úřadů dostává do často složitě sociální situace a po řadu měsíců žije v nejistotě. Úřad ho nepovažuje za rovnocenného partnera, neinformuje ho o průběhu řízení a důvodech nečinnosti a prohlubuje tak jeho nedůvěru v zákony a státní úřady.

Problém se netýká osob, které byly před 1. 1. 2007 uznány za bezmocné a pobíraly dávku zvýšení důchodu pro bezmocnost (musely být příjemci některé důchodové dávky) a dítěte, které bylo považováno za dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči. Ode dne účinnosti zákona o sociálních službách jim byl dle přechodných ustanovení v § 120 odst. 2 až 4 automaticky přiznán stanovený stupeň závislosti s nárokem na příspěvek na péči. Podmínkou pro přiznání příspěvku bylo jen podání předepsané žádosti, o čemž byly tyto osoby příslušným obecním úřadem předem informovány a v tomto smyslu poučeny, aby došlo k plynulému přechodu na nový systém již do ledna 2007. U těchto osob se neprovádělo nové posouzení zdravotního stavu a odpadl tak celý zákonem předepsaný zdlouhavý průběh řízení.

Pozn.

Bohužel bezmocné osoby, které nárok na zvýšení důchodu pro bezmocnost neměly jednoduše proto, že nebyly příjemci žádné dávky z důchodového pojištění, ač u nich byla již před 1. 1. 2007 posudkovým lékařem konstatována bezmocnost a její stupeň, nové právní úpravě podléhají. Vztahuje se na ně tudíž stejný režim jako na nové

žadatele o příspěvek na péči, tj. osoby, jež dosud dohled a pomoc o svou osobu při jednotlivých úkonech péče nepotřebovaly.

Stejně problematické je rovněž rozhodování o příspěvku na péči příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Často se stává, že jsou diametrálně rozdílná zjištění sociálního pracovníka, co se týče určení stupně závislosti, a posudkového lékaře úřadu práce. Ovšem správní úřad apriori vychází z posudku úřadu práce bez toho, že by se ve svém rozhodnutí vypořádal s ostatními zjištěnými skutečnostmi, ačkoli v zákoně o sociálních službách žádný takový postup správního úřadu upraven není.

II. 1. Podklady pro rozhodnutí

Podkladem pro vydání rozhodnutí o příspěvku je

- **sociální šetření a**
- **posouzení stupně závislosti osoby (§ 25 zss)..**

Sociální šetření provádí sociální pracovník příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. **Sociálním šetřením se zjišťuje schopnost samostatného života osoby v přirozeném sociálním prostředí** z hlediska péče o vlastní osobu a soběstačnosti podle stanovených úkonů. Přirozeným sociálním prostředím se rozumí rodina a domácnost osoby a dále místo, kde osoba pracuje, vzdělává se a realizuje běžné sociální aktivity. Pokud osoba žije v zařízení sociálních služeb, provádí se sociální šetření v tomto zařízení.

Osoba má povinnost podrobit se sociálnímu šetření (umožnit vstup do bytu, jeho prohlídku), jinak příspěvek nebude přiznán, neboť nelze opatřit jeden ze zákonem stanovených podkladů pro rozhodnutí. **O sociálním šetření se pořizuje písemný záznam.** Obecní úřad obce s rozšířenou působností zašle příslušnému úřadu práce (dle bydliště žadatele) žádost o posouzení stupně závislosti osoby, jejíž součástí je písemný záznam o výsledku sociálního šetření a kopie žádosti o příspěvek.

Při posuzování stupně závislosti osoby **vychází úřad práce ze zdravotního stavu osoby doloženého nálezem ošetřujícího lékaře, z výsledku sociálního šetření a zjištění potřeb osoby, popřípadě z výsledků funkčních vyšetření a z výsledku vlastního vyšetření posuzujícího lékaře.** Úřad práce sdělí příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností výsledek posouzení stupně závislosti osoby. Jeho obsahem je pouze ta část posudku, která neobsahuje údaje o zdravotním stavu posuzované osoby.

II. 2. Lhůta pro vydání rozhodnutí a posudku

Lhůtu pro vydání posudku úřadem práce a jeho další postup upravují ust. § 9 až 9b zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Na postup při vydání posudku, kdy úřad práce posuzuje stupeň závislosti fyzické osoby pro účely příspěvku na péči, se nevztahuje správní řád, tzn. nepoužijí se jeho ustanovení pojednávající o lhůtách pro rozhodnutí.

Lhůta činí 30 kalendářních dnů, pokud obecní úřad obce s rozšířenou působností, který o posouzení požádal, nestanoví lhůtu delší. Brání-li vydání posudku ve lhůtě 30 dnů závažné důvody, musí o tom úřad práce neprodleně informovat příslušný obecní úřad. Lhůta pro vydání posudku se v těchto případech prodlužuje až o dalších 30 kalendářních dnů, nestanoví-li obecní úřad obce s rozšířenou působností jinou lhůtu.

Úřad práce je oprávněn vyzvat posuzovanou osobu, aby se podrobila vyšetření svého zdravotního stavu lékařem určeným úřadem práce nebo ve zdravotnickém zařízení nebo jinému odbornému vyšetření, anebo poskytla jinou součinnost, která je potřebná k podání posudku. Posuzovaná osoby je povinna této výzvě vyhovět. Pokud tak neučiní, sdělí úřad práce tuto skutečnost rozhodujícímu obecnímu úřadu. Povinnost podrobit se vyšetření zdravotního stavu vyplývá pro žadatele o příspěvek z ust. § 21 odst. 1 písm. b) zss. Důsledkem porušení této povinnosti je možnost nepřiznání příspěvku.

Lhůty pro vydání meritorního rozhodnutí ve věci zákon o sociálních službách speciálně neupravuje. V souladu s § 118 zss se tak **v řízení o příspěvku na péči postupuje podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád,** ve znění zákona č. 413/2005 Sb. (dále také jen „správní řád“), pokud zss nestanoví jinak.

Samotná zásada rychlosti řízení je zakotvena v ust. § 6 odst. 1 správního řádu, v němž se říká: *„Správní orgán vyřizuje věci bez zbytečných průtahů. Nečiní-li správní orgán úkony v zákonem stanovené lhůtě nebo ve lhůtě přiměřené, není-li zákonná lhůta stanovena, použije se ke zjednání nápravy ustanovení o ochraně před nečinností (§ 80).“*

Toto jedno ze stěžejních pravidel řízení, povinnost správního orgánu vést řízení k závěru v co možná nejkratší době, je následně konkretizováno především v ustanovení § 71 a § 80 správního řádu.

Ve smyslu ust. § 71 správního řádu **je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen vydat rozhodnutí bez zbytečného odkladu.** Pokud nelze rozhodnutí vydat bezodkladně, je správní orgán povinen vydat rozhodnutí **nejpozději do 30 dnů** od zahájení řízení. **Překročit tuto 30denní lhůtu je možné jen v zákonem stanovených případech, a to:**

- až o 30 dnů, jestliže je zapotřebí nařídit ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvlášť složitý případ,
- dobu nutnou k provedení dožádání, ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemnosti do ciziny.

Za místní šetření je třeba považovat sociální šetření, maximální lhůta pro vydání rozhodnutí o příspěvku tak činí 60 dnů od zahájení řízení.

Do této doby se však nezapočítává doba, po kterou úřad práce posuzuje stupeň závislosti osoby. Podle § 26 zss se usnesením přeruší řízení o příspěvku na dobu, po kterou úřad práce posuzuje stupeň závislosti osoby. Doba přerušení řízení počíná

běžet ode dne, kdy obecní úřad odeslal úřadu práce žádost o posouzení stupně závislosti osoby.

Uvedenou lhůtu pro vydání rozhodnutí, nevydá-li správní orgán rozhodnutí ve věci v zákonné lhůtě, **může v průběhu řízení**, jakmile se o tom dozví, usnesením přiměřeně **prodloužit krajský úřad** jako nařízený správní orgán v rámci opatření proti nečinnosti podle § 80 správního řádu.

Krajský úřad rovněž může nečinnému obecnímu úřadu v tomto případě **usnesením přikázat, aby ve stanovené lhůtě učinil potřebná opatření ke zjednání nápravy nebo vydal rozhodnutí**. Stanovená opatření proti nečinnosti obecní úřadu obce s rozšířenou působností (podrobněji § 80 odst. 4)⁶⁵ může krajský úřad učinit i v případě, kdy je z okolností zjevné, že věcně a místně příslušný správní orgán nedodrží lhůtu stanovenou pro vydání rozhodnutí o žádosti. Po uplynutí lhůt pro vydání rozhodnutí může žádost o uplatnění opatření proti nečinnosti podat i sám žadatel o příspěvek. Usnesení o učiněných opatřeních proti nečinnosti krajský úřad oznamuje žadateli o příspěvek.

Z ustanovení správního řádu, zákona o sociálních službách a zákona o zaměstnanosti upravujících lhůty pro vydání rozhodnutí a posudku úřadu práce, resp. o přerušení řízení, tak jednoznačně vyplývá, že bez případného prodloužení lhůt by obecní úřad obce s rozšířenou působností měl vydat rozhodnutí o příspěvku na péči nejpozději do 90 kalendářních dnů ode dne zahájení řízení.

III. Zhodnocení právní úpravy a postupu správních úřadů

Stěžejní problémy, které nastávají při rozhodování o příspěvku na péči a kterými jsou negativně dotčeny osoby závislé na péči jiných osob, netkví až tak v právní úpravě jako spíše v nesprávné interpretaci a aplikaci právních předpisů příslušným správním orgánem, tedy obecním úřadem obce s rozšířenou působností.

III. 1. Hodnocení podkladů pro rozhodnutí

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je v souladu s ust. § 50 správního řádu povinen ve věci v řízení o příspěvku na péči si opatřit potřebné podklady pro rozhodnutí. Jako podklady pro vydání rozhodnutí slouží obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností všechny informace, údaje a skutečnosti, které mohou přispět ke spolehlivému zjištění skutečného stavu věci. **V řízení o příspěvku na péči jsou stěžejními podklady záznam o sociálním šetření a výsledek posouzení stupně závislosti žadatele od úřadu práce.**

Zákon o sociálních službách žádným způsobem nestanoví, že některý ze stěžejních důkazních prostředků, buď výsledek sociálního šetření anebo posudek úřadu práce, je pro obecní úřad obce s rozšířenou působností závazný či má větší důkazní hodnotu.

⁶⁵ Další opatření proti nečinnosti dle § 80 odst. 4 písm. b) a c) SŘ: krajský úřad může usnesením převzít věc a rozhodnout namísto nečinného správního orgánu, usnesením pověřit jiný správní orgán ve svém správním obvodu vedením řízení.

Proto v souladu s § 50 odst. 4 správního řádu v rámci základní procesní zásady *volného hodnocení důkazů* je povinen hodnotit tyto důkazy podle své úvahy. Přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedl žadatel o příspěvek jako účastník řízení.

V důvodové zprávě k návrhu zákona o sociálních službách je k této otázce uvedeno následující:

- **Míru schopnosti osoby zvládat péči o vlastní osobu a úkony soběstačnosti** v rámci sociálního šetření **posuzuje** pro účely rozhodování o příspěvku na péči **sociální pracovník** určený obecním úřadem obce s rozšířenou působností.
- **Dopady dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu** pro účely rozhodování o příspěvku na péči **posuzuje lékař** určený úřadem práce. Vychází přitom:
 - ⇒ jednak z lékařských nálezů,
 - ⇒ jednak z výsledku sociálního šetření, které provádí sociální pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Posudky vyhotovené obecním úřadem a úřadem práce jsou důkazními prostředky v řízení o příspěvku.

Posudek úřadu práce o stupni závislosti žadatele je tedy obligatorním podkladem pro vydání rozhodnutí stejně jako výsledek sociálního šetření, ani jeden není přednostním důkazem, resp. není pouze důkazem podpůrným. Jedná se o rovnocenné důkazní prostředky, které musí obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhodnotit a na základě nich rozhodnout.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností musí v odůvodnění rozhodnutí uvést v souladu s § 68 odst. 3 správního řádu důvody výroku rozhodnutí a především provést rozbor a zhodnocení podkladů rozhodnutí včetně úvah, kterými se při jejich hodnocení řídil.

Nepostačuje tedy, aby **obecní úřad** v odůvodnění rozhodnutí pouze uvedl pouhý soupis podkladů pro rozhodnutí, ale **musí uvést, jakým způsobem je hodnotil a jaký přikládal jednotlivým podkladům význam a proč činil právě tak**. Pokud oba stěžejní důkazní prostředky konstatují jiný stupeň závislosti posuzované osoby, respektive jsou zásadně protikladné, měl by obecní úřad provést dokazování opětovně. **V nezbytném případě lze provést důkaz znaleckým posudkem podle § 56 správního řádu.**

Tento postup správního úřadu, který rozhoduje o příspěvku na péči, je jediný možný zejména v případě, kdy existuje zásadní rozpor mezi navrženým stupněm závislosti po provedeném sociálním šetření a výsledným stupněm závislosti konstatovaným úřadem práce.⁶⁶

⁶⁶ Je také otázkou, jak dalece posudkový lékař úřadu práce v těchto případech vychází mimo jiné z výsledku sociálního šetření, tak jak to vyplývá z ust. § 25 odst. 3 zss, když často stanoví naprosto rozdílný a přitom nižší stupeň závislosti čítající i dva stupně.

Pokud obecní úřad obce s rozšířenou působností při své rozhodování vychází toliko z posudku úřadu práce a navíc obsah odůvodnění rozhodnutí neodpovídá § 68 odst. 3 správního řádu, porušuje zásadu materiální pravdy zakotvenou v § 3 správního řádu a takové rozhodnutí je nezákonné.

Tímto samozřejmě značně poškozuje i osoby závislé na péči jiné osoby, jednak tím, že jim bez důkladného zjištění skutečného stavu věci a vyhodnocení důkazů bude přiznán nižší příspěvek na péči, a jednak ve smyslu omezené možnosti obrany proti takovému rozhodnutí. Jestliže totiž žadatel jednoznačně neví, z jakého důvodu obecní úřad tak a tak rozhodl, z jakých podkladů pro rozhodnutí vycházel a jakými úvahami se při svém rozhodování řídil, fakticky nemůže ve svém případném odvolání uplatnit konkrétní důvody. Jeho úspěch ve věci v odvolacím řízení je pak nevelký.

III. 2. Průtahy v řízení

Co se týče průtahů v řízení o příspěvku, považujeme **za nutné apelovat na příslušné správní úřady** (obecní úřady obce s rozšířenou působností a úřady práce), **aby dodržovali zákonem stanovené lhůty** a rovněž spolupracovali v případě jejich prodlužování.

Ve druhém případě to znamená informování úřadem práce o závažných důvodech, které mu brání ve vydání posudku o závislosti osoby v zákonem stanovené lhůtě 30 dní, aby obecní úřad obce s rozšířenou působností mohl tuto lhůtu prodloužit a informovat o procesním úkonu žadatele, tak jak o tom hovoří v § 4 odst. 3 správního řádu definovaná procesní zásada: „*Správní orgán s dostatečným předstihem uvedomí dotčené osoby o úkonu, který učiní, je-li to potřebné k hájení jejich práv a neohrozí-li to účel úkonu.*“

Průtahy v řízení vznikají prakticky na celém území České republiky. Zpočátku byly způsobeny výrazným nárůstem agendy na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, které musely zpracovávat přeměnu zvýšení důchodu pro bezmocnost na příspěvek na péči, i když v tomto případě nebylo nutné nově posuzovat zdravotní stav (viz výše). Situaci na obecních úřadech pak zhoršilo i značné množství nových žadatelů o příspěvek na péči. U všech muselo být provedeno sociální šetření a posouzen zdravotní stav úřadem práce. Navíc agenda posuzování stupně závislosti fyzické osoby pro účely příspěvku na péči byla na úřady práce přesunuta teprve od 1. 1. 2007⁶⁷ a po dost dlouhou dobu se lékařskou posudkovou službu úřadů práce nepodařilo dostatečně personálně zabezpečit.

I po uplynutí tohoto přechodného období však úřady práce nadále nevydávají posudky o zdravotním stavu žadatelů o příspěvek na péči v zákonné lhůtě či lhůtách stanovených obecními úřady obcí s rozšířenou působností, ani neplní svou povinnost informovat příslušný obecní úřad o důvodech, které jim brání vydat posudek ve stanovené lhůtě.

⁶⁷ Dříve bezmocnost osoby posuzovali lékaři okresních správ sociálního zabezpečení. Dle vyjádření ministra práce a sociálních věcí by mělo dojít ke sjednocení systému, tzn. že by posuzování zdravotního stavu občanů pro účely sociálního zabezpečení náleželo do pravomoci opět jen OSSZ, jak tomu bylo před 1. 7. 2006.

Žadatelé o dávku či jejich zákonní zástupci by proto měli:

- více hájit svá práva a obracet se na obecní úřad obce s rozšířenou působností s žádostmi o informace o průběhu řízení,
- po uplynutím lhůt pro rozhodnutí kontaktovat nadřízený správní úřad, tj. krajský úřad, s žádostí o uplatnění opatření proti nečinnosti,
- v případě nečinnosti úřadu práce při vydání posudku je nutné se přímo obracet na Ministerstvo práce a sociálních věcí s žádostí o prošetření průtahů v řízení.

Ač lze do jisté míry pochopit neutěšený stav na jednotlivých lékařských posudkových službách, který byl zčásti způsoben přechodem na novou právní úpravu a reorganizací LPS od 1. 7. 2006, resp. od 1. 1. 2007, nelze tolerovat několikaměsíční naprostou nečinnost, již jsou způsobeny značné průtahy v řízení.

Aktuální stav uvádí žadatele o příspěvek na péči do značné sociální nejistoty, jakým způsobem bude jejich nepříznivá životní situace, kdy jsou odkázáni na pomoc okolí, vyřešena, a složité sociální situace. U některých může dojít i k ohrožení lidsky důstojné existence, jelikož se ocitnou bez finančních prostředků

Návrh dalšího postupu (změn)

Výše popsany problém patří mezi velmi závažné příklady, kdy v důsledku jednání orgánu veřejné správy dochází (zcela prokazatelně) k diskriminaci určité skupiny občanů – zde žadatelů o přiznání příspěvku na péči. Řešením v daném směru může být několik kroků, které může reprezentace hnutí zdravotně postižených činit:

- a) **úsilí o novelu zákona o sociálních službách**, která by zakotvila některý z následujících institutů:
 - ⇒ *zakotvení speciální procesní lhůty* pro projednávání příspěvku na péči, která by vycházela z možností systému a potřeb žadatelů – překročení této lhůty by mohlo mít několik právních následků...
 - ⇒ *zakotvení pravidla „zálohového příspěvku“*, který by byl vyplácen při překročení určité časové lhůty, po níž by příslušný orgán ve věci samé nerozhodl
 - ⇒ *přesnější vymezení postupu orgánu přiznávajícího příspěvek* (obecní úřad obce s rozšířenou působností) v situacích, kdy dochází k rozporu dvou důkazních prostředků – výsledků sociálního šetření (sociální pracovník) a dopadů dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu (posudkový lékař).
- b) **vést jednání s resortním ministerstvem** (MPSV) odpovědným za činnost lékařské posudkové služby a požadovat nápravu. K tomu zejména zjistit průměrnou dobu vyřizování příspěvku na péči (data má k dispozici opět MPSV)
- c) **zveřejňování křiklavých a neobvyklých případů**, které prokazují selhávání veřejné správy v této oblasti
- d) **vypracování vlastních metodik hodnocení dopadů nepříznivého zdravotního stavu** na schopnost zvládat úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti – jako metodickou pomůcku pro sociální pracovníky obecních úřadů provádějících místní šetření ve věci příspěvku na péči.

3.3 ROZHODOVÁNÍ O VÝŠI PŘÍSPĚVKŮ PRO TĚŽCE ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ OBČANY

Příklad č. 1

Matka se třemi dětmi, z nichž dvě jsou těžce zdravotně postižené – stupeň závislosti na péči IV (úplná), podala žádost na obecní úřad XY o příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Je rozvedená a nežije s druhem, bydlí v jednopodlažním domku, nepracuje a dětem poskytuje soustavný a celodenní dohled a péči. Z tohoto důvodu je jako zákonný zástupce dětí příjemkyní příspěvku na péči v celkové výši 22.000 Kč měsíčně, což je kromě dávek státní sociální podpory její jediný příjem, a zcela pokryje základní životní potřeby celé rodiny na jeden měsíc. Pořizovací cena zánovního automobilu byla 85.000 Kč (zakoupen na leasing). Obecní úřad XY ji poskytl příspěvek ve výši 60.000 Kč (z maximální částky 100.000 Kč) s odůvodněním, že žadatelka je rodičem nezaopatřeného syna AB, který je na základě posudku úřadu práce v XY úplně nevidomý. Příjmy rodiny činí 25.000 Kč měsíčně. Nezohlednil, že v rodině je další těžce zdravotně postižené dítě, které musí být pravidelně dopravováno do zdravotnického zařízení, pořizovací cenu motorového vozidla a skutečnost, že rodina nemá žádné peněžní úspory.

Příklad č. 2

Otec dítěte, které je vozíčkář – má těžkou vadu pohybového ústrojí (funkční ztráta obou dolních končetin po úplné obrně), provedl úpravu domu a bytu spočívající ve vybudování bezbariérového přístupu do domu, v domě a bytě, odstranění prahů, rozšíření dveří a přizpůsobení sociálních prostor a požádal o tři příspěvky na tyto jednotlivé úpravy bytu. Příspěvek byl poskytnut ve výši 40.000 Kč (náklady 100.000 Kč), 10.000 Kč (náklady 20.000 Kč) a 25.000 Kč (náklady 42.000 Kč). Maximální výše je 70 % prokázaných nákladů, ale maximálně 50.000 Kč na každou jednotlivou úpravu bytu. Otec je drobný živnostník, pro účely podnikání vlastní automobil, vzal si podnikatelský úvěr na 400.000 Kč, který měsíčně splácí, matka v domácnosti. Obecní úřad si jako podklad pro rozhodnutí nevyžádal přehled o ročních příjmech (daňové přiznání) žadatele, nezohlednil úvěr na podnikání a další významné okolnosti v rodině žadatele.

Příklad č. 3

Popíši Vám situaci rodin s dětmi nemocnými muskulární atrofií. Máme rodiny, které mají Sma I typu - nejtěžší formu, jsou na ventilátoru, atd., dále pak 1. stupeň závislosti z důvodu věku např. 8 měsíců. Bohužel nemohou využívat ani průkazu ZTP/P - ten je až od 1 roku, ani například příspěvku na auto /od 3 let/.

Tyto rodiny prožívají velmi svízelnou situaci. Zdravotní kočár váží cca 20 kg, všechny přístroje, které potřebují /Odsávačka, plicní ventilace, oxynometr ad.. váží dohromady cca 60 kg./

Potřebují vždy v této situaci koupit větší auto, což bývá někdy nemožné, vzhledem k finanční situaci rodiny, čekat do 3 let je také neúnosné. Taktéž mimořádné výhody III. stupně v podstatě nemohou do 1 roku využívat, zdá se to banální, ale někteří jsou diagnostikováni od 3 měsíců a to je do konce 1 roku velmi dlouhá, únavná doba.

Příklad č. 4

V závěru této části analýzy je uveden kompletní přehled výše příspěvku na koupi motorového vozidla v jednotlivých okresech v roce 2007 (tab. č. 1) , porovnání průměrné výše vyplácených příspěvků podle jednotlivých krajů (tab. č.2) a srovnávací graf ukazující výši příspěvků vyplácených v okresech s nejnižší a nejvyšší výměrou přiznaného příspěvku na koupi motorového vozidla (graf. č.1)⁶⁸

Právní úprava

Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení

Rozsah sociální péče § 73

(1) Sociální péčí zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku, anebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry.

(2) V oblasti sociální péče stát zajišťuje poradenskou a výchovnou činnost, zejména výchovu k odpovědnému rodičovství, k upevňování rodinných vztahů a k vzájemné pomoci mezi občany, především pomoci občanům těžce zdravotně postiženým a starým občanům, a poskytuje další dávky a služby.

(3) Při plnění úkolů sociální péče státní orgány úzce spolupracují se společenskými a jinými organizacemi.

(4) zrušen

(5) Sociální péče zahrnuje zejména péči o občany těžce zdravotně postižené.

(6) V rámci sociální péče se poskytují zejména tyto dávky:

- a) peněžité dávky,
- b) věcné dávky,
- c) kulturní a rekreační péče.

Péče o těžce zdravotně postižené občany § 86

(1) Občanům těžce zdravotně postiženým, zejména nevidomým a občanům s těžkým postižením pohybového nebo nosného ústrojí, se poskytují věcné dávky, peněžité dávky a bezúročné půjčky k překonání obtíží vyplývajících z jejich postižení.

(2) Občanům s těžkým tělesným, smyslovým nebo mentálním postižením, které podstatně omezuje jejich pohybovou nebo orientační schopnost, se poskytují podle druhu a stupně postižení mimořádné výhody, zejména v dopravě nebo při potřebě průvodce; těmto občanům s těžkým zdravotním postižením jsou přiznávány mimořádné výhody I. stupně, občanům se zvlášť těžkým zdravotním postižením jsou přiznávány mimořádné výhody II. stupně a občanům se zvlášť těžkým zdravotním postižením a potřebou průvodce jsou přiznávány mimořádné výhody III. stupně. Stupeň mimořádných výhod osvědčuje průkaz mimořádných výhod, a to I. stupeň průkaz TP, II. stupeň průkaz ZTP a III. stupeň průkaz ZTP/P. Průkaz mimořádných výhod je veřejnou listinou. 67)

⁶⁸ Zpracováno dle materiálu „Analýza vybraných dávek sociální péče pro občany se zdravotním postižením“, IRVS, Olomouc, 2008.

(3) Průkaz mimořádných výhod obsahuje údaj o přiznaném stupni mimořádných výhod, jméno, příjmení, rodné příjmení, rodné číslo, fotografii občana, jeho podpis, datum vydání, označení orgánu, který průkaz vydal, a dobu platnosti průkazu. Podpis občana se nevyžaduje, pokud je jeho opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou. Doba platnosti průkazu mimořádných výhod od data jeho vydání může činit u občana ve věku

- a) do 20 let nejvýše 5 let,
- b) 20 až 50 let nejvýše 10 let,
- c) nad 50 let bez omezení.

(4) Platnost průkazu mimořádných výhod končí uplynutím doby v něm vyznačené, ohlášením jeho ztráty nebo krádeže, odnětím mimořádných výhod, smrtí občana nebo prohlášením za mrtvého anebo rozhodnutím příslušného orgánu. Příslušný orgán rozhodne o neplatnosti průkazu mimořádných výhod v případě, že průkaz obsahuje neoprávněně provedené změny nebo nesprávné údaje nebo došlo k podstatné změně podoby občana nebo je průkaz poškozen tak, že zápisy v něm uvedené jsou nečitelné nebo je porušena jeho celistvost.

(5) Vzory průkazu mimořádných výhod a požadavky na technické provedení fotografie občana stanoví prováděcí předpis.

(6) Stát je povinen poskytovat těmto osobám pomoc při pracovním zařazení a uplatnění, jakož i vytvářet podmínky pro jejich začlenění do společenského a veřejného života.

Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení

§ 33

Jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek

(1) Občanům těžce zdravotně postiženým lze poskytovat peněžité příspěvky na opatření pomůcek, které potřebují k odstranění, zmírnění nebo překonání následků svých postižení. Příspěvek se neposkytuje v případě, že potřebnou pomůcku propůjčuje nebo plně hradí příslušná zdravotní pojišťovna; pokud příslušná zdravotní pojišťovna hradí potřebnou pomůcku částečně, přihlídně se při stanovení výše příspěvku k této skutečnosti.

(2) Tělesně postiženým občanům lze poskytovat příspěvky na pomůcky, které umožňují sebeobsluhu, samostatný pohyb nebo zachování zdravotního stavu, popřípadě na pomůcky na přípravu a realizaci pracovního uplatnění.

(3) Zrakově postiženým občanům lze poskytovat příspěvky na pomůcky, které jim umožňují získávat informace nebo styk s okolím prostřednictvím hmatových nebo sluchových vjemů nebo prostřednictvím zbytků zraku, popřípadě na pomůcky na přípravu a realizaci pracovního uplatnění.

(4) Sluchově postiženým občanům lze poskytovat příspěvky na pomůcky, které kompenzují ztrátu sluchu a přispívají k sociální adaptaci a jsou nezbytné ke styku s okolím.

(5) Příspěvky lze poskytnout na opatření zvláštních pomůcek uvedených v příloze č. 4, která je součástí této vyhlášky. Na úhradu nákladů spojených se zácvkem pro používání pomůcek uvedených v příloze č. 4, která je součástí této vyhlášky, lze poskytnout příspěvek v plné výši prokázaných nákladů.

(6) Potřebuje-li občan uvedený v odstavcích 2 až 4 k překonání následků těžkého zdravotního postižení rehabilitační nebo kompenzační pomůcku, která není uvedena v příloze č. 4, která je součástí této vyhlášky, lze mu poskytnout příspěvek na opatření takové pomůcky ve stejné výši jako je příspěvek stanovený v příloze č. 4, která je součástí této vyhlášky, na srovnatelnou pomůcku.

(7) Příspěvek na opatření zvláštních pomůcek podle odstavců 1 až 6 se poskytuje ve výši, která umožňuje opatření pomůcky v základním provedení, čímž se rozumí takové provedení, které občanu plně vyhovuje a splňuje podmínky nejmenší ekonomické náročnosti.

(8) Příspěvek na opatření zvláštních pomůcek lze poskytnout, jen zaváže-li se žadatel písemně předem, že vrátí příspěvek nebo jeho poměrnou část v případě, že

- a) zvláštní pomůcka, na jejíž opatření byl příspěvek poskytnut, přestane být před uplynutím 5 let ode dne vyplacení příspěvku jeho vlastnictvím,
- b) do 6 měsíců ode dne vyplacení nepoužije příspěvek na opatření zvláštní pomůcky, popřípadě použije jen část příspěvku. Příspěvek nebo jeho poměrná část se nevrací v případě, že občan, kterému byl vyplacen, zemře.

(9) Úplně nebo prakticky nevidomým občanům lze hradit výdaje spojené s výcvikem a odevzdáním vodícího psa až do výše obvyklých nákladů.

§ 34

Příspěvek na úpravu bytu

(1) Občanům s těžkými vadami nosného nebo pohybového ústrojí omezujícími ve značném rozsahu jejich pohyblivost a občanům úplně nebo prakticky nevidomým se poskytuje příspěvek na úpravu bytu, který užívají k trvalému bydlení.

(2) Pro účely přiznání příspěvku na úpravu bytu se považují za těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí zdravotní postižení uvedená v příloze č. 5 písmenech a) až g), která je součástí této vyhlášky.

(3) Za úpravy bytu se považuje zejména

- a) úprava přístupu do domu, garáže, k výtahu včetně schodů, k oknům a na balkón,
- b) úprava povrchu podlahy, ovládacích prvků domovní a bytové elektroinstalace, kuchyňské linky, popřípadě dalšího nábytku,
- c) rozšíření a úprava dveří,
- d) odstranění prahů,
- e) přizpůsobení koupelny a záchodu včetně vybavení vhodným sanitárním zařízením a lehce ovladatelnými bateriemi,
- f) instalace potřebné zvukové nebo světelné signalizace,
- g) zavedení vhodného vytápění,
- h) vybudování telefonního vedení,
- i) stavební úpravy spojené s instalací výtahu.

Rozsah úprav se posoudí se zřetelem na závažnost a druh zdravotního postižení občana.

(4) Výše příspěvku na úpravu bytu se určí se zřetelem na příjmy a majetkové poměry občana a jeho rodiny, a to až do výše 70 % prokázaných nákladů účtovaných fyzickými nebo právnickými osobami za materiál a práce spojené s nezbytnými výdaji, včetně projektových prací, nejvýše však

- a) 50 000 Kč nebo
- b) 100 000 Kč u příspěvku na stavební úpravy spojené s instalací výtahu, který je poskytován z toho důvodu, že nelze použít šikmou schodišťovou plošinu.

(5) Příspěvek na úpravu bytu je možno poskytnout i formou zálohy, nejvýše však ve výši 50 % předpokládané výše příspěvku.

(6) Příspěvek na úpravu bytu se poskytne jen tehdy, zaváže-li se žadatel písemně předem, že příspěvek (zálohu) vyúčtuje do tří let od zahájení řízení, příspěvek nebo jeho poměrnou část vrátí v případě, že byt vymění, byt prodá nebo dojde-li k jiné změně užívacího nebo vlastnického práva k bytu před uplynutím deseti let od jeho poskytnutí, nebo vrátí poměrnou část příspěvku v případě, že plánované úpravy se neuskuteční v rozsahu podle schválené dokumentace a vyplacený příspěvek přesáhl 70 % skutečně vynaložených nákladů. Vracení příspěvku nebo jeho poměrné části se nepožaduje, jestliže jeho výše nepřesáhla 5000 Kč nebo jestliže zemře občan nebo dítě, jehož rodiči byl poskytnut. Od vymáhání příspěvku je možno ve zřetelných případech upustit.

(7) Za podmínek uvedených v odstavcích 1 až 6 je možno příspěvek na úpravu bytu poskytnout i rodičům nebo osobám, kterým bylo nezaopatřené dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu, jde-li o nezaopatřené dítě starší tří let, které je postiženo těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo je úplně nebo prakticky nevidomé.

(8) Příspěvek na instalaci signalizace uvedené v odstavci 3 písm. f) se poskytne rovněž neslyšícím občanům a rodičům nebo osobám, kterým bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu, jde-li o neslyšící nezaopatřené dítě.

§ 35

Příspěvky na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla

(1) Příspěvek na zakoupení motorového vozidla nebo příspěvek na celkovou opravu motorového vozidla se poskytne občanu s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, která je uvedena v příloze č. 5 písmenech a) až g), který motorové vozidlo bude používat pro svou dopravu a který

a) není umístěn k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče, popřípadě ve zdravotnickém nebo obdobném zařízení,

b) je odkázán na individuální dopravu.

Žije-li v domácnosti 22) více občanů, kteří splňují podmínky uvedené ve větě první, poskytne se příspěvek na zakoupení motorového vozidla nebo příspěvek na celkovou opravu motorového vozidla každému z nich.

(2) Příspěvek na zakoupení motorového vozidla nebo příspěvek na celkovou opravu motorového vozidla se poskytne též rodiči nezaopatřeného dítěte, jde-li o dítě starší tří let

a) s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, která je uvedena v příloze č. 5 písm. a) až g),

b) úplně nebo prakticky nevidomé nebo

c) mentálně postižené, jehož mentální postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany III. stupně,

a rodič bude motorové vozidlo používat pro dopravu tohoto dítěte. Za rodiče se považuje pro účely těchto příspěvků též osoba, které bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Pokud je dítě umístěno k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče, popřípadě ve zdravotnickém nebo obdobném zařízení, je též podmínkou pro poskytnutí příspěvku podle věty první, že rodič dítě pravidelně navštěvuje. Příspěvek může být poskytnut jen jedné oprávněné osobě.

(3) Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí nejvýše 100 000 Kč, výše příspěvku na celkovou opravu motorového vozidla činí nejvýše 60 000 Kč. Výše příspěvku se určí zejména s ohledem na majetkové poměry žadatele a osob považovaných podle zákona o důchodovém pojištění za osoby blízké, 23) které s ním žijí v domácnosti.

(4) Příspěvek podle odstavce 1 nebo 2 lze poskytnout opětovně nejdříve po uplynutí pěti let ode dne vyplacení předchozího příspěvku podle odstavce 1 nebo 2. Pokud žadatel vrátil příspěvek nebo jeho poměrnou část nebo bylo od vymáhání příspěvku upuštěno (odstavec 7), podmínka uvedená ve větě první neplatí.

(5) Jednou v období deseti let po sobě jdoucích lze výjimečně poskytnout příspěvek podle odstavce 1 nebo 2 před uplynutím pěti let ode dne vyplacení příspěvku podle odstavce 1 nebo 2, dojde-li k poškození, zničení nebo odcizení vozidla, na které byl příspěvek poskytnut, a je-li prokázáno, že žadatel toto poškození, zničení nebo odcizení vozidla nezavinil. V případě žádosti o příspěvek na celkovou opravu motorového vozidla musí být též prokázáno, že je taková oprava nevyhnutelná. Zničením se rozumí takový stav, kdy motorové vozidlo nelze opravit za cenu nižší, než je obvyklá pořizovací cena motorového vozidla stejného typu a stárí v době podání žádosti o příspěvek. Podmínkou pro poskytnutí příspěvku na zakoupení motorového vozidla v případě odcizení dále je, že odcizené motorové vozidlo bylo pro případ odcizení pojištěno. Pro stanovení výše příspěvku podle věty první neplatí odstavec 8.

(6) Příspěvek na zvláštní úpravu motorového vozidla se poskytne občanu s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, která je uvedena v příloze č. 5. Podmínkou pro poskytnutí tohoto příspěvku je, že žadatel sám řídí motorové vozidlo a pro své trvalé zdravotní postižení zvláštní úpravu motorového vozidla nezbytně potřebuje. Příspěvek se poskytne v plné výši ceny takovéto úpravy, není-li dále stanoveno jinak.

(7) Příspěvek podle odstavce 1, 2 nebo 6 se poskytne, zaváže-li se žadatel písemně předem, že vrátí vyplacený příspěvek nebo jeho poměrnou část v případě, že

- a) motorové vozidlo, na jehož zakoupení, opravu nebo zvláštní úpravu příspěvek použije, přestane být před uplynutím pěti let ode dne vyplacení příspěvku jeho vlastnictvím,
- b) motorové vozidlo přestane být před uplynutím pěti let ode dne vyplacení příspěvku používáno pro jeho dopravu nebo pro dopravu dítěte uvedeného v odstavci 2,
- c) do dvou měsíců ode dne zakoupení motorového vozidla nepřestane být vlastníkem původního motorového vozidla, s výjimkou jednostopého motorového vozidla; za původní motorové vozidlo se nepovažuje motorové vozidlo, na jehož zakoupení nebo celkovou opravu je podána žádost o příspěvek, nebo
- d) do šesti měsíců ode dne vyplacení nepoužije příspěvek na zakoupení, opravu nebo úpravu motorového vozidla.

Příspěvek nebo jeho poměrná část se nevymáhá v případě, že občan, kterému byl vyplacen, zemře do pěti let ode dne jeho vyplacení, nebo, jde-li o příspěvek vyplacený podle odstavce 2, když dítě přestalo splňovat podmínku nezaopatřenosti, avšak motorové vozidlo je nadále používáno pro jeho dopravu nebo když dítě zemřelo. V případě, že při poškození nebo zničení motorového vozidla, na něž byl poskytnut příspěvek, které tento občan nezavinil, je částka, kterou lze získat při změně vlastnictví tohoto motorového vozidla, prokazatelně nižší než částka, kterou je občan povinen podle věty první vrátit, lze od vymáhání příspěvku nebo jeho části upustit.

(8) Součet příspěvků vyplacených podle odstavců 1, 2 nebo 6 nesmí v období deseti let po sobě jdoucích přesáhnout částku 200 000 Kč. Od vyplacených částek se při určování součtu podle věty první odečítají částky, které žadatel vrátil podle odstavce 7 v uvedeném období.

§ 36

Příspěvek na provoz motorového vozidla

(1) Příspěvek na provoz motorového vozidla se poskytne na období kalendářního roku občanu, který je vlastníkem nebo provozovatelem motorového vozidla,

- a) jehož zdravotní postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany II. nebo III. stupně, s výjimkou postižených úplnou nebo praktickou hluchotou, a který bude používat toto motorové vozidlo pro svou pravidelnou dopravu,
- b) který toto motorové vozidlo bude používat pro pravidelnou dopravu manžela (manželky), dítěte nebo jiné osoby blízké 23), jejichž zdravotní postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany II. stupně, s výjimkou postižených úplnou nebo praktickou hluchotou, nebo III. stupně, nebo
- c) který je rodičem nezaopatřeného dítěte, které je léčeno na klinice fakultní nemocnice pro onemocnění zhoubným nádorem nebo hemoblastosou, a to v době nezbytného léčení akutní fáze onemocnění v tomto zdravotnickém zařízení; za rodiče se považuje pro účely tohoto příspěvku též občan, kterému bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu,

pokud se písemně předem zaváže, že vrátí poměrnou část vyplaceného příspěvku v případě, že přestane plnit podmínky pro přiznání příspěvku. Příspěvek nebo jeho poměrná část se nevrací v případě, že zemře občan, kterému byl vyplacen, nebo dítě, jehož rodičům byl vyplacen.

(2) zrušen

(3) Příspěvek podle odstavců 1 a 2 lze z důvodu dopravy těžce zdravotně postižené osoby poskytnout pouze jednomu vlastníku nebo provozovateli motorového vozidla, a to tomu, koho určí osoba, jež má být dopravována.

(4) Výše příspěvku činí pro občany, jejichž zdravotní postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany III. stupně, a pro rodiče dítěte uvedeného v odstavci 1 písm. c) 4 200 Kč u jednostopého vozidla a 9 900 Kč u ostatních vozidel a pro občany, jejichž zdravotní postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany II. stupně, 2 300 Kč u jednostopého vozidla a 6 000 Kč u ostatních vozidel. Pokud občan uvedený v odstavci 1 splňuje podmínky pro poskytování více příspěvků, snižuje se výše druhého a každého dalšího příspěvku o 420 Kč u jednostopého vozidla a o 2 124 Kč u ostatních vozidel. Jsou-li splněny

podmínky pro přiznání příspěvku na provoz motorového vozidla až v průběhu kalendářního roku, výše tohoto příspěvku činí poměrnou část z uvedených částek.

(5) Občanu uvedenému v odstavci 1, který ze závažných důvodů ujede více než 9 000 km za kalendářní rok, se výše příspěvku vyplaceného v tomto kalendářním roce zvýší

a) o 400 Kč, jde-li o občany, jejichž zdravotní postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany III. stupně, a pro rodiče dítěte uvedeného v odstavci 1 písm. c) nebo

b) o 200 Kč, jde-li o občany, jejichž zdravotní postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany II. stupně,

za každých dalších započatých 500 km. Za závažné důvody se považuje zejména doprava do zaměstnání nebo zdravotnického zařízení a doprava dítěte do internátní školy nebo do ústavu sociální péče pro zdravotně postiženou mládež.

(6) Příspěvek podle odstavce 1 se vyplácí do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl příspěvek přiznán. Příspěvek podle odstavce 5 se vyplácí nejdříve po uplynutí kalendářního roku, na něž byl příspěvek podle odstavce 1 přiznán, nejpozději však do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl příspěvek podle odstavce 4 přiznán.

§ 37

Příspěvek na individuální dopravu

(1) Příspěvek na individuální dopravu se poskytné na kalendářní rok

a) občanu s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, která je uvedena v příloze č. 5 písmenech a) až g),

b) občanu úplně nebo prakticky nevidomému nebo

c) rodiči uvedenému v § 36 odst. 1 písm. c),

který se pravidelně individuálně dopravuje a který není vlastníkem nebo provozovatelem motorového vozidla nebo občanem uvedeným v § 36 odst. 1 písm. b) nebo c), jenž je dopravován motorovým vozidlem, na jehož provoz je přiznán příspěvek podle § 36, zaváže-li se písemně předem, že vrátí poměrnou část vyplaceného příspěvku v případě, že přestane plnit podmínky pro přiznání příspěvku na individuální dopravu. Příspěvek nebo jeho poměrná část se nevrací v případě, že zemře občan, kterému byl vyplacen, nebo dítě, jehož rodičům byl vyplacen.

(2) Výše příspěvku na individuální dopravu činí 6 500 Kč. Jsou-li splněny podmínky pro přiznání příspěvku až v průběhu kalendářního roku, výše tohoto příspěvku činí poměrnou část z částky uvedené ve větě první. Příspěvek se vyplácí do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byl příspěvek přiznán.

Komentář

Základní osobní a věcný rozsah dávek sociální péče je upraven v § 73 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Podle ust. § 86 odst. 1 citovaného zákona se občanům těžce zdravotně postiženým, zejména nevidomým a občanům s těžkým postižením pohybového nebo nosného ústrojí, poskytují věcné dávky, peněžité dávky a bezúročné půjčky k překonání obtíží vyplývajících z jejich postižení. Dle odst. 6 je pak stát povinen poskytovat těmto osobám pomoc při pracovním zařazení a uplatnění, jakož i vytvářet podmínky pro jejich začlenění do společenského a veřejného života.

Podrobnou úpravu jednotlivých dávek obsahuje prováděcí předpis vydaný Ministerstvem práce a sociálních věcí, vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška“). Tato vyhláška je jako každý jiný prováděcí předpis vydávaný ministerstvem vázán dle

čl. 79 odst. 3 Ústavy ČR⁶⁹ pouze k takové podrobnější úpravě, která se musí pohybovat na základě zákona a v jeho mezích, je-li k tomu příslušné ministerstvo zákonem zmocněno. Zmocnění je obsaženo v ust. § 177a odst. 1 zákona č. 100/1988 Sb. k provedení jeho § 86.

Příspěvek na úpravu bytu je upraven v ust. § 34 vyhlášky. Základní podmínkou pro poskytnutí příspěvku je skutečnost, že žadatel užívá byt, na jehož úpravu žádá příspěvek, k trvalému bydlení. Oprávněnou osobou je občan s těžkými vadami nosného nebo pohybového ústrojí uvedenými v příloze č. 5 písm. a) až g) vyhlášky a občan úplně nebo prakticky nevidomý, dále rodič nezaopatřeného dítěte staršího 3 let věku, které je takto zdravotně postižené, event. osoba neslyšící či rodič neslyšícího dítěte, pokud jde o příspěvek na instalaci signalizace dle § 34 odst. 3 písm. f) vyhlášky.

Jak již bylo řečeno, výše dávky je fakultativní a rozhoduje o ní obecní úřad obce s rozšířenou působností *se zřetelem na příjmy a majetkové poměry* občana a jeho rodiny, a to až do výše 70 % prokázaných nákladů účtovaných fyzickými a právnickými osobami za materiál a práce spojené s nezbytnými výdaji, včetně projektových prací, nejvíce však 50.000 Kč nebo 100.000 Kč u příspěvku na stavební úpravy spojené s instalací výtahu.

Příspěvek na zakoupení a celkovou opravu motorového vozidla náleží dle § 35 vyhlášky občanovi s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, která je uvedena v příloze č. 5 pod písmeny a) až g) vyhlášky, pokud bude motorové vozidlo používat pro svou dopravu, není umístěn k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče, popřípadě ve zdravotnickém nebo obdobném zařízení, a je odkázán na individuální dopravu.

Další oprávněnou osobou je rodič nezaopatřeného dítěte staršího tří let s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, dítěte, které je úplně nebo prakticky nevidomé nebo mentálně postižené, jehož mentální postižení odůvodňuje přiznání mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany III. stupně. V tomto případě je nutné, aby rodič motorové vozidlo používal pro dopravu tohoto dítěte nebo k pravidelné návštěvě dítěte umístěného v ústavu sociální péče, ve zdravotnickém nebo obdobném zařízení s celoročním pobytem.

Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí nejvýše 100.000 Kč a na celkovou opravu motorového vozidla nejvýše 60.000 Kč. Obecní úřad obce s rozšířenou působností výši příspěvku určí *zejména s ohledem na majetkové poměry* žadatele a osob považovaných podle zákona o důchodovém pojištění za osoby blízké, které s ním žijí v domácnosti (manželé, příbuzní v řadě přímé, tj. děti, rodiče, prarodiče, vnuci atp., sourozenci, zeť, snacha a manžel rodiče, a to kteréhokoli z manželů.

⁶⁹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

Komentář:

Těžce zdravotně postižení občané, podle novější právní úpravy též nazývaní jako občané se zdravotním postižením, **jsou stěžejním objektem státní sociální politiky**. Jedná se o sociální skupinu, které jsou určena a na kterou jsou orientována nejrůznější sociální opatření sociálních subjektů, zejména státu a jeho orgánů, ale i nestátních subjektů (neziskové organizace, občanská sdružení, charity i soukromé osoby).

Ze systému sociální péče jako podskupiny třetího pilíře sociálního zabezpečení sociální pomoci je těžce zdravotně postiženým občanům poskytována podpora, jejímž cílem je přispět k odstranění bariér, které s sebou zdravotní postižení přináší. Jde zejména o umožnění či zjednodušení pohybu těchto osob v domácím prostředí, spojení a komunikace s vnějším prostředím, přemisťování na větší vzdálenosti atp.

Za tímto účelem je osobám se zdravotním postižením poskytována finanční pomoc ve formě jednorázových příspěvků na opatření a zajištění pomůcek, předmětů či nejrůznějších úprav potřebných k odstranění, zmírnění nebo překonání následků jejich postižení. **Tyto příspěvky jsou až na jednu výjimku obligatorními dávkami**, což znamená, že splněním jednotlivých podmínek pro jejich přiznání na ně vzniká nárok. **Dávkou fakultativní jsou jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek** (rehabilitační, kompenzační, zdravotnické). **Mezi dávky obligatorní patří příspěvek na úpravu bytu, příspěvek na zakoupení, na celkovou opravu motorového vozidla a zvláštní úpravu motorového vozidla, příspěvek na provoz motorového vozidla a příspěvek na individuální dopravu.** Vedle těchto jsou osobám těžce zdravotně postiženým poskytovány i opakující se měsíční příspěvky.⁷⁰

Okruh oprávněných osob je přitom pro jednotlivé příspěvky sociální péče **stanoven různými způsoby**, neboť předpisy sociální péče neužívají jednotnou terminologii.

Oprávněné osoby jsou vymezeny:

- odkazem na příslušné přílohy vyhlášky upravující dávky pro těžce zdravotně postižené občany, ve kterých jsou uvedeny jednotlivé typy zdravotního postižení,
- existencí potřeby konkrétní pomůcky,
- odůvodněním přiznání mimořádných výhod určitého stupně v důsledku zdravotního postižení či
- tím, že se jedná o nevidomou či neslyšící osobu.

Naproti tomu **výše některých přiznaných příspěvků** na pořízení specifických pomůcek **je fakultativní tedy nenároková**. Je dána buď:

- maximální výše dávky,
- maximální procentní výše prokázaných nákladů na pořízení věci,
- eventuelně kombinace obojího.

Správní orgán na základě správních úvahy podle konkrétních okolností žadatele rozhodne o výši poskytnutého příspěvku. **Při posouzení, v jaké výši bude**

⁷⁰ Příspěvek na zvýšení životní náklady, příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže a příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům.

příspěvek poskytnut, pak hrají roli „majetkové poměry a příjmy“ žadatele a jeho rodiny, resp. osob blízkých. Těmito dávkami jsou příspěvek na úpravu bytu a příspěvek na zakoupení a celkovou opravu motorového vozidla.

Jelikož se jedná o neurčité právní pojmy, je povinností správního úřadu, který o přiznání a vyčíslení dávky rozhoduje, objektivně a náležitě zjistit faktický stav a okolnosti každého individuálního případu, zejména co se týče celkových majetkových poměrů, tyto okolnosti a zjištěné skutečnosti v rámci dokazování vyhodnotit a na základě nich rozhodnout.

Často se však stává, že jeho správní úvaha je poněkud vágní, předpojatá a subjektivní, vyčíslená výše příspěvku ne zcela odpovídá skutečné situaci v rodině žadatele.

Jelikož je správní úřad veden správní úvahou při stanovení výše uvedených příspěvků, **dochází tak k diametrálně rozdílným rozhodnutím v rozmezí až několika desítek tisíc korun v rámci celé České republiky.**

Prakticky co úřad to jiné rozhodnutí, byť v podobných případech. Navíc tato rozhodnutí nejsou adekvátně a náležitě odůvodněna, soustředí se většinou na konstatování, že žadatel plní podmínky nároku na příspěvek, bez odůvodnění výše dávky, tj. na základě jakých skutečností a důkazů byl příspěvek vyčíslen v takové a takové částce.

Výše obou uvedených příspěvků pro těžce zdravotně postižené občany se určuje fakultativně. Společným jmenovatelem pro obě dávky je tak uplatnění institutu správního uvážení, individuální posouzení správního orgánu každého jednotlivého případu žadatelů podle konkrétních okolností a situace.

To znamená, že je povinností rozhodujícího správního orgánu v mezích správního uvážení náležitě posoudit všechny okolnosti každého individuálního případu (konkrétní sociální situaci rodiny, rodinné poměry, příjmy, majetek apod.) a tyto jednotlivé aspekty reflektovat při stanovení výše dávky. Míra správního uvážení je tak dostatečná k postihnutí všech specifických situací.

O přiznání a výši příspěvků rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností dle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění zákona č. 413/2005 Sb. (dále jen „SŘ“). V souladu s § 50 SŘ je povinen opatřit si v projednávané věci potřebné podklady pro rozhodnutí. *Jako podklady pro vydání rozhodnutí mu slouží všechny informace, údaje a skutečnosti, které mohou přispět ke spolehlivému zjištění skutečného stavu věci.* Zjištění skutečnosti je dle § 50 odst. 4 SŘ v rámci základní procesní zásady volného hodnocení důkazů povinen hodnotit podle své úvahy. Přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedl žadatel o příspěvek jako účastník řízení.

Je také naprosto nezbytné, aby obecní úřad obce s rozšířenou působností svá rozhodnutí, zejména v části týkající se přiznané výše příspěvku, náležitě a srozumitelně odůvodnil. Je to nutné zejména v případech, kdy se žadateli ne zcela vyhovuje (poskytne se mu dávka nižší než žádal, pod stanoveným limitem), aby byl schopen pochopit, z jakého důvodu správní orgán takovým způsobem

rozhodl, a současně měl možnost se proti tomuto rozhodnutí náležitě bránit ve smyslu uvedení důvodů odvolání.

Dále nutně musí uvést, na základě jakých poznatků (posouzení majetkových poměrů v rodině – domácnosti žadatele, životní a sociální situace, výše příjmů, osobní znalosti a zkušenosti pracovníků úřadů v těchto řízeních, projektová dokumentace, cena materiálu, stavební práce, další zprávy a vyjádření apod.) byla výše dávky sociální péče vyčíslena. Správní uvážení úřadu musí mít totiž své meze a žadatel o dávku sociální péče nemůže být zcela odkázán na jeho libovůli.

Zjišťování majetkových poměrů musí být zaměřeno výhradně na majetek posuzovaných osob, tj. hodnota movitého a nemovitého majetku, který lze případně využít po jeho prodeji či pronájmu k úhradě příslušných úprav bytu či zakoupení (opravě) motorového vozidla. Přitom je nutno brát v úvahu, že existuje majetek, jehož prodej nebo jiné využití nelze po žadateli a jeho rodině vyžadovat (např. nemovitost sloužící k trvalému bydlení, obvyklé vybavení domácnosti, věci osobní potřeby apod.). Při posuzování majetkových poměrů se domníváme lze také vycházet z ustanovení § 15 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, kde je definováno, co se rozumí celkovými majetkovými poměry pro účely stanovení hmotné nouze.

Pojem rodina není ve vyhlášce ani v souvisejících právních předpisech definován. Pro tyto účely však můžeme tento pojem ztotožnit s pojmem společná domácnost – tvoří ji osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby (společné hospodaření). Dalo by se ovšem uvažovat i o osobách, které jsou ve smyslu rodinného práva povinny výživou k osobě žadatele, což může být okruh užší i širší než osoby žijící ve společné domácnosti. Z tohoto pohledu je dán opět celkem široký prostor pro správní úvahu správního orgánu, které osoby zahrne do okruhu těch, u nichž bude zkoumat majetkové poměry a příjmy.

Zákonodárce by proto měl pojem rodina blíže specifikovat či stejně jako u příspěvku na motorové vozidlo se orientovat spíše na osoby blízké, které v právu sociálního zabezpečení známe, neboť definovány jsou. Navíc nechápeme, z jakého důvodu je okruh „zkoumaných“ osob u jednoho příspěvku směřován na rodinu a u druhého na osoby blízké. Právní úprava je tak naprosto nekoncepční a její interpretace a aplikace v praxi může působit nemalé problémy.

Při stanovení výše příspěvku na zakoupení a opravu motorového vozidla se přihlíží zejména k majetkovým poměrům žadatele a osob blízkých, které žijí ve společné domácnosti. Z této formulace vyplývá, že obecní úřad obce s rozšířenou působností může přihlídnout i k dalším relevantním a významným skutečnostem jako jsou například četnost využití vozidla pro občana těžce zdravotně postiženého, zda je motorové vozidlo využíváno k dopravě do zaměstnání, školy, k lékaři či za účelem činnosti ve společenských organizacích, dostupnost zdravotní péče, služeb a správních úřadů v místě bydliště žadatele, skutečná hodnota zakoupeného motorového vozidla, je-li pořízeno před podáním žádosti apod.

Samozřejmě **nelze reálně dosáhnout toho, aby při stanovení výše příspěvků na úpravu bytu a zakoupení či celkovou opravu motorového vozidla obecní úřady obce s rozšířenou působností rozhodovaly vždy zcela jednotně**. Vždy se budou

jejich rozhodnutí určitým způsobem lišit – je to dáno právě správní úvahou a růzností případů žadatelů.

Rozhodné však je, aby tato rozhodnutí vždy vycházela z náležitě a objektivně zjištěného stavu věci a výše příspěvků odpovídala skutečným poměrům, ať už majetkovým či jiným, v rodině či domácnosti žadatele, aby následně nedocházelo k podstatné nerovnosti mezi žadateli – těžce zdravotně postiženými občany, v jednotlivých regionech České republiky.

Návrh dalšího postupu (změn)

Dávky sociální péče určené pro občany se zdravotním postižením mají zásadní význam pro kompenzaci některých důsledků jejich zdravotního postižení. Významnou měrou ovlivňují kvalitu života těchto občanů, zásadním způsobem modifikují možnosti pracovního a společenského uplatnění.

Provedená analýza ukázala, že stávající právní úprava je natolik nekonkrétní a umožňuje příslušným orgánům veřejné správy rozhodovat způsobem, který přináší neodůvodněně široké spektrum výsledků těchto rozhodnutí – přiznaných dávek.

Zásadním způsobem je tak zpochybněna právní jistota žadatelů o dávku, odlišným rozhodováním je popřena zásada objektivního zkoumání skutečnosti a v důsledku uvedené situace může docházet – a dochází – k diskriminaci určitých skupin občanů – pouze proto, že žádají o dávku na úřadě, který „shodou okolností“ přiznává ve statisticky významném (a neodůvodnitelném) množství případů dávku výrazně nižší než je obvyklé – a než by odpovídalo objektivnímu posouzení dané skutečnosti.

Ukazuje se, že celostátní „rozměr“ tohoto problému a jeho základy jsou položeny přímo v pojetí právního řešení dané věci - a potažmo ve znění dané právní normy.

Vzhledem k závažnosti situace se navrhuje, aby NRZP:

- usilovala o změnu právní úpravy přiznávání dávek sociální péče určených z titulu zdravotního postižení,
- považovala za vhodný právní nástroj k úpravě těchto dávek akt zákonné síly,
- vytvořila v rámci svých expertních skupin tým, který bude dále monitorovat situaci a koordinovat postup organizací zdravotně postižených směřujících k přijetí nové právní úpravy,
- usilovala o vyřešení základního rozporu v přiznávání dávek sociální péče určených občanům se zdravotním postižením – tj. rozhodnutí, která z dávek má mít kompenzační charakter - a nemá být přímo nebo zásadně svázána s majetkovými či příjmovými charakteristikami žadatele (jedná se o dávky zcela zásadní pro umožnění důstojného života občanů a odstranění hlubokých a jiným způsobem nekompenzovatelných dopadů zdravotního postižení) a která z dávek naplňuje kompenzační důvod své existence, ale je možno její přiznání (vedle hloubky zdravotního postižení) vázat na další jev, kterým je „příjmová či majetková“ situace žadatele.

- usilovala o snížení věkové hranice pro přiznání průkazu mimořádných výhod a věkové hranice pro přiznání vybraných dávek sociální péče (v odvodněných případech pod 1 rok a pod 3 roky věku dítěte).

Přílohy: (cit. dle „Analýza vybraných dávek sociální péče pro občany se zdravotním postižením, IRVS, Olomouc, 2008)

Tabulka č. 1 – Jednorázové peněžité příspěvky na zakoupení motorového vozidla dle jednotlivých okresů České republiky

Okres		Jednorázový peněžitý příspěvek na zakoupení motorového vozidla		
		počet poskytnutých dávek za rok	neinvest. výdaje v tis. Kč	průměrná výše dávky v tis. Kč
1.	Prachatice	11	607	55,18
2.	Tachov	20	1 134	56,7
3.	Teplice	91	5 700	62,64
4.	Tábor	15	987	65,8
5.	Mělník	48	3 159	65,81
6.	Most	28	1 847	65,96
7.	Ústí nad Labem	42	2 785	66,31
8.	Pelhřimov	39	2 611	66,95
9.	Litoměřice	55	3 730	67,82
10.	Liberec	79	5 435	68,8
11.	Znojmo	66	4 584	69,45
12.	Jihlava	57	3 966	69,58
13.	Jablonec nad Nisou	54	3 775	69,91
14.	Rokycany	41	2 944	71,8
15.	Strakonice	25	1 825	73
16.	Kladno	58	4 266	73,55
17.	Blansko	40	2 978	74,45
18.	Rakovník	31	2 309	74,48
19.	Brno-venkov	67	5 032	75,1
20.	Havlíčkův Brod	36	2 710	75,28
21.	Třebíč	70	5 270	75,29
22.	Prostějov	87	6 610	75,98
23.	Plzeň-město	67	5 102	76,15
24.	Kroměříž	45	3 432	76,27
25.	Klatovy	56	4 276	76,36
26.	Náchod	46	3 528	76,7
27.	Benešov	32	2 475	77,34
28.	Kolín	65	5 037	77,49
29.	Beroun	44	3 428	77,91

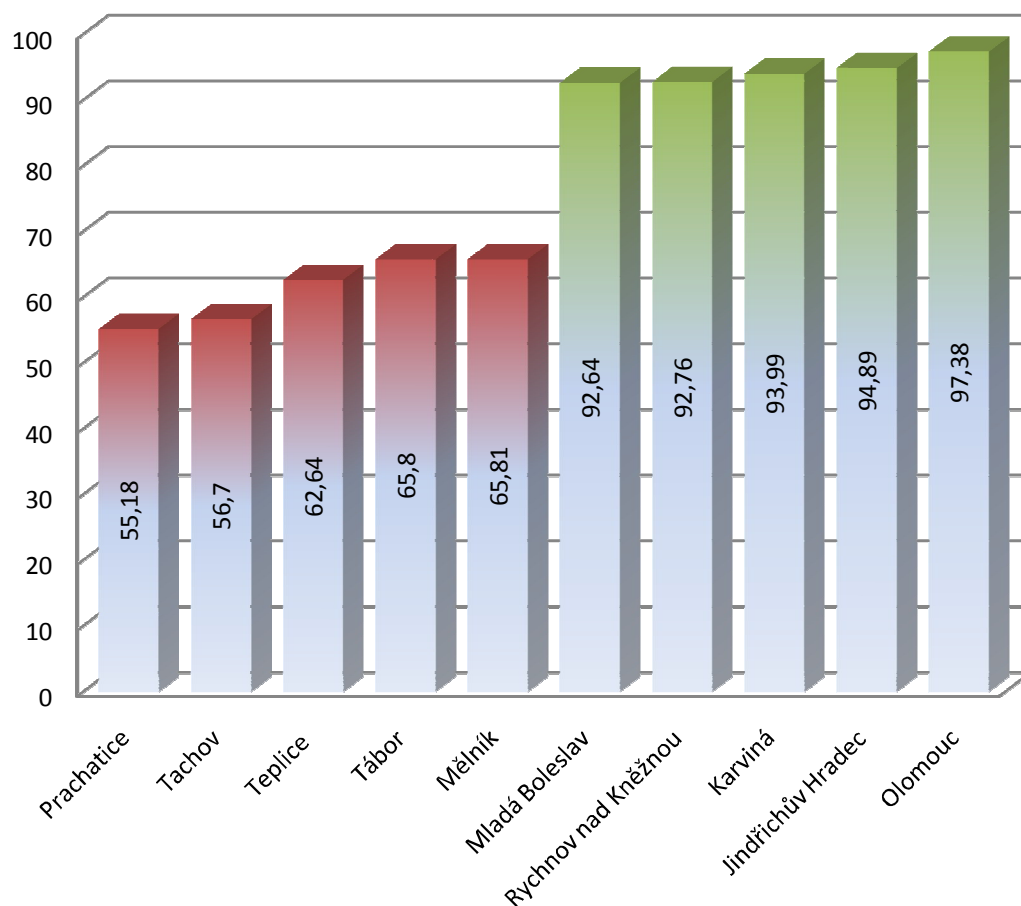
30.	Žďár nad Sázavou	80	6 237	77,96
31.	Děčín	57	4 449	78,05
32.	Ostrava-město	244	19 086	78,22
33.	Praha-západ	18	1 425	79,17
34.	Jeseník	27	2 140	79,26
35.	Plzeň-jih	28	2 223	79,39
36.	Šumperk	64	5 083	79,42
37.	Louny	24	1 910	79,58
38.	Jičín	37	2 960	80
39.	Cheb	33	2 646	80,18
40.	Kutná hora	55	4 420	80,36
41.	Vsetín	81	6 522	80,52
42.	Hodonín	103	8 330	80,87
43.	Domažlice	24	1 957	81,54
44.	Ústí nad Orlicí	107	8 750	81,78
45.	Uherské Hradiště	60	4 920	82
46.	Opava	150	12 377	82,51
47.	Chrudim	60	4 964	82,73
48.	Chomutov	54	4 490	83,15
49.	Pardubice	70	5 832	83,31
50.	Sokolov	28	2 341	83,61
51.	České Budějovice	81	6 813	84,11
52.	Nový Jičín	87	7 350	84,48
53.	Česká Lípa	66	5 581	84,56
54.	Plzeň-sever	23	1 955	85
55.	Hradec Králové	83	7 063	85,09
56.	Semily	29	2 470	85,17
57.	Přerov	46	3 925	85,33
58.	Svitavy	50	4 282	85,64
59.	Písek	31	2 656	85,68
60.	Zlín	92	7 917	86,05
61.	Český Krumlov	36	3 105	86,25
62.	Příbram	34	2 950	86,76
63.	Nymburk	99	8 617	87,04
64.	Frýdek-Místek	98	8 538	87,12
65.	Trutnov	52	4 570	87,88
66.	Brno-město	148	13 134	88,74
67.	Praha-východ	25	2 223	88,92
68.	Vyškov	39	3 488	89,44
69.	Bruntál	51	4 571	89,63
70.	Karlovy Vary	43	3 888	90,42
71.	Břeclav	71	6 439	90,69
72.	Mladá Boleslav	64	5 929	92,64
73.	Rychnov nad Kněžnou	50	4 638	92,76
74.	Karviná	138	12 970	93,99

75.	Jindřichův Hradec	56	5 314	94,89
76.	Olomouc	80	7 790	97,38
Průměr ČR				79,57

Tabulka č. 2 – Jednorázové peněžitě příspěvky na zakoupení motorového vozidla dle jednotlivých krajů

Územní jednotka		Jednorázový peněžitý příspěvek na zakoupení motorového vozidla		
		počet poskytnutých dávek za rok	neinvest. výdaje v tis. Kč	průměrná výše dávky v tis. Kč
1.	Kraj Vysočina	282	20 794	73,74
2.	Plzeňský kraj	259	19 601	75,68
3.	Liberecký kraj	228	17 261	75,71
4.	Středočeský kraj	573	46 238	80,69
5.	Zlínský kraj	278	22 791	81,98
6.	Jihomoravský kraj	534	43 985	82,37
7.	Pardubický kraj	287	23 828	83,02
8.	Hl.město Praha	221	18 468	83,56
9.	Jihočeský kraj	255	21 307	83,56
10.	Olomoucký kraj	304	25 548	84,04
11.	Moravskoslezský kraj	768	64 892	84,49
12.	Královéhradecký kraj	268	22 759	84,92
13.	Karlovarský kraj	104	8 875	85,34
Celkem ČR		4 712	381 258	80,91

Graf č. 1 – Porovnání průměrné dávky příspěvku na zakoupení motorového vozidla v pěti okresech s nejnižší a nejvyšší průměrnou dávkou v tis. Kč

3.4 VÝŠE PŘÍSPĚVKU NA ÚPRAVU BYTU PRO OBČANY S VADOU NOSNÉHO A POHYBOVÉHO APARÁTU A NEVIDOMÉ.

Příklad

Na Vaši výzvu o zaslání situací kdy jsme diskriminováni odpovídám, že takový příklad mám. Jsem celý život na vozíku, je mi už přes padesát let. Vloni jsme potřebovali změnit v koupelně několik věcí, protože máme starý domek a poslední rekonstrukci jsme dělali v roce 1993. Jenže od té doby je hodně nových věcí a možností pro postižené. Třeba nám by pomohlo, kdybychom mohli udělat podlahové vytápění. Protože jsme tehdy tam dali jenom radiátory obyčejné a teď, je tam jednak zima a jednak podlaha se musí pořádně stírat, což je pro mne těžko zvládnutelné. Požádal jsme proto v roce 2007 o příspěvek na úpravu koupelny. Dostali jsme ho. Ale byl jsem hodně překvapen, že to bylo 50 tis. korun. Protože tehdy, před těmi patnácti roky skoro jsme dostali také padesát tisíc. Díval jsem se na internet a zjistil, že to tak opravdu je. Že se ten příspěvek za celou dobu nezměnil. Myslím, že jestliže se pořád něco zdražuje, zvyšují se ceny všeho, ale taky se k tomu zvyšují platy, tak by se měl zvýšit i tento příspěvek, přece není možné, aby se za patnáct roků vůbec nezměnil. To je myslím jasná diskriminace nás vozíčkářů.

Právní úprava

Péče o těžce zdravotně postižené občany § 86

(1) Občanům těžce zdravotně postiženým, zejména nevidomým a občanům s těžkým postižením pohybového nebo nosného ústrojí, se poskytují věcné dávky, peněžité dávky a bezúročné půjčky k překonání obtíží vyplývajících z jejich postižení.

(2) Občanům s těžkým tělesným, smyslovým nebo mentálním postižením, které podstatně omezuje jejich pohybovou nebo orientační schopnost, se poskytují podle druhu a stupně postižení mimořádné výhody, zejména v dopravě nebo při potřebě průvodce; těmto občanům s těžkým zdravotním postižením jsou přiznávány mimořádné výhody I. stupně, občanům se zvláště těžkým zdravotním postižením jsou přiznávány mimořádné výhody II. stupně a občanům se zvláště těžkým zdravotním postižením a potřebou průvodce jsou přiznávány mimořádné výhody III. stupně. Stupeň mimořádných výhod osvědčuje průkaz mimořádných výhod, a to I. stupeň průkaz TP, II. stupeň průkaz ZTP a III. stupeň průkaz ZTP/P. Průkaz mimořádných výhod je veřejnou listinou. 67)

(6) Stát je povinen poskytovat těmto osobám pomoc při pracovním zařazení a uplatnění, jakož i vytvářet podmínky pro jejich začlenění do společenského a veřejného života.

Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení (současné znění a přehled novel)

Změna: 482/1991 Sb.
Změna: 582/1991 Sb.
Změna: 28/1993 Sb.
Změna: 137/1994 Sb. (část)
Změna: 137/1994 Sb.
Změna: 206/1995 Sb.
Změna: 72/1995 Sb.
Změna: 206/1995 Sb. (část)

Změna: 264/1996 Sb.
Změna: 138/1997 Sb.
Změna: 138/1997 Sb. (část)
Změna: 139/1998 Sb.
Změna: 312/1998 Sb.
Změna: 320/1999 Sb.
Změna: 73/2000 Sb.
Změna: 73/2000 Sb. (část)
Změna: 72/2001 Sb.
Změna: 552/2002 Sb.
Změna: 552/2002 Sb. (část)
Změna: 365/2004 Sb.
Změna: 506/2005 Sb.
Změna: 506/2006 Sb.
Změna: 261/2007 Sb., 339/2007 Sb.
Změna: 279/2008 Sb.

§ 34

Příspěvek na úpravu bytu

(1) *Občanům s těžkými vadami nosného nebo pohybového ústrojí omezujícími ve značném rozsahu jejich pohyblivost a občanům úplně nebo prakticky nevidomým se poskytuje příspěvek na úpravu bytu, který užívají k trvalému bydlení.*

(2) *Pro účely přiznání příspěvku na úpravu bytu se považují za těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí zdravotní postižení uvedená v příloze č. 5 písmenech a) až g), která je součástí této vyhlášky.*

(3) *Za úpravy bytu se považuje zejména*

- a) úprava přístupu do domu, garáže, k výtahu včetně schodů, k oknům a na balkón,*
- b) úprava povrchu podlahy, ovládacích prvků domovní a bytové elektroinstalace, kuchyňské linky, popřípadě dalšího nábytku,*
- c) rozšíření a úprava dveří,*
- d) odstranění prahů,*
- e) přizpůsobení koupelny a záchodu včetně vybavení vhodným sanitárním zařízením a lehce ovladatelnými bateriemi,*
- f) instalace potřebné zvukové nebo světelné signalizace,*
- g) zavedení vhodného vytápění,*
- h) vybudování telefonního vedení,*
- i) stavební úpravy spojené s instalací výtahu.*

Rozsah úprav se posoudí se zřetelem na závažnost a druh zdravotního postižení občana.

(4) **Výše příspěvku** na úpravu bytu se určí se zřetelem na příjmy a majetkové poměry občana a jeho rodiny, a to až do výše 70 % prokázaných nákladů účtovaných fyzickými nebo právnickými osobami za materiál a práce spojené s nezbytnými výdaji, včetně projektových prací, nejvýše však

- a) 50 000 Kč** nebo
- b) 100 000 Kč** u příspěvku na stavební úpravy spojené s instalací výtahu, který je poskytován z toho důvodu, že nelze použít šikmou schodišťovou plošinu.

(5) *Příspěvek na úpravu bytu je možno poskytnout i formou zálohy, nejvýše však ve výši 50 % předpokládané výše příspěvku.*

(6) *Příspěvek na úpravu bytu se poskytne jen tehdy, zaváže-li se žadatel písemně předem, že příspěvek (zálohu) vyúčtuje do tří let od zahájení řízení, příspěvek nebo jeho poměrnou část vrátí v případě, že byt vymění, byt prodá nebo dojde-li k jiné změně užívacího nebo vlastnického práva k bytu před uplynutím deseti let od jeho poskytnutí, nebo vrátí poměrnou část příspěvku v případě, že plánované úpravy se neuskuteční v rozsahu podle schválené dokumentace a vyplacený příspěvek přesáhl 70 % skutečně vynaložených nákladů. Vrácení příspěvku nebo jeho poměrné části se nepožaduje, jestliže jeho výše nepřesáhla 5000 Kč nebo jestliže zemře občan nebo dítě, jehož rodiči byl poskytnut. Od vymáhání příspěvku je možno ve zřetelných případech upustit.*

(7) Za podmínek uvedených v odstavcích 1 až 6 je možno příspěvek na úpravu bytu poskytnout i rodičům nebo osobám, kterým bylo nezaopatřené dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu, jde-li o nezaopatřené dítě starší tří let, které je postiženo těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo je úplně nebo prakticky nevidomé.

(8) Příspěvek na instalaci signalizace uvedené v odstavci 3 písm. f) se poskytne rovněž neslyšícím občanům a rodičům nebo osobám, kterým bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu, jde-li o neslyšící nezaopatřené dítě.

Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení (ve znění do 31. 12. 1992)

§ 34

Příspěvek na úpravu bytu

(1) Občanům s těžkými vadami nosného nebo pohybového ústrojí omezujícími ve značném rozsahu jejich pohyblivost a občanům nevidomým poskytují okresní úřady příspěvek na úpravu bytu nebo bytu v rodinném domku.

(2) Pro účely přiznání příspěvku na úpravu bytu nebo bytu v rodinném domku se považují za těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí zdravotní postižení uvedená v příloze č. 5 písmenech a) až g), která je součástí této vyhlášky.

(3) Za úpravy bytu nebo bytu v rodinném domku se považuje zejména

- a) úprava přístupu do domu, garáže, k výtahu včetně schodů, k oknům a na balkón,
- b) úprava povrchu podlahy, ovládacích prvků domovní a bytové elektroinstalace, kuchyňské linky, popřípadě dalšího nábytku,
- c) rozšíření a úprava dveří,
- d) odstranění prahů,
- e) přizpůsobení koupelny a záchodu včetně vybavení vhodným sanitárním zařízením a lehce ovladatelnými bateriemi,
- f) instalace potřebné zvukové nebo světelné signalizace,
- g) zavedení vhodného vytápění,
- h) vybudování telefonního vedení.

Rozsah úprav se posoudí se zřetelem na závažnost a druh zdravotního postižení občana.

(4) **Výše příspěvku** na úpravu bytu nebo bytu v rodinném domku se určí se zřetelem na příjmy a majetkové poměry občana a jeho rodiny, a to až do výše 70 % prokázaných nákladů, účtovaných fyzickými nebo právníckými osobami za materiál a práce spojené s nezbytnými výdaji, včetně projektových prací, **nejvýše však 50 000 Kčs.**

(5) Příspěvek na úpravu bytu nebo bytu v rodinném domku je možno poskytnout i formou zálohy, nejvýše však ve výši 50 % předpokládané výše příspěvku.

(6) Příspěvek na úpravu bytu nebo bytu v rodinném domku poskytne okresní úřad jen tehdy, zaváže-li se žadatel písemně předem, že příspěvek (zálohu) vyúčtuje do tří let od zahájení řízení, příspěvek nebo jeho poměrnou část vrátí v případě, že byt vymění, byt nebo rodinný domek prodá nebo dojde-li k jiné změně užívacího nebo vlastnického práva k bytu nebo rodinnému domku před uplynutím deseti let od jeho poskytnutí, nebo vrátí poměrnou část příspěvku v případě, že plánované úpravy se neuskuteční v rozsahu podle schválené dokumentace a vyplacený příspěvek přesáhl 70 % skutečně vynaložených nákladů. Vrácení příspěvku nebo jeho poměrné části se nepožaduje, jestliže jeho výše nepřesáhla 5000 Kčs nebo jestliže občan zemře.

(7) Za podmínek uvedených v odstavcích 1 až 6 je možno příspěvek na úpravu bytu nebo bytu v rodinném domku poskytnout i rodičům nebo osobám, kterým bylo nezaopatřené dítě svěřeno do péče rozhodnutím příslušného orgánu, jde-li o nezaopatřené dítě starší tří let, které je postiženo těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo je nevidomé.

Komentář

Právní úprava této jednorázové peněžité dávky vychází ze znění uvedeného zákona o sociálním zabezpečení a vlastní úprava je obsažena v § 34 cit. vyhlášky. Porovnáním právní úpravy platné v roce přijetí vyhlášky (1991) a roce zpracování analýzy (2008) zjistíme, že výše příspěvku zůstala skutečně nezměněna (50 tis.), přičemž se liší pouze měna. V roce 1991 se jednalo o korunu československou a nyní korunu českou. Měnily se ostatní náležitosti upravující okruh osob, způsoby přiznávání a čerpání příspěvku apod.

Je velmi neobvyklé, a pravděpodobně nenalezneme v oblasti veřejné podpory určené občanům obdobný případ, kdy v průběhu tak dlouhého období, nedošlo k navýšení částky dané podpory (např. příspěvku, dávky, dotace apod.). Souvisí to i s tím, že za uvedené období – nyní již 17 let (sic!) – došlo ve společnosti obecně k významným posunům v cenové hladině, úrovni mezd a platů, důchodů apod. Bez nadsázky je možno říci, že pravděpodobně nelze nalézt obdobný institut, který by za uvedené období nedoznal změny – navýšení.

Svědčí o tom i následující příklady uvedené v tabulkách č. 1 – 3. Z nich vidíme, že např. jen příspěvek vojákům z povolání na úhradu bydlení stoupl za pouhých pět let mezi lety 2002 – 2007 o cca jednu pětinu, průměrná mzda v ČR stoupla od roku 1993 do roku 2007 takřka na pětinasobek a konečně částka tzv. životního minima pro jednotlivce se od roku 1991 upravovala (zvyšovala) do roku 2007 18x (!!!) z původních 1 200,-Kč na 3 660,- Kč, tj. trojnásobek v prosince 2006 (posléze došlo ke změně metodiky výpočtu).

Konečně Graf č. 1 ukazuje porovnání výše příspěvku na (bezbariérovou) úpravu bytu a tzv. indexu cen stavebních prací. Jedná se o praktickou ukázkou „obecné“ koupěschopnosti daného příspěvku. Jestliže bychom chtěli v roce 2007 zachovat alespoň základní koupěschopnost tohoto příspěvku jako v roce 1991, potom by příspěvek musel činit cca 140 500,- Kč.

Návrh dalšího postupu (změn)

Popsaná situace svědčí o tom, že vůči jedné skupině občanů – vymezených vadou nosného a pohybového aparátu nebo úplnou či praktickou nevidomostí – uplatňuje veřejná správa odlišný přístup než vůči ostatním skupinám občanů.

Bylo potvrzeno, že u daného příspěvku se, pravděpodobně jako jediného ve veřejném prostoru v ČR, nepřistoupilo za dlouhých 17 let k jeho navýšení, či dokonce indexaci. Tato skutečnost je, vzhledem k vývoji souvisejících aspektů (mezd, dávek, platů, příspěvků) pro danou skupinu občanů nepochybně diskriminující. Za stejný objem prostředků si pořídí méně než třetinu hodnoty (např. stavebních prací) jako v roce 1991. (Pravděpodobné je i větší znehodnocení koupěschopnosti).

Vzhledem k výše uvedenému navrhuje, aby Národní rada osob se zdravotním postižením podala ministru práce a sociálních věcí ČR návrh na:

- neprodlenou úpravu výše příspěvku, která je v jeho kompetenci a pravomoci,
- zahájila na půdě odborné komise jednání směřující k návrhu na přijetí dávkového schématu, který by do budoucna vyloučil obdobné „opomenutí“, tj. např. indexačním způsobem vázaným na jinou skutečnost zajistil, aby uvedená dávka zohledňovala cenový vývoj v ČR.

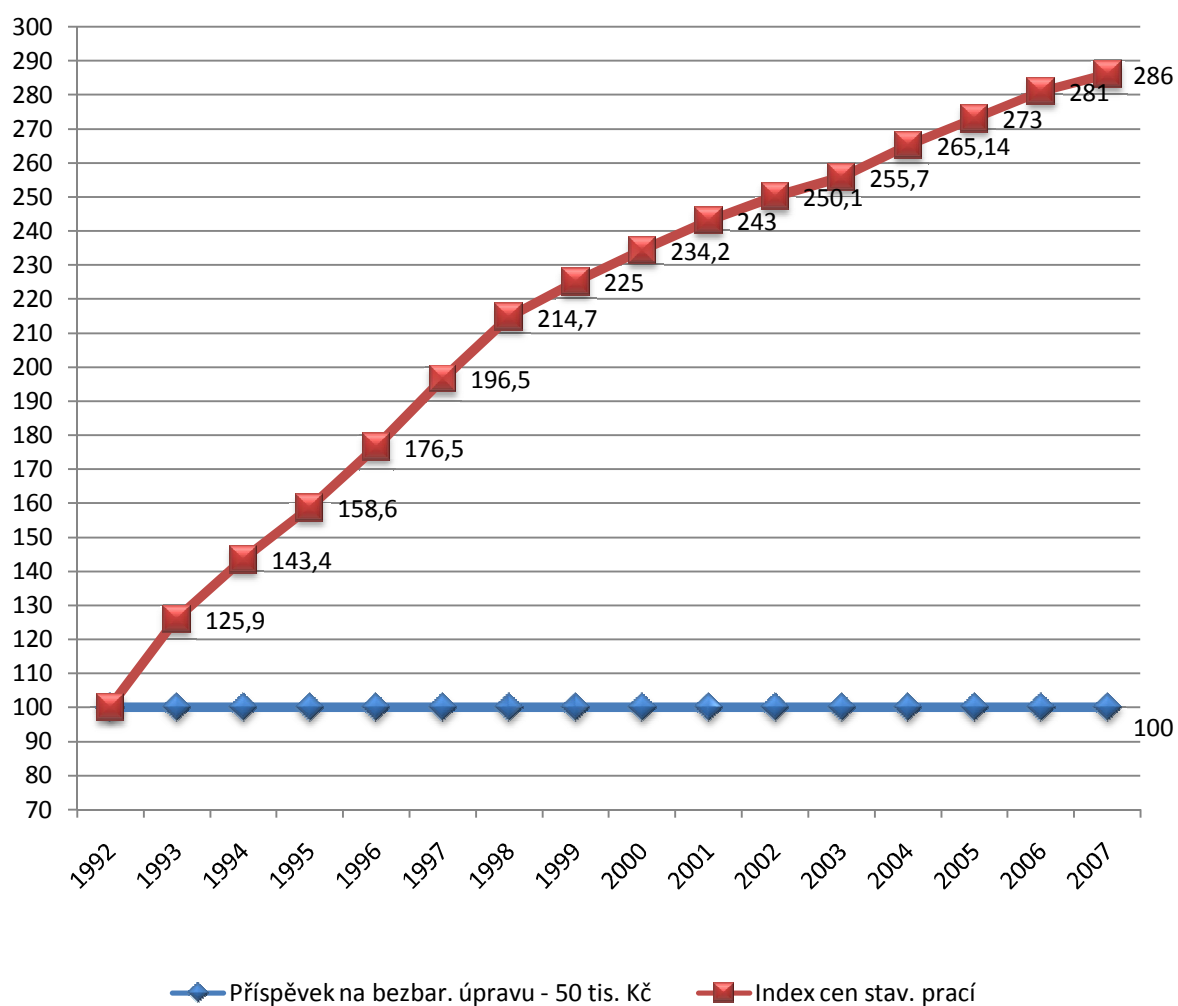
Tab. č. 1 Příspěvek na bydlení dle zákona o vojácích z povolání č. 221/1999 Sb.

Příspěvek na bydlení vojáků z povolání	Rok							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Od 30.6. 2006	2007
Koeficient Praha	-	1,56	1,44	1,44	1,41	1,28	1,34	1,27
Koeficient ostatní		1,48	1,40	1,40	1,40	1,26	1,33	1,26
Životní minimum	5 000	5 700	6 200	6 700	7 185	7 570	7 955	8 000
Příspěvek Praha	-	8 892	8 928	9 648	10 130	9 690	10 660	10 160
Příspěvek ostatní	-	8 436	8 680	9 380	10 060	9 540	10 580	10 080

Tab. č. 2 Průměrná nominální a reálná mzda (na fyzické osoby) v letech 1993 – 2007 v národním hospodářství ČR

Zpracováno z údajů ČSÚ	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Průměrná měsíční hrubá nominální mzda (Kč)	5 904	7 004	8 307	9 825	10 802	11 801	12 797	13 614	14 793	15 866	16 917	18 041	18 992	20 207	21 692
Meziroční indexy (%)															
- průměrné mzdy	127,1	118,6	118,6	118,3	109,9	109,2	108,4	106,4	108,7	107,3	106,6	106,6	105,3	106,4	107,3
- spotřebitelských cen	120,8	110,0	109,1	108,8	108,5	110,7	102,1	103,9	104,7	101,8	100,1	102,8	101,9	102,5	102,8
- reálné mzdy	105,2	107,8	108,7	108,7	101,3	98,6	106,2	102,4	103,8	105,4	106,5	103,7	103,3	103,8	104,4

Graf č. 1 Poměr výše příspěvku na úpravu bytu a indexu cen stavebních prací v letech 1992 – 2007

3.5 PROCESNÍ ÚPRAVA DIAGNOSTIKY SPECIÁLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH POTŘEB

Příklad č. 1

Obracím se na Vás se zprávou o průběhu jednoho, relativně jednoduchého, vyšetření mé žákyně v pedagogicko psychologické poradně. Celá věc trvala téměř devět měsíců, než jsme dospěli k nějakému výsledku. (popis vývoje situace níže). Ze své dlouholeté učitelské praxe vím, že to není výjimečná situace. Myslím si, že by bylo dobré celou věc nějak víc legislativně stanovit. Vždyť takto může docházet k poškození těch dětí. V tomto případě jsem se jako učitelka snažila k žákyni přistupovat s úpravami po celou dobu, ale oficiálně jsem měla nějaký podklad až další školní rok.

Průběh vyšetření:

- v lednu 2008 doporučena matce konzultace třídním učitelem na PPP (očekáváno vyšetření PPP, případné zvážení integrace a práce podle IVP),
- v únoru 2008 návštěva matky na PPP, ústně jí bylo sděleno, že se jedná o problém, který je problémem celoživotním a zkušenosti s Tourettovým syndromem nejsou na PPP běžné, respektive žádné, z toho důvodu případ neřešen,
- březen 2008 žádost Centra handicapovaných o znovuprošetření případu dívky na PPP (vyšetření a stanovení závěru),
- duben 2008 matka pozvána na PPP (bez dítěte), konzultace o dalším postupu (stanovení termínu vyšetření), přítomna i třídní učitelka, aby informovala a konkretizovala problémy a potíže dívky především ve škole,
- květen 2008 plánované vyšetření na PPP, neuskutečněné, a to z důvodu toho, že dívka by mohla přijít v doprovodu babičky (z důvodu nemoci matky), matce telefonicky sděleno, že není možné vyšetření uskutečnit bez jejího doprovodu,
- červen 2008 stanoven termín vyšetření na PPP na 1. září 2008,
- 1. 9. a 9. 9. 2008 uskutečněno vyšetření dívky na PPP v doprovodu matky,
- 24. 9. 2008 závěrečné shrnutí a konzultace s matkou a třídní učitelkou na PPP o možnostech řešení "individualizace" ve výchovně vzdělávacím procesu (integrace a možnost IVP vyloučena, z toho důvodu "individualizace" vycházející z individuálních potřeb a možností dívky, která bude vnitřní záležitostí školy a vycházet především z praktických zkušeností při práci s tímto dítětem),
- konec října 2008 plánováno speciální vyšetření na poradně pro osoby s Tourettovým syndromem v Praze (kontaktování této poradny vychází z návrhu třídní učitelky a po konzultaci s matkou - definitivní stanovení diagnózy a případné vyloučení ostatních diagnóz). Je již mimo rámec školského poradenského zařízení.

Příklad č. 2

V roce 2007 naše dcera končila školní docházku na prvním stupni u nás na vesnici. Škola byla celkem bez problémů, učitelka se snažila zjistit si všechno, co by bylo pro dcerku potřebné. Potom ale, když už končila pátá třída, jsme se dozvěděli, že musíme navštívit speciální centrum pro tyto děti, že je to kvůli tomu, kde bude dcera pokračovat ve škole na druhém stupni. Byli jsme na vyšetření, ale tam nás

přemlouvali, aby dcera chodila k nim do školy. Je to speciální škola ve městě. Museli bychom ale dceru dát na internát, a to ona nechtěla a nechceme to ani my. Jenže potom jsme dostali posudek, kde bylo napsáno, že je pro ni vhodnější chodit do té speciální školy a ne do naší na vesnici, že tato nemá podmínky. A je fakt, že potom nás začali přemlouvat i na naší škole abychom dcerku dali do města – do té speciální školy. Snažili jsme se proti tomu posudku něco dělat, ale bylo nám řečeno, že je platný, tak jsme psali na kraj, na krajský úřad a tam nám doporučili, abychom jeli ještě do jiného speciálního centra, jenomže to je v jiném kraji, tak nevíme, jestli to co napíše budou v naší škole uznávat.

Nevíme teď co máme dělat. Chtěli bychom, aby dcera chodila do školy dál u nás. Ale nevíme na co máme právo požadovat, aby měla výuku dál tak jako měla na prvním stupni. Prosíme, poradte nám, jak máme postupovat.

Právní úprava

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

§ 2

Zásady a cíle vzdělávání

(1) Vzdělávání je založeno na zásadách

- a) rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana,
- b) zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,
- c) vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání,
- d) bezplatného základního a středního vzdělávání státních občanů České republiky nebo jiného členského státu EU ve školách, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí,
- e) svobodného šíření poznatků, které vyplývají z výsledků soudobého stavu poznání světa a jsou v souladu s obecnými cíli vzdělávání,
- f) zdokonalování procesu vzdělávání na základě výsledků dosažených ve vědě, výzkumu a vývoji a co nejširšího uplatňování účinných moderních pedagogických přístupů a metod,
- g) hodnocení výsledků vzdělávání vzhledem k dosahování cílů vzdělávání stanovených tímto zákonem a vzdělávacími programy,
- h) možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání.

(2) Obecnými cíli vzdělávání jsou zejména

- a) rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,
- b) získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání,
- c) pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,
- d) pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti,
- e) utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,
- f) poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku,
- g) získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.

(3) Vzdělávání poskytované podle tohoto zákona je veřejnou službou.

§ 16

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

(1) Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

(2) Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.

(3) Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.

(4) Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona

a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patolog. jevy,

b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo

c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu. 11)

(5) Speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů zjišťuje školské poradenské zařízení.

(6) Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění. Délku středního a vyššího odborného vzdělávání může ředitel školy ve výjimečných případech jednotlivým žákům nebo studentům se zdravotním postižením prodloužit, nejvýše však o 2 školní roky.

(7) Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům neslyšícím a hluchoslepým se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob podle jiného právního předpisu 11a). Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou číst běžné písmo zrakem, se zajišťuje právo na vzdělávání s použitím Braillova hmatového písma. Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.

(8) Vyžaduje-li to povaha zdravotního postižení, zřizují se pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě v rámci školy jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy. Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak.

(9) Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy může ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.

(10) Ke zřízení jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy v rámci školy podle odstavce 8 a ke zřízení funkce asistenta pedagoga podle odstavce 9 je v případě škol zřizovaných ministerstvem či registrovanými církvemi nebo náboženskými společnostmi, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, nezbytný souhlas ministerstva, v případě škol zřizovaných ostatními zřizovateli souhlas krajského úřadu.

11) Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů.

11a) Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 384/2008 Sb.

§ 116

Školská poradenská zařízení

Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují

odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péčí a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Školská poradenská zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, zdravotnickými zařízeními, popřípadě s dalšími orgány a institucemi.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

§ 1

Poskytování poradenských služeb

(1) Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních jsou poskytovány dětem, žákům, studentům (dále jen "žák"), jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením.

(2) Školská poradenská zařízení a školy poskytují bezplatně standardní poradenské služby uvedené v přílohách č. 1 až 3 k této vyhlášce, a to na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení. Podmínkou poskytnutí poradenské služby je písemný souhlas žáka, v případě nezletilého žáka písemný souhlas jeho zákonného zástupce. Souhlasu není třeba v případech stanovených zvláštními právními předpisy. 1)

(3) Žák, v případě nezletilého žáka jeho zákonný zástupce, je předem informován o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb, o všech předvídatelných rizicích a nevýhodách, které mohou vyplynout z poskytované poradenské služby, prospěchu, který je možné očekávat, i možných následcích toho, když poradenská služba nebude poskytnuta.

Příl. 1

Standardní činnosti poraden

Komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika:

1) Zjišťování předpokladů pro školní docházku, skupinová a individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika školní zralosti.

2) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika dětí předškolního věku z důvodů nerovnoměrného vývoje.

3) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika dětí předškolního věku, žáků základních škol a žáků středních škol s problémy v adaptaci a s výchovnými problémy, včetně specifických poruch chování.

4) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika žáků základních škol a žáků středních škol s výukovými problémy, včetně specifických poruch učení, a žáků neprospívajících.

5) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika jako podklad:

a) pro integraci žáků se specifickými poruchami učení a chování nebo pro specializovanou péči v rozsahu integrace,

b) pro návrhy na zařazování a přeřazování žáků se specifickými poruchami učení a chování do škol, tříd, oddělení a studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy pro tyto žáky.

6) Skupinová a individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika jako podklad pro pomoc žákům základních škol a žákům středních škol v případech komplikací při volbě další školy či povolání.

7) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika žáků středních škol jako podklad pro pomoc při reorientaci a přestupu na jinou střední školu.

8) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika žáků základních škol a žáků středních škol s osobnostními nebo sociálně-vztahovými problémy.

9) Diagnostika sociálního klimatu tříd. kolekt. jako podklad pro tvorbu nápravných programů.

10) Individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika mimořádného nadání žáků.

Psychologická a speciálně pedagogická intervence:

1) Poradenská intervence (včetně telefonické) u dětí předškolního věku, žáků základních škol a žáků středních škol, zákonných zástupců a pedagogických pracovníků v životní krizi či nouzi a individuální pomoc těmto jedincům při zpracování krize v případech problémů, které negativně ovlivňují vzdělávání dítěte nebo žáka.

2) Individuální práce s dětmi předškolního věku s nerovnoměrným vývojem, s obtížemi v adaptaci apod. 1)

- 3) Základní individuální a skupinová reedukace žáků se specifickými poruchami učení, jejichž problémy vyžadují odborně mimořádně náročnou speciálně pedagogickou péči.¹⁾
- 4) Individuální práce se žáky základních škol a žáky středních škol s obtížemi v adaptaci, s osobnostními, sociálně-vztahovými a podobnými problémy, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání.¹⁾
- 5) Kariérové poradenství pro žáky základních a středních škol a studenty vyšších odborných škol (individuální a skupinové).
- 6) Poradenské nebo terapeutické vedení rodin s dítětem nebo žákem (v případech problémů, které negativně ovlivňují vzdělávání dítěte nebo žáka).¹⁾
- 7) Poradenské konzultace a krátkodobé poradenské vedení zákonných zástupců dětí předškolního věku a žáků základních škol (popřípadě i žáků středních škol), kterým je poskytována individuální nebo skupinová diagnostická a intervenční péče poradny.
- 8) Poradenské konzultace a doporučení pedagogickým pracovníkům vzdělávajícím děti a žáky, kterým je poskytována individuální nebo skupinová diagnostická a intervenční péče poradny (tzv. intervence ve škole pro žáky).

Informační a metodická činnost. Příprava podkladů pro vzdělávací opatření, dokumentace apod.:

- 1) Metodické vedení práce výchovných poradců a školních metodiků prevence v základních a středních školách.
- 2) Příprava podkladů
 - a) pro integraci žáků se specifickými poruchami učení a chování do základních a středních škol,
 - b) pro zařazení žáků se specifickými poruchami učení a chování do škol, tříd, oddělení a studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy pro tyto žáky.
- 3) Při přípravě podkladů může v případech, kdy je dítě v dlouhodobé péči odborného lékaře a klinického psychologa, školské poradenské zařízení vycházet z podkladů a závěrů klinického psychologa, který tuto dlouhodobou péči dítěti poskytuje.
- 4) Poskytování odborných konzultací pedagogickým pracovníkům v oblasti péče o děti předškolního věku, žáky základních škol a žáky středních škol, jejichž školní vzdělávání vyžaduje zvláštní pozornost.
- 5) Poskytování odborných konzultací pedagogickým pracovníkům základních a středních škol v souvislosti s integrací žáků se zdravotním postižením a s vytvářením a naplňováním individuálních vzdělávacích plánů pro tyto žáky.
- 6) Zpracování zpráv o žácích pro zákonné zástupce, školy a další instituce v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- 7) Vedení dokumentace, vedení evidence a administrativa související se standardními činnostmi v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- 8) Metodická pomoc při tvorbě preventivních programů škol.
- 9) Spolupráce se středisky výchovné péče při poskytování standardních služeb pro žáky se specifickými poruchami chování a s rizikem vzniku sociálně patologických jevů, pro jejich zákonné zástupce a pedagogické pracovníky, kteří je vzdělávají.

¹ = jedná se o krátkodobou intervenci, tj. takovou, která netrvá déle než 1/2 roku.

Příloha 2
Standardní činnosti center

I. Standardní činnosti společné

- 1) Vyhledávání žáků se zdravotním postižením.
- 2) Komplexní diagnostika žáka (speciálně pedagogická a psychologická).
- 3) Tvorba plánu péče o žáka (strategie komplexní podpory žáka, pedagogicko-psychologické vedení apod.).
- 4) Přímá práce s žákem (individuální a skupinová).
- 5) Včasná intervence.
- 6) Konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení.
- 7) Sociálně právní poradenství (sociální dávky, příspěvky apod.).
- 8) Krizová intervence.
- 9) Metodická činnost pro zákonné zástupce, pedagogy (podpora při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu).

- 10) Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením.
- 11) Zapůjčování odborné literatury.
- 12) Zapůjčování rehabilitačních a kompenzačních pomůcek podle potřeb žáků.
- 13) Ucelená rehabilitace pedagogicko-psychologickými prostředky.
- 14) Pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, instruktáž a úprava prostředí.
- 15) Všestranná podpora optimálního psychomotorického a sociálního vývoje žáků se zdravotním postižením v duchu tzv. ucelené rehabilitace (využívání prostředků pedagogicko psychologických, léčebných, sociálních a pracovních), tj. zajištění komplexní péče zaměřené nejen na žáka s postižením, ale na celou jeho rodinu.
- 16) Vedení dokumentace centra a příprava dokumentů pro správní řízení.
- 17) Koordinace činností s poradenskými pracovníky škol, s poradnami a středisky výchovné péče.
- 18) Zpracování návrhů k zařazení do režimu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- 19) Zpracování návrhů individuálních vzdělávacích plánů.
- 20) Tvorba, návrhy a nabídka speciálních pomůcek podle individuálních potřeb žáků.

II. Standardní činnosti speciální

2) Centrum poskytující služby žákům se zrakovým postižením, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením vzdělávajícím tyto žáky

- a) výcvik specifických činností u zrakově postiženého žáka a nácvik používání kompenzačních pomůcek
- b) smyslová výchova zrakově postiženého žáka
- c) rozvoj zrakových funkcí, zraková stimulace
- d) propedeutika čtení a psaní bodového písma
- e) propedeutika čtení a psaní zvětšeného černotisku, grafomotorické cviky
- f) metodická činnost a příprava ke čtení a psaní zvětšeného černotisku
- g) tyflografika
- h) nácvik podpisu
- i) zraková hygiena
- j) rozvoj matematických představ
- k) rozvoj estetického vnímání zrakově postiženého žáka
- l) nácvik orientace a samostatného pohybu zrakově postiženého žáka, nácvik sebeobsluhy
- m) práce se speciálními pomůckami
- n) informace o didaktických pomůckách pro zrakově postiženého žáka, zvukové a audiovizuální pomůcky
- o) sociálně rehabilitační program
- p) koordinace setkání zákonných zástupců a pedagogických pracovníků vzdělávajících zrakově postižené žáky
- q) metodické vedení asistentů pedagogů, kteří pracují se zrakově postiženými žáky

Všechna témata jsou spojena s nácvikem práce s vhodnými kompenzačními pomůckami podle věku žáka, typu a stupně postižení.

Komentář

Situace v příkladu č. 1 a č. 2 popisují pozici občana se zdravotním postižením – zde žáka ve věku povinné školní docházky a jeho postavení v procesu speciálně pedagogické diagnostiky, kterou rozumíme soubor metod, forem a postupů, které jsou určeny k hledání optimálního modelu zajištění *speciálních vzdělávacích potřeb* daného žáka v průběhu jeho povinné školní docházky (šířeji vzdělávání).

Pokud je dítě v péči poradenského zařízení jsou velmi závažným způsobem (skutečně až „neuvěřitelně“) ohrožena práva být aktivním subjektem poradenského procesu. Česká školská legislativa, jak vyplývá z rozboru uvedených

norem, naprosto **neupravuje průběh poradenství a diagnostiky ve školských poradenských zařízeních** (dále také ŠPZ) v žádném z těchto směrů:

- povinnosti při zajišťování podkladů diagnostiky a poradenství,
- osoby oprávněné podat návrh a způsob řešení aktivní legitimace,
- lhůty pro podání návrhů, časový průběh procesu,
- seznámení se s průběhem a výsledkem poradenství,
- možnosti výhrad (odvolání) proti výsledkům diagnostiky,
- možnost konzultace průběhu s nezávislým odborníkem,
- dopady poradenství a diagnostiky do vzdělávacích potřeb uživatele.

Na prvním místě jde o **kvalitní a v potřebném čase provedenou diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb** a vypracování srozumitelného doporučujícího závěru, který je využitelný v praktické činnosti školy a pedagoga. V tomto směru se objevují problémy. Velmi často je ze strany pedagogů poukazována na malou *konkrétnost poradenských závěrů*, kdy velmi často se jedná pouze o opis již poskytnutých údajů pedagogické (příp. rodinné ad.) anamnézy! Výjimkou nejsou případy, kdy získání i velmi jednoduchého vyjádření poradenského pracoviště trvá řadu měsíců. V rámci stávajícího procesu vše probíhá tzv. „zvykovým právem“, tj. jednotlivé situace se řeší způsobem obvyklým v čase a místě. Ten však není upraven právními předpisy, a proto není schopen zajistit rovné podmínky a potřeby všem účastníkům.⁷¹ Rozbor uvedených ustanovení obecně závazných právních norem ukazuje, že tyto upravují pouze (a jen rámcově-heslovitě) *obsah* činnosti ŠPZ – nikoliv však průběh jejich činnosti – právě se zřetelem na potřeby uživatelů – žáků a jejich zákonných zástupců.

Zásadním **problémem je otázka „závaznosti“ výsledků diagnostiky SVP v prostředí školy**. Stávající právní úprava tento výsledek považuje za „doporučení“ – ke kterému škola přihlíží (či nepřihlíží) ve velmi různé míře! Nejde přitom o jednoduchý problém. Týká se naplňování vzdělávacích potřeb desítek tisíc žáků se SVP. Např. drtivá většina pedagogických pracovníků na školách hlavního vzdělávacího proudu – kam je směřována zpráva z ŠPZ – nemá potřebné speciálně pedagogické vzdělání (hovoříme-li o žácích se SVP). Vedle dopadů na individuální osudy dané skupiny žáků, jedná se i o problém efektivity vynakládaných finančních prostředků... Závěry speciálně pedagogické (psychologické) diagnostiky jsou fundamentem, o něž škola musí opírat svoje požadavky na případné navýšení normativu pro vzdělávání těchto žáků!

V rámci druhého příkladu je poukázáno na **problém vyplývající ze současného „horizontálního“ členění těchto poradenských pracovišť**. Stávající teritoriální zajištění služeb a neexistence supervizních pracovišť a jim odpovídajících postupů „odvolacího typu“ je rovněž příčinou stavu, kdy **systém** nejen, že sám aktivně **nenabízí revizi sporných posudkových závěrů**, pokud uživatel takovou potřebu projeví, nejsou zajištěny adekvátní postupy jejího řešení. Typicky se postupuje *ad hoc* systémem v němž se hledá „nejspíše průchodné“ řešení. Toto však nemusí být – a zpravidla není – ve shodě se skutečnými potřebami a zájmy uživatele.

Zásadní problém mají uživatelé i s dostupností poradenských služeb. Existují situace, kdy rodina je „odkázána“ na služby poradenského zařízení vzdáleného

⁷¹ Popsaný systém vytváří i značné kuriozity – tak v ŠPZ jednoho kraje ještě nedávno používali termín „Integrační doložka“....

až 100 km. Je třeba si uvědomit, že se jedná o rodiny s postiženým členem (dítětem) a tato skutečnost je pro ně proto velmi stresující. **S rostoucí vzdáleností** poradenského pracoviště **roste rovněž riziko „zanedbání“ potřeb**, příp. existence dítěte, které zůstává zbytečně dlouhou dobu zcela mimo odbornou poradenskou péči.

Školský poradenský systém za dobu své existence nevytvořil obecně přijímaný, jednoduchý a přehledný „**Manuál pro uživatele**“, tzn. uživatelskou příručku, která by vhodným způsobem instruovala uchazeče o služby daného systému, jakým způsobem se může na služby poraden obrátit, jaké služby obdrží apod. Z této skutečnosti vyvozujeme, že (na rozdíl od poradenských systémů např. v sociálních službách) v některých ŠPZ nepřístupují ke uživateli služeb jako ke klientovi, nýbrž spoléhají na „zastaralé“ tradice dřívějšího „vrchnostensky laděného“ školského systému. Tuto skutečnost nelze klást primárně za vinu pracovníkům systému (v rámci jednotlivých ŠPZ vznikají webové prezentace, dílčí propagační letáky apod.), ale jedná se o důsledek nejednotných řídicích kompetencí (a odpovědnosti) v systému.

Konečně – popsaný stav má jeden zásadní, a pro mnohé občany (žáky) se zdravotním postižením zásadní a diskriminující dopad:

V důsledku legislativního vakua upravujícího průběh poradenství a diagnostiky dochází k odlišnému posuzování speciálních vzdělávacích potřeb uživatelů systému se srovnatelnými SVP (např. zdravotním postižením) na různých místech ČR.

Známy jsou situace, kdy dvě děti s „naprosto shodnou“ diagnózou a jejími projevy, obdrží každé „naprosto odlišné“ prostředky speciálně pedagogické podpory. Na tomto (ne) zajištění SVP daného žáka se však nepodílí jen dané ŠPZ – jedná se rovněž o odpovědnost ředitele příslušné školy a školy jako právního subjektu. Uvedená situace však vytváří nerovné podmínky v přístupu ke službě – a jejím výsledkům. Nejen ve smyslu teritoriálním (jak bylo vícekrát uvedeno), nýbrž i ve smyslu věcném.

O přidělení příslušného prostředku speciálně-pedagogické podpory tak často nerozhoduje kvalita činnosti (posudku) **ŠPZ**, nýbrž sociální postavení, znalosti, známosti a tlak zákonných zástupců, případně ve spojení se schopnostmi a postavením daného představitele školy, která má SVP žáka naplňovat... **Znovu se tak prohlubuje sociální exkluze** již jednou (v důsledku vzdělání, postavení, příjmů, celkové sociální situace) vyloučených jedinců a rodin...

Závěrem rozboru uvedených právních norem je třeba uvést, že výše uvedené hodnocení není subjektivním pocitem tvůrců analýzy, nýbrž objektivním odrazem léta zanedbávané a neřešené situace. Svědčí o tom i znění následujících vládních dokumentů, které již před několika lety stanovily před Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy následující úkoly:

Pregnantněji než dosud je potřeba řešit proces zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb – v jeho diagnostické a procesní stránce je v normativní rovině popsán velmi neúplně. Neexistuje obecně závazný právní předpis, který by jej upravoval. Nejsou stanoveny náležitosti podání návrhu, obligatornost odborných vyšetření, jejich

interpretace pro školské účely, práva a povinnosti občanů s postižením a jejich zákonných zástupců, možnosti odvolání, revize, zasílání posudků a případná závaznost jejich obsahu“.⁷²

V období 2006 a 2007 zanalyzovat fungování organizačních a procesních stránek průběhu speciálně pedagogického poradenství, včetně provádění diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb žáků se zdravotním postižením v rámci školských poradenských zařízení – speciálně pedagogických center, upravené novou školskou legislativou. Na základě provedené analýzy, v případě potřeby, formou metodického pokynu zpřesnit organizační a procesní pravidla a další náležitosti nutné pro objektivní posouzení speciálních vzdělávacích potřeb v rámci prováděné diagnostiky.⁷³

Návrh dalšího postupu (změn)

Vzhledem k závažnosti popsaného jevu a skutečnosti, že právní úprava a z ní vyplývající faktická činnost orgánů veřejné správy v dané oblasti (posuzování speciálních vzdělávacích potřeb pro účely školní docházky) závažným způsobem vyvolává diskriminační situace působící vůči významnému množství občanů se zdravotním postižením navrhuji autoři analýzy Národní radě osob se zdravotním postižením:

- Na půdě odborné komise pro vzdělávání projednat tuto analýzu, případně doplnit a zahájit jednání s MŠMT o okamžité (viz úkoly Střednědobé koncepce a Národního plánu podpory a integrace) reakci tohoto orgánu a odstranění zmíněných nedostatků.
- V rámci návrhu změn se soustředit na zakotvení rozhodujících hmotněprávních, ale zejména procesněprávních aspektů posuzování speciálních vzdělávacích potřeb přímo do obecně závazných právních norem – nikoliv – jak je v resortu dosud obvyklé – do interních směrnic typu metodických pokynů.
- V procesu budoucích jednání využít zkušenosti a poznatky jednotlivých organizací občanů se zdravotním postižením (např. Asociace pro osobní asistenci, Sdružení pro pomoc občanům se svalovou dystofií – Parent project ad.)
- Vzhledem k závažnosti zjištěných poznatků informovat veřejnost. Stejně tak informovat dopisem ministra školství, mládeže a tělovýchovy o dlouhodobém neplnění závazků stanovených příslušnými usneseními vlády pro jeho resort.

⁷² Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením, příloha č. 1, str. 6.

⁷³ Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na léta 2006-2009.

3.6 PŘIJETÍ ŽÁKA S POSTIŽENÍM K POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZCE A JEJÍ PLNĚNÍ VE SPÁDOVÉ ŠKOLE

Příklad

Obracím se na Vás se žádostí o pomoc mému tělesně postiženému synovi J. P., nar. 20. 12. 19.., kterému ředitelka ZŠ K., Mgr. H. brání v plnění povinné školní docházky odmítáním vstupu do školy.

P. je chytrý chlapec, cítí, že je odmítán a nerozumí tomu, proč nesmí do školy mezi své kamarády, kde byl v loňském školním roce tak spokojený. Už je vlastně druhý měsíc doma, přestože je stále žákem této základní školy. Ale ředitelka dělá vše pro to, aby skončil ve škole speciální. Přitom je jenom na vozíku. Je mi ho líto, nevím, co dál dělat, bojím se, abych nepřišla o přídavky a příspěvek na péči, protože prý je v ZŠ zapsán a já ho tam neposílám. Mám další 4 děti, z toho jednoho kojence, celá situace mě velmi vyčerpává psychicky i fyzicky.

Poslední informace mám zprostředkované sociální pracovnící SPC, která 5. 11. vynesla dotaz na Mgr. S. z Kraje ohledně jejího dalšího postupu nebo doporučení. Velmi mě znepokojilo, že z jednání ze dne 24. 10. na MěÚ ve V. prý vyplývá, že v celé záležitosti nespolupracuji (zařídila jsem si v září 08 trvalý pobyt, ve spolupráci s SPC sháním osobní asistentku, docházím na všechna jednání do školy, do centra i na úřady, do školy pro domácí úkoly), že ředitelka školy údajně nemá dispozici zprávy od SPC (zprávy i dosud platný odborný posudek byl zaslán již 12. 11. 2007, konzultace s odborným pracovištěm se uskutečnily 25. 9. 2007, 5. 11. 2007, 24. 1. 2008 a 14. 10. 2008 - viz zápisy z jednání v dokumentaci SPC) a že ředitelka školy odmítla nabídku Mgr. S. z kraje na navýšení finančních prostředků pro pedagogickou asistentku a trvá na tom, abych osobní asistentku sama sehnala a platila. Na závěr Mgr. S. v rozhovoru uvedla, že celý případ bude předán k řešení sociálnímu odboru.

Zasílám Vám kopii dopisu adresovaný KÚ x.y., ve kterém jsou všechny uvedené skutečnosti mého případu popsány, i ostatní dostupnou dokumentaci.

Vyjádření školského poradenského zařízení

Chlapec byl vřazen do 2. třídy ZŠ K. v září 2007 na žádost matky. Chlapec bydlí ve spádovém obvodu školy. Na základě odborného posudku byl chlapec integrován (diag. Tělesné postižení – DMO). Byla stanovena jednotlivá doporučení k zajištění speciálních vzdělávacích potřeb. Škola zajistila na návrh SPC asistenta pedagoga po celou dobu vyučování, tj. 4 – 5 hodin denně. P. je kolektivem dětí pozitivně přijímán, účastní se všech akcí třídních i mimoškolních, patří mezi nadprůměrné žáky. Rodina se koncem školního roku odstěhovala zpět na místo trvalého bydliště v B., a přerušila přechodný pobyt ve V. P. a jeho sourozence ze ZŠ K. matka odhlásila. Na konci srpna se přistěhovala zpět a žádala o přijetí svých dětí do ZŠ K. Po splnění podmínky ředitelky školy, aby si zařídila trvalý pobyt na svém současném bydlišti, byl P. zapsán do školy ke dni 25. 9. 2008.

Od té doby chlapec zůstává doma a třídní učitelka mu po matce posílá domácí úkoly na celý měsíc. Ředitelka školy trvá na tom, aby matka zajistila osobní asistentku na přepravu Pepíka a zajištění jeho bezpečnosti v budově školy. do té doby odmítá

jeho účast na vyučování a podmiňuje ji i dalším vyšetřením v pedagogicko-psychologické poradně. Tento postup shledáváme zbytečným a nadlimitním. Poslední jednání se konalo dne 14. 10. za účasti rodičů dítěte, ředitelky školy, třídní učitelky a konzultantky SPC. Žák i nadále, proti vůli rodičů i proti doporučení školského poradenského zařízení zůstává doma a je mu odíráno právo účastnit se výuky v prostředí školy.

Ze stanoviska ředitelky školy

Dne 8. 9. 2008 jsme obdrželi rozhodnutí z B., že J. P. byl na této škole přijat od 4. 9. 2008 do 3. ročníku k základnímu vzdělávání. Dne 25. 9. 2008 matka předložila doklad o trvalém bydlišti ve V. – v našem spádovém obvodu a požádala o přijetí dětí k povinné školní docházce do naší školy. Děti byly přijaty a J. P. s podmínkou zajištění osobního asistenta, který je nezbytný a kterého je povinna zajistit matka.

Právní úprava

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

§ 36

Plnění povinnosti školní docházky

(1) Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku (dále jen "povinná školní docházka").

(2) Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále se povinná školní docházka vztahuje na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany 11).

(3) Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad; dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.

(4) Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.

(5) Žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu (§ 178 odst. 2), v němž má žák místo trvalého pobytu (dále jen "spádová škola"), pokud zákonný zástupce nezvolí pro žáka jinou než spádovou školu. Pokud je dítě přijato na jinou než spádovou školu, oznámí ředitel této školy tuto skutečnost řediteli školy spádové, a to nejpozději do konce března kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.

(6) Žák umístěný ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené při tomto školském zařízení nebo v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu, v němž má sídlo příslušné školské zařízení, popřípadě v jiné škole zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí.

(7) Ředitel spádové školy je povinen přednostně přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném školském obvodu a žáky umístěné v tomto obvodu ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči, a to do výše povoleného počtu žáků uvedené ve školském rejstříku.

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

§ 3

Formy speciálního vzdělávání žáků se zdravotním postižením

(1) Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením 5) je zajišťováno

- a) formou individuální integrace,
- b) formou skupinové integrace,
- c) ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen "speciální škola"), nebo
- d) kombinací forem uvedených pod písmeny a) až c).

(2) Individuální integrací se rozumí vzdělávání žáka

- a) v běžné škole, nebo
- b) v případech hodných zvláštního zřetele ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(3) Skupinovou integrací se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení konzervatoře nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(4) Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám a možnostem a podmínkám a možnostem školy.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

§ 217

Ohrožování výchovy mládeže

(1) Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že

- a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu,
- b) umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
- c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,

- a) spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,
- b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu,
- c) spáchal-li takový čin opětovně, nebo
- d) získal-li takovým činem značný prospěch.

Komentář

Popsaný příklad se týká situace, kdy dítě, bydlící ve spádovém obvodu školy, dítě, které je zapsaným žákem dané, běžné základní školy, je delší dobu několika týdnů a měsíců doma. A to nikoliv z vůle zákonných zástupců, ale v důsledku jednání ředitelky školy, která návštěvu školy u daného chlapce podmiňuje, mj. „získáním osobního asistenta“.

Již z popsané situace je zřejmé, že v celé kauze hraje roli i postup zákonného zástupce chlapce J., který byl po určitou dobu žákem školy v jiném městě, poté

se tento s matkou a otcem i sourozenci přestěhoval zpět do města V. Sama ředitelka spádové základní školy potvrzuje, že ostatní děti – sourozence J. – přijala do školy bez problémů. Chlapce, který je s tělesným postižením však do školy „přijmout“ odmítá s vágním odkazem na povinnost matky „zajistit asistenta“. Celou kauzu provázal i nátlak na matku, aby souhlasila s individuálním vzděláváním, tj. aby sama vzdělávala dítě v domácnosti, poté byl žák umístěn do speciální školy na tzv. diagnostický pobyt. Je velmi důležité, že chlapec je mentálně zcela připraven na návštěvu běžné základní školy, dosahuje dokonce dobrých výsledků. Neúčastí v původní škole a původním kolektivu trpí.

Postup ředitelky školy shledáváme nejen neetický a neodpovídající zásadám výkonu povolání pedagoga, nýbrž i výrazně protiprávní. Její argumenty, kterými podmiňuje návštěvu chlapce ve škole se zřejmě opírají o ust. § odst. 4 vyhl. MŠMT č. 73/2005 Sb., který hovoří o „podmínkách školy a možnostech žáka“. Ustanovení vyhlášky však nemůže konkurovat zákonné povinnosti ředitele školy vyjádřené v ust. § 36 školského zákona. Závažný je rovněž fakt, že podle dalších zpráv z celé ČR není postup ředitelů v naznačeném směru nikterak ojedinělý. Stále mezi nimi převládá tendence „vybírat si žáka podle toho jak vyhovuje škole“. Řada ředitelů, kteří zároveň působí jako orgány státní správy ve školství, si neuvědomuje, že se nepřijetím dítěte s postižením dopouštějí závažného diskriminačního chování.

V daném případě se navíc jedná o chlapce, který je a může být vzděláván podle vzdělávacího programu běžné základní školy – není proto naprosto žádný důvod, aby byl diskriminován tím, že bude (jak se to v závěru roku 2008 stalo) do školy speciální.

Danou situaci hodnotíme jako velmi závažné selhání orgánu veřejné správy a přímou diskriminaci občana se zdravotním postižením – zde žáka základní školy ve městě V.

Návrh dalšího postupu (změn)

Doporučujeme, aby Národní rada osob se zdravotním postižením

- pojednala tento případ (ve spojitosti s ostatními situacemi vázanými na vzdělávání) na půdě své odborné komise pro vzdělání,
- v souladu s ostatními problémy, které ve vzdělávání existují, vyvolala neprodleně jednání s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR ve věci úprav diskriminačního postupu, který se dotýká žáků se zdravotním postižením,
- zaslala hejtmanu daného kraje (bude v případě potřeby uvedeno) dopis se žádostí o neprodlené řešení dané situace, zásad ve prospěch diskriminovaného žáka a patřičná opatření vůči vedoucímu pracovníku ve školství, který tak závažným způsobem aktivně porušuje základní právo občana – žáka se zdravotním postižením.

3.7 ASISTENT PEDAGOGA – ZAJIŠTĚNÍ ASISTENČNÍCH SLUŽEB VE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Příklad č. 1

Vážený pane, zasílám Vám kopii dopisu a další přílohy, kterými dokládám diskriminaci mého syna, kdy je mu odíráno právo (a mě znemožněno plnění mé povinnosti), tj. zajistit jeho povinnou školní docházku. Dopis jsem odeslala na Krajský úřad.

„Obracím se na Vás jako zákonná zástupkyně nezl. J.H. nar. 26.3.2002, žáka Základní školy Č.K. ve věci zajištění jeho povinné školní docházky a náležitostí, které s tímto souvisí.

J. je od 1.9. 2008 žákem jmenované základní školy. Ředitelka této školy, dle mých informací, v příslušném termínu požádala s předstihem o přidělení prostředků na zajištění asistenta pedagoga, který by zajišťoval speciální vzdělávací potřeby mého syna. V tomto směru jsme v červnu 2008 s paní ředitelkou i některými členy pedagogického sboru jednali.

Podle sdělení ředitelství školy byly škole přiznány mzdové prostředky dostačující jen pro polovinu pracovního úvazku asistenta pedagoga. A to v situaci, kdy na škole jsou i další žáci, kteří přítomnost asistenta pedagoga vyžadují.

Zde uvádím, že můj syn, je od narození dítětem nemocným mannosidosou, závažným a progredujícím onemocněním, které je v současné době neléčitelné. Jeho imanentními a neovlivnitelnými projevy je v současnosti i zvýšená hyperaktivita, která, s některými doprovodnými jevy vyžaduje nepřetržitý dohled další osoby. A to i v průběhu vzdělávání. vím, že i děti jako je J. běžně v ČR školy navštěvují – a je to tak nejen žádoucí vzhledem k rozvoji zbytkového rozumového potenciálu dítěte, ale jde i o naplnění zákonné povinnosti „účastnit se školní docházky po dobu, kterou stanoví zákon“.

Výsledkem nepřiznání prostředků pro zajištění asistenta pedagoga je situace, kdy ředitelství školy nabízí přítomnost mého syna ve škole jen v omezeném počtu hodin (cca 4 hodiny týdně). Samozřejmě chápu situaci dané školy, nicméně, jako zákonný zástupce si Vás dovoluji zdvořile požádat, aby bylo mému synovi umožněno vzdělávání ve stejném rozsahu jako ostatním dětem, tzn. aby nebyl diskriminován co do počtu hodin týdenní docházky. Toto je v současnosti zřejmě možné jen s přispěním asistenta pedagoga a proto si dovoluji požádat, aby škole bylo umožněno přijmout asistenta pedagoga na plný úvazek, a tím bylo naplněno právo mého syna na naplnění jeho speciálních vzdělávacích potřeb, jak je stanoví § 16 školského zákona.

Přikládám v kopii oficiální dokument Speciální základní školy Č.K., v němž doslova stojí:

Váš syn. J.H., nar.... Bude ve školním roce 2008/2009 vzděláván 2x v týdnu (úterý, čtvrtek) dvě hodiny denně, s postupným navýšením hodin na čtyři denně. V současné době nemůžeme zajistit J. výuku od pondělí do pátku. Asistentku pedagoga nám sice KÚ schválil, ale dal jen část finančních prostředků. Bylo mi sděleno, že v případě zdravotního postižení jako má J. je asistence zajišťována osobním asistentem. Pokud byste chtěla, aby J. chodil do školy všechny dny v týdnu,

*musela byste Vy sama zajistit pro J. osobního asistenta a uhradit jeho služby z příspěvku na péči nebo získat finanční prostředky z jiných zdrojů.
S pozdravem*

*Mgr. E.F.
ředitelka školy*

Odpověď Krajského úřadu

Krajský úřad xy kraje, odbor školství, mládeže a tělovýchovy obdržel dne 19. 9. 2008 Vaši žádost o umožnění plnění povinné školní docházky pro Vašeho syna J. H., žáka Speciální základní školy v Č.K. s tím, že podmínkou nutnou pro jeho vzdělávání je přítomnost asistenta pedagoga.

Ve své žádosti uvádíte, že Váš syn je diskriminován z důvodu přiznání finančních prostředků na asistenta pedagoga jen v omezeném týdenním počtu hodin.

Na základě Vaší žádosti jsme si vyžádali stanovisko vedení školy a speciálně pedagogického centra. Určení optimálního počtu hodin pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je plně v kompetenci ředitelky školy. Paní ředitelka o časové dotaci rozhodla na základě podkladů a doporučení školského poradenského zařízení, v tomto případě Speciálně pedagogického centra v R.. Vše je v souladu se závěry šetření SPC a též v souladu s podmínkami, které škola pro vzdělávání zdravotně postižených žáků má. Případné změny řeší ředitelka školy s ohledem na počet hodin týdně, kterých je Váš syn postupně schopen zvládnout, a to v souladu s návrhem speciálně pedagogického centra a též na základě aktuálního zdravotního stavu.

S pozdravem

Krajský úřad s.y.; Odbor školství, mládeže a tělovýchovy

Příklad č. 2

Obracím se na Vás s prosbou o pomoc jako členská organizace NRZP. Zastupuji občanské sdružení Parent Project, sdružení rodičů, jejichž děti se narodily se svalovou dystrofií Duchenne/Becker (DMD/BMD).

DMD/BMD je geneticky podmíněná, dosud nevyléčitelná nemoc, která se projevuje jako postupné ochabování kosterního svalstva, postihuje téměř výlučně chlapce. Děti jsou již ve věku 8 let odkázáni na invalidní vozík, nemoc dále zasahuje i svaly horní poloviny těla a chlapci se nedožijí své dospělosti. DMD/BMD je velice traumatizující nemoc nejen pro děti samotné ale především pro rodiče, na kterých je celodenní péče.

Již několik let řešíme nepříjemné problémy spojené s asistencí dětí s touto diagnózou na běžných základních školách. Cítíme jako obrovskou diskriminaci fakt, že proto, aby dítě s DMD mohlo absolvovat povinnou školní docházku na základní škole, musí rodiče doplácet asistenty pedagogů velice významnými částkami měsíčně. Tyto doplatky se pohybují od 4 do 6 000,- měsíčně. Další problémy se týkají toho, že někteří rodiče vůbec asistenta nemají, přestože je jejich syn na vozíku. Proto se situace obchází tím, že děti navštíví SPC a v případě, že má diagnostikovanou poruchu učení a chování, je mu přidělen asistent pedagoga. Vzhledem k tomu, že se jedná o vozíčkáře a tedy o kombinované postižení, potřebuje dítě ještě i přítomnost osobního asistenta, neboť fyzická pomoc není v náplni práce pedagogického asistenta. Školy samy nemají dostatek informací

o tom, kde čerpat finanční prostředky na to, aby mohli asistenta pedagoga nebo osobního asistenta zaplatit.

Rádi bychom připravili výzvu pro ostatní organizace, které se této problematice věnují a chtěli bychom aktivně spolupracovat na řešení tohoto problému na jakékoliv úrovni.

Příklad č. 3

Z dopisu matky, žádající o asistenta pedagoga pro vzdělávání svého syna (byl sedm let vzděláván na základní škole, v osmé třídě nebyl asistent zajištěn):

Píši Vám jak jsem dopadla na školském úřadě na kraji. Evidentně tam vládne šéf zcela nekompromisně, nikdo proti němu ani „necekne“. Odpoledne seděl proti mě, s ním ostatní... Ten referent co se mnou jednal ani nepromluvil ale ani nekýval souhlasně hlavou na výroky pana vedoucího, zato ta odbornice z SPC byla jak kývací panenka. Velice jim vadilo pěkné vysvědčení, prý tak dobrý student nepotřebuje asistenta pedagoga, prý budou chtít po jiné psycholožce než z SPC, aby udělala jiný posudek, zcela nezávislý. Stále se snažili dokázat mi, že T. potřebuje jen asistenci osobní. Prý má mít na zadní straně vysvědčení napsáno, že je vzděláván podle indiv. plánu, tak jsem ho odkázala na školu, která vysvědčení píše, ale pak jsem volala paní do SPC, ta mi potvrdila, že se už dávno na zadní stranu nesmí psát třeba že je žák vzděláván podle osnov zvláštní školy. A to T. ani není, což taky nemohl pochopit. Je docela mimo. Po SPC chce, aby dopodrobna ta pracovnice popsala a časově rozdělila vyučovací hodinu na minuty a úkony, které jsou asistencí osobní a které pedagogickou, paní z SPC to odmítá, protože to nejde a vlastně chce vedoucí škol. Úřadu po nich podklad k tomu, jak rozhodl už dříve. To co T. potřebuje od asistentky v hodině tomu vedoucímu prý podrobně popsala ředitelka se svou zástupkyní, proti čemuž jsem argumentovala tím, že ani jedna ho ani hodinu neučila. A paní ředitelka je proti nám zaujatá. To mi potvrdil. Chtěla jsem písemné rozhodnutí, co mám s klukem dělat ve středu, jestli má zůstat do vyřešení případu doma. Tomu se ale bránili a nakonec prý kam by přišli, kdyby je v práci zdržovali všichni rodiče tak jako já. Prý tedy nemusím nic platit, oni napočítají vyučovací hodiny, ve kterých bude asistent pedagoga, vypustí všechny výchovy (hudební, výtvarnou, pracovní, občanskou a rodinnou) a informatiku. V těchto hodinách bude jen pod dohledem vyučujícího. Takže vypočítají, jaký úvazek to bude a spolu se školou asistenta pedagoga zaplatí. Přistoupila jsem na to, aby mohl T. začít chodit do školy. Ale vůbec si neumím představit T. ve výtvarce a v pracovce, to tam jen odsedí. Zítra ale ještě musím do školy a ředitelka s tím musí souhlasit. A paní asistentka taky. Nevím, jestli přistoupí na variantu, že bude mít třeba 0,66 úvazku jako asistentka pedagoga a zbytek jako uklízečka, kterou teď ve škole dělá. Je to strašná kombinace, nevím, kdo zítra na co přistoupí. Proto zatím nepojedeme do Prahy, ale až tam budu muset jet, asi bude lepší sjednat si schůzku. Připadám si jak na tržišti, koncem prázdnin nechtěli dát nic, pak 0,2 úvazku, za další týden 0,3 a dnes ještě víc. Tlačí mě sociální pracovnice, abych T. dala co nejdřív do školy, má pravdu, ona taky musí hájit jeho zájmy a to bez ohledu na to, kdo z nás bude co platit. Bojím se trvat úplně na všech hodinách, snad můžu řešit problém dál, nebude to tak jednoduché a počítám, že se vyučující ozvou. Taky bude asi ještě složitá kauza s SPC a T. nového vyšetření. Bojím se, aby mi nedohodili někoho, kdo jim půjde na ruku tak, jak oni potřebují, nikoli pro dobro a podle pravdy. Jsem v rozpacích, zda je to tak dobře, jak jsem svolila, určitě nemá vedoucí školského odboru tu pravomoc,

aby od stolu rozhodl, ve kterých hodinách asistent bude a ve kterých ne, ale bylo to nejrychlejší. Z toho, jak se mnou smlouvají je vidět, že si tedy vůbec nejsou jisti tím co dělají.

Příklad č. 4

Žádost matky dítěte vzdělávaného na ZŠ, kde po třech letech byl „zrušen“ asistent:

Moje dcera je od 1.9.2004 žákyní ZŠ T a od 1.9.2005 jí byl přidělen na žádost tř. učitelky

a ředitele školy, následně i SPC O., asistent pedagoga a dcera integrována v ZŠ T. Podle sdělení ředitelky ZŠ T nebyl do této školy pro letošní rok 2008/2009 přidělen žádný asistent. A to v situaci, kdy jsou na škole i další děti, které potřebují asistenta pedagoga. Uvádím, že úroveň intelektových schopností mé dcery je při horní hranici pásma lehké mentální retardace, s nízkou úrovní běžných vědomostí a sociální orientovaností

i numerickým myšlením při celkovém IQ 69. Je úzkostná, závislá na autoritě, při sebeobslužných úkonech vyžaduje občasnou kontrolu a pomoc. Má zhoršené orientační schopnosti. Redukované učivo zvládá s pomocí asistenta pedagoga s výbornými výsledky.

Vím, že děti jako má dcera, běžně v ČR školy navštěvují - tím je naplňován smysl integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do základních škol. Zvláště pokud se jedná o školu spádovou, jako je tomu v našem případě.

Možnost navštěvovat ZŠ T je pro moji dceru žádoucí nejen vzhledem k rozvoji rozumového potenciálu dítěte, dobré adaptaci v kolektivu, ale jde i o naplnění zákonné povinnosti účastnit se školní docházky, jak stanovuje zákon. Výsledkem nepřiznání asistenta pedagoga je zhoršení prospěchu a kvality vzdělání dcery, bohužel při její stejné snaze. Toto je pro ni velmi demotivující.

Dovoluji si Vás požádat jako zákonný zástupce, aby bylo mé dceři umožněno vzdělání ve stejné míře, jako jiným dětem, tzn., aby nebyla diskriminována co do kvality výuky.

Odpověď – záznam části zápisu z KÚ

Dne 6. 11. 2008 obdržel Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu kraje x.y. (dále jen OŠMT KÚ) Vaši žádost o umožnění plnění povinné školní docházky Vaší dcery B. D. v Základní škole T.. Celou problematikou, kterou ve své žádosti popisujete, jsme se zabývali velmi podrobně s cílem získat maximálně odborně fundované informace. Při přípravě odpovědi jsme obdrželi podnět z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen MŠMT ČR), k organizaci diskuze „u kulatého stolu“ s tématem integrace dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením v Olomouckém kraji. Jedním z impulzů byla i Vaše jednání s PhDr. M. T. z MŠMT ČR. Před písemnou odpovědí jsme dali přednost osobnímu jednání za účasti odborníků, které proběhlo dne 26. 11. 2008.

Zástupkyně MŠMT ČR PhDr. M. T. připomněla, že záměrem legislativců bylo vytvořit ve vzdělávání podmínky pro děti s různou hloubkou zdravotního postižení, proto byly vymezeny tři cesty. Formou individuální integrace by měli být vzděláváni děti, žáci a studenti, kteří jsou schopni zvládnout nároky, které na ně klade běžná MŠ, ZŠ a SŠ. Děti se zdravotním postižením, kterým by tento způsob mohl činit potíže, by měly být vzdělávány formou skupinové integrace ve speciálních třídách a dětem, které potřebují ještě větší podporu, by měla být věnována maximální možná

speciálně pedagogická péče ve speciálních školách. Pokud jsou děti a žáci s těžší hloubkou postižení vzdělávání formou individuální integrace a je potřeba podpory asistenta pedagoga, vede tato situace nevyhnutelně k tomu, že stoupají finanční nároky na vzdělávání dětí se zdravotním postižením. V praxi je možné setkat se i s plýtváním - situace, kdy jsou využívány asistenční služby u dětí a žáků s lehkým zdravotním postižením. Dr. T. také upozornila na plánovanou úpravu sloučení náplně práce asistenta pedagoga a osobního asistenta.

Mgr. S. i PaedDr. M., se shodli v tom, že je nutno diferencovat děti již na I. stupni ZŠ, což znamená pracovat především s rodiči, kteří se často nechtějí smířit s postižením dítěte. Ve vyšších ročnících většinou není možné kvalitně vzdělávat dítě s mentálním postižením na běžné škole i vzhledem k odlišnosti a náročnosti učebních plánů, především jiné skladbě a rozdílnosti hodinové dotace vyučovaných předmětů. V tomto legislativa předbíhá dobu a běžné školy nemají vytvořeny ani ekonomické, ani personální podmínky.

Ředitelka ZŠ v T. Mgr. Š. se k výše uvedenému připojila s tím, že ve vyšších ročnících je problém s přizpůsobením učiva možnostem žáků, děti jsou frustrovány a jejich znalosti neodpovídají tomu, co by v daném ročníku měly znát. K tomu se připojila i Mgr. Š. (ředitelka ZŠ Š.) s PhDr. M. (pracovnice SPC), která zastává názor, že děti s mentálním postižením mají být vzdělávány ve speciálních třídách, případně školách určených pro vzdělávání dětí s mentálním postižením. Navíc v individuálních vzdělávacích plánech bývá učivo velmi redukováno a znalosti žáků neodpovídají ročníku, v němž je dítě vzděláváno, jak uváděla i Mgr. Š..

Mgr. L., pracovnice SPC, uvedla, že poradenští pracovníci vědí, co doporučují, znají velmi dobře terén a podílí se na tvorbě IVP, jehož plnění kontrolují 2x ročně. Mgr. G., připomenul, že málo nebo vůbec neinformují rodiče o rizicích spojených s integrací dítěte do běžné školy a dalších možnostech vzdělávání, jak o nich hovořila Dr. T..

Mgr. S. vystoupil s názorem, že je pro integraci dětí se zdravotním postižením, ovšem ne pro individuální integraci většiny dětí s mentálním postižením. Ty se často integrují pouze mechanicky, bez ohledu na zájmy a možnosti dítěte, navíc je vzdělávají asistenti bez odpovídajícího - nejlépe speciálně pedagogického vzdělání. K tomuto názoru se připojil i PaedDr. et Mgr. B. s tím, že dítěti tak upíráme právo na kvalitní vzdělávání, navíc samy děti pociťují svou odlišnost a jak podotkla Dr. M., za nerozumné rodiče trpí dítě někdy celý život.

Vy sama jste ve svém vystoupení sdělila, že Vaše dítě s lehkým mentálním postižením má právo na to, aby se vzdělávalo v ZŠ v T. a nemá takové postižení, že by muselo navštěvovat speciální školu. Mgr. S. Vás upozornil na to, že Vaší dceři nikdo toto právo neupírá, zvláště pokud zvládá učivo tak jako ostatní žáci i bez přítomnosti asistenta pedagoga, což ředitelka školy potvrdila. Váš manžel poté zmínil, že je jako rodič ochoten platit služby osobního asistenta, ale naráží na odpor managementu školy tuto službu zřídit. Vedoucí OŠMT KÚ ho upozornil, že důvodem by mohl být střet se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších změn a doplňků. Tuto skutečnost potvrdila starostka obce T. L.S. i ředitelka ZŠ v T. Mgr. Š.. Pokud by škola zaměstnávala osobního asistenta, tato by musela být registrována jako poskytovatel sociálních služeb, a proto by musela splňovat požadavky uváděného zákona, mezi něž patří dodržování standardů kvality sociálních služeb, ale i další podmínky uvedené v § 88 a § 89 téhož zákona.

Příklad č. 5

Prosím můžete mi sdělit zda máme právo a šanci na asistenta pro našeho syna. Má 7let - lehká mentální retardace. Nyní je v ZŠ Č. u nás v O. Je vzděláván podle osnovy praktické školy, kde ředitelka chce integraci ukončit a chtějí ho přeargovat jinde. Říkala mi, že už na to nemají.

Loni asistent přidělen taky nebyl jelikož ho Dr. T., to je ale ředitel té Praktické školy, on prý u nás na kraji ty asistenty schvaluje, tak ho neschválil. Teď řešíme dilema zda dát dítě do té jeho školy nebo ho nechat doma (jako domácí vzdělávání). Co je pro takové dítě nejlepší, můžete nám poradit.

Příklad č. 6

Vážený pane, získala jsem na internetu Váš kontakt s tím, že se věnujete i otázkám spojeným s poskytováním osobního asistenta pro děti při základní školní docházce a snad zpracováváte nějakou práci o tom.

Mám dcerku s Downovým syndromem, která musí od září nastoupit do ZŠ. Žádala jsem o schválení asistenta (byla jsem domluvena s ředitelkou naší školy i učitelkou družiny, která měla zájem o asistentské místo). Protože dcerka chodila do naší školky, chtěla jsem, aby navštěvovala i naši školu, protože se zná s dětmi a ty jí berou samozřejmě). Žádost však byla z Krajského úřadu zamítnuta.

Prosím Vás o radu, zda existuje nějaké řešení financování asistentky z jiných zdrojů (viz. Vaše poznámka v Učitelských novinách), případně odvolání proti tomuto rozhodnutí.

I. M.

Příklad č. 7

Ráda bych Vás požádala o Váš názor na situaci jednoho našeho integrovaného klienta.

Ve třetím ročníku základní školy je integrován chlapec s kombinovaným postižením, který se vzdělává podle Rehabilitačního programu. K integraci se v první třídě přistoupilo na přání rodičů a z důvodu, že v dosahu nebyla žádná speciální škola, která by měla volné místo. S žákem pracuje asistentka pedagoga mimo třídu (ve vedlejší místnosti).

Jedná se o školu bariérovou a doposud to fungovalo tak, že žáka do prvního patra nebo na WC dopravoval pan školník nebo alespoň pomohl pí. asistentce pedagoga.

To ale bylo označeno jako chybné při kontrole školní inspekce a především Inspektorátu práce. Panu řediteli bylo řečeno, že tyto přesuny má zajišťovat osobní asistent. Může ředitel školy v této situaci požádat rodiče, aby zajistili osobního asistenta, který by žáka dopravil do třídy, kde by ho převzala pí asistentka pedagoga a který by zajišťoval přesuny po budově, na WC atd.??

Budu moc vděčná za odpověď, ráda bych panu řediteli poradila, ale nejsem si tomto případě jistá. Pan ředitel je úžasný, moc se snaží, aby to fungovalo, ale nějak pořád naráží na problémy.

Příklad č. 8

Mám 3,5 letou dcerku postiženou DMO, která nechodí, jinak je šikovná mluví, slyší. Byla bych ráda, kdyby mohla nastoupit do běžné školky. Bydlíme na malém městě, kde jsou dvě školky, jedna školka je asi 100 m. od nás.

Žádost do školky jsem podávala v dubnu 2008. Ústní reakce paní ředitelky byla, dejte ji do školky do Arpidy, tam mají pro takové děti podmínky. Já místo nemám, ani letos ani příští rok ho mít nebudu. Arpida je od našeho bydliště vzdálená 25 km. tak daleko dojíždět je náročné i pro zdravého člověka. Poradte mi prosím, jak mám postupovat.

Děkuji P. J.

Příklad č. 9

Vážený pane, dostala jsem se k informaci, že se Vám může napsat ohledně diskriminace postižených. Já mám příklad diskriminace, která mě dodneška dost bolí a týká se to syna. Chodil pět let do základní školy u nás ve městě. Všechno bylo v pořádku. Měl asistenta. Má jenom tělesné postižení, skoro všechno zvládal v pohodě. Ale na druhém stupni už prý to nejde, byla jsem pod velkým tlakem, pořád mi říkali, že nemají podmínky, ať ho dám do speciální školy. Je taky v našem městě, ale náš H. tam nechtěl, měl spolužáky, na téhle škole se mu líbilo. Ptala jsem se na SPC na asistenta, říkali mi, že oni ho doporučili, ale dál už to nemůžou ovlivnit. Můžu vám říct, že to byly hrozné týdny a měsíce. Kluk chtěl chodit do školy dál a my jsme mu neuměli vysvětlit, nebo nemohli, proč to najednou po prázdninách nemá jít. Myslím, že v tomto státě se dávají peníze na kde co, ale na postižené děti teda rozhodně ne.

Nakonec jsme řešení našli. Ale nevím, jestli je to řešení. H. jezdí do jiné základní školy – vozíme ho tam – je to na vesnici, asi patnáct kilometrů od K. V téhle škole byli vstřícní a H. přijali. On už si taky pomalu zvykl, ale ve mně je pořád pocit křivdy. Proč nemohl chodit dál do školy, která je u nás. Četla jsem taky Váš článek o spádových školách, tak ta naše byla, a stejně ho tam nenechali, že nemají asistenta.

M.O.

Právní úprava

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

§ 16

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

(1) *Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.*

(2) *Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.*

(3) *Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.*

(4) *Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona*

- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patolog. jevy,*
- b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo*

c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu. 11)

(5) Speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů zjišťuje školské poradenské zařízení.

(6) Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění. Délku středního a vyššího odborného vzdělávání může ředitel školy ve výjimečných případech jednotlivým žákům nebo studentům se zdravotním postižením prodloužit, nejvýše však o 2 školní roky.

(7) Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům neslyšícím a hluchoslepým se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob podle jiného právního předpisu 11a). Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou číst běžné písmo zrakem, se zajišťuje právo na vzdělávání s použitím Braillova hmatového písma. Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání.

(8) Vyžaduje-li to povaha zdravotního postižení, zřizují se pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě v rámci školy jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy. Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak.

(9) Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy může ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.

(10) Ke zřízení jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy v rámci školy podle odstavce 8 a ke zřízení funkce asistenta pedagoga podle odstavce 9 je v případě škol zřizovaných ministerstvem či registrovanými církvemi nebo náboženskými společnostmi, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, nezbytný souhlas ministerstva, v případě škol zřizovaných ostatními zřizovateli souhlas krajského úřadu.

11) Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů.

11a) Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 384/2008 Sb.

§ 56

Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem podmínky pro zřízení funkce asistenta pedagoga a podrobnosti o jeho činnosti, základní obsah vzdělávání a podmínky, za nichž lze uskutečňovat vzdělávání v přípravných třídách, a podrobnosti o organizaci a průběhu základního vzdělávání a o hodnocení výsledků vzdělávání žáků a jeho náležitostech.

FINANCOVÁNÍ ŠKOL A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ ZE STÁTNÍHO ROZPOČTU

§ 160

(1) Ze státního rozpočtu se za podmínek stanovených tímto zákonem poskytují finanční prostředky vyčleněné na činnost

a) škol a školských zařízení zřizovaných ministerstvem, a to na platy, náhrady platů, nebo mzdy a náhrady mezd, na odměny za pracovní pohotovost, odměny za práci vykonávanou na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a odstupné, na výdaje na úhradu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a na úhradu pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, na příděly do fondu kulturních a sociálních potřeb a ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, výdaje na nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou dětí, žáků a studentů zdravotně postižených, výdaje na učební pomůcky, výdaje na školní potřeby a na učebnice, pokud jsou podle tohoto zákona poskytovány bezplatně, a rovněž výdaje na další vzdělávání

pedagogických pracovníků, na činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání, na další nezbytné neinvestiční výdaje spojené s provozem škol a školských zařízení a na investiční výdaje zařazené do programu podle zvláštního právního předpisu, 36)

§ 161

Financování škol a školských zařízení zřizovaných územními samosprávnými celky

(1) *Republikové normativy stanoví ministerstvo jako výši výdajů podle § 160 odst. 1 písm. c) a d) připadajících na vzdělávání a školské služby pro jedno dítě, žáka nebo studenta příslušné věkové kategorie v oblasti předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, středního vzdělávání a vyššího odborného vzdělávání na kalendářní rok a zveřejňuje je ve Věstníku.*

(2) *Krajské normativy stanoví krajský úřad jako výši výdajů podle § 160 odst. 1 písm. c) a d) připadajících na jednotku výkonu na kalendářní rok za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem a zveřejní je. Jednotkou výkonu je jedno dítě, žák, student, ubytovaný, stravovaný, lůžko, třída, studijní skupina, oddělení nebo jiná jednotka stanovená zvláštním právním předpisem 34a). Součástí krajských normativů jsou příplatky na speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů.*

(3) *Při stanovení krajských normativů vychází krajský úřad zejména z*

- a) dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji,*
- b) rámcových vzdělávacích programů nebo akreditovaných vzdělávacích programů pro vyšší odborné vzdělávání,*
- c) rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické nebo přímé pedagogicko-psychologické činnosti a*
- d) naplněnosti tříd, studijních skupin a oddělení v jednotlivých školách a školských zařízeních.*

(4) *Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem členění krajských normativů, ukazatele rozhodné pro jejich stanovení, jednotky výkonu pro jednotlivé krajské normativy, vztah mezi ukazateli a jednotkami výkonu, ukazatele pro výpočet minimální úrovně krajských normativů a zásady pro jejich zvýšení a jejich zveřejnění.*

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

§ 2

Pedagogický pracovník

(1) *Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu 1) (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. 2) Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče.*

(2) *Přímou pedagogickou činnost vykonává*

- a) učitel,*
- b) vychovatel,*
- c) speciální pedagog,*
- d) psycholog,*
- e) pedagog volného času,*
- f) asistent pedagoga,*
- g) trenér,*
- h) vedoucí pedagogický pracovník.*

§ 20

Asistent pedagoga

Asistent pedagoga získává odbornou kvalifikaci

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,*
- b) vyšším odborným vzděláním získaným studiem v akreditovaném vzdělávacím programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů nebo sociální pedagogiku,*

- c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů,
- d) středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky, nebo
- e) základním vzděláním a absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného zařízením dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

§ 7

Asistent pedagoga

(1) Hlavními činnostmi asistenta pedagoga 2) jsou pomoc žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází.

(2) Žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga obsahuje název a sídlo právnické osoby, která vykonává činnost školy, počet žáků a tříd celkem, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažené vzdělání asistenta pedagoga, předpokládanou výši platu nebo mzdy, zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga, cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této funkce ve škole dosáhnout, a náplň práce asistenta pedagoga.

2) § 2 odst. 2 písm. f) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

§ 16 odst. 9 školského zákona.

§ 8

Organizace speciálního vzdělávání

(1) Forma a obsah speciálního vzdělávání žáka a míra podpůrných opatření se stanoví podle rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáka.

(2) Speciální vzdělávání a podpůrná opatření doporučená školským poradenským zařízením zabezpečuje škola ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

(3) Ve třídě mateřské školy samostatně zřízené pro děti se zdravotním postižením je rozsah výuky předmětů speciálně pedagogické péče nejvýše 3 hodiny denně.

(4) Žáci se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají v základní škole nebo třídě základní školy samostatně určené pro tyto žáky, mohou mít na prvním stupni nejvýše 5 vyučovacích hodin v dopoledním vyučování a 5 vyučovacích hodin v odpoledním vyučování; na druhém stupni nejvýše 6 vyučovacích hodin v dopoledním vyučování a 6 vyučovacích hodin v odpoledním vyučování.

(5) Ve třídách a studijních skupinách zřízených pro žáky se zdravotním postižením mohou být zařazeni žáci 2 i více ročníků.

(6) Pokud ve třídě nebo studijní skupině působí souběžně několik pedagogických pracovníků, musí být alespoň 1 z nich asistentem pedagoga.

(7) Ve třídách, odděleních konzervatoře a studijních skupinách, ve kterých se vzdělává žák se zdravotním postižením, může se souhlasem ředitele školy a zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka působit osobní asistent, který není zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy.

(8) Ve vybraných předmětech se žáci se zdravotním postižením v rámci svých možností mohou vzdělávat společně s ostatními žáky školy a být zapojeni do všech činností školy v době mimo vyučování.

(9) Pro osoby s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem, které nezískaly základy vzdělání, může základní škola speciální organizovat kurzy k jejich získání.

(10) Pro přípravu na vzdělávání dětí s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem lze zřídit přípravný stupeň základní školy speciální.

Komentář

Institut asistenta zajišťujícího podpůrné služby při vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením patří mezi jednu z nejproblematictějších záležitostí, které jsou určeny k vyrovnávání příležitostí osob se zdravotním postižením. Vzhledem k závažnosti problému, a k tomu jak výrazné místo zaujal v podnětech, které byly tvůrcům analýzy zaslány, je součástí komentáře i stručný přehled dosavadních jednání v dané věci, které měly za cíl zakotvit v českém právním řádu – školské legislativě – institut asistenta „pro vzdělávání“.

Nástin historického přehledu úsilí o zakotvení asistence ve vzdělávání.

Historicky se snahy o zakotvení institutu asistenta pedagoga datují od poloviny 90. let minulého století. Na jaře 2002 byl v Poslanecké sněmovně zamítnut návrh nového školského zákona (zákona o vzdělávání),⁷⁴ který předkládalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ještě pod vedením Mgr. Eduarda Zemana. Již v této době se objevovaly pokusy (zejména občanských iniciativ a sdružení) zakotvit v nějaké podobě institut, který se v uvedeném období nejčastěji nazýval „osobní asistent“. Zákon přijat nebyl a vzhledem k institutu asistenta to bylo dobré řešení – tehdejší znění návrhu zákona s ním nepočítalo.

Důvodem tohoto „opomenutí“ byla primárně „neblahá“ tradice speciálního vzdělávání, která znamenala obrovský problém při postupném prosazování integrovaného způsobu vzdělávání. Právě ona zřejmě představuje základní problém, s nímž se školy a učitelé potýkali a na mnoha místech potýkají dosud. Je jím chybějící tradice, dostatek informací a z toho vyplývající poznání možností, jež integrované vzdělávání skýtá. V některých školách je integrace dítěte s postižením stále ještě chápána jako jakýsi „nadstandard“, který škola není „povinná“ poskytovat. To zřejmě vychází z nesprávného pochopení místa a postavení školy ve společenském systému u nás. **Školní docházka, alespoň co se základních škol týče, není u nás dobrovolnou či jinak řečeno soukromoprávní záležitostí dané osoby (její rodiny).**

Školní docházka je „povinná po dobu, kterou stanoví zákon“ (čl. 33 Listiny základních práv a svobod). Uvedená povinnost, kterou Listina stanovuje, představuje významný legislativní rámec pro řešení „našeho“ problému. Škola, instituce, která je zákonem zřízena mj. proto, aby umožnila občanům naplnit uvedenou povinnost, se tedy dostává do jiné situace než například kino nebo i domov důchodců. Jestliže např. zřízení domova důchodců je typicky „dávku solidarity“, pak ve školství je tomu naopak. Žáci nenavštěvují školu dobrovolně. Stát nařídil svým občanům chodit do školy. Tentýž stát je povinen vytvořit předpoklady, aby všichni žáci do školy chodit mohli. Žáci s různou barvou pleti, s různou výší tzv. IQ, žáci s dolními končetinami i bez nich. De iure není tedy možné, aby si základní škola „vybírala“, které žáky chce a které nikoliv...

Právě v 90. letech docházelo ve školském terénu k výrazné změně při poskytování a hrazení nákladů na služby tzv. asistenta ve třídě, v níž je začleněno dítě či žák

⁷⁴ Vládní návrh zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a o změně některých zákonů (školský zákon) – sněmovní tisk 1150 z roku 2001. Dostupné na <http://www.psp.cz/cgi-bin/win/sqw/tisky.sqw>.

s postižením. Tito **asistenti** (alternativně uváděni jako osobní asistenti, třídní asistenti či asistenti učitele) byli dosud na školách v celé České republice **placeni převážně z prostředků mimo resort školství**. Asi v 50 % případů byli tito asistenti placeni z prostředků na podporu zaměstnanosti místně příslušnými **úřady práce** (společensky účelné pracovní místo a veřejně prospěšná práce). Ve smyslu příslušných pokynů MPSV dávaly úřady práce najevo, že tento způsob hrazení nákladů neodpovídá podmínkám uvedených programů podpory zaměstnanosti a bude v prvních měsících roku 2002 ukončen.⁷⁵ Ve školách a předškolních zařízeních tak zůstaly desítky a pravděpodobně spíše stovky dětí s postižením, u nichž nebylo zřejmé, jak bude „asistence“ v průběhu výuky zabezpečena.

Dále se na krytí nákladů na zřízení pozice asistenta podílela **občanská sdružení zdravotně postižených** a postupně stále častěji byly náklady na asistenta hrazeny z finančních prostředků resortu školství. Zejména **z tzv. navýšení normativu** na vzdělávání dítěte, žáka a studenta se zdravotním postižením. U asistentů hrazených z těchto prostředků se nejčastěji jednalo o formu civilní vojenské služby⁷⁶ a v určitých případech se jednalo o „fiktivní“ výkon pozice asistenta, kdy pracovní právní titul byl veden jako obvyklá, již nyní v resortu školství existující pozice – např. vychovatel. Již v téže době se objevovaly pokusy o zrušení civilní služby, která by znamenala odchod dalších desítek a pravděpodobně spíše stovek mladých mužů ze škol, kde vykonávali pomocné práce, mezi nimi i pozici asistenta.⁷⁷

Celý uvedený systém poskytování asistentů postrádal oporu nejen v zákoně, ale v obecně závazných normativněprávních aktech vůbec. Školy tak byly vystaveny značným problémům. Z ustanovení příslušných právních norem vyplývá jednoznačná **povinnost školy a školského zařízení poskytnout dítěti, žákovi či studentu vzdělání**. Navíc jsou tyto právnické osoby osobami vykonávajícími po uvedené dobu tzv. náležitý dohled ve smyslu příslušných ustanovení občanského zákoníku.⁷⁸ V odůvodnění návrhu novely zákona č. 29/1984 Sb. (školský zákon) ve věci doplnění zákona o institut „třídního asistenta“ jsme uvedli: *„Současná situace, kdy řada dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením je zařazena do tzv. běžných tříd škol a není do příštího školního roku zajištěno financování (pobyt) asistentů, znemožňuje v mnoha případech naplnění výše uvedených zákonných povinností.“*⁷⁹

Podle ustanovení uvedených právních norem (a ani současného znění) **neměla škola možnost převést žáka plnění povinnou školní docházku na jinou školu bez souhlasu zákonných zástupců**. Toto pravidlo zůstalo zachováno i v současné právní úpravě dané zákonem č. 561/2004 Sb.. To se samozřejmě týká i žáků se zdravotním postižením. Školy by tak v případě nemožnosti ustavení pozice asistenta ve třídě, v níž je vzděláván žák s těžšími formami zdravotního postižení, *de facto* nemohly naplnit své úkoly stanovené výše uvedenými právními normami.

Tuto skutečnost si uvědomovali i někteří pracovníci Ministerstva školství, mládeže

⁷⁵ Např. dopis ředitele Úřadu práce v Olomouci z r. 2001 (archiv autora).

⁷⁶ Zákon č. 18/1992 Sb., o civilní službě.

⁷⁷ Civilní služba byla v České republice zrušena zákonem č. 586/2004 Sb.

⁷⁸ § 422 zákona č. 60/1964 Sb., občanský zákoník.

⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonodárné iniciativě Olomouckého kraje (materiál pro Zastupitelstvo Olomouckého kraje 28. 11. 2002) – Osobní asistenti u integrovaných žáků.

a tělovýchovy, kteří se snažili připravit opatření na úrovni Metodického pokynu MŠMT, která by danou oblast alespoň částečně řešila.

V celém uplynulém období ovšem MŠMT důsledně odmítalo ustanovení asistenta k žákovi se zdravotním postižením, který by plnil (dle názoru MŠMT) i tzv. sociální úkoly.

To se plně projevilo i v textu návrhu opatření⁸⁰, které iniciovalo MŠMT a navrhovalo účinnost od 1. 1. 2003. Uvádíme vybrané pasáže z návrhu.

Odst. 2

*Ministerstvo práce a sociálních věcí zabezpečuje žákům **osobní asistenci**, tj. asistenci související s nezbytně nutnou kompenzací jejich znevýhodnění v oblasti dopravy, sebeobsluhy, osobní hygieny a stravování.*

Odst. 3

*Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zabezpečuje žákům **pedagogickou asistenci**, tj. asistenci související s nezbytně nutnou kompenzací jejich znevýhodnění v oblasti výchovy a vzdělávání.*

Odst. 5

Osobním i pedagogickým asistentem může být jedna osoba, její činnost je však zřetelně rozdělena na činnosti související s osobní asistencí a činnosti související s pedagogickou asistencí. V tomto smyslu jsou upraveny i pracovněprávní vztahy. Na základě dvou pracovních poměrů obdrží pracovník dvě pracovní smlouvy od dvou různých zaměstnavatelů. Jako pedagogický asistent od institucí resortu MŠMT, jako osobní asistent od institucí resortu MPSV.

Další část návrhu se zabývala procedurálními otázkami ustavení pozice asistenta, hrazení finančních nákladů apod. Lze říci, že uvedený návrh nepřekročil stadium úvah a vždy se jednalo jen o interní dokument projednáváný na úrovni řadových úředníků resortu.

V této legislativní i faktické situaci byl vypracován e na žádost radních Olomouckého kraje první **návrh textu novely tehdejšího školského zákona č. 29/1984 Sb.** Konkrétně se jednalo o doplnění § 3 novými odst. 4) a 5), které přinášely následující ustanovení:

„Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon) ve znění zákona č. 188/1988 Sb., 171/1990 Sb., 522/1990 Sb., 134/1993 Sb., 190/1993 Sb., 331/1993 Sb., 49/1994 Sb., 256/1994 Sb., 138/1995 Sb., 306/1999 Sb., 19/2000 Sb., 132/2000 Sb., 284/2002 Sb. se doplňuje takto:

odst. 4)

Ředitel základní školy, střední školy, speciální školy a vyšší odborné školy může na návrh speciálněpedagogického centra¹⁾ a se souhlasem krajského úřadu ve třídě, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením, zřídit funkci třídního asistenta.

odst. 5)

Ve třídě základní školy, střední školy a vyšší odborné školy, v níž jsou vzděláváni tři a více žáků se zdravotním postižením, zabezpečují výchovně-vzdělávací činnost současně dva pedagogičtí pracovníci, z nichž alespoň jeden musí mít kvalifikaci speciálního pedagoga.²⁾ Pedagogický pracovník se speciálně-pedagogickou kvalifikací plní v případě potřeby přímou vyučovací povinnost dle zvláštního předpisu³⁾ i ve více třídách školy.“

⁸⁰ Společný metodický pokyn MŠMT a MPSV k zabezpečení asistence dětem a žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, č.j.: 19 294/2002-24 – návrh (archiv autora).

Poznámky

- 1) § 5 vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách v platném znění.
- 2) Vyhláška MŠMT č. 139/1997 o podmínkách odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků a o předpokladech kvalifikace výchovných poradců v platném znění.
- 3) Nařízení vlády ČR č. 68/1997 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství v platném znění.

K textu navrhovaného znění § 3 odst. 4) zákona č. 29/1984 Sb. bylo uvedeno, že se jedná o meritorní návrh, doplňující platný text normy o důležité ustanovení způsobilé v praxi odstranit řadu obtíží provázejících vzdělávání dětí a žáků se zdravotním postižením, včetně zvýšení právní i faktické jistoty škol při rozhodování o přijetí dítěte s postižením. Konkrétní znění reaguje nejen na potřeby škol, ale je i v souladu s Usnesením vlády ČR č. 459 ze dne 29. 5. 2002, kterým je uloženo ministru školství, mládeže a tělovýchovy do roku 2003 „zajistit legislativně přítomnost asistenta ... v podobě dalšího pedagogického pracovníka“.

Předložené doplnění odstraňuje stávající problémy a **zakotvuje možnost zřízení pozice třídního asistenta na základních, středních, vyšších odborných školách** – ať již v rámci tzv. speciálních tříd, či v odůvodněných případech i v rámci tzv. individuální integrace. V textu návrhu byla zachována stejná možnost i v případě speciálních škol. V tomto případě by však šlo o naprosté výjimky, neboť v běžné třídě speciální školy je, oproti třídám základních, středních a vyšších odborných škol jednak nižší počet žáků a obligatorní je speciálněpedagogická kvalifikace učitele. Ovšem vynechání speciálních škol z uvedené úpravy by představovalo jejich neodůvodněnou diskriminaci, neboť i ve speciálních školách jsou vzdělávání žáci v režimu tzv. integrace. (Např. třída zvláštní školy a žák s mentálním a přidruženým těžkým tělesným postižením.) Mechanismus provázející zřizování této pracovní pozice (návrh speciálního pedagogického centra, rozhodnutí ředitele školy, souhlas orgánu kraje v přenesené působnosti) vylučuje zneužívání této možnosti.

Závěrem bylo konstatováno, že **legislativní návrh je v souladu s celkovou koncepcí rozvoje našeho školství**, jak je vyjádřena mj. v Bíle knize MŠMT. Návrh respektoval tehdejší kompetence škol a krajů při výchově a vzdělávání žáků a studentů se zdravotním postižením. Návrh byl zpracován jako vyvážený. Jeho výsledkem neměl být masový rozvoj integrace i v těch případech, kdy pro to nejsou dostatečné předpoklady. Nebyl zaměřen proti speciálním školám. Reagoval však na složité podmínky, v nichž se za tehdejšího právního (a tím i faktického) stavu ocitali žáci a studenti se zdravotním postižením, jejich zákonní zástupci a v neposlední řadě školy, ředitelé a další pedagogičtí pracovníci.

Uvedený návrh byl hejtmanem⁸¹ Olomouckého kraje podán v Poslanecké sněmovně a projednáván na jaře 2003.⁸² Situace při projednávání návrhu byla velmi složitá. V červnu 2003 se přes odpor značné části poslanců (zejména ČSSD a ODS) podařilo návrh projednat ve výboru sněmovny pro školství, vědu a kulturu a ve výboru pro sociální věci a zdravotnictví (dne 29. 4. 2003). V průběhu jednání bylo dosaženo maximální podpory výboru pro sociální věci a neutrálního stanoviska výboru školského.

⁸¹ Ve volebním období 2000–2004 vykonával tuto funkci Ing. Jan Březina.

⁸² Sněmovní tisk č. 76, dostupné na http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?F=H&PT=U&dx=1&o=4&na=&T=76&ZA=&f_N=on&f_I=on&f_U=on&f_S=on&f_Z=on&f_P=on&f_R=on&f_V=on&f_O=on&ra=20.

Přitom došlo k dohodě mezi navrhovatelem Olomouckým krajem a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.⁸³ Za této situace proběhlo tzv. II. čtení návrhu zákona – sněmovní tisk 76 dne 25. června 2003. Přes řadu jednání vedená navrhovateli se zástupci všech stran Poslanecká sněmovna na návrh zpravodaje poslance E. Zemana hlasovala o zamítnutí. A to tak, že ze 153 poslanců v Poslanecké sněmovně přítomných hlasovalo pro zamítnutí 77 poslanců a poslankyň.⁸⁴

Ukázalo se, že děti se zdravotním postižením stále ještě nejsou některými poslanci považovány za „hodné“ pozornosti. Celá situace byla značně dramatická, včetně zpochybnění hlasování a jeho opakování apod.

V době našeho návrhu existovaly tři možnosti, které pro znění „názu této profesní pozice“ připadaly v úvahu. Jednalo se o termín **osobní asistent**, námi navrhovaný **třídní asistent** a ze strany MŠMT postupně prosazovaný termín **asistent pedagoga**. Je skutečností, že navrhovatelé ani na okamžik neuvažovali o termínu osobní asistent vzhledem k jeho úzké provázanosti se systémem sociálních služeb.⁸⁵ Zdálo se však, že právě **pro proces školské integrace je výstižnější termín třídní asistent před obecným asistentem pedagoga**.

Vřazení žáka se zdravotním postižením do tzv. běžné třídy je záležitost, která se netýká jen tohoto žáka samotného, ale má bezprostřední dopad na atmosféru a vztahy ve třídě a způsoby vzdělávací práce v ní. Je-li termín osobní asistent pojmově spjat s osobou žáka s postižením, potom stejnou chybou je pojem asistent pedagoga – pro jeho zřejmou pojmovou i faktickou svázanost s osobou pedagoga - učitele. Navrhovaný termín třídní asistent zahrnoval pojmově i významově roli tohoto subjektu ve školské integraci, v sociální skupině, kterou je školní třída. Vzdělávání ve třídě nepředstavuje „jednosměrné“ působení od učitele k žákům, ale složitou škálu interakčních a interpersonálních vztahů, jejichž jedním z účastníků je pedagog. Se zřetelnou a často rozhodující rolí, nikoliv však jedinou a výlučnou. I v současné době jsme přesvědčení, že termín **třídní asistent** lépe vystihoval podstatu školské integrace v její obecné i konkrétní podobě.

Ustavení institutu asistenta zákonem č. 561/2004 Sb. (školský zákon)

Po zamítnutí novely zákona – tzv. Olomoucké zákonodárné iniciativy - se rozhodli podat tento návrh – *de facto* totožný s původním – znovu na jednání Poslanecké sněmovny ještě v létě 2003 poslanci strany KDU-ČSL. Stalo se tak dne 25. 7. 2003 a tento návrh zákona byl projednáván od podzimu 2003 do jara 2004 v Poslanecké sněmovně jako poslanecký návrh zákona⁸⁶ č. 415. Současně s projednáváním této poslanecké novely zákona došlo na přelomu let 2003/2004 k předložení vládního

⁸³ Na přímý dotaz předsedkyně výboru Milady Emmerové odpověděl zástupce MŠMT, že tato verze novely zákona je pro ministryni a MŠMT přijatelná.

⁸⁴ Tedy právě potřebné kvórum pro zamítnutí. Podrobnosti o hlasování byly zveřejněny v novinách Můžeš, časopise Voříčkář a Skok do reality v srpnu roku 2003. Výsledky hlasování rovněž dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=32116>.

⁸⁵ Ovšem *de iure* neexistoval tento institut ani v právních normách systému sociálního zabezpečení. Až v návrhu zákona o sociálních službách, který je v červnu 2005 projednáván v rámci tzv. vnějšího připomínkového řízení, se s tímto termínem setkáme.

⁸⁶ Sněmovní tisk 415. Dostupný na http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?F=H&PT=U&dx=1&o=4&na=&T=415&ZA=&f_N=on&f_I=on&f_U=on&f_S=on&f_Z=on&f_P=on&f_R=on&f_V=on&f_O=on&ra=20.

návru tzv. nového zákona o vzdělávání, který byl projednáván v téže době.⁸⁷ Na jaře 2004 (11. 2.) bylo rozhodnuto přerušit projednávání tisku č. 415 s tím, že se k němu sněmovna vrátí při projednávání vládního návrhu zákona. Především je z textu návrhu zákona (sněmovní tisk č. 602) patrné, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nevyužilo dvou let intenzivních rozhovorů nad návrhem legislativní úpravy k tomu, aby vyslyšelo reálné a oprávněné požadavky školské praxe a samo podalo návrh na ustavení institutu asistenta do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením pouze v následující podobě.

§ 34

(8) Ředitel mateřské školy může se souhlasem krajského úřadu zřídit v mateřské škole pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky funkci asistenta pedagoga, pokud jsou ve třídě mateřské školy děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

§ 46

(4) Ředitel může se souhlasem krajského úřadu v přípravné třídě, ve třídách základní školy speciální, popřípadě v dalších třídách základní školy zřídit funkci asistenta pedagoga.

Z textu je zřejmé, že **úprava navrhovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zcela opomíjela postavení a roli speciálněpedagogických center** ve školské integraci a obecně při vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Ze znění navrhovaného §46 je rovněž zřetelně vidět úmysl normotvůrce primárně zřizovat institut asistenta pedagoga ve třídách základní školy speciální⁸⁸ a pouze „popřípadě“ v dalších třídách základní školy. Institut dvou pedagogů ve třídě, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením, stál zcela mimo oblast zájmu navrhovatele.⁸⁹

V této situaci byl znovu vypracován pozměňovací návrh, nyní již jako pozměňovací návrh k vládnímu návrhu nového školského zákona, neboť projednávání návrhu poslaneckého klubu KDU-ČSL bylo přerušeno „do doby projednávání školského zákona“.

Tento návrh představoval nepatrně pozměněný původní text naší zákonodárné iniciativy Olomouckého kraje. Počítali se v něm nejen s institutem asistenta (nyní již asistenta pedagoga), ale znovu i s možností ustavení dvou pedagogů ve třídě (pouze) základní školy, v níž je vzděláváno tři a více žáků se zdravotním postižením.

Nakonec byl po projednávání ve výboru pro školství, vědu a kulturu Poslanecké sněmovně předložen **pozměňovací návrh poslankyně T. Fischerové**, který obsahoval „jen“ institut asistenta pedagoga:

19. Do § 16 se vkládá nový odst. 9, který zní:

„(9) Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy

⁸⁷ Sněmovní tisk č. 602 dostupný na http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?F=H&PT=U&dx=1&o=4&na=&T.=602&ZA=&f_N=on&f_I=on&f_U=on&f_S=on&f_Z=on&f_P=on&f_R=on&f_V=on&f_O=on&ra=20.

⁸⁸ Jedná se o typ školy odpovídající pomocné škole dle úpravy do 31.12.2004.

⁸⁹ A to přesto, že ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Petra Buzková v parlamentní rozpravě v rámci prvního čtení k tzv. olomoucké zákonodárné iniciativě dne 21. 2. 2003 uvedla: „Já tu teď nestojím zrovna v příjemné situaci, protože to, co navrhuje Zastupitelstvo Olomouckého kraje, je po věcné stránce velmi moudré a potřebné opatření, protože v mnoha případech dětem se zdravotním postižením by spíše než jejich integrace mnohem více pomohlo, kdyby škola mohla rozhodnout o tom, že na místo třídního asistenta postaví druhého pedagoga.“ Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/010schuz/10-4.html#375> <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/010schuz/10-4.html#375>

a vyšší odborné školy může se souhlasem krajského úřadu ve třídě, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.“

Parlament České republiky nakonec schválil definitivní verzi odst. 9) § 16 zákona

č. 561/2004 Sb. (školský zákon) ve znění:

„Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy může se souhlasem krajského úřadu ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga. V případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.“

Uvedené znění školského zákona tak představuje **završení několikaleté snahy o zakotvení institutu „asistenta“** pro dítě a žáka se zdravotním postižením v rámci školské legislativy a tím i v rámci našeho školství. Posléze bylo z tohoto znění ještě vypuštěno ustanovení o „souhlasu krajského úřadu“ – mj. vzhledem k tomu, že existují i školy zřizované Ministerstvem.

Ukázalo se, že jestliže institut asistenta, mj. vzhledem ke všemu zde uvedenému, se stal pro většinu společensko-politických elit akceptovatelným požadavkem, u potřeby dvou pedagogických pracovníků do třídy tomu tak zdaleka nebylo

Současný stav a situace

Uváděné příklady svědčí o tom, že situace se zajišťováním asistentů pro vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením je problematická, z pohledu veřejné správy dochází k nesprávným interpretacím platné právní úpravy, a tato jako celek není schopna na naléhavost problému adekvátně odpovědět. Řada uváděných příkladů s nimiž se občané obrátili na tvůrce analýzy potvrzuje, že v dané oblasti dochází k výrazné diskriminaci občanů (zde žáků) dětí se zdravotním postižením a jejich zákonných zástupců. Dílem se tak děje z důvodu nedostatečné legislativy, stejným dílem však přistupuje i nesprávný postup úředních orgánů – nejčastěji jsou jimi:

- ředitelé příslušné školy, který ve vybraných oblastech rozhoduje jako orgán státní správy,
- odbory školství krajských úřadů a jejich představitelů,
- méně již pracovníci školských poradenských zařízení, převážně speciálně pedagogických center.

Situace s poskytováním tzv. asistentů (nyní pedagoga) ve vzdělávání dětí, žáků a studentů úzce souvisí s celkovým pojetím zajištění tohoto vzdělávání v současnosti – dle platných právních norem. Jedná se o následující aspekty, které s tzv. asistenty významně souvisí:

- **Formálně je zajištěno právo na vzdělávání každého žáka v běžné spádové škole** ustanovením, podle něhož je „ředitel spádové školy...povinen přednostně

přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném školském obvodu ... (§ 36). Toto ustanovení je zpřesněno oproti původnímu znění normy z 90. let (zákon 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství). Je pravdou, že *de iure* by v České republice nemělo docházet k „nepřijetí“ žáků do běžné základní školy! Přesto je značná část individuálních pokusů o přijetí (integraci) provázena nedůstojným a mimoprávním jednáním.

▪ **Specifikaci podmínek vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje ponejvíce jediný paragraf zákona - § 16.**

Stanoví zejména právo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na:

- obsah, formy a metody odpovídající jejich vzdělávacím potřebám a možnostem,
- na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní,
- na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení.
- stanovení vhodných podmínek odpovídajících jejich potřebám při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování,
- na přihlídnutí k povaze postižení nebo znevýhodnění při hodnocení žáků.

▪ **Zákon zavádí pojem speciálních vzdělávacích potřeb,** kterými rozumí potřeby žáků se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Chybí sofistikovanější klasifikace těchto potřeb – jak v horizontálním (obsahovém) tak vertikálním (hloubka) stavu daného žáka. Možno zajistit i prováděcím právním předpisem. Konkrétně § 16 odst. 2-4 stanoví:

- Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování,
- Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.
- Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona
 - ❖ rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
 - ❖ nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
 - ❖ postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.

▪ **Zákon definuje pojem Individuálního vzdělávacího programu** – jeho přijetí dokonce svěřuje řediteli v režimu výkonu státní správy! Základní obsahové náležitosti IVP upravuje vyhláška MŠMT.

Zákon stanoví (§ 18) „Ředitel školy může s písemným doporučením školského poradenského zařízení povolit nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na žádost jeho zákonného zástupce a zletilému žákovi nebo studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na jeho žádost vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu.“

Konstatujeme, že zákon nestanoví obligatorní povinnost vzdělávání této skupiny žáků v žádném ze způsobů speciálního vzdělávání.

Vyhláška ustanovení zpřesňuje a opět (jako i v jiných případech) zavádí další rozpor vyplývající ze znění § 6. Podle něj:

- *Individuální vzdělávací plán se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy.*
- *Individuální vzdělávací plán vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka, a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka.*

V prvním odstavci vyhláška stanoví, že IVP se stanoví „v případě potřeby“ a ve druhém odstavci potvrzuje, že IVP je „závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka“! Jde o nejednoznačnost, která je pro úpravu vzdělávání této skupiny žáků více častá a symbolická! V dalších částech vyhláška stanoví rámcový obsah IVP.

- **Vyhláška MŠMT** používá pro vzdělávání této skupiny žáků **pojem „speciální vzdělávání“**, kterým rozumí vzdělávání formou a) individuální integrace, b) skupinové integrace, c) ve školách samostatně určených pro „tyto“ žáky, d) kombinací uvedených forem.
- **Vyhláška MŠMT** znovu a poněkud nevhodně uvádí termín „speciální školy“, který zákon nezná. Jedná se o souhrnné označení škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením (viz. §3 odst. 1) písm. c) a zejména § 5). Problém je, že vedle tohoto termínu souběžně používá termín „speciální vzdělávání“, které je ovšem realizováno i mimo prostředí „speciálních“ škol... (viz předchozí odstavec)
- **Vyhláška obsahuje ustanovení, které modifikuje**, nepřipustně zužuje a v některých případech popírá právo na volbu vzdělávací cesty ve spádové škole. Jedná se o ustanovení §3 odst. 4 vyhlášky, podle nějž „Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám a možnostem a podmínkám a možnostem školy. „
- **Vyhláška v daném stylu pokračuje** v ust. §9 odst. 4) podle nějž „Pokud ředitel běžné školy nebo ředitel speciální školy nezařadí žáka se zdravotním postižením, který má povinnost plnit školní docházku, do některé z forem speciálního vzdělávání⁹⁰ podle § 3, oznámí tuto skutečnost zákonnému zástupci žáka se zdravotním postižením, krajskému úřadu a obci, v níž má žák trvalý pobyt. Nevhodný je i termín upravující způsob řešení nezařazení žáka – slovo „oznámí“. Resp. Tomuto úkolu - termínu neodpovídá žádná povinnost obce či kraje vyjádřená v normativním textu! Půjde nejen o situace vzdělávání žáků s postižením v běžných školách, ale i ve školách samostatně určených pro tyto žáky (dříve speciálních). Existují příklady - zejména mezikrajových střetů, kdy žák se zdravotním postižením je „zapsán“ do příslušné školy se vzdělávacím

⁹⁰ V praxi se tak postupuje i v případech individuální integrace do spádové školy žáka, která je dle ust. zákona povinna žáka přijmout!

programem pro tuto skupinu žáků – poté co je zjištěna finanční náročnost jeho podpory je „odmítán“, snižován počet hodin po němž je škola „ochotna“ jej vzdělávat apod. (Tento typ škol nemá stanoveny spádové obvody!)

- **Vyhláška se pokouší zpřesnit nedostatečně definované speciální vzdělávací potřeby.** V rámci tohoto pokusu - příkladmo - stanoví model klasifikace žáků s těžkým zdravotním postižením. Činí tak ovšem způsobem, který opět omezuje právo svobodné volby vzdělávací cesty, neboť předikuje – v rozporu s ostatními ustanoveními vyhlášky a zákona – přítomnost žáka s těžkým postižením ve třídě „zřízené pro žáky se zdravotním postižením“. Znění normy předkládá následující preambuli uvozující klasifikaci dle jednotlivých zdravotních postižení (§1 odst. 4) *„Žákem s těžkým zdravotním postižením, který při vzdělávání vyžaduje velmi vysokou nebo vysokou míru podpůrných opatření, zejména ve vztahu k počtu žáků a souběžně působících pedagogických pracovníků ve třídě nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením, se pro účely této vyhlášky rozumí žák... „* následuje výčet jednotlivých druhů zdravotního postižení

Právě nedostatečné vymezení hmotněprávních a procesněprávních podmínek ustavení pozice asistenta pedagoga jsou pravou příčinou výše popsaného stavu. Je skutečností, že pravděpodobně **nenalezneme v prostředí veřejné správy obdobné ustanovení**, které by tak nepřesně, nejasně (umožňujíc tak řadu zcela protichůdných výkladů) **upravovalo „získávání benefitu z veřejných zdrojů“**. Přitom o nic jiného se v případě „přidělování“ tohoto institutu tzv. speciálně pedagogické podpory – asistenta – nejedná. Pro srovnání můžeme uvést následující příklady:

- *Občan, hodlající získat veřejný benefit – **částečný invalidní důchod** – od veřejné správy, je posuzován v rámci řízení činěném na základě zákona o důchodovém pojištění (zákon č. 155/1995 Sb. v platném znění), zákona o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení (zákon č. 114/1988 Sb.) a jejich prováděcích norem. Výsledkem pregnantně popsané procedury, kdy speciální norma (vyhláška MPSV. č.284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení) velmi podrobně upravuje stavy a nemoci – a jejich tzv. procentní dopad do poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti. Výsledkem této procedury je přiznání dávky v průměrné výši cca 6 000,-Kč měsíčně.*
- *Občan hodlající získat benefit – **zvýšení sociálního příplatku** (dávka státní sociální podpory dle zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře) z důvodů zdravotního postižení člena rodiny (většinou dítěte) je posuzován obdobnou procedurou, a opět příslušná právní norma (vyhl. MPSV č. 207/1995 Sb. kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory), velmi přesně uvádí procentní omezení „zdravotního postižení“, které má vliv na přiznání statusu „dlouhodobě těžce zdravotně postižený“, „dlouhodobě zdravotně postižený“ a „dlouhodobě nemocný“, které „zajistí“ zvýšení příslušné dávky – sociálního příplatku. Zvláštní část zákona (o státní sociální podpoře) obsahuje speciální ustanovení o „řízení o dávkách“, zahrnující i ustanovení o soudním přezkumu.*

Právní úprava přiznávání asistenta pedagoga, přestože se jedná o dávku „veřejné podpory“ v nákladech cca 80 – 140 tis. Kč ročně je upravena toliko výše uvedenými, naprosto nejasnými ustanoveními školského zákona a prováděcí vyhlášky MŠMT.

Lze konstatovat, že jedním z mála institutů, který je v rámci podpory vzdělávání žáků se zdravotním postižením ve školách řádně upraven je Individuální vzdělávací plán. **Právě „asistent pedagoga“** jako prostředek speciálně pedagogické podpory a způsoby jeho „přidělování“ jednotlivým žákům se zdravotním postižením – např. ve vztahu k hloubce jejich zdravotního postižení a z něj vyplývajících speciálně pedagogických potřeb – **není upraven takřka vůbec.**

Základním souslovím, které je hmotněprávním i procesněprávním vyjádřením důvodů a způsobů jeho ustavení je znění odst. 9 § 16 školského zákona, konkrétně neurčitá dikce: „ředitel může – zřídit funkci asistenta pedagoga“.

Nejsou proto vůbec řešeny otázky:

- komu (kterému žaku) asistent „musí“ být přiznán
- kdo je odpovědný za financování této podpory
- kdo je autoritativním orgánem způsobilým rozhodnout, že vzdělání daného žáka je nutno podpořit přítomností asistenta
- nakolik je závazné (není) doporučující stanovisko školského poradenského zařízení

Celá situace vyvolává popsané diskriminační kroky veřejné správy. Je však demotivující i pro pracovníky školských poradenských zařízení, pracovníky školských odborů krajských úřadů, ředitele škol – všechny, kteří vnímají naléhavost úkolu zajištění odpovídajících vzdělávacích potřeb této skupiny žáků. I tito představitelé orgánů veřejné správy, poradenských institucí poukazují na jedné straně na až nekontrolovatelný nárůst počtu asistentů a na druhé straně na situaci, kdy asistenta často „získá“ ne ten žák, který jej nezbytně potřebuje, nýbrž ten, který má to štěstí, že navštěvuje školu, která má víc prostředků, má ředitele, který dokáže na krajském úřadu sehnat prostředky, či dokonce žák, který má rodiče s potřebnými konexemi, kteří dokáží asistenta získat. Důsledkem této situace je stav, kdy v některých krajích již pracuje až 250 asistentů – a stejně nejsou „spravedlivé“, tj. zejména „nediskriminačné“ posouzeny potřeby všech žáků na daném teritoriu!

Zvláště odsouzeníhodný jev současnosti je stále se objevující protiprávní požadavky některých představitelů škol (a dokonce i krajských úřadů!), aby rodiče hradili jakéhosi „osobního asistenta“ – což je pojem *de iure neexistující* – a zneužívají tak tísně a závislosti rodičů se zdravotním postižením.

Tento jev je třeba odsoudit jak v předškolním, tak středním vzdělávání jako výrazně diskriminační. Ve vzdělávání na základních školách (plnění povinné školní docházky) se jedná o neomluvitelné selhání veřejné správy a resortu školství jako celku, i jeho jednotlivých představitelů, kteří takové požadavky vznášejí. V řadě případů lze uvažovat o trestném činu vydírání či útisku.

O tom, že **situace je velmi vážná** svědčí i stav, kdy **sami představitelé škol** – viz příklad č. 1, **si ani nejsou vědomi absurdity svého požadavku** (rodič má uhradit

mzdu asistenta, aby jeho dítě mohlo splnit povinnost, kterou mu zákon ukládá a veřejná správa její neplnění sankcionuje i trestem odnětí svobody!) – a v daném smyslu klidně vystaví rodičům „oficiální potvrzení“, že jejich dítě do školy nemůže chodit po stanovený počet hodin. Nelze se divit, když v daném případě i nadřízený pracovník – vedoucí školského odboru příslušného krajského úřadu v oficiální reakci na odvolání zákonných zástupců uvede protiprávní tvrzení, podle něžž *„určení optimálního počtu hodin pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je plně v kompetenci ředitelky školy“*. Tento výrazně inovační přístup k pojmu povinná školní docházka, je způsobilý vytvořit její zcela nové pojetí v rámci České republiky!

Návrh dalšího postupu (změn)

Počet zaslaných podnětů, který upozorňoval na neudržitelnost situace v zajištění speciálních vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením (zejména získávání tzv. asistenta) byl nejvyšší ze všech podnětů, které byly tvůrcům analýzy zaslány. Obdobně bolestivě vnímaným problémem je délka řízení a objektivita přiznávání příspěvku na péči. Tyto dva instituty tvoří v současnosti zřejmě problém, který se týká v České republice největšího množství případů – situací.

Vzhledem k výše uvedenému navrhuje, aby Národní rada osob se zdravotním postižením učinila následující kroky:

- Pověřila svůj odborný orgán – komisi pro vzdělávání – aby projednala celou situaci a výstupem tohoto stavu by měla být tato opatření:
- výzva členským organizacím pro sdělení dalších zkušeností tohoto jevu se týkajících,
- výzva ministru školství, mládeže a tělovýchovy, k neprodlenému ustavení speciálního týmu, který by zahrnoval odborníky NRZP i MŠMT a připravil by návrh potřebných změn,
- výzva ministru školství, mládeže a tělovýchovy, aby se distancoval od diskriminačních praktik některých útvarů veřejné správy v daném směru a veřejně potvrdil nepřipustnost úhrady tzv. asistentů pro vzdělávání ve školách samotnými rodiči!
- Zpracovala většinu získaných poznatků do připravovaného pojetí nové Střednědobé koncepce a případně nového Národního plánu.

3.8 ŽÁCI S TĚŽKÝM MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM A JINÝ ZPŮSOB PLNĚNÍ POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Příklad č. 1

Dobrý den, prosím Vás o radu. Náš syn, M. S., je těžce zdravotně postižený, od narození má nevyléčitelnou metabolickou nemoc. Staráme se o něj doma. V tuto dobu už je na vozíku, je odkázán na kašovitou stravu, nemluví a je odkázán trval na naši péči. V poslední době se mu dost zhoršil zdravotní stav celkově (dýchání), má pořád záněty plic, těžko reaguje na změny počasí. Protože měl Mirda už osm roků, tak nám na obecním úřadě říkali, že se musí řešit jeho škola. On měl doted' dva odklady. Byli jsme ve školském centru a tam napsali papír, že bude osvobozen od školy. Jenže potom jsem dostali rozhodnutí z kraje, podle, kterého musíme chodit do toho školského centra (je to 15 km od nás, je to u ústavu). Byla jsem se tam minulý týden domluvit, a ta paní ředitelka mi říkala, že když bude Mirek nemocný, že musíme donést omluvenku, jinak, že tam musíme dvakrát aspoň za týden jezdit. Chci se zeptat, jestli toto musíme, nejde jenom o benzín, ale hlavně o ty jeho záněty plic, opravdu na to dost trpí. Ptala jsem se na úřadě u nás na obci, ale tam mi říkali, že o tom moc neví.

Příklad č. 2

Vážený pane, na základě Vašeho dopisu Vám chci popsat, jak je to u nás ve Z. zařízení, když jsou děti osvobozeny od povinné školní docházky. Náš Š. je na vozíku, má dosti rozsáhlý otok mozku, je těžce mentálně retardovaný. Na základě rozhodnutí z krajského úřadu má jiný způsob plnění povinné školní docházky. Zajímala jsem se u nás ve škole, je speciální, pro tyto děti, jestli by tam mohl tak 2x týdně na pár hodin chodit, ale bylo mi řečeno, že ne, že ten jiný způsob školní docházky, co má náš Š., tak že tyto děti do školy nechodí, že za námi bude chodit, ale jen tak jednou za rok paní ze speciálního centra, a ta že se na Š. podívá a tak. Doslova mi řekla, že „to nic nebude, že si jen dáme kafe a probereme, co by potřeboval a tak“. Já bych byla ráda, kdyby Š. aspoň někdy mezi ty děti šel. Prosím, co pro to můžu udělat. (přepis telefonického rozhovoru)

Právní úprava

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Čl. 33

- (1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.
- (2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.
- (3) Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.
- (4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Jiný způsob plnění povinné školní docházky

§ 40

Druhy jiného způsobu plnění povinné školní docházky

Jiným způsobem plnění povinné školní docházky se rozumí

- a) individuální vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole (dále jen "individuální vzdělávání"),*
- b) vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením.*

§ 42

Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením

Dítěti s hlubokým mentálním postižením stanoví krajský úřad místně příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte se souhlasem zákonného zástupce dítěte takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučujícího posouzení odborného lékaře a školského poradenského zařízení. Krajský úřad zároveň zajistí odpovídající pomoc při vzdělávání dítěte, zejména pomoc pedagogickou a metodickou. Dojde-li ke změně duševních a fyzických možností dítěte, krajský úřad způsob vzdělávání odpovídajícím způsobem upraví.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

§ 6

Centrum

(1) Centrum poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním ve školách, třídách, odděleních nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením.

(2) Žákům základních škol speciálních a školských zařízení jsou poradenské služby centra poskytovány pouze v rámci diagnostiky a kontrolní diagnostiky, v odůvodněných případech i v rámci speciální individuální nebo skupinové péče, kterou nezajišťuje škola nebo školské zařízení, kde je žák zařazen.

(3) Činnost centra se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pedagogických pracovníků centra ve školách a školských zařízeních, případně v rodinách, v zařízeních pečujících o žáky se zdravotním postižením.

(4) Centrum:

a) zjišťuje speciální připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku a speciální vzdělávací potřeby žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků a pro jejich zařazení a přeřazení do škol a školských zařízení a pro další vzdělávací opatření,

b) zajišťuje speciálně pedagogickou péči a speciálně pedagogické vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a žáky se zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni nebo kterým je stanoven jiný způsob plnění povinné školní docházky,

c) vykonává speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenské služby se zaměřením na pomoc při řešení problémů ve vzdělávání, v psychickém a sociálním vývoji žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, na zjištění individuálních předpokladů a vytváření podmínek pro uplatňování a rozvíjení schopností, nadání a na začleňování do společnosti,

d) poskytuje pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením,

e) poskytuje metodickou podporu škole.

Komentář

Problematika „jiného způsobu plnění povinné školní docházky“ – v tomto případě tzv. „vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením“ je historickým problémem českého školství. Současná právní (a faktická úprava) navazuje na stav minulosti, kdy právní úprava hovořila o tzv. „osvobození od povinné školní docházky“ (tohoto termínu použily i tazatelky v rámci uvedených příkladů.

Jednalo se o vyřešení rozporu, který vyplýval z odlišného způsobu učení žáků s hlubšími stupni mentální retardace. Přitom v minulosti bylo dominantním způsobem „vyloučení“ těchto žáků ze vzdělávání, právě s využitím zákonného institutu „osvobození od povinné školní docházky“. Pravidelně, při naprostém nerespektování možných vývojových změn byly děti s těžšími stupni mentálního postižení a děti s kombinovaným postižením ze vzdělávání vyčleňovány. O otázkách dalšího vzdělávání rozhodoval podle tehdejší právní úpravy „národní výbor“, v praxi pak často ředitel školy – který většinou neměl ani minimální znalosti o problematice zdravotního postižení. Vyplývalo to z ust. zákona č. 29/1984 Sb. školského zákona.

Do konce roku 1995 se jednalo o následující právní úpravu:

§ 37

Osvobození od povinnosti docházet do školy a osvobození od povinné školní docházky

(1) Žákovi, který pro svůj zdravotní stav nemůže docházet do školy, zajistí národní výbor takovou formu vzdělávání, která mu umožní dosáhnout stejné vzdělání jako při školní docházce.

(2) Dítě, které pro svůj duševní stav není schopné vzdělávání, osvobodí národní výbor od povinné školní docházky.

Od roku 1995 došlo k následující změně:

§ 37

Osvobození od povinnosti docházet do školy a osvobození od povinné školní docházky

(1) Žákovi, který pro svůj zdravotní stav nemůže docházet do školy, zajistí školský úřad takovou formu vzdělávání, která mu umožní dosáhnout stejné vzdělání jako při školní docházce.

(2) Těžce zdravotně postižené dítě může ředitel školského úřadu na základě odborného posouzení a souhlasu zákonných zástupců osvobodit od povinné školní docházky, a to na dobu určitou. Zároveň stanoví formu vzdělávání, která odpovídá jeho psychickým a fyzickým možnostem.

V souvislosti se vznikem krajů od roku 2003 byla působnost školského úřadu (na okrese) přenesena na krajský úřad. Text ostatních částí uvedeného ustanovení zůstal nezměněn.

Tato právní úprava byla opakovaně představiteli organizací zdravotně postižených kritizována, a to i mezinárodními pozorovateli. Závažným způsobem porušovala ústavní práva (a povinnosti) vyplývající z ust. Listiny základních práv a svobod – viz „každý má právo na vzdělání, školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon“.

Současné znění školského zákona pak bylo reakcí resortu školství na opakovanou kritiku, a na zřejmý rozbor institutu osvobození nejen s Listinou základních práv a svobod, ale i se základními právy zákonných zástupců (ve znění do r. 1995).

Uvedená úprava je do jisté míry „ústavně konformní“, tj. nová dikce nevylučující školní docházku úplně, ale hovořící o „jiném způsobu plnění povinné školní

docházky“ tak hoví právním principům, nadále však nezaručuje rovná práva všech občanů (ve věku povinné školní docházky, tj. zpravidla od 6 let věku) v přístupu k veřejným zdrojům v oblasti vzdělávání. Závažným způsobem **je nadále poškozováno právo žáků** (a zákonných zástupců) **při zajištění jiného způsobu povinné školní docházky** podle tohoto ustanovení školského zákona. Je tedy v současnosti již odstraněn zmíněný legislativní rozpor – není však odstraněno zanedbávání vzdělávacích příležitostí této skupiny žáků (pochopitelně v rozsahu jejich speciálních potřeb daných hloubkou postižení).

Svědčí o tom i oba popsané příklady, kterými jsou dotazy matek dvou žáků s těžkým zdravotním postižením ze dvou různých krajů. Ukazuje se, že stávající právní úprava je velmi kusá a nedává odpovědi na všechny otázky týkající se zajištění tohoto způsobu vzdělávání. Vydaná rozhodnutí bývají šablonovitá, neúplná a povětšinou pouze formálně „umísťují“ dítě do péče příslušného poradenského zařízení. Nejsou vyřešeny otázky metodického vedení, financování tohoto způsobu vzdělávání, rovného posuzování vzdělávacích potřeb dětí – osob se srovnatelným postižením. A nakonec i použitý termín „hluboké mentální postižení“ v textu zákona neodpovídá současnému znění Mezinárodní klasifikace nemocí – a nemá srovnatelné užití v jiné právní normě u nás.

V důsledku této právní úpravy může docházet, a v řadě případů dochází v České republice k diskriminaci jedné skupiny občanů (žáků, dětí) vůči jiným.

Návrh dalšího postupu (změň)

Výše popsaný postup se ročně týká několik desítek až stovek žáků – dětí. V řadě případů může být zákonnými zástupci těchto dětí dané řešení přijímáno jako vyhovující či optimální. V jiných případech – např. námi popsaných – je, byť každé z opačného hlediska, vnímáno rozhodnutí o „jiném způsobu vzdělávání“ jako nevyhovující, či dokonce diskriminační. Zpřesnění obsahových aspektů jiného způsobu plnění povinné školní docházky a procesních aspektů přijímání tohoto opatření je zásadním předpokladem prevence vzniku diskriminačních situací do budoucna

Autoři analýzy navrhuji Národní radě osob se zdravotním postižením, aby:

- V rámci své komise pro vzdělávání projednala danou situaci, získala další příklady postupu krajských úřadů v dané věci a připravila návrh na legislativní opatření.
- Tímto legislativním opatřením může být např. doplnění vyhlášky MŠMT č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

3.9 NABÍDKA SLUŽEB PRO VYSOKOŠKOLSKÉ STUDENTY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Příklad

Když chci studovat – chodit na nějaký obor na vysoké škole, tak to jsou jen vybrané programy z celé palety univerzitní nabídky. Nebo jen obor vybraný do e-learningu. Když to člověka zrovna nebaví, má smůlu, vybere si „povinně“ toto. Není to úplně svobodná volba, protože kdyby to byla svobodná volba, vybírám si obor a nestarám se, jestli tam budu rozumět.

Byla bych pro nabídku zápisu přednášek na VŠ, protože student, co znakuje dostane pomoc ve formě tlumočnicka (různá střediska VŠ na pomoc studentům se spec. potřebami), neznakující student, co potřebuje spíš zapisování přednášek, ať si to zařídí jak umí. Zapisování jako služba na VŠ pro sluchově postižené není. Tudiž to není služba (kromě Brna MU) pro všechny typy sluchově postižených studentů, ale jen služba pro znakující studenty. Rovní si jsou rovnější. A já si myslím, že diskriminace tady je.

Právní úprava

Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)

§ 1

Úvodní ustanovení

Vysoké školy jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti tím, že:

- a) uchovávají a rozhojňují dosažené poznání a podle svého typu a zaměření pěstují činnost vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost,
- b) umožňují v souladu s demokratickými principy přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti,
- c) poskytují další formy vzdělávání a umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury a podílejí se tak na celoživotním vzdělávání,
- d) hrají aktivní roli ve veřejné diskusi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní,
- e) přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou,
- f) rozvíjejí mezinárodní a zvláště evropskou spolupráci jako podstatný rozměr svých činností, podporují společné projekty s obdobnými institucemi v zahraničí, vzájemné uznávání studia a diplomů, výměnu akademických pracovníků a studentů.

§ 4

Akademické svobody a akademická práva

Na vysoké škole se zaručují tyto akademické svobody a tato akademická práva:

- a) svoboda vědy, výzkumu a umělecké tvorby a zveřejňování jejich výsledků,
- b) svoboda výuky spočívající především v její otevřenosti různým vědeckým názorům, vědeckým a výzkumným metodám a uměleckým směrům,
- c) právo učit se zahrnující svobodnou volbu zaměření studia v rámci studijních programů a svobodu vyjadřovat vlastní názory ve výuce,
- d) právo členů akademické obce volit zastupitelské akademické orgány,
- e) právo používat akademické insignie a konat akademické obřady.

§ 6

(1) Do samosprávné působnosti veřejné vysoké školy patří zejména:

- a) vnitřní organizace,
- b) určování počtu přijímaných uchazečů o studium, podmínek pro přijetí ke studiu a rozhodování v přijímacím řízení,
- c) tvorba a uskutečňování studijních programů,
- d) organizace studia,
- e) rozhodování o právech a povinnostech studentů,
- f) zaměření a organizace vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti,
- g) pracovněprávní vztahy a určování počtu akademických pracovníků a ostatních zaměstnanců,
- h) habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem,
- i) spolupráce s jinými vysokými školami a právníckými osobami a zahraniční styky,
- j) ustavování samosprávných akademických orgánů vysoké školy, pokud tento zákon nestanoví jinak,
- k) hospodaření vysoké školy a nakládání s majetkem v souladu se zvláštními předpisy,
- l) stanovení výše poplatků spojených se studiem.

(2) Organizaci a činnost veřejné vysoké školy, jakož i postavení členů akademické obce upravují její vnitřní předpisy.

(3) Státní orgány mohou zasahovat do činnosti veřejné vysoké školy jen na základě a v mezích zákona a způsobem zákonem stanoveným.

§ 17

Vnitřní předpisy veřejné vysoké školy

(1) Vnitřními předpisy veřejné vysoké školy jsou

- a) statut veřejné vysoké školy,
- b) volební a jednací řád akademického senátu veřejné vysoké školy,
- c) vnitřní mzdový předpis, 7)
- d) jednací řád vědecké rady veřejné vysoké školy,
- e) řád výběrového řízení pro obsazování míst akademických pracovníků,
- f) studijní a zkušební řád,
- g) stipendijní řád,
- h) disciplinární řád pro studenty,
- i) další předpisy, pokud tak stanoví statut veřejné vysoké školy.

(2) Statut veřejné vysoké školy obsahuje zejména

- a) název, sídlo a typ vysoké školy,
- b) právní předchůdce,
- c) podmínky pro přijetí ke studiu a způsob podávání přihlášek,
- d) podmínky studia cizinců,
- e) vymezení obsahu, podmínek a četnosti hodnocení činnosti vysoké školy,
- f) organizační strukturu,
- g) ustanovení o poplatcích spojených se studiem,
- h) pravidla pro užívání akademických insignií a pro konání akademických obřadů,
- i) pravidla hospodaření veřejné vysoké školy.

§ 21

Další povinnosti veřejné vysoké školy

(1) Veřejná vysoká škola je povinna

- a) každoročně vypracovat, předložit ministerstvu a jako neperiodickou publikaci 11) zveřejnit výroční zprávu o činnosti a výroční zprávu o hospodaření vysoké školy v termínu a formě, kterou stanoví ministr opatřením zveřejněném ve Věstníku ministerstva,
- b) vypracovat, projednat s ministerstvem a zveřejnit dlouhodobý záměr veřejné vysoké školy v termínu a formě, kterou stanoví ministr,
- c) poskytovat Akreditační komisi a ministerstvu na jejich žádost ve stanovených termínech a bezplatně informace potřebné pro jejich činnost podle tohoto zákona,
- d) poskytovat uchazečům o studium, studentům a dalším osobám informační a poradenské služby související se studiem a s možností uplatnění absolventů studijních programů v praxi,
- e) činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole,
- f) provádět pravidelně hodnocení činnosti vysoké školy a zveřejňovat jeho výsledky,
- g) na úřední desce zveřejňovat seznam akreditovaných studijních programů, které uskutečňuje včetně jejich typu, členění na studijní obory, formy výuky a standardní doby studia a seznam oborů, ve kterých je oprávněna konat habilitační řízení nebo řízení ke jmenování profesorem, s uvedením

fakulty, je-li studijní program nebo obor, ve kterém je oprávněna konat habilitační řízení nebo řízení ke jmenování profesorem, akreditován na fakultě.

(2) Výroční zpráva o činnosti veřejné vysoké školy obsahuje mimo jiné:

- a) přehled činností vykonávaných v kalendářním roce,*
- b) výsledky hodnocení činnosti vysoké školy,*
- c) změny vnitřních předpisů a změny v orgánech vysoké školy, k nimž došlo v průběhu roku,*
- d) další údaje stanovené správní radou veřejné vysoké školy.*

(4) Výroční zpráva o činnosti a výroční zpráva o hospodaření, dlouhodobý záměr veřejné vysoké školy a výsledky hodnocení činnosti veřejné vysoké školy musí být veřejně přístupné.

Přijímání ke studiu

§ 48

(1) Podmínkou přijetí ke studiu v bakalářském a magisterském studijním programu je dosažení úplného středního nebo úplného středního odborného vzdělání. Ke studiu v oblasti umění mohou být přijati též uchazeči s vyšším odborným vzděláním poskytovaným v konzervatořích. Podmínkou přijetí ke studiu v magisterském studijním programu, který navazuje na bakalářský studijní program, je rovněž řádné ukončení studia v bakalářském studijním programu.

(2) Ke studiu v oblasti umění mohou být výjimečně přijati též uchazeči bez dosažení úplného středního nebo úplného středního odborného vzdělání nebo vyššího odborného vzdělání poskytovaného v konzervatořích.

(3) Podmínkou přijetí ke studiu v doktorském studijním programu je řádné ukončení studia v magisterském studijním programu a v oblasti umění též získání akademického titulu.

§ 49

(1) Vysoká škola nebo fakulta může stanovit další podmínky přijetí ke studiu týkající se určitých znalostí, schopností nebo nadání nebo prospěchu ze střední školy, popřípadě vyšší odborné školy nebo vysoké školy; v případě přijímání ke studiu v magisterském studijním programu, který navazuje na bakalářský studijní program, též podmínky týkající se příbuznosti studijních oborů nebo počtů kreditů získaných během studia ve vybraných typech předmětů. Kredity se přitom rozumí kvantitativní vyjádření studijní zátěže určité části studia. Kromě toho může stanovit nejvyšší možný počet přijímaných uchazečů, kteří splnili stanovené podmínky; splní-li tyto podmínky větší počet uchazečů, rozhoduje pořadí nejlepších.

(2) Podmínky pro přijetí cizinců ke studiu ve studijním programu musí umožnit splnění závazků, které vyplývají z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.

(3) Vysoká škola nebo fakulta může stanovit odlišné podmínky pro přijetí uchazečů, kteří absolvovali studijní program nebo jeho část nebo studují jiný studijní program na vysoké škole v České republice nebo v zahraničí anebo absolvovali akreditovaný vzdělávací program nebo jeho část ve vyšší odborné škole nebo studují akreditovaný vzdělávací program ve vyšší odborné škole v České republice nebo v zahraničí.

(4) Splnění podmínek stanovených podle odstavců 1 a 3 se ověřuje, a to zpravidla přijímací zkouškou.

(5) Vysoká škola nebo fakulta zveřejní v dostatečném předstihu, nejméně však čtyřměsíčním, lhůtu pro podání přihlášek ke studiu a způsob jejich podávání písemnou nebo elektronickou formou, podmínky přijetí podle odstavců 1 a 3, termín a způsob ověřování jejich splnění, a pokud je součástí ověřování požadavek přijímací zkoušky, také formu a rámcový obsah zkoušky a kritéria pro její vyhodnocení. Tyto skutečnosti musí být zveřejněny na úřední desce vysoké školy nebo fakulty. Stejným způsobem musí být zveřejněn nejvyšší počet studentů přijímaných ke studiu v příslušném studijním programu.

(6) Je-li studijnímu programu udělena akreditace, nemusí vysoká škola nebo fakulta v zájmu zachování začátku akademického roku dodržet čtyřměsíční lhůtu pro podání přihlášek ke studiu. V takovémto případě může být lhůta pro podání přihlášek ke studiu kratší, nejméně však jednoměsíční. Ostatní podmínky uvedené v odstavci 5 zůstávají nezměněny.

§ 50

Přijímací řízení

(1) Přijímací řízení se zahajuje doručením přihlášky ke studiu vysoké škole nebo její součástí, která uskutečňuje příslušný studijní program. V přihlášce uchazeč vždy uvede jméno, popřípadě jména, příjmení, rodné číslo, bylo-li přiděleno, a adresu místa trvalého pobytu na území České republiky, popřípadě bydliště mimo území České republiky; cizinec uvede též datum narození, pohlaví, bydliště v České republice a státní občanství.

(2) O přijetí ke studiu ve studijním programu, který uskutečňuje fakulta, rozhoduje děkan fakulty. O přijetí ke studiu ve studijním programu, který uskutečňuje vysoká škola, rozhoduje rektor.

(3) Na soukromých vysokých školách rozhoduje o přijetí ke studiu orgán určený vnitřním předpisem.

(4) Na rozhodování o přijetí ke studiu se nevztahují obecné předpisy o správním řízení.

(5) Rozhodnutí musí být vyhotoveno písemně do 30 dnů od ověření podmínek pro přijetí ke studiu, musí obsahovat odůvodnění a poučení o možnosti podat žádost o přezkoumání a musí být uchazeči doručeno do vlastních rukou. Způsob náhradního doručení stanoví vnitřní předpis. Uchazeči, jehož pobyt není znám, se doručuje vyvěšením rozhodnutí na úřední desce.

(6) Uchazeč má právo nahlédnout do všech svých materiálů, které mají význam pro rozhodnutí o jeho přijetí ke studiu.

(7) Uchazeč může požádat o přezkoumání rozhodnutí. Žádost se podává orgánu, který rozhodnutí vydal, ve lhůtě 30 dnů ode dne jeho doručení; zmeškání této lhůty lze ze závažných důvodů prominout. Jestliže je tímto orgánem děkan, může sám žádosti vyhovět a rozhodnutí změnit, jinak ji předá k rozhodnutí rektorovi. Rektor změní rozhodnutí, které bylo vydáno v rozporu se zákonem, vnitřním předpisem vysoké školy nebo její součástí nebo podmínkami stanovenými podle § 49 odst. 1 a 3. Jinak žádost zamítne a původní rozhodnutí potvrdí.

(8) Do 15 dnů po skončení přijímacího řízení zveřejní vysoká škola nebo fakulta zprávu o jeho průběhu. Pokud jsou součástí přijímacího řízení i písemné přijímací zkoušky, uvede ve zprávě základní statistické charakteristiky všech jejích částí. Ministerstvo stanoví vyhláškou postup a podmínky při zveřejnění průběhu přijímacího řízení, a to včetně požadavků na základní statistické charakteristiky.

(9) Vysoká škola nebo fakulta zpracovává a poskytuje údaje o uchazečích pro účely statistických zjišťování v souladu se zvláštním předpisem 15a).

§ 62

Práva studenta

(1) Student má právo

- a) studovat v rámci jednoho nebo více studijních programů,
- b) výběru studijních předmětů a vytvoření studijního plánu podle pravidel studijního programu,
- c) výběru učitele určitého studijního předmětu vyučovaného více učiteli,
- d) konat zkoušky za podmínek stanovených studijním programem nebo studijním a zkušebním řádem,
- e) zapsat se do další části studijního programu, pokud splnil povinnosti stanovené studijním programem nebo studijním a zkušebním řádem,
- f) navrhopat téma své bakalářské, diplomové, rigorózní nebo disertační práce,
- g) používat zařízení a informační technologie potřebné pro studium ve studijním programu v souladu s pravidly určenými vysokou školou,
- h) volit a být volen do akademického senátu, pokud byl akademický senát zřízen,
- i) na stipendium z prostředků vysoké školy, splní-li podmínky pro jeho přiznání stanovené ve stipendijním řádu.

(2) Na studenta, který vykonává praktickou výuku a praxi, se vztahují obecné předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a pracovních podmínkách žen. 18)

§ 63

Povinnosti studenta

(1) Studijní povinnosti studenta vyplývají ze studijního programu a studijního a zkušebního řádu.

(2) Student je povinen dodržovat vnitřní předpisy vysoké školy a jejích součástí.

(3) Student je dále povinen

- a) hradit poplatky spojené se studiem a uvést skutečnosti rozhodné pro jejich výši,
- b) hlásit vysoké škole nebo její součásti, na které je zapsán, adresu určenou pro doručování,
- c) dostavit se na předvolání rektora, děkana nebo jimi pověřeného zaměstnance vysoké školy k projednání otázek týkajících se průběhu studia nebo ukončení studia.

(4) Zaviněným nesplněním povinností uvedené v odstavci 3 vzniká studentovi povinnost nahradit vysoké škole náklady, které jí tím způsobil.

Akreditace studijního programu

§ 78

(1) Studijní program podléhá akreditaci, kterou uděluje ministerstvo.

(2) Není-li studijní program akreditován, nelze k jeho studiu přijímat uchazeče, konat výuku,

zkoušky ani přiznávat akademické tituly.

(3) V rámci akreditace magisterského studijního programu se rozhoduje i o oprávnění přiznávat akademické tituly podle § 46 odst. 5.

§ 79

(1) Písemná žádost vysoké školy o akreditaci studijního programu obsahuje

- a) název vysoké školy, popřípadě její součásti, která bude studijní program uskutečňovat,
- b) součásti studijního programu podle § 44 odst. 2,
- c) doklady o personálním, finančním, materiálním a technickém a informačním zabezpečení studijního programu nejméně na standardní dobu studia,
- d) záměr rozvoje studijního programu, jeho odůvodnění a předpokládaný počet přijímaných uchazečů o studium,
- e) v případě studijního programu zdravotnického zaměření též stanovisko Ministerstva zdravotnictví, zda absolventi budou oprávněni vykonávat zdravotnické povolání, 19)
- f) v případě studijního programu zaměřeného na přípravu k výkonu regulovaného povolání též oznámení, že daný studijní program je zaměřen na přípravu k výkonu regulovaného povolání, a stanovisko příslušného uznávacího orgánu, zda absolventi budou připraveni odpovídajícím způsobem k výkonu tohoto povolání 19a).

(2) Ministerstvo neprodleně postoupí žádost Akreditační komisi, která ji posoudí do 120 dnů ode dne, kdy jí byla doručena.

(3) Jsou-li případné nedostatky žádosti odstranitelné, vyzve Akreditační komise vysokou školu, aby je v přiměřené lhůtě odstranila, a posuzování přeruší. V případě, že vysoká škola vady ve stanovené lhůtě neodstraní, vydá Akreditační komise stanovisko na základě původních podkladů.

(4) Po obdržení stanoviska Akreditační komise ministerstvo do 30 dnů rozhodne o udělení akreditace. Přitom přihlíží ke koncepci vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti vysoké školy a k hodnocení její činnosti.

(5) Ministerstvo akreditaci neudělí, jestliže

- a) studijní program neodpovídá požadavkům uvedeným v části čtvrté tohoto zákona,
- b) studijní program není dostatečně zabezpečen po stránce personální, přístrojové a informační,
- c) uskutečňování studijního programu není finančně nebo materiálně a technicky zabezpečeno,
- d) vysoká škola neskytá záruku řádného zajištění výuky,
- e) v žádosti byly uvedeny nesprávné údaje rozhodné pro akreditaci,
- f) Akreditační komise nevydala souhlasné stanovisko.

(6) Akreditační komise nevydá k žádosti o akreditaci studijního programu souhlasné stanovisko z důvodů uvedených v odstavci 5 písm. a) a b). Stanovisko akreditační komise musí obsahovat zdůvodnění v jakých konkrétních bodech nesplňuje studijní program důvody uvedené v odstavci 5 písm. a) a b).

(7) Ministerstvo po dohodě s Akreditační komisí stanoví vyhláškou podrobnější obsah písemné žádosti o akreditaci studijního programu.

(8) Zjistí-li ministerstvo, že skutečnosti uvedené v odůvodnění nevydání souhlasného stanoviska Akreditační komise neodpovídají skutečnosti nebo zákonu, může ministerstvo vyzvat Akreditační komisi k novému jednání k vydání stanoviska a odstranění nedostatků v odůvodnění.

Komentář

Obecná právní úprava upravující průběh studia na vysokých školách, zákon č. 111/1998 Sb. v platném znění, **neřeší** nejen problematiku zmíněnou v příkladu, který popisuje tazatelka, tento neupravuje vůbec – s výjimkou marginálního ustanovení – **situaci občanů se zdravotním postižením**.⁹¹

Nejde tedy jen o popisovanou situaci, kdy vysoké školy, s možnými dílčími výjimkami, nejsou připraveny poskytovat služby zmíněného typu (zapisování přednášek) studentům se sluchovým postižením, kteří neovládají znakový jazyk nebo jinou formu orální komunikace.

⁹¹ § 21 odst. 1 písm. e): „činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole“.

Otázka přístupnosti vysokoškolského studia studentům se zdravotním postižením se stává stále více aktuální – a problematickou. V současné době (posledních cca 10 let) se záležitosti zpřístupňování vysokoškolského studia (studia jednotlivých programů) na vysokých školách stávají záležitostí speciálních poradenských středisek (s různými názvy), které na jednotlivých školách (fakultách) působí. Jedná se o útvary, jejichž působnost je zpravidla zakotvena ve vnitřních předpisech fakulty (vysoké školy), nejčastěji Statutu či organizačním řádu dané fakulty. Působnost těchto středisek je působit v oblasti „zpřístupňování studia studentům se zdravotním postižením – terminologií vzdělávání – studentům se speciálními vzdělávacími potřebami“. Konkrétní činnost těchto středisek je velmi různá. Zpravidla se podílejí na zajištění přijímacích zkoušek (úprava testů), v některých případech poskytují služby asistenční (studenti s pohybovým postižením), tlumočnické (sluchově postižení) či předčitatelské (studenti se zrakovým postižením). Zpravidla disponují počítačovým vybavením a vybranými programy, případně souvisejícím technickým vybavením (např. pro studenty se zrakovým postižením). Činnost těchto středisek je závislá jednak na personálním složení, jednak na finančních prostředcích, jenž mají k dispozici. V tomto smyslu MŠMT v posledních letech vyvinulo odpovídající dotační program, který umožňuje činnost těchto středisek saturovat (alespoň v nutné míře).

Problémem v jejich činnosti je, že vyvíjejí aktivitu zcela mimo oficiální (právními předpisy daný) rámec činnosti vysokých škol. Jejich jednotlivé činnosti závisí primárně nikoliv na skutečných potřebách všech skupin studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, ale zejména na personálních možnostech daného střediska (vysoké školy). Činnosti a aktivity, které nabízejí nejsou pro studenty „nárokové“, není vypracován jednotný a závazný „katalog služeb“, které dané středisko studentům nabízí.

Popsaná situace je však primárně vyvolána neexistencí zákonné úpravy (práva, povinnosti) studentů v průběhu vysokoškolského vzdělávání.

Důvodů pro toto opomenutí je celá řada. Na prvním místě je třeba uvést obecnou situace ve vzdělávání této skupiny dětí, žáků a studentů po r. 1989. Organizace občanů se zdravotním postižením se primárně zaměřily na řešení přístupnosti základního (středního) vzdělávacího stupně. Záležitosti vysokoškolského studia stály mimo hlavní zájem těchto organizací. Jestliže v průběžně přijímaných tzv. Národních plánech.... vyrovnání příležitostí... nalezneme v částech upravujících úkoly resortního ministerstva (MŠMT) i návrhy taxativní normativní úpravy vzdělávání žáků se zdravotním postižením, úkoly a opatření směřující k vysokým školám byly vždy formulovány v rovině „doporučení a výzvy“.

Je tomu tak i proto, že, v souladu s ust. zákona o vysokých školách jsou vysoké školy (veřejné i soukromé) v řadě rozhodujících otázek samosprávné, tj. upravují svoje vnitřní poměry vnitřními předpisy. Tyto jsou sice vydávány na základě zmocnění a v souladu s úpravou danou zákonem o vysokých školách – ta však – jak již bylo uvedeno neobsahuje žádné specifické ustanovení, které by upravilo působnosti (povinnost) vysoké školy zpřístupnit obsah svých studijních programů i studentům se speciálními vzdělávacími potřebami!

Uvedená situace byla vnímána jako „přirozená“ v průběhu 90. let minulého století, s tím, že se obecně předpokládala samostatná a aktivní činnost vysokých škol

v tomto smyslu. Kdy tyto budou mít samy aktivní zájem o zpřístupňování studia i studentům se speciálními vzdělávacími potřebami – zdravotním postižením. Uvedené očekávání se potvrdilo pouze částečně. Školy zřídily příslušná poradenská střediska, ovšem, jak bylo uvedeno – tato neposkytují komplexní služby, jejich služby nejsou „nárokové“ a nejsou zaměřeny na celé spektrum možných speciálních vzdělávacích potřeb (jak vyplývají z existence jednotlivých zdravotních postižení).

Návrh dalšího postupu, změn

Vzhledem k závažnosti zjištěného faktu (právní normy terciárního vzdělávání na vysokých školách vůbec neupravují postavení – práva a povinnosti studentů se speciálními vzdělávacími potřebami) je nezbytné této oblasti věnovat zvýšenou pozornost.

Doporučuje se, aby Národní rada osob se zdravotním postižením:

Na půdě své komise pro vzdělávání projednala zjištěný stav s cílem **vypracovat návrh úpravy zákona o vysokých školách** v následujících možných směrech (variantách):

- zakotvení obecné povinnosti vysokých škol „zajistit přístupnost studia a vzdělávání ve studijních programech i dalších organizovaných formách vzdělávání studentům se speciálními vzdělávacími potřebami“,
- uvedenou obecnou povinnost promítnout zejména do následujících ustanovení:
 - část upravující přijímání na vysoké školy,
 - část upravující průběh studia a jeho ukončování,
 - část upravující způsoby (obsah) akreditace jednotlivých studijních programů o část „zajištění podmínek pro přístupnost obsahu studijního programu žákům se speciálními vzdělávacími potřebami“.

3.10 PŘEPRAVA OSOB SE SNÍŽENOU MOŽNOSTÍ POHYBU A ZVLÁŠTNÍ POPLATEK ČESKÝCH DRAH.

Příklad

Situace, která se stala klientům „Domova pro mne, o.s.“ z Brna.

Občanské sdružení Domov pořádá rekondiční pobyty pro děti i dospělé s těžkým tělesným postižením. Pro tyto účely užíváme standardně k přepravě našich klientů služeb ČD. V letošním roce jsme takto cestovali:

26. 7. 2008 na trase Brno - Kostelec u Jihlavy Telč cestovalo v naší skupině 5 vozíčkářů na mechanickém vozíku a 2 vozíčkáři na elektrickém vozíku. **2. 8. 2008** na trase Telč - Kostelec u Jihlavy – Brno cestovalo v naší skupině 5 vozíčkářů na mechanickém vozíku a 2 vozíčkáři na elektrickém vozíku.

9. 8. 2008 na trase Brno - Kostelec u Jihlavy - Telč na přání Vaší společnosti ve dvou skupinách. V první skupině cestovali 2 vozíčkáři na mechanickém vozíku a 4 vozíčkáři na elektrickém vozíku. Ve druhé skupině cestovali 3 vozíčkáři na mechanickém vozíku a 3 vozíčkáři na elektrickém vozíku.

16. 8. 2008 na trase Telč - Kostelec u Jihlavy - Brno na přání Vaší společnosti ve dvou skupinách. V první skupině cestovali 3 vozíčkáři na mechanickém vozíku a 3 vozíčkáři na elektrickém vozíku. Ve druhé skupině cestovali 3 vozíčkáři na mechanickém vozíku a 3 vozíčkáři na elektrickém vozíku

Bohužel **nepříjemným překvapením letošního cestování bylo účtování poplatku za zdržení vlakové soupravy**, který nazýváte Poplatek za povolené zastavení rychlíku (viz přiložené dokumenty), byť nám byl účtován vždy v minimální výši 600 Kč (celková částka tak dosáhla výše 3.600 Kč). Kopie účtů posíláme v přílohách č.1 a 2. V obou případech cestování jsme byli k zaplacení poplatku vyzváni dříve, než byla jízda vlakem realizována, přičemž zaměstnanci ČD odmítali potvrdit rezervace jízdenek, dokud poplatek nebude a priori (před realizací jízdy) zaplacen.

Jelikož zajištění cestování vozíčkářů musí být provedeno s předstihem v souladu se smluvními podmínkami přepravce, a protože nebylo možné zajistit dopravu jiným způsobem, či zrušit pobyt klientů a dopravu tak nerealizovat vůbec, uhradili jsme požadovaný poplatek. Domníváme se však, že dopravce nebyl oprávněn k výběru poplatku, a to nejen k jeho výběru před započítáním jízdy - již při provádění rezervace jízdenek, ale ani k jeho uložení vůbec, neboť:

- Jde o porušování dobrých mravů české společnosti. Jestliže se České dráhy, a.s. společně s ostatními významnými a monopolními organizacemi v duchu trendu moderní evropské společnosti zavazují k systematickému odstraňování veškerých nadbytečných překážek v rámci své činnosti, vedoucích k marginalizování zdravotně postižených spoluobčanů, pak zavádění apriorních poplatků pro pasažéry, kteří do této skupiny patří, je velmi neetické a v kontradikci s tímto společenským závazkem.
- Připomínáme přitom, že nástup a výstup lidí na vozíku závisí především na správné koordinaci pracovních sil dané stanice a nikoliv na vůli pasažérů. Nejednou se stalo, že jsme již naloženi čekali dalších 5-10 minut do skutečného odjezdu vlaku, nehledě ke zpoždění, které vlak měl již před naším nástupem, a tedy nemohlo jít o zdržení způsobené námi.

- Máme přitom četné reference (i vlastní zkušenost) o situacích, kdy přepravujete větší množství (cca 20 apod.) bicyklů, přičemž při jejich nakládání a vykládání dochází rovněž ke zdržení. Podle vlastní zkušenosti jedné členky naší výpravy, která sama takovouto cyklistickou výpravu nejednou organizovala, přitom cyklistům žádné pokuty či jinak definované poplatky za zpoždění vlaku ukládány nebývají.

Výběr poplatku proto považujeme za jasnou diskriminaci minority, zastoupené osobami s těžkým tělesným postižením, za obcházení zákona, který jasně stanoví, že za přepravu cestujícího z místa A do místa B, kde vlak staví dle jízdního řádu, nelze požadovat nic jiného, než jízdné (§ 760 obč. zák.). Poplatek jakoby v případě vozíčkářů obcházel situaci, kdy jízdné vozíčkářů jako držitelů průkazu ZTP či ZTP/P podléhá výrazným slevám a přepravce se snaží tyto ztráty vyúčtovat paradoxně pojmenovaným Poplatkem za povolené zastavení a zdržení vlaku. Jakoukoliv kompenzaci tímto směrem považujeme za mravně nepřipustnou, a to nejen vůči skupině lidí se zdravotním postižením, ale vůči všem cestujícím, kterým by byl takový poplatek účtován. Všichni cestující jsou pak oběťmi netransparentního přístupu Vaší společnosti. Pokud jsou dány objektivní důvody pro vyšší jízdné, mělo by být toto zvýšeno veřejně, jasně a transparentně. Obcházení zvýšení jízdného stanovováním de facto sankčních poplatků není přípustné. Dopravce má zákonnou povinnost dopravit cestujícího, který řádně zaplatil stanovené jízdné, z místa A do místa B dle jízdního řádu řádně a včas. Pokud toho není schopen například z technických důvodů, nemůže si případné ztráty kompenzovat na cestujících předepisováním paradoxních a nezákonných poplatků.

V případě vyúčtování poplatku našim klientům pocítujeme takové jednání jako silně dehonestující. Přepravce dle smluvních přepravních podmínek garantuje přepravu osob se sníženou pohyblivostí, aniž by účtoval zvláštní jízdné za přepravu kompenzačních pomůcek pro lidi se sníženou pohyblivostí (definovaných ve vyhlášce 182/1991 § 33Sb.), v tomto případě invalidní vozík. Poplatkem však jakoby přepravce jasně říkal, že rozdíl mezi cestujícím s hendikepem a bez něj tu přece jen je a právě za něj si takový zvláštní cestující zaplatí. Zaplatí i přesto, že smluvní podmínky přepravce řádně dodržuje, včas oznámí úmysl využít služeb přepravce, včas si obstará jízdenku, včas se dostaví k nástupu do vlaku. Přesto všechno je pak a priori sankcionován, že povoleně zastavil a zdržel vlak

L.D., o.s.Domov pro mne

Právní úprava:

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník:

Smlouva o přepravě osob

§ 760

Smlouvou o přepravě osob vzniká cestujícímu, který za stanovené jízdné použije dopravní prostředek, právo, aby ho dopravce přepravil do místa určení řádně a včas.

§ 761

Dopravce je povinen starat se při přepravě zejména o bezpečnost a pohodlí cestujících a při hromadné přepravě jim umožnit používání společenských a kulturních zařízení. Podrobnosti upraví přepravní řády.

§ 762

(1) Má-li cestující zavazadlo, přepravuje je dopravce buď společně s ním a pod jeho dohledem, nebo odděleně.

(2) Je-li zavazadlo přepravováno odděleně, je dopravce povinen dbát, aby bylo přepraveno do místa určení nejpozději ve stejnou dobu s cestujícím.

Odpovědnost

§ 763

(1) Při pravidelné přepravě osob stanoví přepravní řády, jaká práva má cestující vůči dopravci, jestliže přeprava nebyla provedena včas.

(2) Při nepravidelné přepravě osob je dopravce povinen nahradit škodu vzniklou cestujícím, že přeprava nebyla provedena včas; podmínky a rozsah náhrady stanoví přepravní řády.

(3) Práva podle odstavců 1 a 2 musí cestující uplatnit u dopravce bez zbytečného odkladu; nebyla-li práva uplatněna nejpozději do šesti měsíců, zaniknou.

§ 764

(1) Vznikne-li cestujícím za přepravy škoda na zdraví nebo škoda na zavazadlech přepravovaných společně s ním či na věcech, které měl u sebe, odpovídá za ni dopravce podle ustanovení o odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků (§ 427 až 431).

(2) Za škodu způsobenou na zavazadlech přepravovaných odděleně od cestujících odpovídá dopravce podle ustanovení o odpovědnosti při nákladní přepravě.

Zákon č. 266/1994 Sb. o dráhách

§ 2

Základní pojmy

(1) Dráhou je cesta určená k pohybu drážních vozidel včetně pevných zařízení potřebných pro zajištění bezpečnosti a plynulosti drážní dopravy.

(2) Provozuschopností dráhy je technický stav dráhy zaručující její bezpečné a plynulé provozování.

(3) Provozováním dráhy jsou činnosti, kterými se zabezpečuje a obsluhuje dráha a organizuje drážní doprava.

(4) Provozováním drážní dopravy je činnost, při níž mezi provozovatelem této dopravy (dále jen "dopravce") a osobou, jejíž přepravní potřeba se uspokojuje, vzniká právní vztah, jehož předmětem je přeprava osob, věcí, zvířat anebo činnost, kterou se zajišťuje podnikání podle zvláštních předpisů. 1a)

(5) Veřejným zájmem se v oblasti veřejné drážní osobní dopravy rozumí zájem na zajištění základních přepravních potřeb obyvatel. O uplatnění veřejného zájmu při zabezpečování dopravní obslužnosti rozhoduje příslušný orgán státní správy nebo samosprávy.

(6) Veřejným zájmem v oblasti kombinované dopravy se rozumí zájem na podpoře ekologicky šetrnějšího způsobu dopravy. Podporou kombinované dopravy ve veřejném zájmu se rozumí sleva na dani podle zvláštního právního předpisu. 1b)

(9) Tarif je sazebník cen za jednotlivé přepravní výkony při poskytování přepravních služeb a podmínky jejich použití.

§ 36

Každý dopravce, který provozuje veřejnou drážní dopravu, je kromě povinností uvedených v § 35 povinen

a) provozovat veřejnou drážní osobní nebo nákladní dopravu podle jízdního řádu a tarifu a předem vyhlášených smluvních přepravních podmínek v Přepravním a tarifním věstníku,

b) ve veřejné drážní osobní dopravě přepravit každého, kdo má uzavřenou přepravní smlouvu, a přijmout k přepravě zavazadlo, pokud jsou splněny přepravní podmínky a přepravě nebrání okolnosti, které dopravce nemůže odvrátit,

- c) ve veřejné drážní nákladní dopravě přepravit věci, pokud lze přepravu provést dopravcem a zařízeními vyhovujícími obvyklým přepravním potřebám,
- d) na žádost uzavřít přepravní smlouvu i na úsek dráhy celostátní nebo dráhy regionální provozovaný jiným dopravcem; toto ustanovení se vztahuje na dopravce, kteří provozují veřejnou drážní dopravu na dráze celostátní nebo na dráze regionální,
- e) vytvářet ve veřejné drážní osobní dopravě podmínky pro přepravu osob s omezenou schopností pohybu a orientace a rodičů s dětmi,
- f) ve veřejné drážní osobní dopravě zabezpečit předlékařskou první pomoc v případě nehody,
- g) zabezpečit náhradní dopravu za přerušenou veřejnou drážní osobní dopravu z důvodu nehody nebo z provozních důvodů, pro které nelze přepravu dokončit drážním vozidlem, kterým bylo započato plnění přepravní smlouvy,
- h) označit jednotlivá drážní vozidla nebo jejich soupravy určené pro přepravu osob s výjimkou dráhy lanové, tramvajové, trolejbusové a speciální názvem výchozí a konečné stanice (zastávky) a drážní vozidla bezbariérově přístupná cestujícím s omezenou schopností pohybu a orientace mezinárodním symbolem přístupnosti, u dráhy tramvajové a dráhy trolejbusové dále číslem nebo jiným označením linky, názvy zastávek čitelnými i za tmy, dále evidenčním číslem vozidla na přední a zadní straně vozidla.

§ 37

Přepravní řád

(1) Podmínky, za nichž se přepravují osoby a jejich zavazadla ve veřejné drážní osobní dopravě a věci ve veřejné drážní nákladní dopravě, stanoví přepravní řády.

(2) V přepravním řádu pro přepravu osob a jejich zavazadel ve veřejné drážní osobní dopravě se uvede zejména

- a) **vznik, obsah a ukončení přepravní smlouvy, způsob prokazování jejího vzniku, včetně úpravy vztahů mezi dopravcem a cestujícím,**
- b) náležitosti jízdního dokladu pro přepravu osob, způsob placení jízdného a posuzování platnosti jízdních dokladů,
- c) náležitosti přepravního dokladu pro přepravu zavazadel, způsob placení přepravného,
- d) právo na obsazení míst k sezení v drážním vozidle a podmínky pro poskytování rezervačních a ubytovacích služeb ve vlacích,
- e) podmínky přepravy dětí, cestujících s omezenou schopností pohybu a orientace,
- f) způsob vracení jízdného a přepravného při neprovedení přepravy osob, jejich zavazadel, včetně živých zvířat,
- g) rozsah a podmínky přepravy ručních zavazadel a cestovních zavazadel a jejich druhy,
- h) podmínky a způsob používání sdělovacích, bezpečnostních a informačních zařízení cestujícími na dráze a v drážních vozidlech,
- i) věci vyloučené z přepravy zavazadel,
- j) **zvláštní podmínky pro přepravu zavazadel, kterými jsou nebezpečné věci, snadno zkazitelné věci, živá zvířata, vozíky pro invalidy, dětské kočárky, jízdní kola, osobní automobily,**
- k) rozsah nároků cestujícího vůči dopravci z přepravní smlouvy o přepravě osob a z přepravní smlouvy o přepravě zavazadel a způsob jejich uplatňování,
- l) vztah mezi dopravci ve veřejné drážní dopravě při plnění jedné přepravní smlouvy.

(4) Průvodčí drážního vozidla, osoba, která řídí drážní vozidlo, nebo jiná osoba ve veřejné drážní osobní dopravě pověřená dopravcem a vybavená kontrolním odznakem nebo průkazem dopravce (dále jen "pověřená osoba") je oprávněna dávat cestujícím pokyny a příkazy k zajištění jejich bezpečnosti, bezpečnosti ostatních cestujících a bezpečnosti a plynulosti dopravy. Pověřená osoba je oprávněna

- a) vyloučit z přepravy cestujícího, který se na výzvu pověřené osoby neprokáže platným jízdním dokladem a nesplní povinnost zaplatit jízdné a přírážku,
- b) vyloučit z přepravy cestujícího nebo uložit cestujícímu zaplacení přírážky, pokud přes upozornění nedodrží přepravní řád, pokyny a příkazy pověřené osoby, znečišťuje drážní vozidlo nebo pokud svým chováním ruší klidnou přepravu cestujících nebo ostatní cestující jinak obtěžuje; vyloučením z přepravy nesmí být ohrožena bezpečnost a zdraví cestujícího,
- c) nepřipustit k přepravě nebo vyloučit z přepravy zavazadlo cestujícího nebo zvíře s ním přepravované, pokud jsou překážkou bezpečné přepravy cestujících nebo ohrožují zdraví cestujících nebo pokud jejich přepravu neumožňují přepravní podmínky,
- d) uložit cestujícímu, který se neprokázal platným jízdním dokladem, zaplacení jízdného a přírážky k jízdnému nebo vyžadovat od cestujícího osobní údaje potřebné k vymáhání jízdného a přírážky

k jízdnému, pokud cestující nezaplatí na místě; osobními údaji jsou jméno, příjmení, rodné číslo nebo datum narození a adresa místa trvalého pobytu, 6h) uvedené v osobním dokladu cestujícího vydaném příslušným správním úřadem.

(5) Cestující je povinen při nástupu do drážního vozidla, pobytu v něm a při výstupu z drážního vozidla chovat se tak, aby neohrozil svou bezpečnost, bezpečnost jiných osob, bezpečnost a plynulost drážní dopravy, a dbát přiměřené opatrnosti dané povahou drážní dopravy. Cestující je dále povinen

a) dbát pokynů a příkazů pověřené osoby, které směřují k zajištění bezpečnosti a plynulosti drážní dopravy, jeho bezpečnosti nebo bezpečnosti ostatních cestujících,

b) na výzvu pověřené osoby se prokázat platným jízdním dokladem; neprokáže-li se platným jízdním dokladem z příčin na své straně, zaplatit jízdné z nástupní do cílové stanice nebo, nelze-li bezpečně zjistit stanici, kde cestující nastoupil, z výchozí stanice vlaku a přírážku k jízdnému nebo se prokázat osobními údaji potřebnými na vymáhání zaplacení jízdného a přírážky k jízdnému, pokud cestující nezaplatí na místě,

c) na výzvu pověřené osoby zaplatit přírážku za nedodržování přepravního řádu.

d) na výzvu pověřené osoby ji následovat na vhodné pracoviště veřejné správy ke zjištění totožnosti, anebo na výzvu pověřené osoby setrvat na vhodném místě do příchodu osoby oprávněné zjistit totožnost cestujícího, a to nesplní-li povinnosti uvedené v písmenu b).

(6) Výši přírážky stanoví dopravce v přepravních podmínkách. Výše přírážky nesmí přesáhnout částku 1 000 Kč. Přírážka za porušení podmínek stanovených přepravním řádem činí nejvýše 1 000 Kč.

(7) Vláda vydá nařízením přepravní řád pro veřejnou nákladní drážní dopravu. Ministerstvo dopravy vydá vyhláškou přepravní řád pro veřejnou drážní osobní dopravu. Podrobnosti přepravních podmínek mohou být stanoveny ve smluvních přepravních podmínkách.

Vyhláška Ministerstva dopravy č. 175/2000 Sb. o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu

§ 1

Předmět úpravy

Vyhláška stanoví podmínky pro přepravu osob, zavazadel, věcí a živých zvířat ve veřejné drážní osobní dopravě a ve veřejné silniční osobní dopravě, včetně podmínek pro plnění jedné přepravní smlouvy více dopravci (dále jen "přepravní řád").

§ 2

Výklad některých pojmů

Pro účely tohoto přepravního řádu se rozumí

a) veřejnou drážní osobní dopravou činnost dopravce spočívající v pravidelné přepravě osob, zavazadel, věcí a živých zvířat vozidly na dráze celostátní, regionální, dráze tramvajové, trolejbusové, lanové, jakož i v metru a na jiné dráze speciální, která slouží k zabezpečení dopravní obslužnosti obce,

f) pravidelnou přepravou osob přeprava spojem podle předem zveřejněného jízdního řádu, tarifu, přepravního řádu a smluvních přepravních podmínek,

g) smluvními přepravními podmínkami podmínky přepravy vyhlášené dopravcem (§ 49),

PŘEPRVNÍ SMLOUVA, JÍZDNÍ DOKLADY A REZERVAČNÍ SLUŽBY

§ 3

Vznik a splnění přepravní smlouvy o přepravě osob

(1) Uzavřením přepravní smlouvy o přepravě osob (dále jen "přepravní smlouva") vzniká mezi dopravcem a cestujícím na základě přepravního řádu, tarifu 1) a vyhlášených smluvních přepravních podmínek závazkový právní vztah, jehož obsahem je zejména závazek dopravce přepravit cestujícího ze stanice nástupní do stanice cílové spoji uvedenými v jízdním řádu řádně a včas a závazek cestujícího dodržovat přepravní řád a smluvní přepravní podmínky a zaplatit cenu za přepravu (dále jen "jízdné") podle tarifu.

(2) Přepravní smlouva je uzavřena, jestliže cestující využije svého práva k přepravě z jízdního dokladu tím, že nastoupí do vozidla nebo vstoupí do označeného prostoru přístupného jen s platným jízdním dokladem (dále jen "nástup do vozidla").

(3) Přepravní smlouva je též uzavřena, umožní-li dopravce cestujícímu nastoupení do vozidla bez jízdenky a jízdné cestující zaplatí bezodkladně po nástupu do vozidla.

(4) Přepravní smlouva je splněna řádným provedením přepravy ve smluveném rozsahu podle uzavřené přepravní smlouvy.

(5) Za splnění přepravní smlouvy se považuje rovněž provedení přepravy v jiném než ve smluveném rozsahu, došlo-li k oprávněnému vyloučení cestujícího z přepravy řidičem nebo průvodčím vozidla nebo osobou dopravce, která se prokáže kontrolním odznakem, nebo jinou osobou dopravce, která se prokáže průkazem dopravce s oprávněním dávat cestujícím pokyny a příkazy, (dále jen "pověřená osoba").

§ 4

Jízdní doklad

(1) Cestující se pro účely kontroly uzavření přepravní smlouvy po dobu jejího plnění prokazuje platným jízdním dokladem, není-li dále stanoveno jinak.

(2) Jízdním dokladem je

- a) jízdenka pro jednotlivou jízdu,
- b) jízdenka časová, opravňující k více jednotlivým jízdám po dobu její platnosti ve vymezeném rozsahu,
- c) průkaz, jehož držitel má podle zvláštního právního předpisu, 2) tarifu nebo smluvních přepravních podmínek právo na přepravu.

(3) V dopravcem stanovených spojích se cestující kromě jízdního dokladu uvedeného v odstavci 2 prokazuje též dokladem o zaplacení ceny

- a) ve vlacích na dráze celostátní a regionální
 - 1. příplatku za použití vlaku vyšší kvality,
 - 2. místenky,
 - 3. příplatku za lůžko nebo za lehátko,
- b) v autobusech kromě městské autobusové dopravy místenky.

§ 7

Placení jízdného, příplatků a místenek

(1) Cestující za jízdenku pro jednotlivou jízdu nebo za jízdenku časovou (dále jen "jízdenka") platí jízdné podle tarifu, sjednané v souladu s cenovými předpisy. 3) Pro použití spojů označených v jízdním řádu cestující platí kromě jízdného i cenu příplatku nebo místenky (§ 4 odst. 3) ve výši podle tarifu.

(2) Dopravce zajišťuje prodej jízdenek před nástupem do vozidla. Nezajistil-li dopravce prodej jízdenek před nástupem do vozidla, musí umožnit cestujícímu zakoupit si jízdenku po nástupu do vozidla za jízdné bez přírážky. 4) Dopravce v jízdním řádu zajistí označení stanic, případně linek nebo spojů, u kterých je umožněn nástup cestujících do vozidla bez jízdenky a zakoupení jízdenky bez přírážky 4) po nástupu do vozidla.

(3) Cestující platí jízdné před nástupem do vozidla a dopravce mu za zaplacené jízdné vydá jízdenku. Platí-li cestující jízdné po nástupu do vozidla, dopravce mu vydá jízdenku ve vozidle nebo zajistí, aby takto zaplacené jízdné bylo zaevidováno odbavovacím systémem.

(4) Cestující se při převzetí jízdenky přesvědčí, zda mu byla vydána podle jeho požadavků. Nesouhlasí-li jízdenka s požadovanými údaji, je cestující oprávněn jízdenku odmítnout.

(5) Nezakoupil-li si cestující jízdenku před nástupem do vozidla, přestože mu to dopravce umožnil, smí nastoupit do vozidla bez jízdenky, jestliže dopravce zajišťuje ve vozidle prodej jízdenek a cestující si zakoupí jízdenku po nástupu do vozidla bezodkladně. V takovémto případě cestující zaplatí jízdné s přírážkou. 4) Výši této přírážky stanoví dopravce ve smluvních přepravních podmínkách a uvede v tarifu. Dopravce ve smluvních přepravních podmínkách uvede linky nebo spoje, u kterých je možno po nástupu do vozidla zakoupit si jízdenku s přírážkou. 4)

(6) Nezakoupil-li si cestující jízdenku podle odstavce 3 nebo podle odstavce 5 a je přepravován bez platné jízdenky, považuje se za cestujícího, který se z příčin na své straně neprokázal platným jízdním dokladem.

(7) Podrobnosti týkající se prodeje jízdenek, příplatků a místenek ve výdejnách jízdenek ve stanicí nebo v jiných zařízeních, kde je možno zakoupit si jízdenku předem, podmínek jejich vracení, druhu, formy, případně vzorů jízdenek, příplatků a místenek a způsobu označení jízdenky pro jednotlivou jízdu při samoobslužném způsobu odbavování cestujících, stanoví dopravce ve smluvních přepravních podmínkách.

§ 8

Právo na obsazení míst k sezení ve vozidle

(1) Cestující může ve vozidle obsadit jen jedno volné místo k sezení.

(2) Cestující s omezenou schopností pohybu a orientace 6) mají přednost při obsazení míst k sezení, která jsou ve vozidle vyhrazená a označená pro přepravu těchto osob.

(3) Místo, na které byla zakoupena místenka, může cestující bez místenky obsadit jen v případě, není-li nárokováno toto místo cestujícím s platnou místenkou a nejedná se přitom o spoj, do něhož si cestující musí zakoupit místenku.

§ 9

Poskytování rezervačních služeb pro přepravu ve vozidlech

(3) Pro zajištění práva na místo k sezení vyhrazené pro cestujícího na vozíku pro invalidy nebo pro cestujícího s omezenou schopností pohybu a orientace je nutno tyto skutečnosti při koupi místenky ohlásit a nárok na tato místa prokázat; při koupi místenky na spoj veřejné silniční osobní dopravy je nutno z hlediska zajištění bezpečnosti přepravovaných cestujících dále ohlásit, zda jde o místo pro cestujícího mladšího 12 let, cestujícího s dětským kočárkem nebo o cestujícího se psem.

(7) Další podrobnosti týkající se podmínek obsazování míst rezervovaných místenkami, obsazování míst v lůžkových a lehátkových vozech a podmínek přepravy v těchto vozech stanoví dopravce ve smluvních přepravních podmínkách.

PODMÍNKY PŘEPRAVY NĚKTERÝCH OSOB A VĚCÍ

§ 12

Přeprava osob s omezenou schopností pohybu a orientace

(1) Cestující s omezenou schopností pohybu a orientace mají ve vozidle právo na místo k sezení na sedadlech pro ně vyhrazených a označených. Pokud není u těchto osob jejich právo na místo k sezení zřetelně patrné, prokazují svůj nárok příslušným průkazem. Jiný cestující, který takové místo obsadil, toto místo cestujícímu s omezenou schopností pohybu a orientace na jeho požádání uvolní.

(2) Dopravce vyhradí a označí v každém jednotlivém vozidle nejméně dvě místa k sezení pro cestující s omezenou schopností pohybu a orientace. V městské hromadné dopravě dopravce vyhradí a označí pro tyto účely nejméně šest míst k sezení v každém jednotlivém vozidle. Na dráze lanové s uzavřenými vozidly se místo k sezení pro cestující s omezenou schopností pohybu a orientace vyhrazuje a označuje alespoň v jednom vozidle.

(3) Cestujícímu s omezenou schopností pohybu a orientace musí být v městské hromadné dopravě umožněn nástup do vozidla i výstup z vozidla všemi dveřmi, které jsou označeny pro nástup nebo pro výstup cestujících.

(4) Na spoje, do nichž si lze zakoupit místenku, se místenky na místa vyhrazená pro cestující s omezenou schopností pohybu a orientace prodávají jen pro osoby, jejichž nárok na obsazení těchto míst se prokáže.

(5) Podrobnosti o podmínkách nástupu a výstupu cestujících s omezenou schopností pohybu a orientace stanoví dopravce ve smluvních přepravních podmínkách.

§ 13

Přeprava osob na vozíku pro invalidy

(1) Dopravce přepraví cestujícího na vozíku pro invalidy v bezbariérovém vozidle, nebo dovoluje-li to technické provedení vozidla a jeho obsazenost a je současně zajištěna pomoc při nástupu a výstupu cestujícího na vozíku pro invalidy do a z vozidla, též v jiném vozidle.

(2) Dopravce zajistí přepravu podle odstavce 1 na spojích, které jsou v jízdním řádu označeny též pro přepravu cestujících na vozíku pro invalidy.

(3) Je-li dopravce ve veřejné drážní osobní dopravě na dráze celostátní a dráze regionální požádán předem o zajištění přepravy cestujícího na vozíku pro invalidy, a to ve lhůtě stanovené ve smluvních přepravních podmínkách, cestujícího přepraví podle dohodnutých podmínek.

(4) Podrobnosti o podmínkách přepravy osoby na vozíku pro invalidy a o umístění vozíku pro invalidy ve vozidle stanoví dopravce ve smluvních přepravních podmínkách.

VZTAHY MEZI DOPRAVCEM A CESTUJÍCÍM

§ 15

Porušením přepravních podmínek z hlediska bezpečnosti cestujícího, bezpečnosti jiných osob a ochrany zdraví, bezpečnosti a plynulosti veřejné osobní dopravy a z hlediska zajištění řádné, klidné a pohodlné přepravy je, jestliže cestující při přepravě

a) nemá zakoupenou jízdenku při nástupu do vozidla, přestože mu dopravce umožnil její, nebo

s) na dráze celostátní nebo na dráze regionální

1. zavíní zpoždění vlaku,

2. cestuje ve vlaku vyšší kvality a neprokáže se dokladem o zaplacení ceny příplatku za použití vlaku vyšší kvality,

3. cestuje ve vyšší vozové třídě, pro niž nemá odpovídající jízdenku,

4. cestuje bez místenky ve vlaku, v němž musí mít každý cestující místenku.

§ 23

Živá zvířata

(1) Živá zvířata lze přepravovat za podmínek stanovených pro zavazadla, pokud tomu nebrání zvláštní právní předpisy 9) a není-li tímto přepravním řádem stanoveno jinak. Živá zvířata jako ruční zavazadlo nebo spoluzavazadlo lze přepravovat jen pod dohledem cestujícího, a jsou-li splněny podmínky zajišťující, aby živá zvířata nepoškodila nebo neznečistila cestující nebo vozidlo, neohrozila bezpečnost a zdraví osob a nebyla ostatním cestujícím při přepravě na obtíž.

(5) **Vodícího psa doprovázejícího nevidomou osobu, jakož i služebního psa 10) nelze z přepravy vyloučit ani jeho přepravu odmítnout.**

Smluvní přepravní podmínky Českých drah

Přeprava osob s omezenou schopností pohybu a orientace a přeprava osob na vozíku pro invalidy⁹²

⁹² Dostupné na <http://www.cd.cz/index.php?action=article&id=51310>

150. Cestující s omezenou schopností pohybu a orientace mají ve vozech ČD právo na místo k sezení na sedadlech pro ně vyhrazených a označených. Pokud není u těchto osob jejich právo na místo k sezení zřetelně patrné, prokazují svůj nárok příslušným průkazem.

151. Cestující na vozíku pro invalidy přepravují ČD i s vozíkem a průvodcem ve vozech umožňujících takovou přepravu (šíře vstupních dveří na představek), ve vozech přizpůsobených takové přepravě (zvedací plošina, oddíl pro invalidy apod.) nebo ve služebních vozech.

152. Přepravu cestujících na vozíku, pokud nepotřebují žádnou asistenci zaměstnanců ČD, není nutné předem objednávat.

153. Přepravu ve služebním voze, použití plošiny ve voze, který jí je vybaven, případně použití mobilní zvedací plošiny ve stanicích, které jí jsou vybaveny, je třeba projednat s nástupní nebo jinou vhodnou stanicí alespoň 24 hodin před pravidelným odjezdem vlaku.

154. Bližší informace o vlacích ČD, ve kterých jsou zařazeny vozy přizpůsobené přepravě cestujících na vozíku pro invalidy (příp. služební vozy) a železničních stanicích vybavených mobilní zvedací plošinou ČD, jsou zveřejněny v platném jízdním řádu, případně je poskytnou zaměstnanci ČD.

155. Objednávku zařazení vozu se zvedací plošinou příp. vozu přizpůsobeného přepravě cestujících na vozíku pro invalidy do vlaku ČD, ve kterém tento vůz není pravidelně řazen, lze uplatnit ve stanici nebo prostřednictvím objednávky na www.cd.cz, a to nejpozději 6 dnů před uskutečněním přepravy. V objednávce je nutno uvést: jméno, příjmení a adresu cestujícího, číslo jeho průkazu ZTP/P (ZTP), datum odjezdu a číslo vlaku (eventuelně náhradní termín), způsob vyrozumění o vyřízení objednávky (telefon či jiné spojení).

Přijetím objednávky se ČD zavazují k jejímu přezkoumání, přijetí neznamená její potvrzení. Objednávka zařazení vozu může být odmítnuta, pokud ji ve zvoleném vlaku či trase nelze z provozních či technologických důvodů realizovat. Potvrzení nebo zamítnutí objednávky sdělí ČD objednateli nejpozději 2 dny před plánovanou přepravou.

156. Přeprava cestujících na vozíku může být odmítnuta, je-li kapacita vlaku pro takovouto přepravu vyčerpána nebo ji ve zvoleném vlaku nemohou ČD vůbec realizovat nebo nelze-li cestujícího s vozíkem dopravit na nástupiště až k vlaku.

157. Vozík pro invalidy musí být vždy opatřen funkční ruční brzdou k zajištění vozíku ve voze.

158. Cestující si, mimo případů použití zvedací plošiny, sám zajišťuje naložení do vozu či vyložení z vozu, přičemž zaměstnanci ČD na požádání dle možností pomohou.

159. Při objednané přepravě dle čl. 155 SPPO se cestující dostaví do nástupní stanice alespoň 30 minut před pravidelným odjezdem vlaku ČD a přihlásí se na pracovišti určeném při potvrzení objednávky.

Komentář

Uvedené právní normy neobsahují právní úpravu popsaného jevu – problému – kterým je výběr poplatku za „zdržení vlaku“. Je pravdou, že v řadě konkrétních situací a problémů odkazují na další předpisy, kterým jsou však interní normy příslušného dopravce – zde se bude jednat o Smluvní přepravní podmínky Českých drah a.s. pro veřejnou osobní dopravu (dále jen SPPO). Tento dokument je vnitřní normou dopravce, která v žádném případě nesmí měnit obecná právní ustanovení a nemůže zavádět nové instituty, které právní úprava nestanoví.

Problém, popsáný ve stanovisku představitele občanského sdružení Domov pro mne, **má několik rovin:**

- a) **samotná existence poplatku za zdržení rychlíku** ve vztahu k užití tohoto *de facto* sankčního poplatku k řešení situací, které nastávají (či mohou nastávat) při přepravě osob s omezenou možností pohybu – typicky osoby na tzv. invalidních vozících,
- b) jednání pracovníků Českých drah, jež podmínili naplnění cestovní smlouvy (dané zakoupením jízdenky) **uhrazením zmíněného poplatku ještě před započatím jízdy.**

Existence poplatku za zdržení rychlíku

Poplatek za povolené zastavení nebo zdržení vlaku je upraven v Tarifu Českých drah pro vnitrostátní přepravu cestujících a zavazadel, který je součástí výše uvedených Smluvních přepravních podmínek osob (ČD) Poplatek je upraven v části Ceník přírážek a smluvních poplatků, B. Ceník položek, které podléhají snížené sazbě DPH, tato úprava je platná od 15. 6. 2008. SPPO ani Tarif ČD však nijak blíže poplatek nespecifikují. **Není uvedeno kdo, kdy a jak je povinen poplatek uhradit.** Viz. tabulka⁹³:

B. POLOŽKY, KTERÉ PODLÉHAJÍ SNÍŽENÉ SAZBĚ DPH

položka	popis	Kč	poznámka
1	Poplatek za změnu aplikace na In-kartě/Rail plus	100,-	
2	Poplatek za povolené zastavení nebo zdržení vlaku		
	a) osobního a spěšného	100,-	za každou i jen započatou minutu zdržení, nejméně 300 Kč
	b) rychlíku	200,-	za každou i jen započatou minutu zdržení, nejméně 600 Kč
	c) vyšší kvality	300,-	za každou i jen započatou minutu zdržení, nejméně 1 000 Kč
3	Prolongace "Průkazu na slevu" pro invalidní důchodce	20,-	
4	Poplatek za ověření průkazů na zvláštní jízdné	50,-	

⁹³ Zpracováno dle materiálů poskytnutých o.s. Domov pro mne. Dostupné na www.domovpromne.cz

Z uvedených podkladů, právních norem i vnitřních norem dopravce – Českých drah lze vyložit následující situaci v úpravě tohoto poplatku:

Jeho existenci uvádí obecně závazný právní předpis (vyhláška MD č. 175/2000 Sb.) v ust. § 15, kde konstatuje následující:

„Porušením přepravních podmínek z hlediska bezpečnosti cestujícího, bezpečnosti jiných osob a ochrany zdraví, bezpečnosti a plynulosti veřejné osobní dopravy a z hlediska zajištění řádné, klidné a pohodlné přepravy je, jestliže cestující při přepravě

a) nemá zakoupenou jízdenku při nástupu do vozidla, přestože mu dopravce umožnil její, nebo

s) na dráze celostátní nebo na dráze regionální zaviní zpoždění vlaku“

Je zřejmé, že **vyhláška MD hovoří toliko o „zaviněném“ zpoždění vlaku** – a toto musí učinit – „zaviní“ příslušná cestující osoba.

Vnitřní norma dopravce upravující konkrétní výši poplatku je v dané části neurčitá a neumožňuje správné posouzení situací, v nichž je možno tento poplatek vymáhat.

Ve vztahu k přepravě osob s omezenou možností pohybu, je nutno vycházet (ve vztahu k předmětnému poplatku) i z dalších ustanovení obecně závazného právního předpisu.

Konkrétně jde o § 3 odst. 2 vyhlášky MD č. 175/2000 Sb., podle něž *„přepravní smlouva je uzavřena, jestliže cestující využije svého práva k přepravě z jízdního dokladu tím, že nastoupí do vozidla nebo vstoupí do označeného prostoru přístupného jen s platným jízdním dokladem“*.

Podle § 4 odst. 2 téže normy je *„jízdním dokladem je a) jízdenka pro jednotlivou jízdu“*.

A konečně jde o ust. § 7 odst. 1) téže vyhlášky, upravující placení jízdného, příplatků a místenek, podle něž, *„cestující za jízdenku pro jednotlivou jízdu nebo za jízdenku časovou (dále jen "jízdenka") platí jízdné podle tarifu, sjednané v souladu s cenovými předpisy*.

Je tedy zřejmé, že pro existenci smluvního vztahu mezi osobou cestující na invalidním vozíku je rozhodující zakoupení příslušné jízdenky. Jen tuto – a nikoliv rovněž poplatek za zdržení – je cestující se sníženou pohybovou schopností povinen uhradit dopředu. Zakoupením jízdenky, a faktickým nastoupením k přepravě je založen smluvní vztah – smlouva o přepravě. Postup pracovníků Českých drah, kteří v daném případě vymáhali zaplacení tohoto poplatku „za zpoždění“ – a podmiňovali jím možnost zakoupení příslušné jízdenky a umožnění nástupu těchto cestujících do vlaku – za podmínek naplňujících povinnosti těchto osob na invalidních vozících, tj. dopředu nahlásit požadavky pro příslušný spoj (bod č. 155 SPPO) – je rovněž protiprávní. (viz příl. č. 3)

Aplikace poplatku za „zaviněné zdržení vlaku“ na situace vznikající při nástupu cestujících na invalidních vozících (nebo jiným pohybovým omezením) evidentně protiprávní a výrazně diskriminační.

V daném případě se pojmem „zavinění“ musí rozumět protiprávní jednání (ve shodě s obvyklým výkladem právním o úmyslu či nedbalosti jako dvou složkách subjektivního vztahu škůdce (pachatele) k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání.

Ve vztahu k cestování osob se sníženou možností pohybu není možno o „zavinění“ v žádném případě hovořit. Nástup tohoto cestujícího (cestujících) do vlaku představuje přirozenou a nutnou součást realizace jejich smluvního vztahu (de facto jeden z úkonů, jenž tento vztah zakládá).

I když takto odmítneme výklad nastupování do vlaku jako „zavinění“ dotyčného cestujícího, je nutno zmínit i druhou stránku věci.

Přijetí názoru Českých drah, totiž, že mají vůbec jakékoliv právo požadovat po této skupině cestujících je nepřijatelné i bez existence (pochybného) výkladu o jakémsi „zavinění“. Skutečnosti, že osoby s omezenou pohybovou schopností (na invalidních vozících) mohou v některých případech potřebovat delší čas pro vstoupení do vlaku (příp. naložení vozíku), nelze vykládat tak, že se jedná o „problém“ – v dikci Českých drah o „zavinění“ této osoby. Opak je pravdou. Pravým důvodem, proč v některých případech dochází ke zdržení vlakových spojů v zastávce z důvodu nástupu těchto osob je nepřizpůsobení vlakových souprav a potažmo nástupních prostor samotnými Českými drahami, případně správcem příslušné dopravní cesty (nástupišť – nádraží). Tím je, po provedených legislativních změnách formálně Správa železniční dopravní cesty. Nicméně vagony jsou v majetku Českých drah.

Nikoliv tedy osoby se sníženou pohybovou schopností zdržují České dráhy – ale tento monopolní dopravce nepřizpůsobením (situace trvá nejméně dvacet let!) svých dopravních prostředků potřebám této skupiny cestujících je pravým „viníkem“ případného zpoždění vlakové soupravy.

Vymáhat za této situace poplatek po osobách na invalidních vozících je nepochopitelné a tváří v tvář situaci, kdy tato firma – České dráhy a.s. – realizuje osobní dopravu za každoročních mnohamiliardových dotací z veřejných rozpočtů – je neomluvitelné selhání managementu této firmy!

O přístupu Českých drah, a.s. k přepravě osob z této skupiny svědčí i znění čl. 156 jejich vnitřního předpisu, které stanoví, že: „*přeprava cestujících na vozíku může být odmítnuta, je-li kapacita vlaku pro takovouto přepravu vyčerpána nebo ji ve zvoleném vlaku nemohou ČD vůbec realizovat nebo nelze-li cestujícího s vozíkem dopravit na nástupiště až k vlaku*“.

Tímto naprosto vágním ustanovením vnitřního předpisu daného dopravce lze de facto negovat jakoukoliv přepravu osob se sníženou možností pohybu – a popřít tak jednak právo na svobodu pohybu těchto osob – a jednak povinnosti dopravce, jak mu jsou uloženy zákonem i vyhláškou při získání licence! Je nepřijatelné a diskriminační, aby jeden dopravce získal – na základě vlastního uvážení (vnitřního předpisu) takové právo!

Návrh dalšího postupu (změn)

Popsaný problém má pro skupinu občanů se zdravotním postižením dva významy. Především se jedná o protiprávní postup jednoho dopravce, který diskriminuje jednu skupinu cestujících – zde cestujících s omezenou možností pohybu - tím, že stanoví (neoprávněně) sankční poplatek vybíraný za realizaci téhož úkonu, který podstupují všichni ostatní cestující – tedy nastoupení do vlaku. Bylo prokázáno, že obecně (a nakonec i v tomto konkrétním případě), se na ztížených podmínkách pro nástup této skupiny osob do vlaků podílí samotný dopravce – České dráhy, a.s. – který tak své vlastní selhání a nedostatečné přizpůsobení prostředků dálkové přepravy přenáší na uživatele služeb!

Navíc způsobem, který není jasně stanoven v právních předpisech, nýbrž pouze interních dokumentech samotného přepravce. Pro cestující se sníženou možností pohybu tak tento postup vytváří ponižující a diskriminující situace.

Stále ještě není pro ně využití vlakových souprav v České republice jednoduchou záležitostí (viz postup s oznamováním dopravy v určité lhůtě před uskutečněním cesty apod.). Uvedené opatření je proto nutno odmítnout.

Celý příklad má však i obecný význam. Ukazuje míru skutečného povědomí významných českých firem (zde se 100% majetkovou účastí státu), k řešení potřeb významné skupiny občanů ČR.

Vzhledem k oběma důvodům doporučujeme, aby Národní rada osob se zdravotním postižením:

- Písemně vyzvala České dráhy ke sjednání nápravy a okamžitému upuštění výběru tohoto poplatku od osob se sníženou možností pohybu,
- Vyzvala České dráhy k odškodnění občanského sdružení Domov pro mne za příkoří a újmu, kterou musela tato organizace a její klienti podstoupit při realizaci svých oprávněných potřeb – vinou nekompetentnosti příslušných pracovníků dopravce a jeho vnitřních norem,
- Utvořila pracovní skupinu, která bude monitorovat i další ustanovení upravující činnost dopravce (příp. vlastníka dopravní cesty) při realizaci opatření zajišťujících dosud nedostatečnou přístupnost dopravních prostředků (železnice) osobám se sníženou možností pohybu.

Přílohy:⁹⁴

- Kopie dokladu o zaplacení Za povolené zastavení rychlíku uhrazené občanským sdružením Domov pro mne
- Fotografie z nastupování do vlaku
- Výpovědi vedoucích zájezdu – 2x

⁹⁴ Texty příloh převzaty z oficiální prezentace o.s. Domov pro mne. Dostupné na <http://www.domovpromne.cz/domov/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=14>

Příloha č. 1 – Fotokopie dokladu o úhradě poplatku za povolené zastavení rychlíku o.s. Domov pro mne

54*0340-019 8591		Vydáno Brno hl.n.		170
5258591		12.07.08		ČD, a.s.
Poplatek za povolené zastavení rychlíku	Osoba	Třída	Km	
Z: Zdržení (min):		Sazba DPH 9%		
Do: ?				
Přes: <i>Kaštelec u VHK</i>				
Jst./vlak.....				
Odešel	26.07.08		Přišel do	
Sleva * % Druh		Kč 600		

54*0340-020 8592		Vydáno Brno hl.n.		170
5258592		12.07.08		ČD, a.s.
Poplatek za povolené zastavení rychlíku	Osoba	Třída	Km	
Z: Zdržení (min):		Sazba DPH 9%		
Do: ?				
Přes: <i>Kaštelec u VHK</i>				
Jst./vlak.....				
Odešel	17.07.08		Přišel do	
Sleva * % Druh		Kč 600		

Příloha č. 2 - Fotografie z nastupování do vlaku

Příloha č. 3 Výpovědi vedoucích zájezdu – popis stavu

Výpověď Mgr. O. M. – koordinátorky rekondičního pobytu pro děti:

Již pátým rokem pořádá Domov pro mne o.s. rekondiční pobyt v Mrákotně u Telče. Využíváme služeb Českých drah. Na realizaci bezbariérové přepravy cca deseti vozíků je nutné předem podat rezervaci plošiny a vagónu. O tuto rezervaci vždy žádáme zhruba 2 měsíce před plánovanou cestou. Na počátku vyřizování našeho požadavku mě pracovníci ČD vždy oznámily, že je to velký problém – že je nás moc, že jsou výluky na trati, že nemají vhodné vagóny, ... Postupem času jak pokračovala naše komunikace se situace „zlepšovala“ a ve finále to vždy dobře dopadlo.

Sice podmínky a prostory byly vždy stísněné, ale na to už jsme zvyklí. Například kdyby někdo z nás na elektrickém vozíku potřeboval během cesty využít „bezbariérové“ WC má smůlu. Neprojde dveřmi ze zavazadlového prostoru, ve kterém trávíme cestu, do chodby a následně na WC. Mě jako vedoucí tábora, která má v podstatě zodpovědnost za nezletilé děti, vůbec nedělá dobře když vidím „mou ovečku“ sedící na vozíku pod spoustou jízdních kol zavěšenými za přední kolo na háčku... Prostě mě každoročně ČD přesvědčí o pocitu totální nechuti jakékoli spolupráce. Musím ale podotknout, že se mezi zaměstnanci ČD najdou i velice ochotní zaměstnanci, kteří mě chápou, ale bohužel se musí řídit pokyny „z hora“. Když někomu vykládám jak je to složité a problematické takové cestování zajistit, dostává se ke mně názor, proč raději nejedeme vlastní dopravou po vlastní ose. Samozřejmě by to byla varianta, ale jelikož s námi cestují i děti s postižením, z nichž někteří vlakem jezdí jen výjimečně, nerada bych tyto děti ochudila o tento zážitek. Myslím si, že cesta vlakem byla a bude pro všechny děti vždy zážitkem, který patří k pořádnému výletu.

Jak už jsem se zmínila, cestují s námi i děti na vozíku, které rodiče do Brna na hlavní nádraží přivážejí rodiče z různých koutů republiky. Proto je pro mě důležité mít potvrzenou rezervaci přepravy, jak se říká černé na bílém, o tom, že v daný termín a čas odcestujeme.

Předešlé roky jsem zmiňované potvrzení získala po překonání pár odmítavých mailů a telefonátů celkem „bez problémů“.

Letos, kdy jsem si myslela, že jsem „obrněna“ vůči každoročnímu hledání problémů a odmítání, jsem přesto byla šokována. Bylo mi sděleno, že pro to, aby mi rezervace přepravy byla potvrzena, je nutné zaplatit poplatky za vzniklé zpoždění vlaku z důvodu mimořádné manipulace. Podle jízdního řádu jsme totiž v Kostelci u Jihlavy, kde jsme přestupovali, měli na přestup 1 minutu!!! ČD nám naúčtovaly „symbolické“ 3 minuty, za každou 200 Kč, tj. 600,- Kč. Za cestu z Brna do Telče a zpět, jsme zaplatili 1200,- Kč plus jízdné.

Paradoxem bylo, že jsme měli odjíždět z Brna 7:25, 7:15 jsme byli přes menší manipulační problémy, nastoupení, ale v tu dobu byla na nástupišti spousta cyklistů, díky nimž náš vlak odjel 7:45, tj. o 20 min později.

Jelikož patřím mezi nadšence do cyklistiky a mám osobní zkušenosti s jízdou vlakem s kolem, vím, že by si ČD nikdy netroufly dát skupině cyklistů, díky níž se vlak zpozdí z důvodu nakládky a vykládky kol, jakoukoli sankci.

Výpověď Bc. E. K. – koordinátorky rekondičního pobytu pro dospělé:

Jako vždycky jsem objednávala lístky pro 15 osob na invalidním vozíku s doprovodem, museli jsme se rozdělit na 2 skupiny po 8 vozících. Navíc jsme letos museli platit Poplatek za povolené zastavení vlaku v ceně 600 Kč za jednu cestu, t.j. 1200 Kč. Vzhledem k tomu, že jsme se na základě požadavku Českých drah, a.s. museli rozdělit do dvou skupin, zaplatili jsme celkem 2400 Kč. Pan F. (z ČD) mi říkal, že až zaplatíme na pokladně, tak nám vystaví doklad o zaplacení. Pokud mu pošlu číslo toho dokladu, tak až po té můžeme počítat se zajištěním přepravy. Nejedná se o doslovný přepis

K započetí přepravy jsme tedy byli připraveni řádně a s předstihem. Připraveni však nebyli zaměstnanci Českých drah, a.s. (plošina k přemístění byla dovezena až s příjezdem či dokonce po příjezdu vlaku do stanice). Navíc vlak sám o sobě měl zpoždění, které nastupující vozíčkáři nemohli způsobit a nezpůsobili, když po nástupu vozíčkářů vlak ještě cca 10 minut ve vlakové stanici stál. Přenášení odpovědnosti za řádnou a včasnou přepravu na nás, jako na cestující, nebylo a není na místě.

Když nakonec v Telči nejela zdvihací plošina, tak se jeden z cestujících na elektrickém invalidním vozíku ptal, kam si můžeme jít stěžovat. Jeden z pracovníků ČD mu odpověděl, že jejich nadřízený je v Jihlavě.

3.11 ŘIDIČSKÉ OPRAVNĚNÍ PRO OSOBY S TĚŽKÝM SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Příklad:

Je mi 20 let a jsem sluchově postižená (ztráta sluchu 100% - dle Fowlera). Chtěla jsem si udělat autoškolu během zhruba 4 měsíců prázdnin (po maturitě a před nástupem na VŠ), ale jelikož se vyskytly problémy, tak se to protáhlo.

Začátkem června jsem šla za svojí praktickou lékařkou (v D.) s tím, aby mne vyšetřila a na základě toho mi vydala lékařské potvrzení. Jaké to bylo nemilé překvapení, když mi doktorka řekla, že mi potvrzení vydat nemůže... A to prý proto, že existuje zákon, který sluchově postiženým nedovoluje mít řidičské oprávnění.

Cítila jsem se v tu chvíli, jako neslyšící, diskriminovaná. (Kolik já znám neslyšících kamarádů, kteří auto řídí?!!) Odkázala mne tedy na moji foniatričku v Ostravě, abych to projednala s ní. Bohužel i ona zákon znala. Takže opět bezúspěšně.

Byla jsem na přednášce neslyšících (nikdo z přítomných o "tom" zákonu nevěděl!) a zaujaly mne letáky: "Automotoklub neslyšících". (Ony existují dokonce takovéto organizace nehledě na to, že existuje zákon, který jim to vlastně nepovoluje). Vypravila jsem se proto s tímto letákem v kapse znovu za svojí praktickou lékařkou, abych to znovu zkusila. Zpátky domů jsem šla již s vybojovaným lékařským potvrzením...

Věřím, že moje doktorky jednaly správně podle zákona, že neměly v úmyslu nic špatného a že s tím vlastně nemohly nic dělat. "Narazila" jsem prostě na lékařky, které byly znalé zákona.

Jelikož vím, že jsem nebyla jediná, které foniatrička lékařské potvrzení nemohla vydat, chtěla bych se Vás touto cestou zeptat, jestli by nebylo možné tento zákon nějak více prostudovat.

Jestli je chyba ve špatně formulovaném zákonu, anebo si to doktorky vyložily špatně...

E. U., studentka VŠ

Právní úprava

Zákon č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích

§ 3

Základní podmínky účasti na provozu na pozemních komunikacích

(1) Provozu na pozemních komunikacích se nesmí účastnit osoba, která by vzhledem k věku nebo ke sníženým tělesným nebo duševním schopnostem mohla ohrozit bezpečnost tohoto provozu. To neplatí, pokud osoba sama nebo jiná osoba učinila taková opatření, aby k ohrožení bezpečnosti provozu na pozemních komunikacích nedošlo.

Zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel

§ 84

(1) Zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel se rozumí tělesná a duševní schopnost k řízení motorových vozidel (dále jen "zdravotní způsobilost").

(2) Zdravotní způsobilost posuzuje a posudek o zdravotní způsobilosti (dále jen "posudek") vydává posuzující lékař na základě prohlášení žadatele o řídičské oprávnění nebo držitele řídičského oprávnění, výsledku lékařské prohlídky a dalších potřebných odborných vyšetření.

(3) Zdravotně způsobilý k řízení motorového vozidla není ten, kdo má poruchy chování způsobené závislostí na alkoholu nebo jiných psychoaktivních látkách podle posudku o zdravotní způsobilosti.

(4) Posuzujícím lékařem se pro účely tohoto zákona rozumí

a) registrující praktický lékař,

b) lékař zařízení závodní preventivní péče,

c) kterýkoli praktický lékař u osoby, která nemá registrujícího praktického lékaře nebo lékaře zařízení závodní preventivní péče.

(5) Registrující praktický lékař je povinen předat lékaři zařízení závodní preventivní péče na jeho vyžádání výpis ze zdravotnické dokumentace obsahující údaje podstatné pro zjištění zdravotní způsobilosti.

(6) U osoby, která nemá registrujícího praktického lékaře, musí posuzující lékař vyloučit nemoci, vady nebo stavy, které vylučují nebo podmiňují zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel.

(7) Prováděcí právní předpis upraví podmínky zdravotní způsobilosti, rozsah lékařské prohlídky a odborného vyšetření, obsah prohlášení žadatele o řídičské oprávnění nebo držitele řídičského oprávnění, nemoci, vady nebo stavy, které vylučují nebo podmiňují zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel.

§ 85

(1) Posouzení zdravotní způsobilosti provádí posuzující lékař na žádost žadatele o řídičské oprávnění nebo držitele řídičského oprávnění. Náklady na posouzení zdravotní způsobilosti hradí žadatel.

(2) Po provedení lékařské prohlídky, popřípadě odborného vyšetření vydá posuzující lékař žadateli posudek o zdravotní způsobilosti.

(3) Posudek o zdravotní způsobilosti musí mít písemnou formu.

(4) Posuzující lékař v posudku o zdravotní způsobilosti uvede zjištěný zdravotní stav z hlediska zdravotní způsobilosti žadatele o řídičské oprávnění nebo držitele řídičského oprávnění a hodnocení jeho zdravotní způsobilosti.

(5) Žadatel o řídičské oprávnění nebo držitel řídičského oprávnění je

a) zdravotně způsobilý k řízení motorových vozidel,

b) zdravotně způsobilý k řízení motorových vozidel s podmínkou,

c) zdravotně nezpůsobilý k řízení motorových vozidel.

(6) V hodnocení zdravotní způsobilosti podle odstavce 5 písm. b) se uvede důvod a podmínka zdravotní způsobilosti a v hodnocení zdravotní způsobilosti podle odstavce 5 písm. c) se uvede důvod zdravotní nezpůsobilosti k řízení motorových vozidel.

(7) Prováděcí právní předpis stanoví obsah a vzor posudku o zdravotní způsobilosti a upraví podrobnosti hodnocení zdravotní způsobilosti.

§ 86

Je-li žadatel o řídičské oprávnění nebo držitel řídičského oprávnění podle posouzení zdravotní způsobilosti zdravotně způsobilý k řízení motorových vozidel s podmínkou nebo zdravotně nezpůsobilý k řízení motorových vozidel, oznámí posuzující lékař neprodleně tuto skutečnost příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností a zašle mu kopii posudku o zdravotní způsobilosti.

Pravidelné lékařské prohlídky

§ 87

(1) Pravidelným lékařským prohlídkám je povinen se podrobovat

- a) řidič vozidla, který při plnění úkolů souvisejících s výkonem zvláštních povinností užívá zvláštního výstražného světla modré barvy, 2) případně doplněného o zvláštní zvukové výstražné znamení,
- b) řidič, který řídí motorové vozidlo v pracovněprávním vztahu a u něhož je řízení motorového vozidla druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě,
- c) řidič, u kterého je řízení motorového vozidla předmětem samostatné výdělečné činnosti prováděné podle zvláštního právního předpisu, 28)
- d) držitel řidičského oprávnění skupin C, C+E, D, D+E nebo podskupin C1, C1+E, D1 a D1+E, který řídí motorové vozidlo zařazené do příslušné skupiny nebo podskupiny řidičského oprávnění,
- e) držitel osvědčení pro učitele řidičů pro výcvik v řízení motorových vozidel podle zvláštního právního předpisu. 4)

(2) Vstupní lékařské prohlídce je osoba uvedená v odstavci 1 povinna se podrobit před zahájením výkonu činnosti uvedené v odstavci 1, dalším pravidelným lékařským prohlídkám pak do dovršení 50 let věku každé dva roky a po dovršení 50 let věku každoročně.

(3) Držitel řidičského oprávnění, který není osobou uvedenou v odstavci 1, je povinen se podrobit pravidelné lékařské prohlídce nejdříve šest měsíců před dovršením 60, 65 a 68 let věku a nejpozději v den dovršení stanoveného věku, po dovršení 68 let věku pak každé dva roky.

(4) Posuzující lékař může na základě výsledku pravidelné lékařské prohlídky v odůvodněných případech, zejména s přihlédnutím k aktuálnímu zdravotnímu stavu, určit osobě uvedené v odstavci 1 nebo 3 (dále jen "povinná osoba") termín další pravidelné lékařské prohlídky kratší, než jsou lhůty uvedené v odstavci 2 nebo 3.

(5) Je-li to potřebné pro zjištění zdravotní způsobilosti povinné osoby, může posuzující lékař nařídít provedení odborného vyšetření.

(6) Náklady na pravidelnou lékařskou prohlídku osob uvedených v odstavci 1 hradí u osob v pracovněprávním vztahu zaměstnavatel. U osob uvedených v odstavci 1, které nejsou v pracovněprávním vztahu, a u osob uvedených v odstavci 3 hradí náklady na pravidelnou lékařskou prohlídku tyto osoby.

(7) Prováděcí právní předpis upraví rozsah pravidelné lékařské prohlídky.

Vyhláška MZd č. 277/2004 Sb.

o stanovení zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel, zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel s podmínkou a náležitosti lékařského potvrzení osvědčujícího zdravotní důvody, pro něž se za jízdy nelze na sedadle motorového vozidla připoutat bezpečnostním pásem (vyhláška o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel)

Zdravotní způsobilost a posudek

§ 2

(1) Posudek o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel (dále jen "posudek") vydává posuzující lékař po zhodnocení zdravotního stavu žadatele o řidičské oprávnění (dále jen "žadatel") nebo držitele řidičského oprávnění (dále jen "řidič") zjištěného lékařskou prohlídkou a na základě vyhodnocení prohlášení žadatele nebo řidiče (dále jen "posuzovaná osoba") ke zdravotní způsobilosti, předchozích záznamů ve zdravotnické dokumentaci vedené o posuzované osobě, informací o zdravotním stavu posuzované osoby sdělených jejím registrujícím praktickým lékařem a dále výsledků dalších odborných vyšetření, která si vyžádal.

(2) Obsah prohlášení podle věty první je stanoven v příloze č. 1.

§ 3

Posuzovanou osobu lze za zdravotně způsobilou k řízení motorových vozidel nebo za zdravotně způsobilou s podmínkou uznat za podmínek stanovených v zákoně, pokud na základě lékařské prohlídky nebo pravidelné lékařské prohlídky nebyla u této osoby zjištěna vada, stav nebo nemoc (dále jen "nemoc"), která vylučuje zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel.

§ 4

(1) **Posudek musí být jednoznačný a nesmí obsahovat diagnózu nemoci;** vždy obsahuje náležitosti uvedené ve vzorech posudků uvedených v příloze č. 2 k této vyhlášce. Posudek lze vydat i v jiném formátu a uspořádání, než je uvedeno v jeho vzoru.

(2) Podle vzoru posudku uvedeného v příloze č. 2

a) část II se postupuje,

1. je-li posuzovaná osoba řidičem, který řídí motorové vozidlo v pracovněprávním vztahu a řízení motorového vozidla je druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě, nebo řízení motorového vozidla je předmětem samostatné výdělečné činnosti,

2. je-li osoba uvedená v § 87 odst. 1 písm. a), d) nebo e) zákona zároveň osobou podle bodu 1,

b) část I se postupuje v ostatních případech a též, je-li osoba uvedená v písmenu a) posouzena se závěrem, že není zdravotně způsobilá k řízení motorového vozidla příslušné skupiny nebo podskupiny řidičského oprávnění, jehož řízení je druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě nebo je předmětem výdělečné činnosti, nebo je zdravotně způsobilá k řízení tohoto motorového vozidla s podmínkou.

(3) V posudku se uvede doba jeho platnosti, jestliže posuzující lékař na základě zjištěného zdravotního stavu posuzované osoby určí lékařskou prohlídku dříve, než je termín pravidelné lékařské prohlídky podle zákona, a to

a) v případě postupující nemoci, u které lze předpokládat při dalším vývoji takové změny zdravotního stavu, které ovlivňující bezpečnost provozu na pozemních komunikacích, nebo

b) je-li v příloze č. 3 jako podmínka zdravotní způsobilosti uvedena lékařská kontrola zdravotního stavu posuzované osoby; lékařská kontrola se provádí v rámci lékařské prohlídky.

(4) Kopie posudku a záznam o jeho převzetí posuzovanou osobou potvrzený podpisem posuzujícího lékaře a posuzované osoby, popřípadě doručenka potvrzující převzetí posudku posuzovanou osobou, jsou nedílnou součástí zdravotnické dokumentace vedené o posuzované osobě.

§ 5

(1) V případě, kdy je vydáván posudek se závěrem

a) o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel s podmínkou, se v posudku uvede tato podmínka vyplývající ze zjištěného zdravotního stavu posuzované osoby; podmínka spočívá v používání nezbytného zdravotnického prostředku, v technické úpravě motorového vozidla nebo v jiných omezeních posuzované osoby; za jiné omezení posuzované osoby se rovněž považuje termín, do kterého se má posuzovaná osoba podrobit další lékařské prohlídce,

b) o zdravotní nezpůsobilosti k řízení motorových vozidel, se v posudku uvede závěr o zdravotní nezpůsobilosti vyplývající ze zjištěného zdravotního stavu posuzované osoby; je-li důvodem zdravotní nezpůsobilosti k řízení motorového vozidla osoby uvedené v § 4 odst. 2 písm. a) dlouhodobé pozbytí zdravotní způsobilosti 1a) k výkonu práce nebo činnosti spočívající v řízení motorového vozidla, uvede se i tento důvod.

(2) Zjištěné nemoci, které vedly k vydání posudku podle odstavce 1, zaznamená posuzující lékař ve zdravotnické dokumentaci vedené o posuzované osobě.

Lékařské prohlídky, pravidelné lékařské prohlídky, odborná vyšetření

§ 6

(1) Nezbytným rozsahem lékařské prohlídky a pravidelné lékařské prohlídky je

a) zjištění o zdravotním stavu posuzované osoby s cíleným zaměřením na nemoci, které zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel vylučují nebo podmiňují; nemoci, které zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel vylučují nebo podmiňují, jsou stanoveny v příloze č. 3,

b) komplexní fyzikální vyšetření, a to včetně orientačního vyšetření sluchu, zrakové ostrosti a barvocitu, orientačního vyšetření zorného pole a rovnováhy a orientačního neurologického vyšetření,

c) další potřebné odborné vyšetření vyžádané posuzujícím lékařem v případě, že u posuzované osoby je nezbytné vyloučit podezření na nemoc, která by mohla omezovat zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel,

d) odborné vyšetření vyžádané posuzujícím lékařem vždy, pokud posuzovaná osoba je v soustavné péči jiného lékaře nebo klinického psychologa pro nemoc, která vylučuje nebo omezuje zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel, jestliže je tato skutečnost posuzujícímu lékaři známa,
e) odborné vyšetření ošetřujícím lékařem neurologem u posuzovaných osob trpících epilepsií, epileptickými syndromy nebo jinými poruchami vědomí nebo v případě podezření na tyto nemoci; při odborném vyšetření je hodnocen vždy stav epilepsie nebo jiných poruch vědomí, klinická forma a postup nemoci, dosavadní léčba a její výsledky.

(2) Odborné vyšetření se provádí v rozsahu potřebném pro posouzení zdravotní způsobilosti posuzované osoby k řízení motorových vozidel. V závěru každého odborného vyšetření musí být vymezena zdravotní způsobilost posuzované osoby k řízení motorových vozidel ve vztahu k zaměření odborného vyšetření a navržena podmínka umožňující řízení motorového vozidla, pokud byla zjištěna potřeba jejího stanovení, a to

- a) použití nezbytného zdravotnického prostředku,
- b) technická úprava motorového vozidla, nebo
- c) jiné omezení posuzované osoby; pokud jiné omezení umožňující řízení motorového vozidla spočívá v podmínce podrobení se dalšímu odbornému vyšetření, musí být v závěru odborného vyšetření rovněž uveden termín, do kterého se má posuzovaná osoba podrobit dalšímu odbornému vyšetření.

§ 7

(1) Lékař nebo klinický psycholog provádějící na žádost posuzujícího lékaře odborné vyšetření posuzované osoby podle § 6 odst. 1 písm. c) až e) vychází ze zdravotnické dokumentace vedené posuzujícím lékařem o posuzované osobě nebo z jeho informace; informace ze zdravotnické dokumentace zpracovaná posuzujícím lékařem obsahuje důvody, pro které bylo odborné vyšetření vyžádáno, výsledky dosud provedených vyšetření a další údaje podstatné pro odborné vyšetření.

(2) Posuzující lékař, pokud není současně registrujícím praktickým lékařem posuzované osoby, si pro účely hodnocení zdravotní způsobilosti posuzované osoby k řízení motorových vozidel vyžádá informace o zdravotním stavu této osoby u registrujícího praktického lékaře, a to

- a) zda posuzovaná osoba trpěla nebo trpí nemocemi uvedenými v příloze č. 3 nebo na tyto nemoci bylo v minulosti vysloveno podezření, a
- b) další údaje podstatné pro posouzení zdravotní způsobilosti této osoby.

(3) Lékař nebo klinický psycholog provádějící odborné vyšetření zaznamenává závěry svých zjištění a vyšetření nebo odborných vyjádření v celém rozsahu zjištěných skutečností do zdravotnické dokumentace, kterou o posuzované osobě vede; posuzujícímu lékaři předá informaci o závěrech odborného vyšetření.

§ 8

Registrující praktický lékař vyznačí ve zdravotnické dokumentaci a ve výpisu ze zdravotnické dokumentace v případě předání pacienta do péče jiného registrujícího praktického lékaře, že osoba, o níž je vedena zdravotnická dokumentace, je žadatelem nebo řidičem, nebo že této osobě byl vydán posudek se závěrem o zdravotní nezpůsobilosti k řízení motorových vozidel nebo zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel s podmínkou. Pokud je posuzujícím lékařem lékař zařízení závodní preventivní péče, sděluje tyto skutečnosti za účelem vyznačení ve zdravotnické dokumentaci registrujícímu praktickému lékaři. Pokud posuzovaná osoba nemá registrujícího praktického lékaře nebo lékaře zařízení závodní preventivní péče, vyznačí skutečnosti uvedené ve větě první do zdravotnické dokumentace posuzující lékař.

Příl.3

Nemoci, vady, nebo stavy, které vylučují nebo podmiňují zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel

Pro účely přílohy jsou zařazeni do

- skupiny 1

žadatelé a držitelé řidičských oprávnění skupiny A, B a B+E a AM a podskupiny A1 a B1

- skupiny 2

- a) řidiči, kteří řídí motorové vozidlo v pracovněprávním vztahu, a u nichž je řízení motorového vozidla druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě,
- b) řidiči vozidla, kteří při plnění úkolů souvisejících s výkonem zvláštních povinností užívají zvláštního výstražného světla modré barvy, popřípadě doplněného o zvláštní zvukové výstražné znamení,
- c) řidiči, u kterých je řízení motorového vozidla předmětem samostatné výdělečné činnosti prováděné podle zvláštního právního předpisu,
- d) žadatelé a držitelé osvědčení pro učitele řidičů pro výcvik v řízení motorových vozidel podle zvláštního právního předpisu, 3) nebo
- e) žadatelé a držitelé řidičských oprávnění skupiny C, C+E, D, D+E a T a podskupiny C1, C1+E, D1 a D1+E (§ 81 zákona č. 361/2000 Sb.).

II. Nemoci, vady nebo stavy sluchu vylučující nebo podmiňující zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel

skupina 1 a 2

Nemoci, vady nebo stavy sluchu, které ovlivňují bezpečnost provozu na pozemních komunikacích a u kterých je zdravotní způsobilost k řízení motorových vozidel podmíněna odborným vyšetřením, a to zejména

- a) **nemoci středního ucha nebo bradavkového výběžku, pokud omezují schopnost řídit motorové vozidlo, nebo**
- b) **stále se zhoršující poruchy sluchu znemožňující komunikaci hovorovou řečí nebo při audiometrickém vyšetření je celková ztráta sluchu vyšší než 20 % (dle Fowlera).**

Během odborného vyšetření bude věnována zvláštní pozornost možnosti kompenzace poruchy sluchu.

Komentář

Podstata problému tkví v rozporu mezi skutkovým zdravotním stave - příslušným stupněm zdravotního (zde sluchového) postižení – a z něj vyplývajících (případných) omezení schopností bezpečně řídit motorové vozidlo - a způsobem, kterým veřejná autorita formuluje prostřednictvím normativně právního aktu

- a) hmotněprávní podmínky vyloučení určitých osob z možnosti řídit motorové vozidlo
- b) procesní podmínky posuzování daných omezení (zdravotního stavu či postižení)

Na podmínku uvedenou pod písm. a) lze konstatovat, že nepochybně neexistuje obecné a neomezené právo vlastnit oprávnění k řízení motorových vozidel a veřejný zájem na ochraně lidského zdraví opravňuje veřejnou autoritu, aby příslušným způsobem stanovila podmínky pro získání tohoto oprávnění – tedy i vyloučení určitých osob z možnosti toto oprávnění získat.

Problémem, který zřejmě vystoupí do popředí, je způsob tohoto vyjádření v příslušné právní normě – a zejména (výrazně!) problematický způsob upravující tzv. lékařské prohlídky a vydávání tzv. potvrzení o posouzení zdravotní způsobilosti posuzované osoby k řízení motorových vozidel. Zejména tato část příslušného předpisu (nejedná se o zákon – jak uváděla tazatelka), kterým je vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR je příliš obecná – a ve svém pojetí kontradiktorní. Nepochybně lze z diskriminačního (byť evidentně ne úmyslného, ale nedbalostního) jednání obvinít příslušnou lékařku. Jedná-li se o odbornou lékařku zaměřenou na poruchu sluchu, je její povinností znát znění příslušné vyhlášky MZd!

Lze však konstatovat, že pravým „viníkem“ diskriminační situace, do níž se dostala studentka E. U. je příliš vágní znění této normy, která umožňuje „nejasný“ výklad - výklad, který bývá prováděn lékařem, tedy právním neodborníkem, který není schopen správně interpretovat záměr tvůrce normy (byť i ten zůstává analýze skryt). Svědčí o tom i vlastní kauza tazatelky, která nakonec – po vyvinutí úsilí získala příslušné doporučení od stejné lékařky, která jej původně odmítala vystavit.

Daná norma je rovněž nevhodná i svým pojetím a zněním. Viz:

a) nemoci středního ucha nebo bradavkového výběžku, pokud omezují schopnost řídit motorové vozidlo, nebo
b) stále se zhoršující poruchy sluchu znemožňující komunikaci hovorovou řečí nebo při audiometrickém vyšetření je celková ztráta sluchu vyšší než 20 % (dle Fowlera).

Je nepochybné, že ztráta sluchu např. 30% sama o sobě nezpůsobuje výraznější omezení ve schopnosti řídit motorové vozidlo... Navíc i způsob, jímž chtěl tvůrce normy vyjádřit povinnost posuzujícího lékaře přihlídnout k ostatním (kompenzačním) faktorům, které dané postižení provází je provedena nevhodně. Viz:

Během odborného vyšetření bude věnována zvláštní pozornost možnosti kompenzace poruchy sluchu.

Vhodnější formulace by mohla znít jako varianta následující:

V průběhu posuzování schopnosti žadatele řídit motorové vozidlo posoudí lékař provádějící odborné vyšetření i další schopnosti a dovednosti uchazeče o získání řidičského oprávnění, které jsou způsobitelné kompenzovat příslušný stupeň poruchy sluchu.

Ani uvedený návrh však neodstraňuje zásadní hmotněprávní i procesněprávní mezery v tomto, pro občany se sluchovým postižením, zásadním, životním okamžiku! Ty bude nutno vyřešit rozsáhlejší novelou příslušných předpisů!

Nejde jen o nejasné znění, z procesního hlediska je nepřípustné (neboť významně snižuje již tak chatrnou právní jistotu uchazeče o získání řidičského oprávnění) i ustanovení přílohy cit. vyhlášky, která uvádí jako obligatorní součást vydaného rozhodnutí i následující poučení:

Proti tomuto posudku je možno podat podle ustanovení § 77 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, návrh na jeho přezkoumání do 15 dnů ode dne jeho prokazatelného obdržení. Návrh se podává písemně vedoucímu zdravotnického zařízení, a to prostřednictvím lékaře, který posudek vypracoval; jde-li o zdravotnické zařízení provozované lékařem, který poskytuje zdravotní péči vlastním jménem, návrh se podává tomuto lékaři.

Jak je patrné, v řadě případů, v nichž rozhodl ošetřující lékař - praktický lékař ORL – se návrh na přezkoumání tohoto stanoviska podává – opět tomuto lékaři....

Závažnost celé věci je možno doplnit přepisem části televizního pořadu speciálně zaměřeného na tuto tematiku – Televizní klub neslyšících ze dne 8. září 2009.⁹⁵ V pořadu – určeném speciálně občanům se sluchovým postižením – byla zařazena pasáž, v níž lékařka (zřejmě ORL) vysvětluje podmínky pro přiznání doporučujícího stanoviska občanům se sluchovým postižením takto:

Odborník z Automotoklubu neslyšících:

Pokud by zdravotní stav přesáhl určité meze – stanovené právními předpisy, potom nelze řidičský průkaz přiznat dané osobě.

Lékařka:

Porucha sluchu není kontraindikací k řízení motorových vozidel – přesto člověk, který má poruchu sluchu, musí absolvovat odborné zdravotní vyšetření. To jak má být vyšetření provedeno upravuje zákon 277 z roku 2004. ten ukládá, aby člověk se sluchovou poruchou absolvoval specializované vyšetření ORL.

....Odborník posoudí zda hůře slyšíci nebo člověk se sluchovým postižením má schopnost komunikace a zda-li ta jeho sluchová vada je řádně kompenzovaná. Pokud tomu tak je, tak samozřejmě může hůře slyšíci dostat potvrzení o způsobilosti k řízení motorového vozidla.

....Tam samozřejmě záleží na vyšetřujícím lékaři jak k této problematice přistoupí. Já samozřejmě přiznám, že bych žádnému sluchově postiženému oprávnění k řízení tramvaje či autobusu jako profesionál nedala, ale zase nechápu proč bych mu nedala potvrzení k řízení např. stroje – bagr apod. vždyť tam každý používá ucpávky tak tam samozřejmě to potvrzení mohu vydat.

....Zákon umožňuje lékařům, aby se nad tím postiženým zamyslel, jaké má možnosti a jaké má možnosti - přístup ke korekci té sluchové vady...

Jak je patrné, i v informačním servisu pro občany se sluchovým postižením, je uvedena řada nepřesností – a přímo ukázka „různorodosti“ přístupu lékařů, který nejasné znění vyhlášky vyvolává. Hned v úvodu lékaře uvádí, že „porucha sluchu není kontraindikací k řízení motorových vozidel“ – což nepochybně je – a právě proto norma stanoví povinnost podrobit se odbornému lékařskému vyšetření. Lékařka vyjadřující se v dokumentu by např. neváhala příslušné osobě se sluchovým postižením vystavit i doporučení pro získání řidičského oprávnění pro stavební a zemědělské stroje – byť – kategoricky nesouhlasí s udělením tohoto oprávnění řidičům tzv. profesionálním – tedy např. řidičům prostředků hromadné dopravy osob...

Tímto příkladem lze také dokumentovat nejasnost aktuálně platného znění právní normy a – vedle dotazu tazatelky – přidat další důkaz o tom, že nejasné znění normy může, a také vyvolává diskriminační tendence vůči některým občanům se sluchovým postižením.⁹⁶

⁹⁵ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/208562221800011-televizni-klub-neslysicich/>

⁹⁶ Mimo rámec vlastní analýzy lze vyslovit pochybnost, zda při současném stavu lékařské péče, průměrné délce života, hranici důchodového věku a souvisejících faktorů ob stojí hranice 60 let, kdy je člověk povinen poprvé se podrobit lékařské prohlídce potvrzující jeho způsobilost řídit motorové vozidlo...

Návrh dalšího postupu (změn)

Vzhledem k závažnosti problému – dotýká se realizace jednoho ze základních práv občanů se sluchovým postižením – právo nebyť diskriminován. Stejně tak je nutno považovat právo řídit motorové vozidlo za významný prvek, který danému občanovi umožňuje realizaci jeho pracovních i osobních cílů. Proto je v zájmu této skupiny občanů, aby možnosti – a meze – jejich způsobilosti získat řidičské oprávnění byly stanoveny explicitněji, s požadavkem šetření jejich lidských i občanských práv.

Doporučuje se, aby NRZP zvážila v dohodě s organizacemi sdružujícími občany se sluchovým postižením další postup v této věci s cílem dosáhnout:

- přesnějšího vymezení daného zdravotního stavu (stupně sluchového postižení), které již omezuje způsobilost žadatele o řidičské oprávnění řídit motorové vozidlo,
- přesnějšího vymezení způsobu posuzování tzv. kompenzačních mechanismů – včetně jejich vymezení, které umožňují získat řidičské oprávnění i žadateli, který trpí sluchovou vadou takového stupně, která *o b e c n ě* může představovat kontraindikaci pro získání řidičského oprávnění,
- vymezení přesnějšího postupu – pravidel provádění lékařské prohlídky, v níž je příslušným lékařem posuzována schopnost uchazeče o získání řidičského oprávnění občana se sluchovým postižením,
- zavedení odpovídajících mechanismů odvolacího řízení, zahrnujícího účast nezávislé autority a zohledňujícího i ostatní, nejen lékařské aspekty osobnosti uchazeče o získání řidičského oprávnění, které mají vliv na jeho schopnost řídit motorové vozidlo.

3.12 TELEVIZNÍ POPLATKY PRO NESLYŠÍCÍ

Příklad:

„Jsem zdravotně postižený, mám průkaz ZTP. Jsem tedy osvobozen od placení televizního poplatku?“

Odpověď:

„Osvobození ze zdravotních důvodů se týká osob s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí a osob s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou, pokud jsou osaměle žijící. Osvobozeny jsou tyto osoby rovněž v případě, kdy žijí společně v domácnosti s jinou osobou splňující podmínky osvobození ze zdravotních důvodů.“

Vůbec nechápu ten „dvojaký metr“ na lidi co neslyší. Když přijde o sluch někdo ze slyšící rodiny, tak je v domácnosti jediný, kdo neslyší a domácnost koncesionářské poplatky platit nově musí (před tím platit nemuseli – bylo jim to tedy odebráno).

V jiných rodinách, kde je sluchové postižení často dědičné a v domácnosti jsou třeba tři neslyší (rodiče děti), nebo se žení/vdávají mezi sebou (znakující vytvářejí komunity) je velmi pravděpodobné, že v takové domácnosti je více, než jeden neslyšící a podle tohoto zákona jsou tedy i nadále od placení zproštěni.

Jednou větou důsledky této novely: „Ze všech lidí co neslyší, byly ohluchlým odebrány úlevy od placení koncesionářských poplatků.“

Setkal jsem se už i s tvrzením, že když je v domácnosti třeba pět neslyšících a jeden slyšící, domácnost zproštěna není. Tento výklad zákona mi přijde jednak hodně „přitaženy za vlasy“, protože v zákoně nic o jednom slyšícím není, pouze o dalším neslyším (kdy žijí společně v domácnosti s jinou osobou splňující podmínky osvobození ze zdravotních důvodů) a navíc se koncesionářské poplatky platí za celou domácnost ne za osobu – přeci je neplatí pětičlenná domácnost krát pět, přeci nemají 5 elektroměrů, každý svůj osobní (ale nejsem právník – používám „selský rozum“).

Nebo, že prý když je v domácnosti jeden slyšící sociálně soběstačný. Podle této teorie tedy domácnost, kde žijí neslyšící manželé, tři neslyšící děti a jeden rodič neslyšících manželů, který slyší, má zaměstnání a je sociálně nad příjmy životního minima jsou od osvobození zproštěni.

Za druhé i když by to tak bylo, zase bychom měli dvojí metr – domácnost, kde by byli dva bezdětní neslyší by byla zproštěna od placení, kdežto domácnost, kde by bylo pět neslyšících (rodiče+trí děti) a čtvrté dítě slyšící by zproštěna nebyla.

Vůbec nejde o ty peníze, i když v rodině, kde přijde jeden o sluch a tím pádem většinou i o zaměstnání a příjmy rodiny se náhle sníží těsně nad hladinu životního minima je každá koruna dobrá. Také v domácnosti, kde by bylo oněch pět neslyšících a jeden slyšící by to jistě asi nebylo zrovna moc dobré co se týče financí. Jde především o princip a ten dvojí přístup.

To určitý druh diskriminace je. Proč a z jakého důvodu bylo zproštění od placení koncesionářských poplatků ohluchlým odebráno? Myslím si, že by to mělo být pro všechny stejné (slyší/neslyší) a nemělo by záležet na tom, kdo s kým žije.

L. K. 27. 7. 2008 (+ citace ze stránek České televize)

Právní úprava:

Právní úprava do roku 2005:

Zákon č. 252/1994 Sb. o rozhlasových a televizních poplatcích

§ 2

Poplatník

(1) Poplatníkem je právnická osoba, organizační složka státu nebo fyzická osoba, která je držitelem 3) rozhlasového nebo televizního přijímače.

(2) Je-li rozhlasový nebo televizní přijímač součástí dopravního prostředku, poplatníkem je držitel dopravního prostředku.

(3) Od rozhlasového poplatku a televizního poplatku jsou osvobozeni:

h) osoby s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí a osoby s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou. 5a)

5a) Příloha k vyhlášce Ministerstva práce a sociálních věcí č. 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, kapitola IV. - Smyslové orgány, oddíl A - Zrak, oddíl B - Sluch a ústrojí rovnováhy.

Právní úprava od roku 2006

V roce 2006 vstoupil v platnost nový zákon o rozhlasových a televizních poplatcích č. 348/2005 Sb., kdy byla, podle dotazu, některým neslyšícím odebrána úleva od placení koncesionářských poplatků za televizi

Zákon č. 348/2005 Sb. o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů

Změna: 112/2006 Sb.

Změna: 235/2006 Sb.

Změna: 304/2007 Sb.

§ 1

Předmět úpravy

Tento zákon stanoví předmět poplatků, poplatníka, základ, výši a způsob placení rozhlasových a televizních poplatků a evidenci poplatníků. Rozhlasový poplatek slouží k financování veřejné služby Českého rozhlasu 1) . Televizní poplatek slouží k financování veřejné služby České televize 2) .

§ 3

Poplatník

(1) Poplatníkem rozhlasového poplatku je fyzická osoba nebo právnická osoba, která vlastní rozhlasový přijímač. Jestliže drží 4) nebo z jiného právního důvodu alespoň 1 měsíc užívá rozhlasový přijímač fyzická osoba nebo právnická osoba, která není jeho vlastníkem, je poplatníkem tato osoba.

(2) Poplatníkem televizního poplatku je fyzická osoba nebo právnická osoba, která vlastní televizní přijímač. Jestliže drží 4) nebo z jiného právního důvodu alespoň 1 měsíc užívá televizní přijímač fyzická osoba nebo právnická osoba, která není jeho vlastníkem, je poplatníkem tato osoba.

(3) Je-li rozhlasový nebo televizní přijímač příslušenstvím dopravního prostředku, poplatníkem je provozovatel dopravního prostředku.

(4) Jestliže je fyzická osoba nebo právnická osoba, která není přihlášená v evidenci poplatníků rozhlasového poplatku nebo v evidenci poplatníků televizního poplatku, odběratelem elektřiny připojeným k distribuční soustavě 5) , považuje se za poplatníka rozhlasového a televizního poplatku s povinností platit, pokud Českému rozhlasu nebo České televizi (dále jen "provozovatel vysílání ze zákona") po jejich písemné výzvě neoznámí písemným čestným prohlášením opak, a to s účinností od marného uplynutí lhůty 30 dnů ode dne doručení této výzvy. Součástí výzvy musí být poučení o následcích neprokázání opaku v takto stanovené lhůtě.

(5) Práva a povinnosti právnické osoby, stanovené tímto zákonem, se vztahují na organizační složku státu a územního samosprávného celku obdobně.

§ 4

Osvobození od rozhlasového a televizního poplatku

(1) Od rozhlasového a televizního poplatku jsou osvobozeni

- a) osoby jiných států, které požívají výsad a imunit podle mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána 6) ,
- b) cizinci, kterým nebylo na území České republiky uděleno povolení k trvalému nebo dlouhodobému pobytu 7) ,
- c) provozovatel vysílání ze zákona,
- d) Rada pro rozhlasové a televizní vysílání,
- e) držitelé licence 8) opravňující k rozhlasovému vysílání, jde-li o rozhlasový poplatek,
- f) držitelé licence 8) opravňující k televiznímu vysílání, jde-li o televizní poplatek,
- g) osoby s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí a osoby s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou⁹⁷ , pokud jsou osaměle žijící; osvobozeny jsou tyto osoby rovněž v případech, kdy žijí společně v jedné domácnosti,**
- h) školy zapsané ve školském rejstříku podle zákona č. 561/2004 Sb. , o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

(2) Od rozhlasového a televizního poplatku je dále osvobozena fyzická osoba,

- a) jde-li o jednotlivce, jehož čistý příjem za uplynulé kalendářní čtvrtletí je nižší než 2,15násobek životního minima 10) ,
- b) žije-li v téže domácnosti s dalšími osobami a součet jejího čistého příjmu a čistých příjmů těchto osob za uplynulé kalendářní čtvrtletí je nižší než 2,15násobek životního minima osob žijících v této domácnosti 10) .

Při zjišťování příjmů se postupuje podle zvláštního zákona 10) .

(3) Účinky nově vzniklého nároku na osvobození podle odstavce 1 nastávají prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž důvod pro toto osvobození vznikl. Účinky nově vzniklého nároku na osvobození podle odstavce 2 nastávají prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž poplatník oznámí čestným prohlášením provozovateli vysílání ze zákona, nebo jiné osobě, kterou provozovatel vysílání ze zákona určí (dále jen "pověřená osoba"), okolnosti odůvodňující osvobození; účinky tohoto osvobození končí posledním dnem měsíce, v němž zanikly okolnosti odůvodňující toto osvobození, nejpozději však uplynutím 6 kalendářních měsíců ode dne, kdy nastaly účinky nároku na osvobození. Fyzická osoba, na kterou se osvobození podle odstavce 2 vztahuje, je povinna na výzvu provozovatele vysílání ze zákona, popřípadě pověřené osoby písemně doložit kopii rozhodnutí nebo oznámení úřadu státní sociální podpory 11) okolnosti prokazující osvobození.

§ 6

Měsíční výše rozhlasového poplatku činí 45 Kč, měsíční výše televizního poplatku činí 135 Kč.

§ 8

Evidence poplatníků

(1) Správcem 14) evidence poplatníků rozhlasového nebo televizního poplatku je provozovatel vysílání ze zákona. Provozovatel vysílání ze zákona vede evidenci poplatníků, pokud k tomu nezmocní pověřenou osobu, která je v takovém případě zpracovatelem 14) evidence poplatníků.

(2) Poplatník je povinen oznámit provozovateli vysílání ze zákona, popřípadě pověřené osobě, že se stal poplatníkem, a to do 15 dnů ode dne, kdy se jím stal; tento den je poplatník povinen uvést v oznámení. Tato oznamovací povinnost se nevztahuje na osoby osvobozené od rozhlasového nebo televizního poplatku podle § 4 odst. 1 a poplatníky, kteří podle § 5 odst. 2 neplatí rozhlasový nebo televizní poplatek.

(3) Poplatník je v oznámení podle odstavce 2 dále povinen uvést

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení, místo trvalého pobytu, u cizinců popřípadě dlouhodobého pobytu a datum narození, jde-li o fyzickou osobu,
- b) jméno a příjmení, popřípadě obchodní firmu, místo podnikání, identifikační číslo a předmět podnikání, jde-li o fyzickou osobu, která je podnikatelem,
- c) obchodní firmu nebo název, právní formu, sídlo, identifikační číslo a předmět činnosti, jde-li o právnickou osobu,
- d) název, sídlo a identifikační číslo, jde-li o organizační složku státu nebo územního samosprávného celku.

⁹⁷ Příloha k vyhlášce č. 207/1995 Sb. , kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, kapitola IV. - Smyslové orgány, oddíl A - Zrak, oddíl B - Sluch a ústrojí rovnováhy, ve znění vyhlášky č. 156/1997 Sb.

(4) Poplatník podle § 5 odst. 3 a 4 je v oznámení podle odstavce 2 povinen vedle údajů uvedených v odstavci 3 uvést počet rozhlasových nebo televizních přijímačů, které jsou základem rozhlasového nebo televizního poplatku, a adresu, kde jsou umístěny.

(5) Poplatník podle § 5 odst. 5 je v oznámení podle odstavce 2 povinen vedle údajů uvedených v odstavci 3 uvést počet a adresu provozoven určených k výrobě, opravě nebo prodeji rozhlasových nebo televizních přijímačů.

(6) Poplatník je povinen písemně oznámit provozovateli vysílání ze zákona, popřípadě pověřené osobě změny ve skutečnostech uvedených v odstavcích 3 až 5 do 15 dnů ode dne, kdy změna nastala.

(7) Je-li poplatníkem fyzická osoba, u které nastaly účinky osvobození od rozhlasového a televizního poplatku podle § 4 odst. 2, je povinna oznámit zánik okolností odůvodňujících osvobození do 15 dnů ode dne jejich vzniku.

(8) Z evidence poplatníků rozhlasového nebo televizního poplatku je povinen se odhlásit poplatník, který

a) přestal být poplatníkem podle tohoto zákona,

b) byl osvobozen podle § 4 odst. 1,

c) neplatí rozhlasový nebo televizní poplatek podle § 5 odst. 2,

a to do 15 dnů ode dne, kdy nastaly skutečnosti odůvodňující odhlášení.

Při odhlášení je povinen připojit písemné čestné prohlášení potvrzující, že nastala některá z těchto skutečností. Odhlašuje-li se z evidence poplatníků fyzická osoba, která podle § 5 odst. 2 neplatí rozhlasový nebo televizní poplatek, je v čestném prohlášení povinna dále uvést jméno, popřípadě jména a příjmení, datum narození a adresu trvalého pobytu, u cizinců popřípadě dlouhodobého pobytu poplatníka, s nímž žije ve společné domácnosti 12) a který splnil oznamovací povinnost podle odstavce 2.

(9) Provozovatel vysílání ze zákona je za účelem kontroly dodržování tohoto zákona oprávněn zjišťovat údaje o neevidovaných poplatnících a vést jejich evidenci v rozsahu dle odstavce 10.

(10) Dodavatel zajišťující dodávku elektřiny odběratelům 15) je povinen na požádání sdělit provozovateli vysílání ze zákona, se kterými odběrateli uzavřel smlouvu o dodávce elektřiny. Dodavatel zajišťující dodávku elektřiny odběratelům předá do 30 dnů ode dne doručení žádosti vedle adresy odběrného místa následující údaje: jméno, popřípadě jména a příjmení, datum narození a adresu trvalého pobytu, u cizinců popřípadě dlouhodobého pobytu odběratele, který je fyzickou osobou, jméno, příjmení, popřípadě obchodní firmu, místo podnikání a identifikační číslo odběratele, který je fyzickou osobou, která je podnikatelem, obchodní firmu nebo název, právní formu, sídlo a identifikační číslo odběratele, který je právnickou osobou, název, sídlo a identifikační číslo odběratele, který je organizační složkou státu nebo územního samosprávného celku. Dodavatel zajišťující dodávku elektřiny odběratelům je oprávněn požadovat po provozovateli vysílání ze zákona úhradu účelně vynaložených nákladů, které mu vznikly v přímé souvislosti se splněním jeho žádosti. Provozovatel vysílání ze zákona může takto získané údaje užít pouze za účelem a způsobem uvedeným v odstavci 9.

(11) Provozovatelé vysílání ze zákona jsou oprávněni předávat si navzájem údaje z evidence poplatníků za účelem jejich zjištění nebo ověření.

Účinnost

§ 17

Tento zákon nabývá účinnosti dnem jeho vyhlášení, s výjimkou § 14 bodu 3, který nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2006, § 14 bodu 1, které nabývají účinnosti dnem 1. ledna 2007, § 14 bodu 2, který nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2008.

Komentář

Ve znění připomínky – viz výše – se objevuje několik nepřesných tvrzení: např., že poplatek za rozhlasové a televizní vysílání byl „zaveden ohluchlým“....

Nové znění zákona o rozhlasových a televizních poplatcích zavádí dvojí důvod pro osvobození od placení:

Osvobození ze zdravotních důvodů se týká osob s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí a osob s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou, **pokud jsou osaměle žijící**. Osvobozeny jsou tyto osoby rovněž v případě, kdy žijí společně v domácnosti s jinou osobou splňující podmínky osvobození ze zdravotních důvodů. (explicitně: pokud v domácnosti žije více těchto osob – jenom tyto osoby!) Osvobození ze zdravotních důvodů se nevztahuje na domácnosti, kde je alespoň jeden člen domácnosti, který jinak splňuje podmínky pro poplatníka dle §3, odst. 2 zákona a na kterého se osvobození ze zdravotních důvodů nevztahuje. Jinými slovy – osvobození neplatí pro domácnosti, v nichž alespoň jeden další člen osvobození ze zdravotních důvodů nemůže získat.

Osvobození ze sociálních důvodů může uplatnit fyzická osoba v případě, že:

- a. jde o jednotlivce, jehož čistý příjem za uplynulé kalendářní čtvrtletí je nižší než 2,15násobek životního minima
- b. žije v téže domácnosti s dalšími osobami a součet jejího čistého příjmu a čistých příjmů těchto osob za uplynulé kalendářní čtvrtletí je nižší než 2,15násobek životního minima osob žijících v této domácnosti.

Při zjišťování příjmů se postupuje podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění. Poplatník přihlášený přes SIPO je povinen místně příslušné provozovně pošty písemně doložit okolnosti prokazující osvobození od povinnosti platit za příjemce poplatků. V případě, že okolnosti odůvodňující osvobození zaniknou, má poplatník povinnost oznámit poště tuto skutečnost do 15 dnů ode dne jejího vzniku. Přímý poplatník podobně komunikuje přímo s ČT.

Poplatník, který uvedením nepravdivých údajů dosáhl neoprávněného osvobození od povinnosti platit za televizní příjemce poplatků, je povinen zaplatit České televizi kromě dlužných televizních poplatků i přírůstek ve výši 10 000 Kč.

Porovnáním právní úpravy platné do konce roku 2005 a v současnosti je zřejmé, že původní věta vymezovala osoby osvobozené od poplatků tak, že nepřehlížela k dalším osobám v domácnosti. Do konce roku 2005 skutečně tak bylo možné, aby byl televizní či rozhlasový příjemce „evidován“ na osobu s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí nebo osobu s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou – a v takovém případě poplatků (za danou domácnost) placen nebyl. Přestože v takové domácnosti mohlo být několik dalších osob, kterým benefit osvobození od poplatků přiznán nebyl.

Současné znění zákona „zpřesnilo“ výčet – titul – pro osvobození tak, že nepostačí existence daného postižení (pro osvobození) v tom případě, pokud je v domácnosti jakákoliv další osoba, které by toto osvobození přináleželo. Explicitně: **osoby s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí a osoby s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou, pokud jsou osaměle žijící; osvobozeny jsou tyto osoby rovněž v případě, kdy žijí společně v jedné domácnosti**. Tato dikce znamená, že osvobození je přiznáno:

- a) jedné osobě s takovým postižením v domácnosti,
- b) více osobám s takovým postižením žijícím v jedné domácnosti.

Současná úprava vychází - logicky – z názoru, že je-li v domácnosti další člen – občan, který není s uvedenými postiženími, televizor a rozhlasový přijímač užívá – za stejných podmínek jako ostatní občané.

Shora uvedené tvrzení o diskriminaci bychom tak mohli upravit i do odlišné podoby: minulou právní úpravou by se mohli cítit diskriminováni občané bez postižení (titulu pro osvobození z hrazení poplatků), kteří poplatek museli hradit – a občané bez postižení, kteří měli „to štěstí“ bydlet v domácnosti, byť jen s jedním členem s daným postižením, by hradit poplatky nemuseli...

Návrh dalšího postupu (změň)

Daný případ nepovažujeme za diskriminační vůči občanům s postižením. Nenavrhujeme proto NRZP, aby usilovala o změnu zákona v tomto smyslu. Ve vztahu ke skupině občanů se sluchovým postižením naopak existují i názory, aby s rozšířením skrytého titulování pořadů (u veřejnoprávní služby), byly do budoucna zavedeny poplatky i vůči této skupině občanů. I když tento názor nesdílíme, současnou právní úpravu za diskriminační považovat nemůžeme.

3.13 OSOBY OHLUHLÉ A PROHLÍDKY KULTURNÍCH PAMÁTEK

Příklad:

Od dětství jsem ohluchlá (2,5 roku), nyní seniorka s kochleárním implantátem. Diskriminací jsem trpěla celý život, ve škole, v zaměstnání, ve sportu, a pod., přestože normálně mluvím.

Pokud normálně mluvící ohluchlý člověk není schopen normálně komunikovat proto, že nerozumí, ať již proto, že neumí odezírat či nezná znakový jazyk, je prakticky vyřazen ze slyšící společnosti. My, mluvící ohluchlí lidé jsme diskriminováni prakticky denně od rána do večera třeba tím, že neslyšíme rozhlas, TV, rozhovory lidí kolem nás, u lékaře, v nemocnici. Je pro nás nedostupné např. divadlo, informace, přednášky, atd. Dokonce se nenašel nikdo, kdo by se zajímal, jakým způsobem bychom mohli hladce absolvovat kurs práce s internetem....

Malá čerstvá ukázka: Nedávno při prohlídce zámku Jemniště: Ve skupině několik Němců, 3 Angličané a dva Češi (z nich 1 ohluchlá). Prohlídka byla doprovázena německým výkladem, Angličané dostali podrobný písemný popis jednotlivých exponátů v angličtině. Ptala jsem se průvodkyně na český text - neexistoval.....

Ohluchlí jsou diskriminováni i tím, že se široké veřejnosti podsouvá názor, že kdo neslyší - tak znakuje. Není to pravda. Hluchoněmých lidí, používajících znakový jazyk, je u nás necelých 3.500 osob. Při tom lidí se sluchovým postižením všech typů je u nás téměř 500.000 osob ! Bohužel musím konstatovat, že jak velké je pochopení pro prelingválně neslyšící - hluchoněmé, tak je opravdu velmi malé pochopení pro nás, ohluchlé.. Hluchoněmým se tlumočí téměř vše, od základní školy až po školy vysoké, tlumočí se jim veškeré informace, přednášky, divadelní představení, nově se jim tlumočí dokonce hudba. Ne že bychom jim to nepřáli, naopak ! Nám ohluchlým se bohužel netlumočí nic. V letošním roce jsme zažili jen jeden den, kdy jsme neměli pocit diskriminace a to bylo INSPO, kdy se nám všechno psalo přes počítač na plátno - tedy přepis. Jediný den ze 365 dní !

Přáli bychom si, aby se víc pamatovalo i na nás, aby existovalo více tištěných a psaných informací, více titulků v televizním vysílání a aby na nás pamatovala i legislativa.

A. D. Český klub ohluchlých

Právní úprava

Zákon č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů

§ 2

Vymezení základních pojmů

(1) Sbírkou muzejní povahy je sbírka, která je ve své celistvosti významná pro prehistorii, historii, umění, literaturu, techniku, přírodní nebo společenské vědy; tvoří ji soubor sbírkových předmětů shromážděných lidskou činností (dále jen "sbírka").

(2) Sbírkovým předmětem podle odstavce 1 je věc movitá nebo nemovitost nebo soubor těchto věcí, a to přírodnina nebo lidský výtvar.

(3) Muzeem je instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvořy pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořy získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvořů vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galeríí je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění.

(4) Veřejnými službami poskytovanými muzeem nebo galerií jsou služby, které slouží k uspokojování kulturních, výchovných, vzdělávacích a informačních potřeb veřejnosti (dále jen "veřejná služba"). Veřejné služby jsou zčásti nebo zcela financovány z veřejných rozpočtů.

(5) Vybranými veřejnými službami jsou veřejné služby podle odstavce 4 spočívající ve zpřístupňování a využívání sbírek nebo jednotlivých sbírkových předmětů a poznatků o přírodě a historii z nich získaných prostřednictvím muzejních výstav, muzejních programů, muzejních publikací a poskytování informací o přírodě nebo společnosti, získaných studiem přírodnin nebo lidských výtvořů, sbírek a sbírkových předmětů nebo prostředí, z něhož jsou sbírkové předměty získávány.

(6) Standardizovanými veřejnými službami jsou vybrané veřejné služby podle odstavce 5, pro něž jsou stanoveny standardy tímto zákonem v rozsahu a struktuře zaručujícími jejich územní, časovou, ekonomickou a fyzickou dostupnost.

(7) Poskytovateli standardizovaných veřejných služeb jsou muzea a galerie, které spravují sbírky zapsané v centrální evidenci sbírek (dále jen "centrální evidence"), jejichž vlastníkem je Česká republika nebo územní samosprávný celek, (dále jen "poskytovatel"). Síť poskytovatelů zveřejní Ministerstvo kultury (dále jen "ministerstvo") v informačním systému s dálkovým přístupem. 1)

(8) Garanty poskytování standardizovaných veřejných služeb jsou zřizovatelé poskytovatelů, nebo ti, kdo vůči poskytovatelům plní funkci zřizovatele (dále jen "garanti").

V daném případě se nejedná o situaci, která by byla výslovně upravena obecně závazným právním předpisem. Pouze ve vztahu k muzeím platí pravidlo, podle něž tato instituce: „umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování“. Tato úprava se však netýká popsaného příkladu.

Uvést tak lze jen příklad „závazku a deklarace“ veřejné správy, jak jej vyjádřila v dokumentu:

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením Usnesení vlády č. 1004 ze dne 17. srpna 2005

6. Přístup k informacím a kulturnímu dědictví

Přístup k informacím (mluveným, tištěným, psaným, elektronickým a jiným) je jednou ze základních podmínek orientace člověka v prostředí a společnosti..... Témata spjatá s problematikou zdravotního postižení nabývají mimořádné důležitosti právě v kontextu rozvíjející se informační společnosti. Bouřlivý rozvoj informačních a komunikačních technologií přináší obrovské příležitosti. Na druhé straně však před osoby se zdravotním postižením přináší řadu nových bariér..... Právě proto Evropská unie vyvinula řadu iniciativ, jež mají zajistit, aby informační společnost přinášela prospěch všem občanům, zdravotně postižené nevyjímaje. Do nich je nyní třeba v plné míře zapojit také Českou republiku.Právo přístupu ke kulturnímu dědictví zaručuje Listina základních práv a svobod pro všechny občany bez rozdílu. K tomu, aby mohli toto právo plně uplatnit také občané se zdravotním postižením, je však třeba realizovat řadu opatření.

Opatření:

6.7.Podporovat zpřístupnění expozic v muzeích a galeriích osobám s omezenou schopností pohybu a orientace v rámci zajištění standardizovaných veřejných služeb muzeí a galerií pro osoby se zdravotním postižením ve smyslu zákona č. 122/2000 Sb., ve znění zákona č. 483/2004 Sb. a podílet se na zpřístupnění dalších kulturních zařízení ve smyslu Programu mobility.

MK – průběžně

Finanční zajištění: v rámci výdajového limitu rozpočtové kapitoly MK

Orientační odhad nákladů: cca 10 mil. Kč ročně

6.10.Podporovat vydávání a zpřístupňování zvukových publikací a tiskovin v Braillově a zvětšeném písmu.

MK – průběžně

Finanční zajištění: v rámci výdajového limitu rozpočtové kapitoly MK

Orientační odhad nákladů: cca 18 mil. Kč ročně

6.11.Podporovat dostupnost veřejných knihovnických a informačních služeb knihoven prostřednictvím dotačního řízení na zajištění nabídky zvukových knih a zavádění technických zařízení umožňujících občanům se zrakovým postižením zpřístupnění knihovních fondů a elektronických informačních zdrojů.

MK – průběžně

Finanční zajištění: v rámci výdajového limitu rozpočtové kapitoly MK

Orientační odhad nákladů: na období 2006 – 2009 cca 1,5 mil. Kč

6.14.Podporovat v rámci dotační politiky aktivity spočívající v zajišťování titulků a tlumočení do znakové řeči pro audiovizuální díla určená k využití zdravotně postiženými, zejména neslyšícími, osobami.

MK – průběžně

Finanční zajištění: v rámci výdajového limitu rozpočtové kapitoly MK

Orientační odhad nákladů: cca 100 tis. Kč ročně

6.15.Při novelizaci autorského zákona brát zřetel na potřeby zdravotně postižených a za tím účelem využívat i mezinárodně uznávané výjimky a omezení práva autorského a práv s ním souvisejících ve prospěch zdravotně postižených.

MK – do 31. 12. 2006

Úkol byl splněn.

6.18.Prosazovat významné rozšíření přístupnosti webových stránek veřejných institucí občanům se zrakovým postižením (blind friendly web).

MV -průběžně

Finanční zajištění: v rámci výdajového limitu rozpočtové kapitoly MI

6.19.Připravit a realizovat speciální kursy Národního programu počítačové gramotnosti pro občany se zdravotním postižením – Handicap.

MV -průběžně

Finanční zajištění: v rámci výdajového limitu rozpočtové kapitoly MI

Orientační odhad nákladů: cca 3 mil. Kč ročně

Komentář:

Za povšimnutí stojí, že uvedené znění Národního plánu řeší celou řadu situací, jež mají občanům s různými postiženími (pohybové, zrakové, sluchové) zpřístupnit určitý okruh veřejných služeb (aktivit), ovšem výslovně o osobách neslyšících, které nemohou využít znakového jazyka se nehovoří. Nicméně - opatření č. 6.7. ukládá „Podporovat zpřístupnění expozic v muzeích a galeriích osobám s omezenou schopností pohybu a orientace v rámci zajištění standardizovaných veřejných služeb muzeí a galerií pro osoby se zdravotním postižením ve smyslu zákona č. 122/2000 Sb....“

Uvedený příklad byl do analýzy zařazen, mj., i z důvodů jeho obecného významu. V příkladu je popsán způsob diskriminačního chování příslušné instituce (zde kulturní památky), který nepochybně diskriminačním je – znevýhodňuje určitou skupinu

občanů (zde návštěvníků památky) tím, že jí upírá možnost využít rovněž výkladu k danému předmětu prohlídky (zde tím, že není k dispozici psaná forma projevu).

Přitom se jedná o chování, které, byť je diskriminační zcela nepochybně, reprezentuje v sobě ten druh „výsledků činnosti institucí a orgánů – nejen veřejné správy – který je diskriminační zcela evidentně „neúmyslně“. Bez „zlé příčiny“. Je velmi pravděpodobné, že pravým důvodem popsaného jednání – tj. nepřipravenosti dané kulturní památky na přítomnost občanů, kteří nemohou vnímat mluvené slovo průvodce – je jednak neexistence obecného povědomí veřejnosti o problémech jednotlivých skupin občanů se zdravotním postižením a jednak velmi zřídka se vyskytující popsaná konkrétní situace. Slovem zřídka ovšem chápeme relativní ojedinělost takového požadavku ze strany dané instituce. Ze strany dotyčného občana se jedná vlastně o „nepřetržitý sled situací v nichž je mu znepřístupněna informace okolí“... S obdobným problémem se občan neslyšící (ohluchlý), který např. obtížně odezírá či neovládá znakový jazyk, setkává nepochybně i v jiných situacích, na jiných institucích.

V popsaném případě se však jedná o diskriminaci, která je způsobena hned ve vztahu ke dvěma skupinám „ostatních“ návštěvníků. Jednak skupině návštěvníků slyšících – ti mohou využít výklad v českém jazyce, či návštěvníků z jiné země – pro ně je zpravidla v kulturních památkách připraven text slova průvodce v některém z rozšířených cizích jazyků (angličtina, němčina, výjimečně francouzština, španělština či poslední dobou i ruština).

Používáme-li v tomto významu slovo diskriminace – musíme rovněž uvést, že se jedná o příklad nepřímé diskriminace – který ovšem není součástí platné právní úpravy (viz část popisující situaci s přijímáním tzv. antidiskriminačního zákona).

Za současného právní stavu – jde o soukromoprávní vztah dvou subjektů – se uplatní následující hodnocení, které na žádost zpracovatelů analýzy provedl pracovník příslušného resortu:

„jde právní vztah mezi dotyčnou institucí – „památkou“ a návštěvníkem jenž je založen smlouvou o prohlídce – na základě zakoupené vstupenky, a ta, pokud není specifikováno v tom kterém místě jinak, dává jen elementární nárok k prohlídce, případně provázané výkladem. Pokud návštěvník z jakýchkoli důvodů nemůže nabídku využít v plné šíři, je to jeho věc a tato situace bezprostředně neukládá žádnou přímou povinnost dané organizaci - „památce“.

Je zřejmé, že žádný obecně závazný právní předpis, neupravuje obligatorně náležitosti „způsobů a formy výkladů při prohlídkách kulturních památek“. V tomto smyslu se lze při prosazování požadavku na poskytnutí písemné formy výkladu při prohlídce kulturní památky – v českém jazyce – opřít z právního hlediska „jen“ na obecný zákaz diskriminace provedený v Listině základních práv a svobod. Jeho prosazení však v konkrétním případě bude obtížné.

Návrhy změn a úprav

Navrhuje se, aby Národní rada osob se zdravotním postižením:

- Usilovala o doplnění Národního plánu podpory a integrace občanů se zdravotním postižením (nebo do plánu, který bude přijímán v příštím období) i formulaci, která zaváže Ministerstvo kultury přijmout uvnitř svého resortu takové opatření, které bude řešit poskytování psaného textu při prohlídkách kulturních památek ČR – i v českém jazyce.
- Do doby přijetí tohoto národního plánu je možno popsanou situaci řešit i dopisem NRZP představitelům památkové péče ČR s výzvou v daném směru.

3.14 ÚHRADY PARKOVACÍCH POPLATKŮ V NEMOCNICI

Příklad

Protože jsem se právě vrátila z Fakultní nemocnice z Olomouce, cítím velkou diskriminaci či vydělávání parkovací firmy na nemocných lidech. Ve Fakultní nemocnici je málo místa na parkování a např. před chirurgií lze pacienta pouze rychle vyložit, protože tam auto nemůže zaparkovat. Takže když nemocní lidé chodí na jednotlivá vyšetření a těch je mnoho u onkologických pacientů, musí se nejen pěkně nachodit ale hlavně hodně zaplatit.

Po půlhodině parkování platíte 45,-Kč a když čekáte na jednoho doktora v ordinaci 3 hodiny, což není neobvyklé, platíte 105,-Kč. Zatímco v centru Olomouce na veřejném parkovišti do půl hodiny neplatíte nic a za hodinu stání 10 Kč.

Pracovala jsem ve Fakultní Thomayerově nemocnici v Krči a toto ve Fakultní nemocnici Olomouc mne přímo šokovalo, jak to, že nějaká soukromá firma může na nemocných v areálu nemocnice takto vydělávat. Protože nyní žiji na vesnici, vidím, jak nemocní lidé z vesnic to mají složité s dopravou do nemocnice a co je to stojí jenom za parkování v Olomoucké FN. Neměla by se tato situace s parkováním v nemocnicích řešit jednotně legislativně? Trpí tím všichni nemocní, bez ohledu na diagnózu.

S pozdravem J.K. ARCUS - ONKO CENTRUM

Právní úprava

V případě tzv. parkovacích poplatků – úhrady za právo odstavit automobil na pozemku soukromého majitele vyplývá z obecných ustanovení občanského zákoníku. Vlastník nemovitosti (pozemku) je oprávněn s touto nakládat, mj. i brát užitek z jejího pronájmu. V úvahu připadá několik variant závazkově-právních vztahů, v některých případech se může jednat o smlouvu o nájmu (§ 663 a násl. Občanského zákoníku – zákon č. 40/1964 Sb. ve znění novel), zejména tam, kde se bude jednat o úhradu poplatku za konkrétně určené místo či prostoru a zpravidla rovněž na delší dobu.

V případech krátkodobých pronájmů, tzv. poplatků „za vjezd“ jímž soukromý vlastník pozemku reguluje způsob přístupu na tento pozemek, se může jednat i o některou z variant tzv. smlouvy nepojmenované (inominátní) podle ust. § 51 občanského zákoníku.

Podle tohoto ustanovení:

„Účastníci mohou uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště upravena; smlouva však nesmí odporovat obsahu nebo účelu tohoto zákona.“

V případě rozsáhlých územních celků (typicky právě nemocnice), kde se jedná i o užívání komunikací těmito celky vedoucími a zvláštní dopravní režim na nich panující je tento obecně upraven zákonem č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích (zákon o silničním provozu) a prováděcí vyhláškou MDS 30/2001 Sb. kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích.

Konkrétně v případě FN Olomouc je dále úprava tzv. řízení dopravy, včetně „poplatku za vjezd do areálu FN Olomouc“ upravena Směrnicí č. Sm-M010 ze dne 1. 10. 2004 (dostupné na <http://www.fnol.cz/utvary/prov/sm-m010.pdf>).

Podle této směrnice, mj., platí následující:

1.1 Účel

1.1.1 Účelem směrnice je stanovit pravidla regulace vjezdu, výjezdu, parkování a pohybu vozidel v areálu Fakultní nemocnice Olomouc, s cílem zajistit bezproblémovou dopravní obslužnost a bezpečný průjezd areálem.

1.2 Závaznost

1.2.1 Tato směrnice je závazná pro všechny řidiče motorových vozidel, kteří vjíždějí, parkují a vyjíždějí z areálu Fakultní nemocnice Olomouc. Návštěvníci Fakultní nemocnice Olomouc budou s obsahem této směrnice seznámeni prostřednictvím „infoletáků“, novin a tabule u vjezdů.

3.1 Úvodní ustanovení

3.1.1 Areál FNO je pozemek, svěřený státem do užívání FNO. Nejedná se o veřejné prostranství.

3.1.2 Dopravní režim v areálu FNO je upraven dopravním značením v souladu se zákonem číslo 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích v platném znění, vyhláškou č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích a v platném znění a místním provozním bezpečnostním předpisem vydaným FNO ve smyslu nařízení vlády č. 168/2002 Sb., kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při provozování dopravy dopravními prostředky.

3.1.3 Základní úpravou dopravního režimu jsou svislé dopravní značky č. IP 25a „Zóna s dopravním omezením“, která je umístěna na všech vjezdech do areálu FNO a č. IP 25b „Konec zóny s dopravním omezením“, která je umístěna na všech výjezdech z areálu FNO. Tyto dopravní značky vyznačují oblast, kde platí nebezpečí, zákaz nebo omezení vyplývající z užitých symbolů značky nebo značek, pokud místní úpravou provozu na pozemních komunikacích uvnitř oblasti není stanoveno jinak; dopravní omezení týkající se jen určitých vozidel, doby apod. se vyznačuje ve spodní části značek vhodným nápisem nebo symbolem.

3.1.4 Pro areál FNO platí dále omezení vyplývající z užitých symbolů značky č. B 1 „Zákaz vjezdu všech vozidel“, jež je doplněna nápisem „Mimo vozidel s povolením FNO“ a značky B 29 „Zákaz stání“ doplněné nápisem „Parkování na vyznačených místech povoleno“.

3.1.5 Pro jakýkoliv vjezd do areálu FNO dále platí, že se jedná zásadně o vjezd zpoplatněný v souladu s touto směrnicí /tj. vyjma bodu 3.3/.

3.1.6 Vjezd a výjezd z areálu FNO je možný přes kontrolní vjezdový závorový systém z ulice Hněvotínské a z ulice I. P. Pavlova. Vjezd a výjezd z ulice Hněvotínské je obsluhován v nepřetržitém provozu. Vjezd z ulice I. P. Pavlova je možný v nepřetržitém provozu, výjezd ulicí I. P. Pavlova je obsluhován a průjezdný pouze v pracovních dnech a v době od 06.00 hodin do 18.00 hodin.

3.1.7 Vjezd a výjezd z areálu FNO je možný pouze v souladu s ustanoveními této směrnice. Jakékoliv označení vozidla, výslovně ve směrnici neuvedené /například „lékař“, „obsluha FNO“ a.j. /, nemá pro účely této směrnice a poplatkovou povinnost význam.

3.2 Režim vjezdu vozidel

3.2.1 Do areálu FNO je zakázán vjezd všem vozidlům s výjimkou vozidel, která mají „povolení FNO“ a vozidel ve zvláštním režimu vjezdu dle 3.3.1.

3.2.2 „Povolení FNO“ mají vozidla, která použijí k vjezdu do areálu FNO některý z kontrolních závorových systémů, čímž „řidič“ vyjádří souhlas s dodržováním dopravního režimu v areálu FNO, včetně souhlasu s režimem zpoplatnění vjezdu.

3.3 Zvláštní režim vjezdu

3.3.1 Zvláštnímu režimu vjezdu podléhají :

a/ sanitní vozidla záchranných služeb,

b/ vozidla Policie ČR a Městské policie,

c/ vozidla Hasičského záchranného sboru,

d/ autobusy MHD,

e/ vozidla přepravující osobu těžce postiženou, nebo osobu těžce pohybově postiženou, označená speciálním označením O1 dle vyhlášky č. 30/2001 Sb., při současném předložení vlastního průkazu ZTP řidičem,

f/ vozidla pohřebních služeb,
g/ vozidla havarijních služeb /elektro, plyn, telekomunikace, voda, informační systémy/ ,
h/ vozidla dodavatelů zajišťující pravidelné zásobování FNO a nájemníků
i/ vozidla lékařů a zdravotnického personálu jedoucí k akutnímu výkonu mimo pracovní dobu.
j/ vozidla osob, která předloží aktuální potvrzení Transfúzního odd. FNO o bezplatném odběru krve.
k/ vozidla osob – držitelů Jánského plakety.
l/ vozidla účastníků akcí pořádaných FNO, LF UP – semináře, sympozia, tisk. konfer. pro média...
m/ motocykly, jízdní kola.
3.3.2 Tato vozidla mají vjezd do areálu FNO volný bez omezení a nepodléhají poplatkové povinnosti.

3.4 Režim parkování a pobytu v areálu FNO

3.4.1 V celém areálu FNO je parkování povoleno pouze na místech označených dopravními značkami jako parkoviště.

3.4.2 Parkoviště označená dopravní značkou s nápisem „RESERVÉ“ a upřesňující dodatkovou tabulkou /např. 3xORL, UBYTOVNY, apod./ jsou vyhrazena pouze pro držitele abonentních karet. Režim značení a přidělování těchto parkovišť stanoví příloha k této směrnici „Parkování v areálu FNO“.

3.4.3 Parkoviště označená dopravní značkou bez nápisu „RESERVÉ“ jsou určena pro vozidla, kterým je vydán kontrolní lístek.

3.4.4 Řidiči všech vozidel jsou povinni svůj pobyt v areálu FNO omezit jen na nezbytně nutnou dobu /naložení a vyložení osob nebo materiálu, dobu služebního jednání, trvání směny, atd./ a po dobu

3.5 Poplatky za jednorázový vjezd a pobyt /parkování/ v areálu FNO

3.5.1 Poplatkové povinnosti podléhá každý vjezd vozidla do areálu FNO. Na základě takto stanoveného režimu jsou poplatky rozděleny na :

a) základní poplatek, kterému podléhá každý vjezd do areálu FNO, vyjma případů zvláštního režimu vjezdu podle odstavce 3.3.,
b) zvýšený poplatek, který se přičítá k základnímu poplatku při pobytu vozidla v areálu přesahujícím 30 minut.

3.5.2 Základní poplatek činí 5,- Kč.

3.5.3 Zvýšený poplatek činí 20,- Kč. Zvýšený poplatek se přičítá k základnímu poplatku a progresivně se zvyšuje v závislosti na skutečné délce pobytu v areálu FNO - za každých započatých 30 minut o dalších 20,- Kč.

3.5.4 Od zvýšeného poplatku jsou osvobozena:

a) vozidla osob, které předloží aktuální potvrzení o služebním jednání na ředitelství FNO a děkanátu LF UP,

b) vozidla osob, které předloží aktuální potvrzení o ambulantní léčbě na Onkologické nebo na Hemato-onkologické klinice, HDS – III. interní klinice FNO,

c) vozidla osob, které přepravují děti do 10-ti let a předloží aktuální potvrzení o ambulantní péči nebo hospitalizaci,

d) vozidla přepravující osoby těžce zdravotně postižené – bez ZTP,

e) vozidla přepravující akutní případy, které nesnesou odkladu,

f) vozidla osob, která předloží aktuální potvrzení o léčbě na Oddělení geriatry FNO.

3.5.5 Potvrzení osvobozující od zvýšeného poplatku je vyznačeno na rubu kontrolního lístku :

- potvrzení o ambulantním ošetření obsahuje SPECIÁLNÍ RAZÍTKO (viz příloha) příslušné kliniky (Onkologické kliniky, Hemato-onkologické kliniky, HDS – III. Interní kliniky, Dětské kliniky a Oddělení geriatry FNO) a podpis lékaře, nebo sestry,
- potvrzení o služebním jednání na ředitelství FNO a děkanátu LF UP obsahuje razítko a podpis navštíveného, (ředitelstvím se rozumí všechny odborné útvary FNO vyjma zdravotnických pracovišť)

3.5.6 Při ztrátě kontrolního lístku vydaného kontrolním závorovým systémem a jeho nepředložení obsluze při výjezdu z areálu FNO je řidič povinen uhradit částku 200,- Kč.

Komentář:

Obecná úprava parkovacích poplatků slouží primárně k regulaci přístupu automobilů do určitých, vybraných lokalit. Lze říci, že parkovací poplatky jsou daní za zvyšující

se motorizaci u nás. Existují lokality, které nejsou schopny pojmout všechny zájemce o parkování v nich. Podle sdělení tiskového mluvčího FN v Olomouci je „hlavním důvodem tohoto kroku (zpoplatnění vjezdu), že se v areálu pohybovala řada vozidel, která do něj vjíždět nemusela a nepotřebovala. Tím se areál zahlcoval automobily a pro pacienty, jejichž zdravotní stav vyžaduje příjezd až přímo ke konkrétní klinice či pracovišti, se tak situace značně komplikovala“.

Z ust. směrnice FN v Olomouci vyplývá mj. následující:

- ❖ **Poplatky jsou stanoveny** v obecné podobě **pro všechny** vjíždějící vozidla (dokonce včetně zaměstnanců nemocnice),
- ❖ **Existuje režim zcela volného vjezdu** (bez poplatku), který, mj., mohou využívat vozidla přepravující osobu těžce postiženou, nebo osobu těžce pohybově postiženou, jež jsou označena speciálním označením O1 (piktogram vozíčkáře) a prokáží se průkazem ZTP,
- ❖ **Základní výměra poplatku** je 5,- Kč, ta se zvyšuje při pobytu delším než 30 min za každých dalších započatých 30 minut o dalších 20,- Kč – tzv. zvýšený poplatek.
- ❖ **Z režimu tzv. zvýšeného poplatku jsou vyjmuta rovněž tyto vozidla:**
 - *osob, které předloží aktuální potvrzení o ambulantní léčbě na Onkologické nebo na Hemato-onkologické klinice, HDS – III. interní klinice FNO,*
 - *osob, které přepravují děti do 10-ti let a předloží aktuální potvrzení o ambulantní péči nebo hospitalizaci,*
 - *přepravující osoby těžce zdravotně postižené – bez ZTP,*
 - *přepravující akutní případy, které nesnesou odkladu,*
 - *osob, která předloží aktuální potvrzení o léčbě na Oddělení geriatric FNO.*

Z ustanovení této Směrnice vyplývá, že FN Olomouc zavedla v zásadě dva „osvobozovací“ režimy pro vjezd vozidel (ty jež se týkají občanů se zdravotním postižením). V rámci prvního režimu se jedná **o zcela bezplatný vjezd vozidel přepravujících osobu těžce zdravotně postiženou, jež jsou vybavena příslušným označením.** Tazatelka popisuje situaci občanů s onkologickým onemocněním, kteří, v důsledku svého onemocnění jsou zpravidla nuceni častěji vyhledat lékařskou péči. Ovšem i na tyto občany Směrnice pamatuje, tím, že, jsou-li ti to léčeni na vybraných třech klinikách (tj. Onkologická, Hemato-onkologická, a pracoviště III. interní kliniky) hradí tyto osoby pouze základní výměru poplatku, tj. 5 Kč. A to poté, co se při výjezdu z areálu prokáží potvrzením příslušného pracoviště. Nepochybně může nastat situace, kdy ti to občané jsou léčeni na jiném lékařském pracovišti (klinice), než uvedených třech. V těchto případech již úhrada poplatku podléhá – stejně jako ostatní návštěvníci nemocnice.

Pro občany se zdravotním postižením je zajímavé rovněž to, že Směrnice zakotvuje stejnou možnost, tj. úhrady pouze základního poplatku, i pro „vozidla přepravující osoby těžce zdravotně postižené – bez ZTP“ – což je poněkud nejasná formulace, neboť výkladem ust. zákona č. 100/1988 Sb. a prováděcí vyhlášky č. 182/1991 Sb.

dospějeme k závěru, že se jedná o občany, kteří jsou „s těžkým zdravotním postižením“ – ovšem nemají průkaz mimořádných výhod II. stupně (ZTP), ale „pouze“ průkaz mimořádných výhod I. stupně (TP) nebo III. stupně (ZTP/P) – tito ovšem (ZTP/P) však jsou držiteli označení O1 – a jsou tedy od poplatku zcela osvobozeni... Úmysl tvůrce Směrnice však byl zřejmě odlišný – poskytnout další benefit vybrané skupině návštěvníků FN Olomouc. V každém případě se jedná o velmi široké ustanovení, které může prospět i dalším občanům, kteří jsou, slovy směrnice „zdravotně postižení“...

I když v určitých konkrétních situacích může vybraná skupina pacientů (tedy i onkologických, jsou-li léčeni na jiném pracovišti, tedy zpravidla rovněž pro jinou – byť třeba související diagnózu) pociťovat „nespravedlnost“ úhrady příslušných poplatků, lze konstatovat, že se jedná o obecný trend související se stále zvyšující se motorizací a naopak „konstantním“ množstvím parkovacích míst v určitých prostorách.

Návrh dalšího opatření - změn

Autoři analýzy konstatují, že v daném případě se nejedná o „diskriminační přístup“ k občanům se zdravotním postižením. Tazatelce bude zaslán výsledek analýzy v dané věci, včetně příslušné Směrnice FN Olomouc s tím, že tzv. „onkologičtí“ pacienti mohou, v případě léčeni na výše uvedených pracovištích využít možnosti úhrady pouze základního, tedy nevysokého poplatku.

Nedoporučujeme tedy v tomto případě Národní radě osob se zdravotním postižením provedení žádných opatření či návrhů úprav daného stavu.

Tazatelce doporučujeme, aby v rámci příslušného občanského sdružení pacientů nemocných onkologickým onemocněním informovala o možnosti úhrady sníženého poplatku „za vjezd“ do příslušné nemocnice (zde FN Olomouc).

Obecně pak je na zvážení jednotlivých subjektů (zde nemocnic), kteří obdobné poplatky vybírají, aby zvážili, zda vybraná skupina občanů (zde pacientů) nemůže být, např. v důsledku nezaviněné četnější návštěvy daného zařízení znevýhodněna vůči ostatním – a zda by toto znevýhodnění nebylo možno kompenzovat formou příslušně formulovaných úlev.

3.15 OBČANÉ V ZAŘÍZENÍCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A VYUŽÍVÁNÍ JEJICH PRACOVNÍHO POTENCIÁLU

Příklad

V našem zařízení sociálních služeb (domov pro zdravotně postižené) máme řadu klientů, kteří jsou schopni a ochotni se podílet na některých pracovních činnostech v našem zařízení. Např. můžeme jejich služby využívat pro některé úklidové činnosti apod. Problém však na stává, když chceme (a to opravdu chceme) dát našim klientům nějakou odměnu za tuto práci. Nejedná se o vysoké částky, ale třeba 300 nebo i 600 korun měsíčně. Záleží na tom, jakou práci nebo spíše jak často ji klient může a chce vykonávat.

Jestliže totiž našemu klientovi částku vyplatíme, třeba jen na DPP, potom se mu tím zvyšuje příjem, a protože všichni klienti našeho zařízení nemají příjmy tak vysoké, aby mohli hradit celé úhrady za ubytování a stravu tak jim podle zákona platby snižujeme, aby jim zůstalo zachováno těch 15% jejich příjmu. Jestliže tedy těchto 600 korun uživateli započítáme do příjmu, a to musíme, potom mu zároveň hned 85% jeho vydělaných peněz musíme strhnout na platbu za ubytování a stravu. A klient, který žádnou pracovní aktivitu nevyvíjí je na tom tak vlastně stejně. Poradte co by se s tím dalo dělat.

Právní úprava

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Úhrada nákladů za sociální služby

§ 71

(1) Sociální služby se poskytují osobám bez úhrady nákladů nebo za částečnou nebo plnou úhradu nákladů.

(2) Úhradu nákladů za poskytování sociálních služeb hradí osoba ve výši sjednané ve smlouvě uzavřené s poskytovatelem služby podle § 91.

(3) Poskytovatel sociální služby se může dohodnout na spoluúčasti na úhradě nákladů s manželem (manželkou), rodiči nebo dětmi osoby, které je sociální služba poskytována, pokud tato osoba nemá vlastní příjem nebo její příjem nepostačuje na úhradu nákladů.

(4) Příjmem osoby se pro účely úhrady rozumí příjmy podle zákona o životním a existenčním minimu (27), s výjimkou příspěvku.

Sociální služby poskytované za úhradu

§ 73

(1) Za pobytové služby poskytované v

a) týdenních stacionářích (§ 47),

b) domovech pro osoby se zdravotním postižením (§ 48),

c) domovech pro seniory (§ 49),

d) domovech se zvláštním režimem (§ 50),

e) chráněném bydlení (§ 51),

f) zdravotnických zařízeních ústavní péče (§ 52),

hradí osoba úhradu za ubytování, stravu a za péči poskytovanou ve sjednaném rozsahu.

(2) Péčí se pro účely stanovení úhrady rozumí základní činnosti uvedené v § 35 odst. 1 písm. a), b), e), f) a h) až j).

(3) Maximální výši úhrady za ubytování a stravu stanoví prováděcí právní předpis. Po úhradě za ubytování a stravu při poskytování pobytových služeb v týdenních stacionářích musí osobě zůstat alespoň 25 % jejího příjmu, a při poskytování pobytových služeb uvedených v odstavci 1 písm. b) až f) musí osobě zůstat alespoň 15 % jejího příjmu.

(4) Úhrada za péči se stanoví při poskytování

a) pobytových služeb, s výjimkou týdenních stacionářů, ve výši přiznaného příspěvku,

b) pobytových služeb v týdenních stacionářích maximálně ve výši 75 % přiznaného příspěvku.

§ 74

(1) Za pobytové služby poskytované nezaopatřenému dítěti 22) v týdenních stacionářích (§ 47) a domovech pro osoby se zdravotním postižením (§ 48) hradí rodiče dítěte nebo rodič, kterému bylo dítě svěřeno rozhodnutím soudu do péče, popřípadě jiná fyzická osoba povinná výživou dítěte, úhradu za stravu a za péči poskytovanou ve sjednaném rozsahu. Za pobytové služby poskytované v týdenních stacionářích (§ 47) nezaopatřenému dítěti, které je svěřeno do péče fyzické osoby, která má z tohoto důvodu nárok na dávky péčovské péče podle zvláštního právního předpisu 28), hradí úhradu podle věty první tato fyzická osoba.

(2) Je-li dítě umístěno do domova pro osoby se zdravotním postižením na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy, stanoví úhradu za stravu a za péči rozhodnutím obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu dítěte. Úhrada za stravu se nestanoví, jestliže fyzická osoba, která je podle odstavce 1 povinna hradit úhradu, nebo osoba s ní společně posuzovaná je příjemcem dávek podle zákona o pomoci v hmotné nouzi 28a).

(3) Maximální výši úhrady za stravu podle odstavců 1 a 2 stanoví prováděcí právní předpis. Pokud se zařízení sociálních služeb, ve kterém je nezaopatřené dítě umístěno, vyplácí podle zvláštního právního předpisu příspěvků na dítě 29), snižuje se úhrada o jeho výši.

(4) Úhrada za péči nezaopatřenému dítěti 22) se stanoví při poskytování

a) pobytových služeb v domovech pro osoby se zdravotním postižením ve výši přiznaného příspěvku,

b) pobytových služeb v týdenních stacionářích maximálně ve výši 75 % přiznaného příspěvku.

Ustanovení § 73 odst. 2 platí obdobně.

(5) Za pobytové služby poskytované v týdenních stacionářích (§ 47) a domovech pro osoby se zdravotním postižením (§ 48) dítěti, které není nezaopatřeným dítětem 22), a dítěti, které je poživitelem sirotčích důchodů po obou rodičích, hradí úhradu toto dítě podle § 73.

§ 75

(1) Za poskytování

a) osobní asistence (§ 39),

b) pečovatelské služby (§ 40),

c) tísňové péče (§ 41),

d) průvodcovských a předčitatelských služeb (§ 42),

e) podpory samostatného bydlení (§ 43),

f) odlehčovacích služeb (§ 44),

g) služeb v centrech denních služeb (§ 45),

h) služeb v denních stacionářích (§ 46),

i) pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb uvedených v § 70 odst. 3,

hradí osoby úhradu za základní činnosti v rozsahu stanoveném smlouvou, není-li v odstavci 2 stanoveno jinak. Maximální výši úhrady stanoví prováděcí právní předpis.

(2) Pečovatelská služba se s výjimkou nákladů za stravu poskytnutou v rámci základní činnosti uvedené v § 40 odst. 2 písm. c) poskytuje bez úhrady

a) rodinám, ve kterých se narodily současně 3 nebo více dětí, a to do 4 let věku těchto dětí,

b) účastníkům odboje 30),

c) osobám, které jsou účastny rehabilitace podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění zákona č. 47/1991 Sb., nebo u nichž bylo odsuzující soudní rozhodnutí pro trestné činy uvedené v § 2 zákona č. 119/1990 Sb., ve znění zákona č. 47/1991 Sb., zrušeno přede dnem jeho účinnosti, anebo byly účastny rehabilitace podle § 22 písm. c) zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, jestliže neoprávněný výkon vazby nebo trestu odnětí svobody činil celkem alespoň 12 měsíců,

d) osobám, které byly zařazeny v tábore nucených prací nebo v pracovním útvaru, jestliže rozhodnutí o tomto zařazení bylo zrušeno podle § 17 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, anebo ve vojenském táboře nucených prací, jestliže rozkaz o jeho zařazení do tohoto tábora byl zrušen podle § 18 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., ve znění zákona č. 267/1992 Sb. a zákona č. 78/1998 Sb., anebo v centralizačním klášteře s režimem obdobným táborům nucených prací, pokud celková doba pobytu v těchto zařízeních činila 12 měsíců,
e) pozůstalým manželům (manželkám) po osobách uvedených v písmenech b) až d) starším 70 let.

§ 76

(1) Za poskytování sociálních služeb v

a) azylových domech (§ 57), b) domech na půl cesty (§ 58), c) terapeutických komunitách (§ 68), d) zařízeních následné péče (§ 64 odst. 3),

hradí osoby úhradu za ubytování a stravu, a za poskytování sociálních služeb v sociálně terapeutických dílnách hradí osoby úhradu za stravu v rozsahu stanoveném smlouvou. Maximální výši úhrady stanoví prováděcí právní předpis.

(2) Za poskytování sociálních služeb v noclehárnách (§ 63) hradí osoby úhradu ve výši stanovené poskytovatelem.

(3) Za poskytování sociálních služeb v nízkoprahových denních centrech (§ 61) hradí osoby úhradu za stravu ve výši stanovené poskytovatelem.

§ 77

Úhrada za fakultativní činnosti může být stanovena v plné výši nákladů na tyto služby.

22) § 11 až 16 zákona č. 117/1995 Sb.

27) Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

28) § 43 zákona č. 117/1995 Sb.

28a) Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

29) § 19 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb.

30) Zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. Zákon č. 462/1919 Sb., o propůjčování míst legionářům.

Komentář

Popsaný problém je vyvolán změnami, které vstoupily v platnost v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách – té části, která měnila způsob plateb uživatelů sociálních služeb. Jestliže podle předchozí právní úpravy⁹⁸ muselo po úhradě nákladů za celoroční pobyt v ústavu občanů zůstat z jeho příjmů alespoň 30 % částky potřebné k zajištění výživy a ostatních osobních potřeb stanovené zvláštním zákonem – tzv. životního minima (a v případě týdenních pobytů 60 % této částky a u denních pobytů alespoň 75 % této částky), současná situace je zdánlivě totožná – i nyní je stanoven minimální „zůstatkový“ rámec příjmu, který musí být občanovi po zaplacení úhrady za pobyt (ubytování a stravu) ponechán.

Ovšem současně došlo – poměrně výrazně, k navýšení celkových úhrad za pobyt v zařízeních sociálních služeb (např. s celoročním pobytem). Typicky se jedná o domov pro seniory a domov pro zdravotně postižené (dále jen „domovy“).

Horní hranice úhrad⁹⁹ byly zákonem stanoveny pro tyto domovy jednotně. Měsíční úhrada tak může činit až 10 230,- Kč (v měsíci, který má 31 dnů).

⁹⁸ Vyhláška MPSV č. 82/1993 Sb. o úhradách za pobyt v zařízeních sociální péče

⁹⁹ Vyhláška MPSV č. 505/2006 Sb. stanoví horní hranici úhrad za ubytování 180,-Kč denně a 150,-Kč za celodenní stravu.

Drtivá většina klientů domovů nemá dostatečné příjmy na to, aby mohli takto stanovené úhrady za pobyt platit – a ve smyslu uvedeného ustanovení zákona jim zůstává zachováno 15% jejich příjmů. Rozdíl mezi částkou předepsanou k úhradě a částkou uhrazenou uživatelem tak může být v případě důchodce, jehož invalidní či starobní důchod činí např. 8000,- Kč plných 3 430,- Kč (důchodci musí po zaplacení úhrady zůstat částka 15% příjmu, tj. 1 200,- Kč a na úhradu se tedy použije částka 6 800,- Kč). Tyto tzv. „nedoplatky“ nemohou být vymáhány a rozdíl v úhradě je pokryt z ostatních příjmů poskytovatele – zpravidla z příspěvku zřizovatele.

Uživatelům sociálních služeb, kteří se ocitají v popsané situaci – a získají možnost výděлку (nemusí se jednat pouze o popsané pomocné práce v zařízení, ale i práci v chráněných dílnách a výjimečně i na otevřeném trhu práce) tak z této činnosti plyne příjem – a tento je v souladu se zákonem použit na zaplacení úhrad za pobyt. Prakticky situace vypadá tak, že, vzhledem k uvedenému ustanovení o 15 % zůstatku příjmů, tak uživatel služeb domova, který získá jakýkoliv další příjem – z něj de facto získá pouze oněch 15%. Neboť ostatní částka je použita na úhradu nákladů ubytování a stravy. A v ojedinělých případech, pokud by tento uživatel pracoval mimo domov (čímž by mu vznikly další náklady na dopravu a případně stravu apod.) by jeho skutečný příjem z této další činnosti mohl být až záporný!

Na jedné straně je v zájmu obyvatel domovů, aby realizovali svůj zbytkový pracovní potenciál, což má nemalý přínos k jejich osobnostnímu rozvoji, na straně druhé je pro ně značně demotivující, pokud za svou práci získají pouze oněch 15% z jimi vydělaných prostředků.

Jakkoliv je rozebíraná právní úprava tohoto jevu taxativní, nelze se vyhnout i právní úpravě upravující obecné podmínky poskytování sociálních služeb. Podle nich (§ 2 odst. 2 zákona o sociálních službách) platí, že:

*„Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. **Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležité kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.**“*

Výše popsaná praxe, byť je v souladu se zněním § 73 zákona o sociálních službách a jeho prováděcí vyhláškou, není v souladu s uvedenými zásadami (rozuměj interpretačními pravidly), jak je přináší § 2 cit. zákona.

Uživatelé sociálních služeb, kteří pracují, jsou v některých případech znevýhodněni oproti těm, kteří na možnost získání dalšího příjmu z jakéhokoliv důvodu rezignovali.

Návrh dalšího postupu (změn)

Výše **popsaný postup** (situace) **nepochybně nenese znaky přímé diskriminace** a do jisté míry působí stejně vůči všem uživatelům sociálních služeb. Navíc primární účel této úpravy byl chránit uživatele služeb před situacemi, kdy by v důsledku nastavených parametrů úhrad za službu neměl po úhradě jejich nákladů žádný příjem, či by si dokonce službu vůbec nemohl „dovolit“.

Teprve v průběhu účinnosti zákona o sociálních službách se ukazuje, že **může toto ustanovení působit v některých případech proti principům sociálního začleňování**. Byť se nejedná přímo o diskriminační jednání, lze vnímat rozpor tohoto ustanovení ze základními zásadami poskytování sociálních služeb. Stejně tak lze uvést, že **obdobnou situaci vyvolala nová právní úprava tzv. hmotné nouze**, kdy stát až postupně uvolnil striktní pravidla zakazující osobě, která z titulu hmotné nouze pobírá některou z dávek pomoci v hmotné nouzi jakýkoliv příjem – a naopak se snaží motivovat tyto osoby, aby se pokoušeli zlepšit svou situaci získáním příjmu, který pro účely dalšího přiznávání dávek v hmotné nouzi započítává v různé výši...¹⁰⁰

Existuje i názor řešit popsanou situaci i v rámci smlouvy o poskytování sociální služby, který vyslovili pracovníci Centra advokacie duševně postižených „*řešit podmínky financování sociální služby smlouva by ale měla zohlednit cíl sociálních služeb uvedený v § 2 zákona 108/2006 například způsobem, že uživatelům s postižením musí zůstat 70 % příjmů, které získají v rámci zaměstnání...*“

Zastáváme názor, že taxativní úprava dikce upravující „povinný zůstatek“ příjmu uživatele služby ve výši 15% přímo v zákoně toto neumožňuje řešit soukromoprávní smlouvou o poskytování služby (odhlédneme-li od toho, že taková praxe nebude v zájmu úplně všech poskytovatelů služeb...) a navrhuje NRZP, aby:

- vytvořila expertní skupinu odborníků (s využitím např. komise pro sociální služby, zmíněného Centra advokacie duševně postižených) a připravila návrh zohledňující možnosti pracovní aktivity (a z ní vyplývajících příjmů) obyvatel domovů, tak, aby do jisté výše příjmů nebyly tyto používány na úhradu nákladů za pobytu a stravu v daném zařízení.
- Navrhovaná úprava byla v souladu se zásadami zákona o sociálních službách a motivovala by určitý okruh uživatelů služeb- obyvatel domovů, aby se zapojovali do výdělečné činnosti a zlepšovali tak svou sociální situaci.

¹⁰⁰ Zákon č. 111/2006 Sb. o hmotné nouzi, § 25 hodnocení snahy zvýšení příjmu vlastní prací

3.16 REALIZACE VOLEBNÍHO PRÁVA OBČANŮ S TĚŽŠÍM ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Příklad:

Pobuřuje mne určitá díra ve volebním zákoně, která nejen, že nedovoluje volební komisi docházet za nemocnými spoluobčany, ale ani neumožňuje pomoci s volbou například nevidomým či slabozrakým spoluobčanům. Udělal jsem v tomto směru vlastní zkušenost: coby nevidomý volič jsem si ve čtvrtěčnících LN zjistil správné číslo volebního lístku preferovaného kandidáta, dostavil jsem se k volbám, kde mi bylo řečeno, že mi komise kvůli nestrannosti nemůže pomoci s vyhledáním a zaškrtnutím vhodného lístku.

Jistěže, mohl jsem někoho nestranného poprosit, aby mi vhodný lístek vybral a zaškrtl, mohl jsem požádat kolemjdoucí paní na ulici, která mne do volební místnosti doprovodila, aby mi pomohla, což jsem nakonec udělal. Co kdybych ale neměl takové možnosti?

Jak má v těchto případech postupovat nejen nevidomý, ale jakkoliv handicapovaný či znevýhodněný občan? Je snad hlas takových občanů irelevantní?

J.K., student FF UK

Právní úprava:

Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, v platném znění.

§ 19

Zásady hlasování

- (1) Volič hlasuje osobně, zastoupení není přípustné.
- (2) Voliči předstupují před okrskovou volební komisí nebo zvláštní okrskovou volební komisí a hlasují v pořadí, v jakém se dostavili do volební místnosti.
- (3) Volič po příchodu do volební místnosti prokáže svou totožnost a státní občanství České republiky 7) platným cestovním, diplomatickým nebo služebním pasem České republiky anebo cestovním průkazem 7a) (dále jen "cestovní pas"), nebo platným občanským průkazem. 7b) Po záznamu ve výpisu ze stálého seznamu nebo zvláštního seznamu obdrží od okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise prázdnou úřední obálku. Na žádost voliče mu okrsková volební komise nebo zvláštní okrsková volební komise dodá za chybějící, škrtané nebo jinak označené hlasovací lístky jiné.
- (4) Neprokáže-li volič svou totožnost a státní občanství České republiky, 7) nebude mu hlasování umožněno.
- (5) Voliče, který není zapsán ve výpisu ze stálého seznamu a který prokáže své právo hlasovat ve volebním okrsku, okrsková volební komise dopíše do výpisu ze stálého seznamu dodatečně a umožní mu hlasování. Volič, který se dostavil do volební místnosti s voličským průkazem, je povinen tento průkaz odevzdat okrskové volební komisi nebo zvláštní okrskové volební komisi; ta jej přiloží k výpisu ze zvláštního seznamu.
- (6) V prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků nesmí být nikdo přítomen zároveň s voličem, a to ani člen okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise. S voličem, který nemůže sám upravit hlasovací lístek pro tělesnou vadu anebo nemůže číst nebo psát, může být v prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků přítomen jiný volič, nikoliv však člen okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise, a hlasovací lístek za něho upravit a vložit do úřední obálky.
- (7) Volič může požádat ze závažných, zejména zdravotních důvodů, obecní úřad a ve dnech voleb okrskovou volební komisí o to, aby mohl hlasovat mimo volební místnost, a to pouze v územním obvodu volebního okrsku, pro který byla okrsková volební komise zřízena. V takovém případě okrsková volební komise vyšle k voliči dva své členy s přenosnou volební schránkou, úřední obálkou a hlasovacími lístky. Při hlasování postupují členové volební komise tak, aby byla zachována tajnost hlasování. Mimo území České republiky nelze do přenosné volební schránky hlasovat.

§ 19a

Způsob hlasování

(1) Po obdržení úřední obálky, popřípadě hlasovacích lístků vstoupí volič do prostoru určeného k úpravě hlasovacích lístků.

(2) Volič hlasuje tak, že po opuštění prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků vloží úřední obálku s hlasovacím lístkem před okrskovou volební komisi nebo zvláštní okrskovou volební komisi do volební schránky. Za voliče, který není schopen vložit úřední obálku s hlasovacím lístkem do volební schránky, může tak učinit jiný volič, nikoliv však člen okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise.

(3) Voliči, který se neodebral do prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků, okrsková volební komise nebo zvláštní okrsková volební komise hlasování neumožní.

(4) Volič, který nebydlí na území České republiky, při volbách do Senátu po příchodu do volební místnosti odevzdá okrskové volební komisi voličský průkaz vystavený zastupitelským úřadem podle § 6a odst. 1. Okrsková volební komise voličský průkaz přiloží k výpisu ze zvláštního seznamu.

§ 38

Hlasovací lístky

(1) Po registraci kandidátních listin zajistí krajský úřad tisk hlasovacích lístků. Hlasovací lístek se tiskne samostatně pro každou politickou stranu, politické hnutí a koalici.

(2) Na každém hlasovacím lístku musí být uveden název volebního kraje, číslo určené losem podle § 8 odst. 2 písm. c), nezkrácený název politické strany, politického hnutí nebo koalice, jméno, příjmení, věk, povolání, obec trvalého pobytu kandidátů, jejich pořadí označené arabskými číslicemi a příslušnost k určité politické straně nebo politickému hnutí nebo skutečnost, že kandidát je bez politické příslušnosti. U koalice je nutné uvést, která politická strana nebo politické hnutí ji tvoří, a u kandidáta uvést, která politická strana nebo politické hnutí ho navrhlo. Správnost údajů na hlasovacím lístku před jeho vytištěním může být ověřena zmocněncem politické strany, politického hnutí nebo koalice.

(3) Hlasovací lístky musí být vytištěny písmem téhož druhu a stejné velikosti, na papíru téže barvy, jakosti a týchž rozměrů. Hlasovací lístky jsou opatřeny otiskem razítka krajského úřadu.

(4) Hlasovací lístky zašle krajský úřad prostřednictvím pověřených obecních úřadů starostům, kteří zajistí, aby hlasovací lístky byly dodány všem voličům nejpozději 3 dny přede dnem voleb a v den voleb všem okrskovým volebním komisím. V obcích, kde není starosta, zajistí dodání hlasovacích lístků voličům ve stanovené lhůtě místostarosta, a není-li místostarosta, ředitel krajského úřadu, v hlavním městě Praze ředitel Magistrátu (dále jen "ředitel krajského úřadu").

(5) Hlasovací lístky pro volbu ve zvláštních volebních okrscích zašle příslušný krajský úřad Ministerstvu zahraničních věcí, které zajistí jejich dodání nejpozději 48 hodin před zahájením voleb na zastupitelské úřady stanovené vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí. Na zbývající zastupitelské úřady zajistí Ministerstvo zahraničních věcí zaslání hlasovacího lístku přenosovou technikou nejpozději do 3 dnů přede dnem voleb. Vedoucí zastupitelského úřadu zajistí jeho tisk nebo rozmnožení v dostatečném množství nejpozději do 24 hodin před zahájením voleb. Volič, který hlasuje ve zvláštním volebním okrsku, obdrží hlasovací lístky ve volební místnosti.

(6) V případě zřejmých tiskových chyb na hlasovacích lístcích předaných voličům se hlasovací lístky nepřetiskují; krajský úřad zabezpečí vyvěšení informace o těchto chybách ve všech volebních místnostech na území volebního kraje s uvedením správného údaje. Pro hlasování mimo území České republiky zabezpečí krajský úřad zveřejnění informace o těchto chybách ve všech volebních místnostech mimo území České republiky prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí.

§ 39

Hlasování

V prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků vloží volič do úřední obálky 1 hlasovací lístek. Na hlasovacím lístku, který vkládá do úřední obálky, může přitom zakroužkováním pořadového čísla nejvýš u 4 kandidátů uvedených na témže hlasovacím lístku vyznačit, kterému z kandidátů dává přednost. Jiné písemné úpravy hlasovacího lístku nemají na posuzování hlasovacího lístku vliv.

Komentář

Hmotněprávní úpravu naznačené situace, tj. provedení volebního aktu občanem ve volební místnosti přímo upravují uvedená ustanovení zákona č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky.

Podle nich platí tato pravidla:

Obecná:

- Volič hlasuje osobně, zastoupení není přípustné

Postup v prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků (za plentou)

- Po obdržení úřední obálky, popřípadě hlasovacích lístků vstoupí volič do prostoru určeného k úpravě hlasovacích lístků.
- V prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků nesmí být nikdo přítomen zároveň s voličem, a to ani člen okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise.
- S voličem, který nemůže **sám upravit hlasovací lístek pro tělesnou vadu anebo nemůže číst nebo psát, může být** v prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků **přítomen jiný volič**, nikoliv však člen okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise, **a hlasovací lístek za něho upravit a vložit do úřední obálky.**
- V prostoru určeném pro úpravu hlasovacích lístků vloží volič do úřední obálky 1 hlasovací lístek. **Na hlasovacím lístku**, který vkládá do úřední obálky, **může vyznačit zakroužkováním** pořadového čísla **nejvýš u 4 kandidátů** uvedených na témže hlasovacím lístku, kterému z kandidátů dává přednost. Jiné písemné úpravy hlasovacího lístku nemají na posuzování hlasovacího lístku vliv.

Volby mimo volební místnost

- Volič může požádat ze závažných, zejména zdravotních důvodů, obecní úřad a ve dnech voleb okrskovou volební komisi o to, aby mohl hlasovat mimo volební místnost, a to pouze v územním obvodu volebního okrsku, pro který byla okrsková volební komise zřízena.

Volební akt - vkládání obálky do volební schránky

- Volič hlasuje tak, že po opuštění prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků vloží úřední obálku s hlasovacím lístkem před okrskovou volební komisí nebo zvláštní okrskovou volební komisí do volební schránky.
- Za voliče, který není schopen vložit úřední obálku s hlasovacím lístkem do volební schránky, může tak učinit jiný volič, nikoliv však člen okrskové volební komise nebo zvláštní okrskové volební komise.

Tisk hlasovacích lístků

- Po registraci kandidátních listin **zajistí krajský úřad tisk hlasovacích lístků.** Hlasovací lístek se tiskne samostatně pro každou politickou stranu, politické hnutí a koalici.
- Hlasovací lístky **musí být vytištěny písmem téhož druhu a stejné velikosti**, na papíru téže barvy, jakosti a týchž rozměrů. Hlasovací lístky jsou opatřeny otiskem razítka krajského úřadu

Je zřejmé, že stávající úprava počítá s tím, že občan, který nemůže číst (např. nevidomý nebo občan se zbytky zraku, může být (na rozdíl od všech ostatních situací) v prostoru určeném pro úpravu lístků (za plentou) doprovázen jiným občanem, který mu s úpravou lístku (např. vybráním jednoho až čtyř kandidátů příslušné strany) pomůže – danou úpravu provede. Tento občan (nevidomý) poté sám vloží obálku do volební schránky, případně tento dílčí akt za něj již může učinit člen volební komise. Jestliže volební právo jednotlivce je chápáno jako výsostný akt svobodného projevu vůle daného občana (který může a nemusí využít) je naopak – z pohledu veřejné správy – zajištění podmínek pro realizaci rovného volebního práva všech občanů tak zásadním požadavkem, že **existují oprávněné pochyby, zda současná právní úprava skutečně dané skupině občanů** (ti kteří nemohou číst z důvodu vážné zrakové vady) **umožňuje realizaci jejich volebního práva** za stejných podmínek jako občané, kteří zrakovým znevýhodněním netrpí.

Stávající právní úprava pak neřeší:

- situace, kdy ve volební komisi není jiný občan přítomen,
- situaci, kdy nevidomý občan nemá žádnou blízkou či známou osobu, která by jej k volebnímu aktu doprovodila – a na níž se může spolehnout, že úpravu provede způsobem, který odpovídá jeho vůli,
- situaci, kdy existuje jiný (cizí) občan, který je ochoten za nevidomého občana úpravu provést – a není zajištěna kontrola, zda skutečně označil osoby, které nevidomý občan označit požadoval.

Návrh dalšího postupu (změny)

Vzhledem k závažnosti problému – dotýká se realizace jednoho ze základních politických práv občana – doporučuje se, aby NRZP zvážila v dohodě s organizacemi sdružujícími občany se zrakovým postižením další postup v této věci s cílem dosáhnout:

- vyřešení podílu veřejné správy na zajištění rovného volebního práva občanů se zdravotním postižením (zrakovým) i změnou volebního zákona ve dvou směrech:
 - zajištění podílu členů okrskové volební komise na provedení, (alter. kontrole či dohledu nad provedením) úpravy hlasovacího lístku občanem se zrakovým postižením který projeví tuto vůli,
 - zajištění tisku hlasovacích lístků v Braillově písmu, tj. komunikačním systému určeném specificky pro danou menšinu občanů.

Poznámky:

